

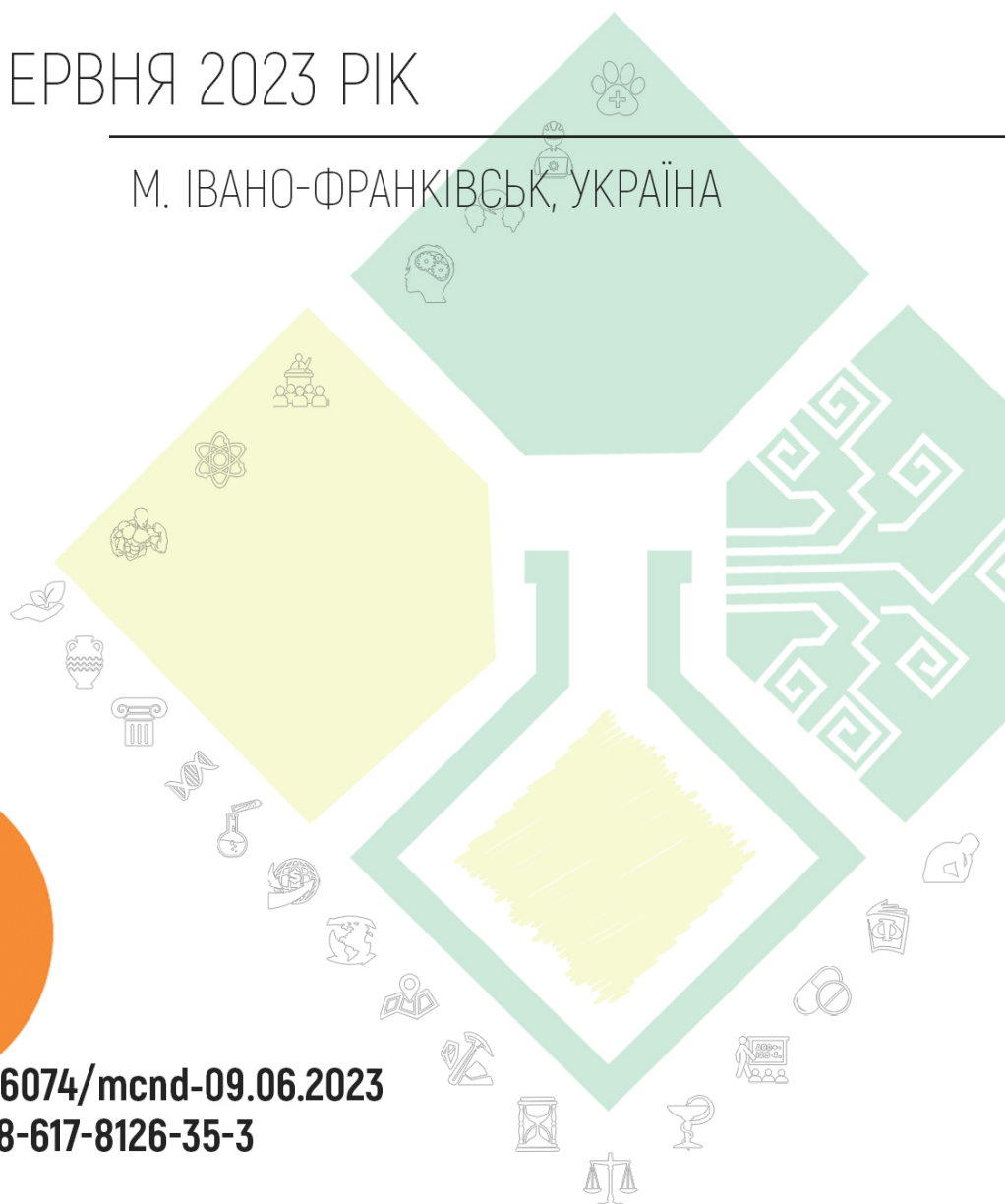
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ НАУКОВИХ ДОСЯГНЕНЬ

9 ЧЕРВНЯ 2023 РІК

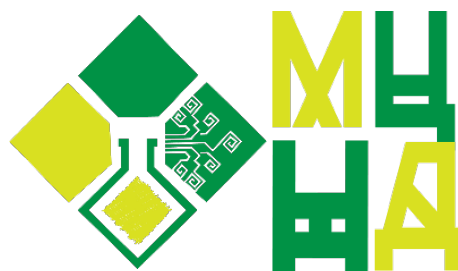
М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК, УКРАЇНА

DOI 10.36074/mcnd-09.06.2023
ISBN 978-617-8126-35-3

МАТЕРІАЛИ
V МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Міжнародний Центр Наукових Досліджень

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ НАУКОВИХ ДОСЯГНЕНЬ

| 9 ЧЕРВНЯ 2023 РІК
м. Івано-Франківськ, Україна

Вінниця, Україна
«Європейська наукова платформа»
2023

Організація, від імені якої випущено видання:
ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»

Голова оргкомітету: Рабей Н.Р.

Верстка: Зрада С.І.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою «УкрІНТЕІ» в базі даних науково-технічних заходів України та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (Посвідчення № 64 від 17.01.2023).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

П 78 **Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень:** матеріали V Міжнародної наукової конференції, м. Івано-Франківськ, 9 червня, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: Європейська наукова платформа, 2023. — 290 с.

ISBN 978-617-8126-35-3

DOI 10.36074/mcnd-09.06.2023

Викладено матеріали учасників V Міжнародної спеціалізованої наукової конференції «Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень», яка відбулася 9 червня 2023 року у місті Івано-Франківськ.

УДК 001 (08)

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І.

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

АЛГОРИТМ ЗАЛУЧЕННЯ ПІ У БУДІВЕЛЬНУ ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Шенгер М.І. 13

ОСНОВНІ МЕТОДИ МІЖНАРОДНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ЗЕД

Заїка О.О. 16

СЕКЦІЯ ІІ.

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ НОМЕРНОГО ФОНДУ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Дудник С.О., Педина А.О. 18

КЛЮЧОВІ ВІДМІННОСТІ МІЖ ЕЛЕКТРОННОЮ ТА ТРАДИЦІЙНОЮ ТОРГІВЛЕЮ

Яворська Н.П. 20

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЛАНУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Ємельянов О.Ю., Данилович О.Т. 24

ЦИРКУЛЯРНІ БІОЕНЕРГЕТИЧНІ КЛАСТЕРИ ЯК ФОРМА РЕЗІЛЬЄНТНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ НА ПРИКЛАДІ ВИРОБНИЦТВА БІОМЕТАНУ В УМОВАХ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ

Ляшенко В.І., Підоричева І.Ю., Лук'янов А.І. 27

СЕКЦІЯ ІІІ.

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ СТАНОМ НА 2023 РІК

Круглякова В.В., Гіке В.Ю. 34

РОЗПОДІЛ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ ОБЕРНЕНИМ МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ПРИБУТКУ ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сук П.Л. 38

РОЛЬ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ В ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Герич М.Р......42

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Орищин Т.М.45

СЕКЦІЯ IV.

МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ЗМІНИ У ВИКОРИСТАННІ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Витвицька О.М......49

СЕКЦІЯ V.

МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

STIMULATION OF BUSINESS ORGANIZATION STAFF UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL LAW

Vdovychenko D.O., Iakovenko M.V......51

АДМІНІСТРУВАННЯ ПРОЦЕСАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ: МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Недобой С.Ю......57

НАЦІОНАЛЬНИЙ КООРДИНАЦІЙНИЙ ЦЕНТР ЄВРОПЕЙСЬКОЇ РАМКИ КВАЛІФІКАЦІЙ ДЛЯ НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ: ЗАКОРДОННИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Семигіна Т., Рашкевич Ю., Солодка Н......59

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ РЕКРУТИНГОВИМИ ПРОЦЕСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Кудельський В.Е......63

РЕБРЕНДИНГ ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ ЯК СПОСІБ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ РИЗИКІВ

Ярмола К.М......65

СЕЗОННІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЇЇ ЗГЛАДЖУВАННЯ

Сиворакша А.Ю., Щербина О.В.68

ТОП-МЕНЕДЖЕР У ПОДОЛАННІ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЯК АМБІДЕКСТР КОНФОРМІЗМУ ТА НОНКОНФОРМІЗМУ

Юшин С.О......71

УПРАВЛІННЯ ДИВЕРСИФІКАЦІЄЮ ДІЯЛЬНОСТІ БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЇ

Сівко М.С. 74

СЕКЦІЯ VI.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

СУТНІСТЬ ФАСИЛИТАЦІЇ ЯК ПРОЦЕДУРИ РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТУ

Мариніч О.М. 76

СЕКЦІЯ VII.

ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ДІЯЛЬНОСТІ
ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Колесник В.А. 79

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ
ПРАВ ЛЮДИНИ

Наліжитий В.В., Жеглінська Т.О. 81

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО ІЗРАЇЛЮ: ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Ліневич А.М. 83

ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПРОБЛЕМАТИКА

Сікун М.В., Безручко І.О. 87

ЗЕМЛЯ ЯК ОСОБЛИВИЙ ОБ'ЄКТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Вольський Р.О. 89

МЕТА І ЗАВДАННЯ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Безручко І.О., Сікун М.В. 91

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ІСТОТНИХ УМОВ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

Ющак Ж.М. 93

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бардадим Е.М. 96

ПРАВОВІ ОСНОВИ ПЕРЕМОГИ НА ІНФОРМАЦІЙНОМУ ФРОНТІ

Сторожук І.П. 98

ПРЕДМЕТ ТА СИСТЕМА СУЧАСНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Наліжитий В.В., Логінова М.В. 101

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАВДАНЬ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Безручко І.О., Сікун М.В. 103

СУДОВИЙ РОЗГЛЯД ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ

Наліжитий В.В., Логінова М.В.106

СЕКЦІЯ VIII.

**ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ,
СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ**

СУЧАСНІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вольський Р.О.108

СЕКЦІЯ IX.

**ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА
ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ**

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ НЕОБХІДНОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК В
ПОЄДНАННІ ТАКТИЧНОЇ ТА ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ У МАЙБУТНІХ
ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тінін Д.Г., Тимофєєв В.П.111

СЕКЦІЯ X.

БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

ВПЛИВ АЛІМЕНТАРНОГО НАДХОДЖЕННЯ ХАРЧОВИХ ЖИРІВ НА СТАТЕВУ
ПОВЕДІНКУ САМЦІВ ЩУРІВ

Антіпова Р.В.114

ЗІР І ОСОБЛИВОСТІ ЗОРУ

Коц С.М., Коц В.П., Мицак С.М.116

СЕКЦІЯ XI.

АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ВПЛИВ ЕЛЕМЕНТІВ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ НА ФОТОСИНТЕТИЧНИЙ
ПОТЕНЦІАЛ ТА ЧИСТУ ПРОДУКТИВНІСТЬ РОСЛИН НУТУ

Воропай Ю.В.119

СЕКЦІЯ XII.

ХІМІЯ, ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

РОЛЬ АУТОАНТИТІЛ В ДІАГНОСТИЦІ ЮВЕНІЛЬНОГО ІДІОПАТИЧНОГО АРТРИТУ

Скобенко М.В., Рижков Б.П.121

СЕКЦІЯ XIII. ТЕХНОЛОГІЇ ЛЕГКОЇ ТА ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

ВОДОПОГЛИНАННЯ ТА НАБРЯКАННЯ ЗА ТОВЩИНОЮ ЛЕГКИХ СТРУЖКОВИХ
ПЛИТ ІЗ ВМІСТОМ СТРУЖКИ З СТЕБЕЛ СОНЯШНИКА

Бірук В.С...... 123

СЕКЦІЯ XIV. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

АНАЛІЗАТОР ЯКОСТІ ВОДИ

Васильєв О.В. 126

МОНІТОРИНГ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Манько К.Є. 130

МОНІТОРИНГ ПОКАЗНИКІВ ТЕМПЕРАТУРИ ТА ВОЛОГОСТІ

Попов С.В. 135

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМ МОНІТОРИНГУ
МОРСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Маринець О.М...... 138

СЕКЦІЯ XV. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

ПРОГРАМНА СИСТЕМА ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ РОБОТИ В КАФЕ

Цуріков Є.О., Гайдук Д.А...... 141

РОЗРОБКА ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ КЕРУВАННЯМ
РОБОТИЗОВАНИМ МАНІПУЛЯТОРОМ-НАВАНТАЖУВАЧЕМ

Новак В.П...... 143

РОЗРОБЛЕННЯ ЧАТ-БОТА ДЛЯ СЛУЖБИ ТАКСІ В TELEGRAM

Маслов О.В., Ляшенко О.М. 146

СЕКЦІЯ XVI. СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ НА МАСИВІ ФІКТИВНИХ ЗМІНИХ ПРИ
ПОБУДОВІ СКОРИНГОВИХ МОДЕЛЕЙ

Савіна С.С., Водзянова Н.К...... 149

СЕКЦІЯ XVII. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

GPS ТРЕКЕР Ксьонов Б.О.	152
ДОСЛІДЖЕННЯ ВРАЗЛИВОСТІ БЕЗДРОТОВИХ МЕРЕЖ Колесник Е.А.	156
ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ РОЗУМНОГО МІСТА Шустрова А.Є.	160
ОПОВІЩЕННЯ УЧАСНИКІВ ДОРОЖНЬОГО РУХУ НА ПОГАНО ВИДИМИХ ДІЛЯНКАХ ДОРОГИ Холодов С.Є.	164
РОЗРОБКА ЕЛЕКТРОННОГО ЗАМКУ НА БАЗІ RFID МОДУЛЮ Мовчан Є.С.	168
РОЗРОБКА ПРИСТРОЮ З GSM СИГНАЛІЗАЦІЄЮ Мєдєнцев Д.В.	172
РОЗУМНА НАВІГАЦІЯ ВСЕРЕДИНІ ПАРКІНГУ Койдан А.А.	176
СИСТЕМИ КОНТРОЛЯ ТА УПРАВЛІННЯ ДОСТУПОМ Осетров Б.Ю.	180

СЕКЦІЯ XVIII. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

EUPHEMISMS OF RUSSIAN PROPAGANDA Черемісін М.В.	183
MUSICAL ECPHRASIS IN CONTEMPORARY DRAMA Васильєва О.Є.	187
ДО ПРОБЛЕМИ ВИСВІТЛЕННЯ ПИТАНЬ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКИМИ ДРУКОВАНИМИ ЗМІ Башманівський В.	189
ПРАКТИЧНА ЦІННІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ КОЛАБОРАЦІЙ ЯК МЕТОДУ PR-ПРОСУВАННЯ БРЕНДІВ В ІНДУСТРІЇ МОДИ Ганжа А.А.	192

РЕЛЕВАНТНІСТЬ ПРЯМОГО МОВЛЕННЕВОГО АКТУ У ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРОМОВАХ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН ЗА 2022 РІК

Гольцева М.І. 194

ТЕМА ТУРИЗМУ В ЗМІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Петрук А.А., Давидова Л.В. 197

СЕКЦІЯ ХІХ.

ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

КОЛЕКТИВНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ

Воропаєва Т.С., Авер'янова Н.М. 200

СЕКЦІЯ ХХ.

ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

ВИКЛАДАННЯ ТЕМИ «ЗДОРОВЕ ХАРЧУВАННЯ» НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ УЧНІВ У ШКОЛАХ З ПОГЛИБЛЕНИМ ВИВЧЕННЯМ БІОЛОГІЇ

Остапчук В.В. 206

ВИКОРИСТАННЯ SMART-ДОШКИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Байдюк Л.М. 208

ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРИРОДНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Гнілуша Н.В., Бернацька А.О. 210

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У СУЧАСНОМУ ПРОСТОРІ ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ТЕХНІЧНИХ ЗВО

Гречановська О.В., Ліщун О.Д. 212

ІНТЕГРАТИВНІ НАВЧАЛЬНІ ПРАКТИКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО МЕДИЧНОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Тофан Г.Д., Симонович Л.І. 215

КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ГЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Галушка Л.С. 217

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕГУВАННЯ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИЗАРТРІЄЮ

Резник К. І. 219

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ З РИНОЛАЛІЄЮ

Холіна К.О. 222

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНІ ВЕКТОРИ Гумен Н.В.	224
ПРАКТИЧНА СКЛАДОВА У ПІДГОТОВЦІ ФІЗИЧНИХ ТЕРАПЕВТІВ ІЗ ДИСЦИПЛІНИ «АКУШЕРСТВО ТА ГІНЕКОЛОГІЯ» Круть Ю.Я., Павлюченко М.І., Сюсюка В.Г., Сергієнко М.Ю., Пучков В.А., Дейніченко О.В.	226
ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ПРИ ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ В УМОВАХ ВІЙНИ Бескоровайна Н.О.	229
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ УПРАВЛІННЯ ПЕДАГОГІЧНИМ КОЛЕКТИВОМ ЗДО Ларіна І.О., Доля Ю.В.	232
ПУБЛІЧНИЙ ВИСТУП: МЕТОДИ ПРОТИДІЇ ХВИЛЮВАННЮ ТА ТРИВОЖНОСТІ Суровикін Ю.В., Науменко В.В.	234
РОЗВИТОК АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ: ВАЖЛИВІСТЬ ТА АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАВДАННЯ Спасьонов І.О., Васильєв Р.Р., Білоцерківська В.А.	237
ФОРМУВАННЯ STEM-КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ Титаренко Л.І., Масюк О.М.	240
 СЕКЦІЯ ХХІ. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ	
ЕСЕНЦІАЛЬНІСТЬ ЯК САМОАКТУАЛІЗАЦІЙНИЙ РЕСУРС ОСОБЛИВОСТІ Кочарян І.О.	242
МАНІПУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЄЮ ЯК ПРОЦЕС ВПЛИВУ НА ОСОБИСТІСТЬ Корнієнко І.О.	248
ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ Сергієнко Д.І., Яценко Т.В.	251
ПЕРЕЖИВАННЯ ВІКОВИХ КРИЗ ЖІНКАМИ ДОРОСЛОГО ВІКУ Томкус М.В.	254
РИЗИК РОЗВИТКУ СИМПТОМІВ АФЕКТИВНОГО СПЕКТРУ У СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ Петріашвілі Т., Солнишкіна А., Шорохова С.	256

САМОСТВЕРДЖЕННЯ ЯК ПРОВІДНИЙ ПСИХОЛОГІЧНИЙ МОТИВ ВЧИНЕННЯ
ПРАВОПОРУШЕНЬ

Рабушко Н.В. 258

СЕКЦІЯ XXII.

МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

REGULARITIES OF THE FORMATION OF PSYCHOPHYSIOLOGICAL FUNCTIONS OF
PUPILS AND STUDENTS IN THE CONDITIONS OF LEARNING IN MODERN
VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS

Serheta I. 260

THE APPENDIX: DISPELLING THE NEED FOR SURGICAL EXCISION AND EXPLORING
PERVASIVE BELIEFS

Ibragimov Sh.U., Rustamov T.R. 262

THE IMPORTANCE OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT IN PHYSICAL REHABILITATION

Shlyubyk D. 264

ВПЛИВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА РОЗВИТОК ОФТАЛЬМОЛОГІЧНОЇ
ПАТОЛОГІЇ

Скобенко М.В., Винникова В.Ж. 267

ВПЛИВ ХРОНІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ НИРОК НА ВИНИКНЕННЯ ДЕФІЦИТУ ЗАЛІЗА
В ОРГАНІЗМІ ЛЮДИНИ

Шульга В.С. 269

ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ ПОСТКОВІДНИХ АЛОПЕЦІЙ

Коваленко А.Ю. 272

ПОШИРЕНІСТЬ ПОРУШЕНЬ СЛУХУ ТА ОЖИРІННЯ У СТУДЕНТІВ ХНМУ

Скобенко М.В. 274

ЧАСТОТА ПОШИРЕНOSTІ ПОРУШЕННЯ СЛУХУ ПІД ЧАС ВІЙНИ СЕРЕД
ЕВАКУЙОВАНИХ ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ВІКОВИХ ГРУПАХ 18-30
РОКІВ ТА 50-65 РОКІВ

Винникова В.Ж., Макарова К.М. 275

СЕКЦІЯ XXIII.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

ОСНОВНІ МЕТОДИ ОЦІНКИ РОБОТИ КИСТІ У ВІДНОВЛЕННІ КОГНІТИВНИХ
ФУНКЦІЙ ПІСЛЯ ПЕРЕНЕСЕНОГО ІНСУЛЬТУ

Стельмашук О.Ю. 277

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ТА МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ
ОСВІТИ ДО ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТОМ

Салатенко І.О......279

СЕКЦІЯ XXIV.

ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ВІЙСЬКОВІ РЕФОРМИ ГАЯ МАРІЯ

Терлецька Д. Р.281

СЕКЦІЯ XXV.

КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

АСПЕКТИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ТВОРІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В
УКРАЇНІ

Кульчицький Н.О......284

РОЗРОБКА КОНЦЕПЦІЇ ТА ДИЗАЙНУ ГРИ В ЖАНРІ ЛАБІРИНТ-ГОЛОВОЛОМКА

Мошенський Д.С......287

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

АЛГОРИТМ ЗАЛУЧЕННЯ ПІІ У БУДІВЕЛЬНУ ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Шенгер Мирослава Іванівна

ORCID ID: 0000-0002-8015-0492

здобувач вищої освіти факультету менеджменту та маркетингу

Національний технічний університет України «КПІ імені Ігоря Сікорського», Україна

Будівельна галузь України із початком воєнних дій 24 лютого 2022 року функціонує в умовах безпрецедентних викликів. Через військову загрозу оцінка поточної ситуації будівельної галузі є надзвичайно складною. Деякі міста зазнали настільки нищівного руйнування, що їх необхідно відновлювати практично з нуля. Відбудова України має бути прогресивною та модернізованою, фінансування проектів має здійснюватися максимально відкрито, об'єктивно з урахуванням не тільки пропозицій влади, а й суспільства щодо відбудови країни.

На даний момент основними інвесторами, що надають можливість ринку витримувати кризу, є внутрішні інвестори та нерезиденти, котрі не призупинили сплату внесків за допомогою програм із розтермінування від забудовників та фінансової подушки останніх. У зв'язку з загальною мобілізацією, будівельний сектор України не в змозі гарантовано виконувати зобов'язання перед громадянами та інвесторами в нерухомість із інших країн через катастрофічну нестачу досвідчених кадрів [1]. Серед викликів у складні часи війни також слід зазначити фізичну руйнацію, нищення логістичних вузлів та мереж контрагентів.

Згідно з аналітичним звітом ООН, присвяченим питанням післявоєнного відновлення (UN, Crisis Prevention and Recovery Report, 2008), лише половина постраждалих країн змогла швидко відновитися, ефективно використавши міжнародну допомогу [2]. За підрахунками ЄБРР для повного відновлення економіки України необхідним є залучення ПІІ на рівні 50 млрд дол. США. За якісного і вмотивованого використання іноземних коштів українська економіка має змогу відновитися та вийти на довоєнний рівень протягом 5-ти років [3].

Саме тому на сучасному етапі надзвичайно важливим є розроблення ефективного та дієвого алгоритму залучення іноземних інвестицій у будівельну галузь України (рис 1).

Перш за все, для залучення прямих іноземних інвестицій у будівельну галузь Україні важливо створити сприятливий інвестиційний клімат, що включатиме стабільні політичні та економічні умови, прозору та ефективну правову систему. Країна повинна вжити серйозних заходів для боротьби з корупцією та створення особливих умов для іноземних інвесторів. Це у свою чергу включатиме реформування судової системи, посилення відповідальності посадових осіб, а також впровадження прозорих механізмів контролю руху ПІІ. Важливо також підвищувати конкурентоспроможність будівельної галузі України шляхом проведення

структурних реформ за допомогою спрощення бюрократичних процедур, поліпшення ділового клімату та розвитку інфраструктури. Забезпечення доступу до фінансування для малих та середніх підприємств активно стимулюватиме залучення прямих іноземних інвестицій.

Рис. 3. Алгоритм залучення ПІІ у будівельну галузь України в період повоєнного відновлення
сформовано автором

Залучення ПІІ у будівельну галузь України вимагає активної маркетингової кампанії та рекламних заходів, що демонструватимуть переваги та можливості країни для інвесторів. Важливо акцентувати на наявності потужних кадрових ресурсів, доступній робочій силі, географічному розташуванні та розвиненому транспортному сполученні.

Таким чином, моделювання алгоритму залучення ПІІ у будівельну галузь України в період повоєнного відновлення матиме справді вагоме значення для нашої

держави в контексті розвитку будівельного сектору та сприяння його процвітання після війни. Це дозволить прискорити процес відновлення, залучити необхідні ресурси та технології, створити нові робочі місця та підвищити рівень життя населення. Проектування такого алгоритму є важливим етапом у забезпеченні стійкого розвитку будівельної галузі України та сприянні її успішному функціонуванню.

Список використаних джерел:

1. Дріждженко Р. Збереження будівельної галузі під час мобілізації / Інтерфакс-Україна Режим доступу: <https://interfax.com.ua/news/blog/890259.html>.
2. Crisis prevention and recovery report 2008: post-conflict economic recovery: enabling local ingenuity UNDP. Bureau for Crisis Prevention and Recovery Режим доступу: <https://digitallibrary.un.org/record/653488?ln=fr>.
3. ЄБРР: Україні для відновлення потрібні \$250 млрд іноземних інвестицій за 5 років / Finbalance Режим доступу: <https://finbalance.com.ua/news/brr-ukrani-potribni-250-mlrd-inozemnikh-investitsiy-za-pyat-rokiv>.

ОСНОВНІ МЕТОДИ МІЖНАРОДНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ЗЕД

Заїка Олексій Олександрович

Аспірант, директор з питань експорту

Державна установа «Інститут регіональних досліджень

ім. М.І. Долішнього НАН України», ДП ДГЗП «Спецтехноекспорт», Україна

В умовах глобалізації світового господарства важливою складовою економічного розвитку держави чільне місце посідає експортно-імпортна діяльність, міжнародна торговельна діяльність суб'єктів господарювання. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств набуває дедалі більшого розвитку. В практиці міжнародної торговельної діяльності використовуються два основні методи експортно-імпортних операцій. Зокрема, це:

- ✓ прямий метод (direct)
- ✓ непрямий метод (indirect).

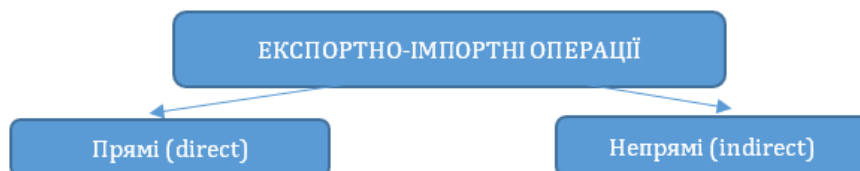

Рис. 1. Методи експортно-імпортних операцій

Прямий метод забезпечує постачання товарів промисловим підприємствам або їх закупівлю безпосередньо іноземному споживачеві. Непрямий метод має на меті продаж і купівлю експортно-імпортних товарів через відповідних торговельних посередників. Для великих промислових холдингів, корпорацій і консорціумів із великим зосередженням виробництва та концентрацією і централізацією капіталу характерними є зростання прямого експорту та імпорту, що дозволяє забезпечити оптимізацію витрат та максимізацію прибутку суб'єктів господарювання. Як приклад, у США 2/3 експорту промислових товарів здійснюється безпосередньо виробником. Представляємо схематично застосування прямого методу зовнішньоекономічних операцій (див.рис. 2) [1].

Рис. 2. Прямий метод операцій ЗЕД

Прямий метод операцій ЗЕД має низку переваг, а саме:

- ✓ зростання більш тісних зв'язків із контрагентами;
- ✓ краще вивчення і володіння кон'юктурою ринку;
- ✓ гнучкість пристосування своїх виробничих потужностей до потреб покупця.

Непрямий метод операцій ЗЕД достатньо серйозно зберігає свої позиції. Близько 50% загального обсягу товарів у світовому товарообігу залучається за допомогою торговельних посередників.

Представимо схематично застосування непрямого методу зовнішньоекономічних операцій (див. рис. 3).

Непрямий метод операцій ЗЕД має свої переваги, а саме:

- ✓ високий досвід;
- ✓ власна мережа обслуговування;
- ✓ наявність впливових зв'язків;
- ✓ значення ринку і кон'юнктури.

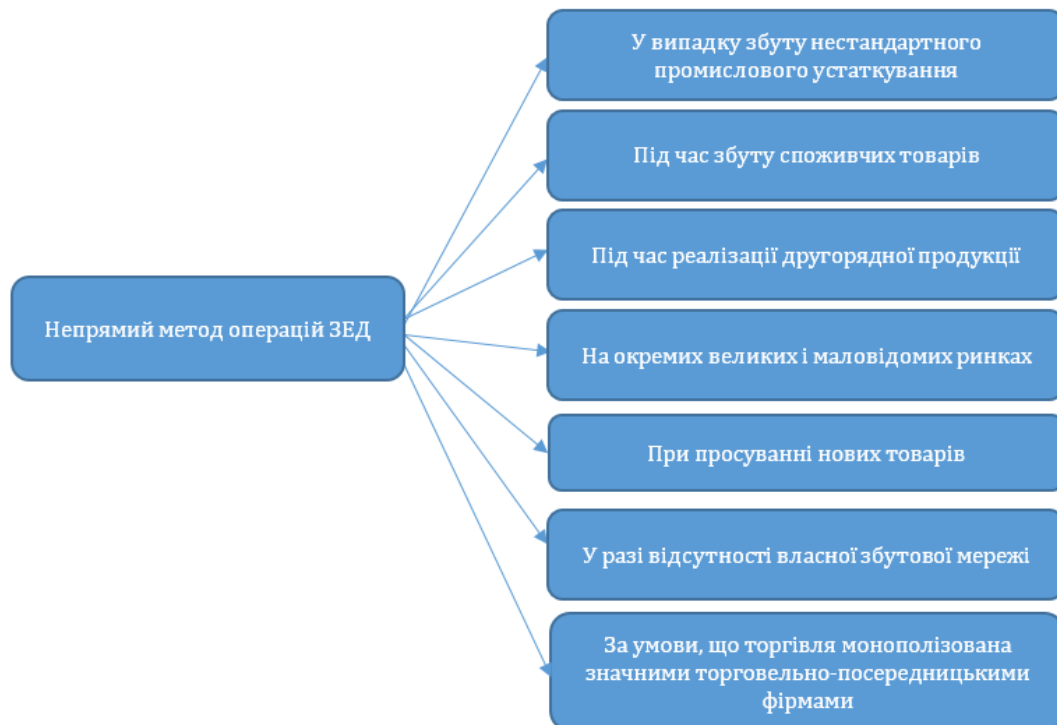

Рис. 3. Непрямий метод операцій

Список використаних джерел:

1. Основні методи операцій імпорту та експорту товарів. URL: <https://library.if.ua>.

СЕКЦІЯ II. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ НОМЕРНОГО ФОНДУ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Дудник Світлана Олексіївна

ORCID ID: 0000-0001-8228-7276

старший викладач кафедри готельно-ресторанної та курортної справи
Полтавський університет економіки і торгівлі, Україна

Педина Анастасія Олександрівна

здобувач вищої освіти науково-навчального інституту денної освіти
Полтавський університет економіки і торгівлі, Україна

Із початку воєнних дій в Україні радикальних змін зазнали суспільство, економіка та всі галузі народного господарства. З перших днів повномасштабного вторгнення індустрія гостинності країни мала швидко перебудовувати своє функціонування, орієнтуючись на нові виклики та долати безліч кризових ситуацій.

Залежно від сфери діяльності та регіону готельний зазнав впливу війни від мінімального (наприклад, засоби розміщення у Львові або Івано-Франківську) до абсолютного руйнівного – часткове руйнування або повне знищення будівель готелів, коли, коли бізнес припиняє існування. Початок воєнних дій стали для менеджменту українського готельно-ресторанного бізнесу справжнім викликом. Адже ні досвіду, ні навіть теоретичних досліджень сучасного менеджменту у період повноцінної війни в українського бізнесу нема. Тому постала проблема максимально оперативного переналаштування діяльності зі штатного на новий, ситуативний тип, з врахуванням воєнної специфіки, яка полягає у появі нових викликів і загроз, передусім у зовнішньому середовищі бізнесу, а у окремих випадках – і у внутрішньому.

Замість розвитку внутрішнього туризму відбувається внутрішнє переміщення населення, виїзного туризму – з'явилося поняття «українські біженці», в'їзного – добровольці з-за кордону, які захищають Україну. Разом з тим, поступове звільнення українських територій від російських військ, дає впевненість у швидкому поверненні до мирного життя.

В Україні зруйновано або пошкоджено понад 12 готелів загальним номерним фондом 982 номерів з початку війни [1].

В умовах воєнного часу більшість готелів, які працювали у південних та східних регіонах, припинили функціонування, що призвело до значних збитків. Причинами стали:

- відсутність попиту;
- загрози ракетних ударів;
- руйнування будівель;
- фінансові складнощі;

- евакуація персоналу та ін.

Більшість готелів, зруйнованих або пошкоджених з початку повномасштабного російського вторгнення в лютому 2022 року, розташовувалися на територіях, близьких до бойових дій або на яких безпосередньо точилися бойові дії. Це такі міста, як: Харків, Чернігів, Херсон, Миколаїв, Київська обл. та інші.

Найбільшими за місткістю готелями, що постраждали в наслідок терористичних атак – готель «ALFAVITO» (Київ, 229 номерів), «Grand Admiral Resort&SPA» (64 номери)), чернігівський готель «Україна» (99 номерів), харківський готель «Харків» (205) «Grande Pettine» (Одеса, 91 номер), миколаївські готелі «Reikartz River» (98 номерів), «Миколаїв» (60 номерів) та інші [2].

Із всіх об'єктів господарювання, що займаються готельною діяльністю та наданням подібних послуг, більшість місць розміщування для тимчасового проживання припадає на хостели, будинки відпочинку та пансіонати, бази відпочинку, туристські бази, гірські притулки, кемпінги та стоянки для житлових автофургонів і причепів, а також гуртожитки, при цьому загальна кількість номерів у готелях та аналогічних засобах розміщування на всю державу сьогодні складає лише 71132 (135327 місць) [3]. Це значно менше, ніж реальні потреби українців, велика частина яких сьогодні набула статусу внутрішньо переміщених осіб. Враховуючи це, готельна індустрія відносно безпечних регіонів країни (Львівської, Чернівецької, Тернопільської, Полтавської та ін. областей) постійно працює на збільшення місткості номерного фонду шляхом його реорганізації та реконструкції.

Висновки. Поточний стан справ дійсно залежить від регіону, але цифри закономірно демонструють кризове становище в галузі. Зараз працює близько 30 % готелів від загальної кількості. Переважно вони розташовані в центральних та західних регіонах. Готелі намагаються не лише втриматись власними силами у робочому стані, а ще й допомагають внутрішньо переміщеним особам, організовують волонтерські фонди та фінансово підтримують ЗСУ. Поряд із тим, готельна індустрія докладає максимум зусиль, надаючи послуги споживачам, враховуючи сучасні реалії та нагальні потреби споживачів.

Список використаних джерел:

1. Паралюш, Т., & Антонюк, М. (2022, 21 липня). Встояти під час війни: як працюють готелі України. Головна сторінка. <https://commercialproperty.ua>.
2. Понад 12 готелів постраждали в Україні через війну. (2023, 23 січня). «Інтерфакс-Україна». <https://interfax.com.ua/news/general/886309.html>.

КЛЮЧОВІ ВІДМІННОСТІ МІЖ ЕЛЕКТРОННОЮ ТА ТРАДИЦІЙНОЮ ТОРГІВЛЕЮ

Яворська Надія Петрівна

ORCID ID: 0000-0002-8145-7752

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва та екологічної експертизи товарів
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Процеси цифрової трансформації є головним каталізатором розвитку електронної торгівлі в сучасному світі. На вітчизняному ринку електронної торгівлі діють безліч великих інтернет-магазинів, а роздрібні продавці також проявляють стійкий інтерес до електронної торгівлі через власні інтернет-магазини. Онлайн-торгівля відрізняється від традиційної торгівлі, тому важливо розкрити особливості розвитку цього сегмента та здійснити порівняльний аналіз з традиційною торгівлею в сучасному бізнес-середовищі.

Значний вклад у вивчення особливостей розвитку онлайн торгівлі та традиційної торгівлі у наукову літературу зробили багато відомих науковців, зокрема, такі, як: П. Котлер, Д. Хоффман, Т. Нігеллі, Ж. Рейнгольд, М. Портер, Д. Еванс, Р. Лафлін, Дж. Чжан, Ю. Чжан, А. Бурінскене, Д. Даскевич, Н.Т. Гринів, О.І. Собенко, Н.І. Чухрай, В.В. Ковтунець, В.В. Царьов, А.А. Кантарович, О.Б. Гірна, О.О. Хамула, Н.Г. Міценко, О.Г. Хамула, Т.І. Данько, Н.П. Яворська та інші вчені. Вчені досліджували взаємодію між онлайн- та офлайн-торгівлею, вивчали поведінку споживачів в інтернеті, а також розглядали економічні аспекти електронної комерції, такі як оптимізація логістики та підтримка клієнтів [1-11].

Торгівля може відбуватись як у фізичних магазинах, супермаркетах, ринках і торгових центрах (офлайн-торгівля), так і через Інтернет, електронні платформи і мобільні додатки (онлайн-торгівля). Однією з основних особливостей традиційної торгівлі є фізична присутність покупців і продавців у конкретному місці - у магазинах, на ринках або торгових центрах. Водночас особливостями традиційної торгівлі з позиції продавця є те, що значна кількість часу витрачається на операції, пов'язані з транспортуванням товарів, їхньою викладкою, освітленням та іншими процесами. Онлайн-торгівля має свою послідовність операцій торговельно-технологічного процесу, яка базується на структурі традиційної офлайн торгівлі, проте відрізняється від традиційної торгівлі. Значна кількість стадій виконання замовлення в традиційній та онлайн торгівлі однакові, але способи отримання і передачі інформації протягом усього циклу абсолютно різні [3-4; 6-7; 9-11].

Систематизувати порівняльну характеристику торгівлі та оцінити її в контексті сильних сторін, слабкостей, можливостей і загроз, виокремлюючи особливості та специфіку кожного формату можна за допомогою матриці SWOT аналізу (табл. 1).

Таблиця 1.

Матриця SWOT для онлайн та офлайн торгівлі

Фактори	Онлайн торгівля	Офлайн торгівля
Сильні сторони	Широкий асортимент товарів та доступ до глобального ринку. Прозора цінова політика та можливість отримання знижок та промокодів. Зручність і швидкість процесу покупки та доставки товарів. Можливість персоналізованого підходу та рекомендацій для клієнтів. Широкі можливості використання соціальних медіа та інтерактивних платформ для взаємодії з клієнтами.	Можливість фізичного огляду товару перед покупкою. Гнучкість цінової політики та можливість торгуватися за ціною. Можливість отримати консультацію та персональне обслуговування від продавців. Місцева наявність та зв'язок зі спільнотою клієнтів.

Продовження табл. 1.

Матриця SWOT для онлайн та офлайн торгівлі

Фактори	Онлайн торгівля	Офлайн торгівля
Слабкі сторони	Відсутність можливості фізичного огляду товару перед покупкою. Обмежені можливості безпосереднього спілкування з продавцем та отримання консультації. Ризик невдалих покупок або розчарування у якості товару.	Обмежений асортимент товарів порівняно з онлайн-торгівлею. Обмежений доступ до ринків за межами локальної території. Витрати на оренду приміщення, утримання персоналу та інші витрати, пов'язані з організацією торгівлі.
Можливості	Постійне зростання ринку онлайн-торгівлі та збільшення попиту на цей формат. Впровадження нових технологій та інновацій для поліпшення процесу покупки та зручності для клієнтів. Розвиток програм лояльності та персоналізованих пропозицій для клієнтів.	Підвищення якості обслуговування та надання додаткових послуг для привернення клієнтів. Організація спеціальних акцій, подій та знижок для залучення покупців. Розвиток програм лояльності та партнерських відносин зі спільнотою клієнтів.
Загрози	Зростання конкуренції в онлайн-торгівлі та ризик втрати клієнтів. Безпека платежів та недостатня захищеність даних клієнтів. Вплив негативних відгуків або погіршення репутації у соціальних мережах.	Зростання конкуренції серед офлайн-торгових точок та вплив онлайн-торгівлі. Зміни в споживчій поведінці та зростання популярності онлайн-шопінгу.

Побудовано за даними [3-4; 6-7; 9-11]

Таким чином, онлайн-торгівля має деяку схожість з традиційною торгівлею і певні відмінності та переваги. Зокрема, з погляду методів інформаційного пошуку, специфікації попиту, процесу замовлення, постачальників, контролю запасів, підготовки до відправлення, підтвердження доставки, графіку платежів та оплати тощо. Отож, з появою інформаційних технологій торгівля почала переходити в цифрове середовище, та стала сучасною тенденцією і невід'ємною частиною суспільного життя. Проте, онлайн-покупки також мають свої ризики та загрози, з якими споживачі повинні бути ознайомлені (табл. 2).

Таблиця 2

Переваги та недоліки онлайн торгівлі

Переваги онлайн-торгівлі		Недоліки онлайн-торгівлі	
для споживача	для продавця	для споживача	для продавця
Зручність та доступність Широкий асортимент товарів Персоналізовані пропозиції товару Зручність порівняння та огляду відгуків про товар, рейтингів продавця Можливість порівняння цін Знижки та акції Ефективне використання часу Зручність доставки	Можливість залучення більшої кількості споживачів Зменшення витрат на оренду приміщень та оплату праці персоналу Автоматизація процесів Швидше поновлення товарних запасів Швидка та зручна оплата через Інтернет Доступність аналітичних даних та персоналізованої інформації	Відсутність можливості фізично оглянути товар Ризик шахрайства та недобросовісних продавців Вартість доставки та терміни доставки Відсутність особистого обслуговування та консультацій Залежність від технологій та Інтернет-з'єднання	Зростаюча конкуренція Витрати на маркетинг Технічні проблеми Потреба відповідати вимогам безпеки Обмеження у взаємодії з клієнтами Виклики у забезпеченні якості обслуговування

[авторська розробка]

Поширення процесів цифрової трансформації, зростання глобального доступу до Інтернету та його широке впровадження впливають на збільшення кількості споживачів, які здійснюють покупки в Інтернеті. Особливо протягом останніх років спостерігається швидкий розвиток Онлайн торгівлі та очікується, що цей тренд

зростання продовжиться і в найближчі роки. Так, у 2021 році на електронну комерцію припадало майже 19 відсотків роздрібних продажів у всьому світі, що засвідчило значне зростання порівняно з попередніми роками і свідчить про популярність та прийнятність онлайн-шопінгу серед споживачів по всьому світу. Прогнози показують, що до 2026 року онлайн-сегмент становитиме близько чверті загального світового роздрібного продажу. У 2021 році глобальні роздрібні онлайн-продажі склали 5,211 трлн. доларів США, а до 2026 року очікується перевищення 7 трлн. доларів США (Statista.com, 2023) (рис. 1).

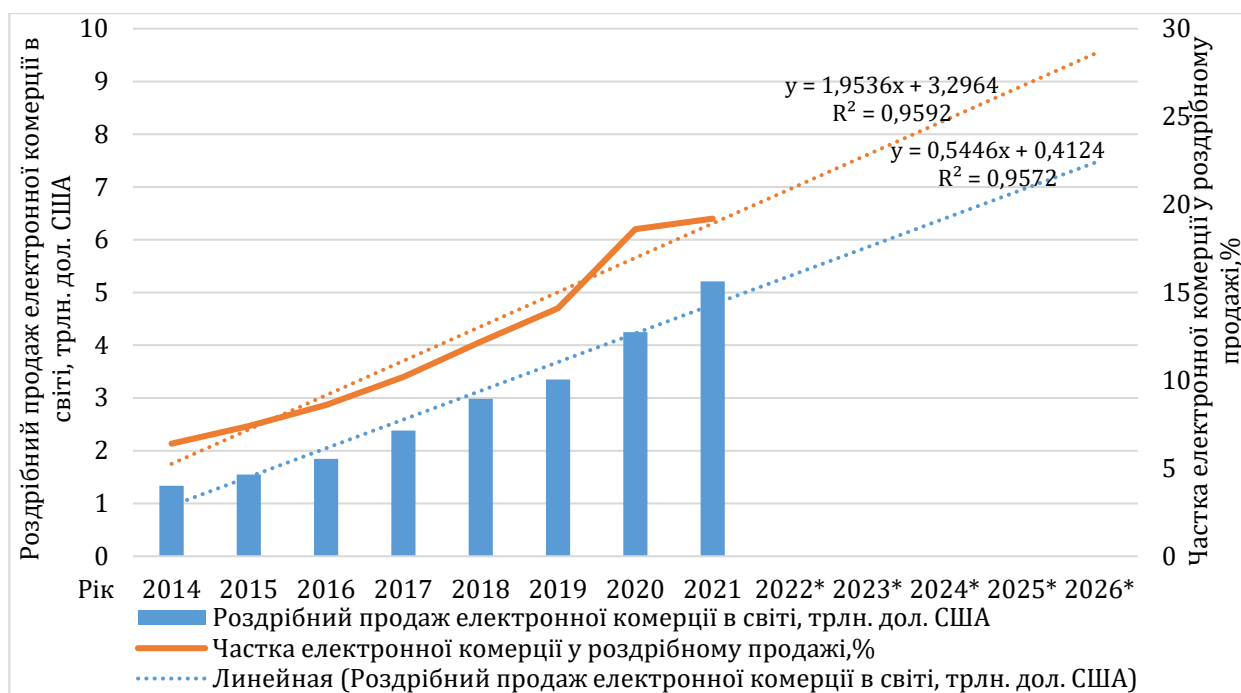

Рис. 1. Динаміка роздрібного продажу онлайн-торгівлі (* очікувані значення)
Побудовано за даними [8].

Роль електронної комерції в роздрібній торгівлі неперервно зростає. Прогнози свідчать про подальше зростання обсягів онлайн-торгівлі. З огляду на зростаючий доступ до Інтернету та зміни споживачьких звичок, очікується, що електронна комерція продовжить розширюватися. Цифрові технології надають споживачам зручність, широкий вибір товарів і послуг, а також забезпечують зручність у процесі покупок та доставки.

Отже, інтернет-торгівля набуває все більшого значення в економіці, а споживачі шукають зручніші та доступніші способи здійснення покупок. Інновації в електронній комерції, включаючи покращення способів оплати, доставки та персоналізації послуг, сприяють збільшенню популярності онлайн-торгівлі та залученню нових клієнтів. Враховуючи ці фактори, онлайн-торгівля є перспективною галуззю, яка буде продовжувати займати все більш значну частку ринку роздрібної торгівлі у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Ali, M., & Umer, M. (2019). Digital marketing in e-commerce a systematic review and future research agenda. *Telematics and Informatics*, 46, 1-13.
2. Aydin, M., & Ayhan, M. (2018). A Brief Review for e- Commerce and the Critical Success Factors. *Journal of business Administration research*, Volume 01(Issue 01), 28-32. Doi DOI 10.30564

- jbar.v1i1.361.
3. Burinskiene, A., & Daskevici, D. (2014). Consumer Demand Online or Retail Stores. *Economics and Management*, 172-186.
4. Kaur, A. (2018). Online VS Offline Shopping A Comparative Study. *Journal of Emerging Technologies and Innovative Research*, Volume 5(Issue 12), 420-450.
5. Kotler, P., & Keller, K. (2015). *Marketing Management Analysis, Planning, Implementation, and Control* (12th ed.). Pearson Education.
6. Rajalakshmi, R., & Faiz jahan, A. (2021). A Comparative Analysis Between Online and Offline Shopping Experience of Consumers. *International Journal of Innovative Research in Technology*, Volume 7(Issue 10), 30-34.
7. Sarkar, R., & Das, S. (2017). Online Shopping vs Offline Shopping A Comparative Study. *International Journal of Scientific Research in Science and Technology*, Volume 3(Issue 1), 424-431.
8. Statista.com. (2023). E-commerce as share of total retail sales worldwide 2015-2026. Вилучено з <https://www.statista.com/statistics/534123/e-commerce-share-of-retail-sales-worldwide>.
9. Vishnuvandana, V., & Sai Kiran, B. (2019). Comparative Study on Online and Offline Shopping. *International Journal for Research in Applied Science and Engineering Technology*, 174-178. doi:<https://doi.org/10.22214/ijraset.2019.10029>.
10. Хамула, О. О., Міценко, Н. Г., & Хамула, О. Г. (2011). Електронна та традиційна комерція суть, зміст, спільні і відмінні риси. *Наукові записки*(4(37)), 93-99. Вилучено з <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/4-3714.pdf>.
11. Яворська, Н. П., & Данько, Т. І. (2021). Особливості розвитку інтернет-торгівлі та порівняльна характеристика з традиційною торгівлею. *Економіка та суспільство*(33). Вилучено з doi:<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-43>.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЛАНУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Ємельянов Олександр Юрійович

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Данилович Олена Тарасівна

аспірантка кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Будь-яке підприємство характеризується різними видами його економічного потенціалу. Зокрема, необхідно виділити маркетинговий [1], збутовий [2–4], виробничий [5, 6] та інші складники сукупного економічного потенціалу суб'єктів господарювання. Також важливим його видом є потенціал ресурсозбереження [7–9], реалізація якого відображається у ресурсозберігаючій моделі розвитку підприємств [10–13] та у технологічних змінах, що відбуваються [14–18]. Зокрема, суттєвого значення для забезпечення конкурентоспроможності підприємств набуває впровадження на них енергозберігаючих проєктів [19]. Проте, на шляху до такого впровадження постають різноманітні бар'єри, зокрема економічні [20–26]. Для того, щоб подолати бар'єри, які виникають під час реалізації енергозберігаючих та інших інноваційних проєктів, потрібно, серед іншого, налагодити належне внутрішнє та зовнішнє забезпечення інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва.

Внутрішнє забезпечення інноваційного процесу повинно передбачати, насамперед, наявність у підприємств необхідних обсягів фінансових, людських, технічних, інформаційних та інших видів ресурсів, потрібних для розроблення та впровадження нововведень, а також достатніх компетенцій у сфері управління цими ресурсами. Стосовно зовнішнього забезпечення інноваційної діяльності підприємств, то до нього варто, передусім, віднести нормативно-правове та інфраструктурне забезпечення перебігу цієї діяльності. При цьому інфраструктурне забезпечення інноваційної діяльності підприємств здійснюється сукупністю установ, що надають суб'єктам підприємництва підтримку у розробленні, впровадженні та комерціалізації нововведень.

При ухваленні власниками та менеджерами підприємств рішень щодо залучення суб'єктів інноваційної інфраструктури для допомоги у провадженні цими підприємствами інноваційної діяльності важливо, щоб ці рішення були належним чином обґрунтованими. Таке обґрунтування повинно відбуватися за низкою напрямів, до головних з яких належать:

1) вибір послуг, які надаватимуться суб'єктами інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності. Зокрема, таке забезпечення може відбуватися у формі проведення досліджень та розробок, складання інноваційних проєктів, надання консалтингових послуг, надання послуг у просуванні інноваційних продуктів тощо;

2) відбір конкретних установ інноваційної інфраструктури, які будуть надавати відповідні послуги;

3) обґрунтування параметрів діяльності кожного з потенційних суб'єктів інфраструктурного забезпечення. До цих параметрів, насамперед, належать очікувані

результати діяльності, обсяги діяльності за її видами, якісні параметри результатів діяльності, терміни надання результатів діяльності, рівень ризику та інші параметри.

Вирішення перелічених завдань під час планування інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності підприємств дасть змогу підвищити ефективність перебігу інноваційних процесів на них. Однак при цьому важливо здійснити правильну постановку завдання оптимізації параметрів діяльності кожного з потенційних суб'єктів інфраструктурного забезпечення перебігу інноваційного процесу на підприємствах. Це завдання варто сформулювати так: визначити величини усіх параметрів діяльності кожного з потенційних суб'єктів інфраструктурного забезпечення перебігу інноваційного процесу на підприємстві, за яких максимізується економічний ефект від цього забезпечення з урахуванням обмежень на обсяги виробничих та фінансових ресурсів, які є в розпорядженні підприємства та суб'єктів інфраструктурного забезпечення інноваційного процесу або можуть бути набуті ними додатково.

Вирішення завдання оптимізації параметрів робіт та послуг суб'єктів інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності повинно, своєю чергою, базуватися на наперед встановленому критерію такої оптимізації. Найбільш загальним таким критерієм є максимум різниці між дисконтованою величиною прибутку підприємства від здійснення ним інноваційної діяльності та дисконтованою величиною його витрат, пов'язаних із придбанням робіт та послуг, що виконуватимуть на замовлення цього підприємства ті чи інші суб'єкти інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності

Список використаних джерел:

1. Мороз, Л. А. & Лебідь, Т. В. (2009). Стратегічний аналіз маркетингового потенціалу підприємства. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Логістика», (649), 214–219.
2. Висоцький, А. Л. (2014). Сутність та особливості збутового потенціалу як складової частини сукупного економічного потенціалу підприємств. Науковий вісник НЛТУ України, (24.8), 225–233.
3. Ємельянов, О. Ю., Висоцький, А. Л. & Петрушка, Т. О. (2016). Моделювання процесу ціноутворення на машинобудівну продукцію. Вісник Національного університету «Львівська політехніка» «Проблеми економіки та управління», (847), 81–87.
4. Ємельянов О. Ю., Висоцький, А. Л. & Петрушка, Т. О. (2016). Діагностування достатності обсягів збутової діяльності промислових підприємств. Науковий вісник НЛТУ України, (26.6), 102–108.
5. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Висоцький, А. Л. (2013). Діагностика ресурсного забезпечення як чинника формування виробничо-збутового потенціалу підприємств. Науковий вісник НЛТУ України, (23.4), 128–135.
6. Emelyanov, A., Kurylo, O. & Vysotskij, A. (2013). Structuring expenses of industrial enterprises in the evaluation process of its production and sales potential. Ekontechmod. An international quarterly journal, (4), 11–17.
7. Баландіна, І. С. (2011). Принципи формування потенціалу ресурсозбереження на підприємствах у сучасних умовах. Бізнес Інформ, (11), 141–143.
8. Бурда, В. Є. (2013). Потенціал енергозбереження та напрями використання альтернативних джерел енергії у промисловості. Економічний часопис – XXI, (1-2), 45–48.
9. Іваненко, О. В. (2013). Формування потенціалу ресурсозбереження соціально-економічних систем. Економіка. Фінанси. Право, (8), 7–10.
10. Некрасова, Л. А. & Хрістова, А. В. (2017). Формування ресурсозберігаючої моделі розвитку підприємства. Економіка: реалії часу, (2 (30)), 79–84.
11. Андрусів, У. Я. & Мазур, І. М. (2017). Комплексний підхід до забезпечення раціонального

- використання енергетичних ресурсів. Бізнес Інформ, (1), 44–49.
12. Сотник, І. М. (2010). Економічне стимулювання ресурсозбереження у контексті сталого розвитку України. Економіст, (12), 72–75.
 13. Emelyanov, O., Petrushka, T., Lesyk, L. & Hryshko, V. (2014) The Impact of the Technological Development Level of Ukrainian Enterprises on the Competitiveness of Their Products. *International Journal of Business, Humanities and Technology*, (4), 129–135.
 14. Caliscan, H. K. (2015). Technological change and economic growth. *Procedia Soc. Behav. Sci.*, (195), 649–654.
 15. Piva, M. & Vivarelli, M. (2018). Technological change and employment: is Europe ready for the challenge. *Eurasian Bus. Rev.*, (8(1)), 13–32.
 16. Sredojecic, D., Cvetanovic, S. & Boskovic, G. (2016). Technological changes in economic growth theory: neoclassical, endogenous, and evolutionary-institutional approach. *Economic Themes*, (54(2)), 177–194.
 17. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Lesyk, R. & Lesyk, L. (2018). Assessment of the technological changes impact on the sustainability of state security system of Ukraine. *Sustainability*, (10(4)), 1186.
 18. Емельянов, А. Ю. & Петрушка, Т. А. (2013). Исследование факторов технологического развития предприятий. *Проблемы экономики и менеджмента*, (11), 13–21.
 19. Концеба, С. М. & Непочатенко, О. О. (2007). Енергозберігаючі технології в Україні: економічний ефект та перспективи впровадження. *Збірник наукових праць УНУС*, (63), 1–5.
 20. Chai, K. H. & Yeo, C. (2012). Overcoming energy efficiency barriers through systems approach – A conceptual framework. *Energy Policy*, (46), 460–472.
 21. Chiaroni, D., Chiesa, V., Franzò, S. et al. (2017). Overcoming internal barriers to industrial energy efficiency through energy audit: a case study of a large manufacturing company in the home appliances industry. *Clean Technologies and Environmental Policy*, (19), 1031–1046.
 22. Kangas, H. L., Lazarevic, D. & Kivimaa, P. (2018). Technical skills, disinterest and non-functional regulation: Barriers to building energy efficiency in Finland viewed by energy service companies. *Energy Policy*, (114), 63–76.
 23. Kostka, G., Moslener, U. & Andreas, J. (2013). Barriers to increasing energy efficiency: Evidence from small-and medium-sized enterprises in China. *Journal of Cleaner Production*, (57), 59–68.
 24. Lesinskiy, V., Yemelyanov, O., Zarytska, O., Petrushka, T. & Myroshchenko, N. (2022). Designing a Tool-Set for Assessing the Organizational and Technological Inertia of Energy Consumption Processes at Enterprises. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, (6(13)), 29–40.
 25. Кінаш, І. А. (2015). Бар'єри на шляху впровадження енергоефективності та енергозбереження підприємств. *Сталий розвиток економіки*, (3), 185–189.
 26. Севастьянов, Р. В. & Калініна, Я. Ю. (2014). Енергоефективність промислових підприємств України та бар'єри з її впровадження. *Економічний вісник ЗДІА*, (7), 144–154.

ЦИРКУЛЯРНІ БІОЕНЕРГЕТИЧНІ КЛАСТЕРИ ЯК ФОРМА РЕЗІЛЬЄНТНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ НА ПРИКЛАДІ ВИРОБНИЦТВА БІОМЕТАНУ В УМОВАХ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ

Ляшенко Вячеслав Іванович

Д-р. екон. наук, професор, завідувач відділу
Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ, Україна

Підоричева Ірина Юріївна

Д-р. екон. наук, завідувач сектору
Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ, Україна

Лук'янов Анатолій Ігорович

Аспірант
Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ, Україна

Вступ/Introduction. Війна в Україні не лише перевернула з ніг на голову незліченну кількість життів, а й змушує змінюватися бізнес-моделі, ще більше завдавши шкоди вже ослабленим пандемією звичним бізнес-процесам. Зміни на енергетичному та виробничому фронті. Сучасна ситуація є безпрецедентною не тільки в Україні, але й у світі. Бізнес індустрія переживає шок. Ніхто не був готовий до ще більшого економічного удару, ніж під час пандемії. Навіть компанії, які ведуть невеликий бізнес у регіонах, усвідомлюють важливість більшої кількості регіональних чи місцевих виробничих центрів. Багато великих підприємств прагнуть вертикальної інтеграції, щоб подолати збої через кризу міжнародних поставок. США та Європа планують виділити десятки мільярдів доларів на підтримку власних галузей у спробі зменшити залежність від азіатських виробників. Головним напрямком змін бізнес-моделей є шлях до власного виробництва та розвиток незалежності від міжнародних поставок.

Проблема накопичення мулових осадів має глобальний характер – їх площа на території України складає більше 1,5 тис. га (15 км², що еквівалентно площі невеличкого міста або селища), а обсяг накопиченого осаду станом на сьогодні перевищує 150 млн т, до яких щороку додається ще 5 млн т нових осадів. Проєкт Плану відновлення України передбачає будівництво комплексів отримання біогазу з осаду стічних вод. Завдяки зневодненню мулу вдасться водночас зменшити його обсяги в 5 разів та підготувати до подальшої термоутилізації, вироблення біогазу та електроенергії. Отже, реалізація ініціативи дозволить розв'язувати проблеми екологічного характеру і сприятиме впровадженню енергоефективних рішень. Варто додати, що у червні 2022 року набрав чинності Закон України "Про управління відходами", який має створити передумови для розв'язання проблеми з відходами (в тому числі питання переобтяжених мулових сховищ) та підкріпить наше прагнення набутти членства в ЄС конкретними діями. Європейська спільнота вбачає у виробництві біометану та біогазу важливу складову формування майбутнього енергетичного міксу. Сукупне виробництво біогазу та біометану в ЄС у 2021 році склало 18,4 млрд м³, що становило 4,5% споживання газу в Європі, за даними Європейської біогазової асоціації. Період з 2014 по 2021 роки супроводжувався

стабільним зростанням кількості біогазових установок у Європі та ознаменувався переходом від використання енергетичних культур до сільськогосподарських відходів, твердих побутових органічних відходів та, зокрема, осаду стічних вод. Станом на 2017 рік у Європі вироблялося близько 8% загальної потреби в енергії саме зі стічних вод. Згідно з даними Європейської біогазової асоціації, у 2021 році цей показник зріс майже вдвічі порівняно з попередніми даними — 13% потреби в сировині було покрито саме завдяки виробництву біогазу (7%) та біометану (8%) з осаду стічних вод. Такі цифри свідчать про успішність та перспективність розвитку цього напрямку. Для прикладу — на практиці втілюють проєкт з виробництва біогазу та теплової енергії з осаду очисних споруд у Франції: компанія з управління відходами та водними ресурсами Suez Groupe SAS побудувала завод з виробництва біометану на станції очищення стічних вод. Наразі він постачає до комунальної газової мережі 2,3 млн м³ біометану на рік та забезпечує теплом 2500 будинків Марселя. Вбачаючи перспективність розвитку цього напрямку, зауважимо, що тенденція до виробництва біометану лише посилюватиметься — він є універсальним енергоносієм, придатним для низки секторів, включаючи транспорт, промисловість, енергетику, опалення. Це можливість замістити частково імпорт газу, а також сприяти розвитку місцевої економіки, створюючи додаткові робочі місця.

Циркулярні біоенергетичні кластери здатні забезпечити міста енергією, вирішити проблеми з відходами та сприяти сталому розвитку громад. В Україні в умовах війни 2023 р. підключено до газорозподільних мереж перший завод із виробництва біометану. Завод вироблятиме 3 млн кубічних метрів біометану на рік та забезпечуватиме енергоресурсом 1 500 споживачів. Це історична подія для газового ринку не тільки України, але й Європи, яка дає старт новій галузі та має перспективу розвитку. І ось чому. Це унікальний кейс для Європи. Жодна країна в світі не має такого початку розвитку ринку біометану, коли в умовах війни та щоденних терористичних обстрілів, країна запускає нові виробництва енергії та забезпечує свою енергонезалежність. Також символічно, що перший біометан з'явився саме на Чернігівщині, тобто у регіоні, який одним із перших зазнав вторгнення, окупацію та руйнування. І що саме тут виникає перший завод із виробництва екологічного заміника природного газу, який використовується як вид зброї та геополітичного впливу на Європу. Варто підкреслити, що природний газ, в умовах війни та значних руйнувань енергосистеми України, дуже часто залишався чи не єдиним стабільним джерелом енергії взимку 2022-2023 р. Так, зокрема, сталося і у Чернігові. Саме тому наявність повноцінного заміника природному газу, який до того ж виробляється локально і його постачання не залежить від видобутку чи імпорту, є неоціненною перевагою біометану.

Фактично це є принципова зміна роботи газової екосистеми, коли з метою підвищення резильєнтності економіки до звичного нам природного газу видобутого з-під землі та транспортованого через усю країну, додається локальне джерело енергії, яка може вироблятися в будь-якому регіоні, і там же споживається. Ми вважаємо, що формування циркулярних кластерів з виробництва біометану та закачування його у газорозподільні мережі є найбільш економічно ефективним рішенням для виробників біометану. Зараз в Україні паралельно будується декілька заводів з виробництва біометану із приєднанням саме до газорозподільних мереж. Чому? По-перше, газорозподільні мережі є доволі розгалуженими, тому є більше можливих точок приєднання ближче до об'єктів виробництва біометану; по-друге, робочий тиск в цих мережах є технологічно співставним із виробництвом біометану, що не потребує закупівлі додаткових компресорів; по-третє, процедура підключення

є технологічно зрозумілою і прозорою, оскільки вона вже відпрацьована на перших проєктах і далі відбуватиметься стандартно.

Розмірковуючи над проєктами в цій сфері важливо розуміти і зважити наступне: 1) поріг входу в бізнес складає від 4 млн. євро, і на відміну від інших відновлювальних джерел енергії, як-то сонця, вітру, гідроенергії, потребує наявності місцевої сировини для виробництва біометану; 2) паралельно із наявністю місцевої сировини принципово важливим також є й питання фізичного постачання та продажу виробленого біометану. Можна мати землю, сировину і завод, проте не мати місцевих споживачів цього газу в радіусі 10—15 км.; 3) місцева сировина може доставлятися на біометановий завод з відстані 30—40 км, але необхідність побудови 10 км газопроводу для під'єднання до газової мережі може погіршити економіку проєкту, проте, в загальному CAPEX проєкту, приєднання до мереж складає в середньому до 10–15%; 4) є певні особливості та нюанси із сезонністю споживання газу в обраній місцевості. Не в кожній точці підключення можливо видавати біометан в мережу в сезон низького споживання, а це весною-влітку. Але існують технічні рішення даного питання і можливе опрацювання системного вирішення на державному рівні.

Мета роботи./Aim. Визначити передумови резильєнтної трансформації бізнес-моделей в перспективі модернізаційного повоєнного відновлення підприємницької складової економіки України на прикладі формування циркулярних кластерів з виробництва біометану в умовах євроатлантичної орієнтації та посилення експортного потенціалу України як кандидата до вступу до ЄС.

Матеріали та методи./Materials and methods. В Україні запрацював перший завод з виробництва біометану, який є повноцінним замінником природного газу. Скільки цього ресурсу вироблятимуть українські компанії та чи зможуть вони прорватися на ринок ЄС? У квітні 2023 р. до української газової мережі було підключено перший завод з виробництва біометану. Що це таке та чим ця технологія може допомогти енергонезалежності України — у матеріалі [2]. 13 квітня 2023 р. в селище Линовиця Чернігівської області з'їхалося багато дорогих автівок з місцевими та київськими номерами. Під великим наметом, який прихистив гостей від дощу та вітру, зібралися бізнесмени, журналісти та чиновники на чолі з міністром сільського господарства. «Сьогодні ми є свідками народження нової енергетичної зброї для захисту інтересів нашої країни», — сказав Олександр Домбровський, голова правління громадської спілки Global 100 RE Ukraine, який також очолює біоенергетичний напрямок корпорації «Миронівський хлібопродукт» (МХП) [2]. Ці слова стосувалися першого в Україні заводу з виробництва біометану, який збудувала аграрна компанія Галс-Агро. Нарешті її співвласник Сергій Кравчук офіційно оголосив, що підприємство працює, а блакитне паливо, отримане незвичним шляхом, подається до розподільчого газопроводу Чернігівгаз. Біометан -це очищений біогаз, який отримують під час бродіння відходів агровиробництва. У Галс-Агро пояснюють, що в тій технології, яку використовує компанія, процес утворення газу триває 28 днів. У відходах тваринництва швидше починається процес бродіння. Але рослинна сировина є більш енергоємною. Так, з 1 тони силосу виходить до 200 куб. м біогазу, жому — до 90 куб.м, з свинячої рідкої гноївки — до 30 куб.м. Відходи переробки зернових продуктів ще більш енергонавантажені, але ця сировина є більш дорогою. Для досягнення оптимального результату, на цьому біогазовому заводі комбінують сировину різного походження: жом цукрового буряку, пташиний послід, коров'ячий гній, силос, відходи переробки кукурудзи та багато інших компонентів. Місцем для цього заводу була обрана Линовиця тому що тут знаходиться цукровий завод компанії, в процесі роботи якого з'являються великі обсяги відходів переробки

цукрових буряків. «Жом традиційно використовують для годування великої рогатої худоби. Наш холдинг має 1000 корів, але їхні потреби набагато менші за потужність цукрового заводу. На жаль, ніхто більше не хоче тримати [велике] поголів'я», — так під час екскурсії заводом керівник Чернігівського циркулярного кластеру Галс-Агро Павло Пустовойт пояснив причину інвестицій в енергетику [2]. Виробництво біометану, який за своїми характеристиками відповідає викопному метану, відбувається на базі однієї з шести біогазових установок. На збагачення подається 600 куб. м/год сирого біогазу, з якого виробляється 330 куб. м/год біометану (еквівалент 1,3 МВт електроенергії). В компанії РГК, яка опікувалася проектом з боку оператора газорозподільчих мереж, кажуть, що вироблений газ нічим не відрізняється від природного і одразу може споживатися домогосподарствами та промисловістю. Якість доочищеного метану контролюється потоковим хроматографом, а газорегулювальний пункт обладнано пристроєм для відбору проб. Це фактично безвідходна технологія. Бо енергетична сировина, яка вже перебродила, розділяється на тверду та рідку фракції, які використовуються як добриво на полях агрохолдингу.

Ціна технології та перспективи масштабування. «Загальна інвестиція була близько 31 млн євро. Встановити на діючому біогазовому заводі біометановий модуль потужністю близько 3 млн куб.м на рік біде коштувати приблизно 2 млн євро» [2]. Інвестиції в обладнання для більш потужних біометанових заводів будуть нижчими в перерахунку на одиницю виробленого газу. до кінця цього року компанія планує подвоїти свої потужності. За словами ексдиректора Оператора ГТС України Сергія Макогона, є різні технології очищення біогазу до рівня біометану. І вартість цих установок коливається від \$800 до \$3000 за продуктивність 1 куб.м на годину [2]. Чи є перспективи у цієї технології? «Україна за нашими попередніми оцінками може виробляти до 21 млрд куб.м біометану на рік», — каже голова правління Біоенергетичної асоціації України Георгій Гелетука. Але найближча реальна ціль для країни -виробити перший мільярд кубів біометану. С. Макогон оцінює можливості України набагато скромніше — 8 млрд куб.м біометану на рік. «Але я думаю, що реально ми можемо досягти 2 млрд куб.м вже за 3–5 років», — каже Макогон. Чи багато це? «Європа сьогодні виробляє 3,5 млрд куб.м біометану на рік. На 2030 рік вони поставили ціль 35 млрд куб.м» — каже Гелетука [2]. Для порівняння до повномасштабного вторгнення Україна споживала 26,8 млрд куб.м природного газу. 2022 року цей показник зменшився за різними оцінками на 30–40%, в тому числі було імпортовано 1,54 млрд. куб.м. Чи варто очікувати інші інвестиції в галузь? Базою для нових виробників біометану будуть біогазові заводи, які вже існують. За даними НКРЕКП, станом на 1 жовтня 2022 року в Україні було 64 біогазові установки, які працювали за «зеленим» тарифом. «Загальна електрична потужність установок — 130 МВт, що у понад 7 разів більше, ніж наприкінці 2015 року (18 МВт)», — повідомляв на початку 2023 року тодішній голова Держенергоефективності Валерій Безус [3]. У 2023 році очікується відкриття щонайменше п'яти біометанових заводів потужністю від 3 млн м³ до 50 млн м³ на рік. Найбільший з них — це проект агрохолдингу МХП, найбільшого в Україні виробника курятини. У 2019 році компанія запустила біогазовий комплекс з переробки органічних відходів птахівництва встановленою енергетичною потужністю — 24 МВт. Минулого року президент МХП Еко Енерджи Олександр Домбровський заявив, що холдинг має намір у 2023 році запустити свою першу установку з очистки біогазу до біометану. «Я не бачу в Україні джерел сировини для [інших] великих біогазових заводів», — каже Кравчук [2]. Бізнесмен пояснює, що біогаз — це історія для невеличких розподілених заводів, які

виробляють до 6 млн м³ газу. Сировину для них вигідно возити на відстань не більше ніж 30–40 км через високі логістичні витрати. Після апгрейду біогазові заводи зможуть продавати не лише електроенергію, але й газ. Інший не зовсім наочний стимул для аграріїв — скорочення витрат на логістику зернових. Вони можуть на тих самих полях сіяти інші культури саме з орієнтацією на виробництво та продаж біометану і не витрачати гроші, час та нерви на пошук маршрутів для експорту агропродукції.

Результати та обговорення. /Results and discussion. Глобальні перспективи циркулярної біоенергетики. За даними НКРЕКП, станом на 01.10.2022 в Україні встановлено 64 установки, якими виробляється енергія з біогазу та які працюють за "зеленим" тарифом. Наразі 9 установок виробляють біогаз у результаті анаеробного очищення промислових стічних вод, а на одній біогаз отримують з осаду господарсько-побутових стічних вод. Варто звернути увагу на досвід Львова, у місті планують реалізувати інноваційний проєкт у сфері водопостачання та водовідведення "Виробництво біогазу з осаду комунальних стічних вод". Під час реалізації хочуть застосувати мезофільний процес осадження з високотемпературним гідролізом — інноваційну технологію, здатну збільшити кількість біогазу на 20%, зменшити на 30% кількість мулу та вдвічі скоротити необхідність будівництва споруд під метантенки. Для цього завдяки фінансуванню ЄБРР, НЕФКО, ЕБР побудують біогазову ТЕЦ. Попередньо вартість реалізації проєкту складе 31,5 млн грн. Наразі це найбільший контракт в історії "Львівводоканалу". Ініціатори проєкту будують оптимістичні прогнози: економія енергоресурсів складатиме 35 000 МВт-год/рік, а скорочення викидів CO₂ сягне 17 850 т/рік [3].

Але можливості розвитку виробництва біогазу та біометану на базі комплексів з очищення стічних вод виходять за межі лише використання виключно осаду як ресурсу для такої генерації. Забезпечивши збір та додавання інших типів органічних, часто — висококалорійних відходів, що створюються у містах, наприклад, закладами харчування, а також — збір органічних відходів аграрних підприємств, що логістично пов'язані з містом, можна вивести біометанове виробництво на рівень регіонального циркулярного біоенергетичного кластера, що здатен не тільки забезпечити власні технологічні потреби підприємства водовідведення, але і стати основою місцевої енергетики міста. Поточна кон'юнктура цін на природний газ та підтримка цілей декарбонізації країн європейської спільноти обумовлює привабливість розвитку проєктів з виробництва відновлюваних газів, зокрема біометану. Отримання біогазу з осаду стічних вод дозволить модернізувати чинні технології та розв'язувати питання утилізації комунальних відходів. Враховуючи досі невикористаний потенціал використання цього ресурсу в енергетичних цілях, влада, науковці та бізнес можуть об'єднати свої зусилля, щоб створити передумови для дослідження та розвитку цього напрямку. Спільна активізація зусиль — унікальна можливість створити енергоефективну ініціативу, що сприятиме розвитку урбаністичної інфраструктури: забезпечуватиме потреби тепlopостачання, і водночас сприятиме покращенню екологічної ситуації та модернізації роботи ЖКГ.

Нелише позитивні стимули для інвестицій. Але можливість додаткового заробітку на продажу електроенергії або біометану або економія на міндобривах — це далеко не повний перелік причин, що спонукають аграріїв інвестувати в біоенергетику. Технологія дозволяє утилізувати відходи тваринництва, птахівництва та інших сільськогосподарських галузей. Зазвичай їх потрібно утилізувати без нанесення шкоди навколишньому середовищу. Правильна утилізація відходів птахівництва — це дуже дорога послуга. А якщо не дотримуватися норм

законодавства, то є ризик отримати штрафи від Держекоінспекції. Тому найвигідніший варіант — будівництво біогазового заводу або співпраця з тим, що вже існує. «До нас [свої відходи] везуть всі, кого штрафують», — розповідає Пустовойт [2]. Але це не пояснює чому аграрії саме тепер почали інвестувати у виробництво біометану. Коли компанія Галс-Агро почала будувати біогазовий комплекс у Чернігівській області, на українському ринку в принципі не існувало технології доочищення біогазу в біометан. Тому Галс-Агро зосередилася на генерації електроенергії. Але сьогодні потенційним інвесторам з самого початку вже слід враховувати всі можливі варіанти. Але також слід звертати увагу ще на дві особливості. Біогазові когенераційні установки в Україні мали свій стимулюючий «зелений тариф». І хоча він був набагато нижчим за тарифи в сонячній та вітровій енергетиці, все ж стимулював будівництво біогазових електростанцій. Водночас, починаючи з 2020 року в Україні виникли складнощі з виплатами «зеленого тарифу» генеруючим компаніям. Через шалені борги за зелену енергію виробники почали шукати нові можливості використання біогазу. Наразі для них більш вигідніше просто очищати біогаз до рівня звичайного газу (з 60% до 94% вміст метану) та подавати його в мережу [2]. Але найголовніше в тому, що до кінця 2021 року в українському законодавстві не існувало такого поняття, як біометан. Лише 11 листопада 2021 року президент підписав Закон України № 1820-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку виробництва біометану», яким були внесені зміни до Закону України «Про альтернативні види палива» та Закону України «Про ринок природного газу». І лише після цього почався реальний рух по біометановим проектам.

Складнощі з підключенням та експортом. Чи існують ще якісь обмеження для розповсюдження технології? Так. Одна з них — підключення. «Для газового ринку — це принципово нова історія, коли газ не віддається з труби споживачу, а навпаки подається в систему. Біометановий завод — це фактично аналог видобутку». Крім того, в зв'язку з особливостями технології розподілу газу, біометан практично неможливо перекачати з газорозподільчих до магістральних газових мереж. Тому фізично біометан буде закільцьовано в межах однієї газорозподільчої станції, яка напряду з'єднує виробника та споживачів. У випадку Галс-Агро спрацювала взаємодія з АТ Чернігівгаз, яке організувало процес «під ключ». «Весь процес підключення від видачі технічних умов до завершення будівництва тривав менше ніж 6 місяців», — повідомили в РГК [2]. Але така взаємодія скоріше є виключенням ніж правилом. Бо в інших областях України є ще декілька подібних проектів, які не підключають в тому числі тому, що процес передачі газу в мережу є безкоштовним. Це не стимулює більшість операторів газорозподільчих мереж. Але схоже, що вектор на збільшення виробництва біометану вже не зупинити. Попри те, що зараз діє фактична заборона на його експорт, виробники газу активно вивчають перспективи європейського ринку який проходить активну стадію декарбонізації промисловості і готовий доплачувати за таке паливо. Європа в процесі Зеленого Переходу робить дуже велику ставку на біометан і попит на нього буде зростати. Але Уряду потрібно терміново вирішити питання з можливістю його експорту та запустити сертифікати походження, щоб українські виробники мали можливість довести в Європі що саме вони виробили біогаз. Тоді вони стануть частиною європейського ринку, який за експертними оцінками, до 2050 року зможе виробляти 120–160 млрд м³ біометану на рік.

Висновки. /Conclusions. 1. Викласти ч.1. ст.19 «Промислові кластери» проекту Закону України «про засади державної промислової політики» у наступній редакції:

«1. Застосування заходів стимулювання діяльності щодо промислових кластерів у сфері промисловості, встановлених законами України, нормативними правовими актами Президента України та Кабінету Міністрів України, можливо за умови створення спеціалізованої організації, будь-якої організаційно-правової форми, що здійснює методичне, організаційне, експертно-аналітичне та інформаційне супроводження розвитку промислового кластера, та відповідності промислового кластера і спеціалізованої організації промислового кластера вимогам, встановленим Кабінетом Міністрів України. Підтвердження відповідності промислового кластера та спеціалізованої організації промислового кластера вимогам, встановленим Кабінетом Міністрів України, здійснюється у встановленому ним порядку».

2. Щоб підключити біометановий завод до газової мережі, потрібно прорахувати та проаналізувати багато факторів, які впливають на стабільну роботу системи. Це і гідравлічні розрахунки, які дозволяють у режимі 24/7 змодельовати роботу газових мереж, також показники якості біометану та природного газу, одоризації та онлайн передачі даних по обладнанню. Тому треба максимально сприяти і допомагати інвесторам, прибирати бар'єри та робити процес зрозумілим та чітким. Це свого роду market enabling та допомога бізнесу на енергетичному фронті.

3. Український біометан готові купувати європейці. Ще минулого року РГК та Галс Агро уклали з європейським трейдером STX меморандум на купівлю біометану з України. Поки що виробникам біометану доведеться зачекати розблокування експорту. Найбільш вірогідний сценарій в поточних умовах — закачування біометану в підземні сховища газу. Українські виробники чекатимуть можливості отримати європейську премію, тому що поточна ціна газу на внутрішньому ринку зараз не надто приваблива.

Тези підготовлено в рамках виконання науково-дослідного проекту НАН України «Механізми структурної трансформації підприємницького сектору України на засадах резильєнтного розвитку економіки» (№ держреєстрації 0123U100206).

Список використаних джерел:

1. Ігор Гоцик І. Керівник проектів декарбонізації РГК. Перший український біометан: Чому це унікальний досвід і як працюватиме? // <https://biz.nv.ua/ukr/experts/noviy-zavod-biometanu-v-ukrajini-yak-pracyuye-ta-chomu-ce-unikalniy-dlya-yevropi-dosvid-50320108.html>.
2. Артем Ільїн А. Кури і свині проти Газпрому. Як в Україні народжується ринок біометану і чи є в цього бізнесу шанс заробляти в ЄС // <https://biz.nv.ua/ukr/markets/biogaz-v-ukrajini-shcho-ce-osoblivosti-virobnictva-biometanu-pershiy-zavod-i-yak-zaminiti-gaz-iz-rf-50322202.html>.
3. Безус В. Голова Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України (Держенергоефективності). Біоенергетичні кластери: рецепт сталого розвитку міст // <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/01/25/696334/>.

СЕКЦІЯ ІІІ. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТУ СТАНОМ НА 2023 РІК

Круглякова Віра Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансового менеджменту
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Гіке Вікторія Юріївна

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня освіти
факультету управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Фінансування соціально-економічного розвитку держави та її регіонів залежить від наявності надійних та стабільних джерел фінансових ресурсів, які забезпечуються за рахунок бюджетних коштів. Важливо, щоб держава мала ефективну систему податкових надходжень, оскільки податки є основним джерелом збирання коштів. Система податкових надходжень є складною та динамічною, оскільки на неї впливають різноманітні внутрішні та зовнішні фактори.

Нормальне функціонування податкової системи, а отже, і ефективне формування бюджетних ресурсів держави напряду залежить від платників податків як елементу системи оподаткування.

Є низка суб'єктивних та об'єктивних факторів, які негативно впливають на кількісні й якісні показники податкових надходжень до бюджету;

- низька правова культура осіб, які здійснюють підприємницьку діяльність;
- відсутність традицій вітчизняних платників щодо добросовісного та повного внесення до бюджетів належних податків і зборів;
- негативне відношення платників податків до існуючої податкової системи держави, що не повною мірою відповідає їх запитам, гальмує розвиток виробництва та підприємництва, реалізується неадекватними методами перехідної економіки;
- суттєве податкове навантаження на суб'єктів господарювання, нестабільність у ставках оподаткування, визначенні їх бази та періодів;
- корислива й інша зацікавленість;
- необґрунтований перерозподіл валового внутрішнього продукту шляхом великої кількості податкових пільг, які викликають дискримінацію окремих платників;
- розбалансованість банківської системи (особливо в період світової економічної кризи);
- нестабільність податкового законодавства;
- неузгодженість окремих положень законодавства;
- низький рівень юридичної підготовки працівників податкових інспекцій;

–недосконалість системи обліку платників податків і контролю за їх діяльністю;
 –недостатня захищеність працівників податкових органів від фізичного та психологічного тиску [1].

Податкові надходження посідають важливе місце у бюджетних доходах, займаючи найбільшу питому вагу у їх структурі, що, у свою чергу, впливає на соціально-економічний розвиток держави, а також є одним із інструментів державного регулювання економіки (табл. 1).

Таблиця 1

Структура доходів зведеного бюджету

Показники доходів	01.03.2022, млрд грн	01.03.2023, млрд грн	Зміна,%	Зміна, млрд грн
Податкові надходження	324,0	353,3	109	29
Неподаткові надходження	89,9	139,8	155	50
Доходи від операцій з капіталом	0,6	0,6	97	0,0
Цільові фонди	0,1	0,1	58	-0,1
Надходження від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	3,8	133,9	3529	130
РАЗОМ	418,4	627,6	150	209

Джерело: складено на основі [2].

Аналізуючи дані з табл. 1, можна зробити висновок про те, що податкові надходження є основною складовою фінансової бази держави.

Варто відмітити, що податки забезпечують формування значної частини доходів бюджетів всіх рівнів (табл. 2).

Таблиця 2

Структура податкових надходжень до бюджетів різних рівнів

Податкові надходження	Державний бюджет		Місцеві бюджети		Зведений бюджет	
	млрд. грн	Частка, %	млрд. грн	Частка, %	млрд. грн	Частка, %
2022	238,1	70,7	85,9	29,3	324,0	100
2023	251,3	71,1	102,0	28,9	353,3	100

Джерело: складено на основі [2].

Згідно даних у табл. 2 можна зазначити, що податкові надходження є головним джерелом фінансування як державного, так і місцевого бюджету.

Варто виділити три напрямки податкового регулювання:

- детінізація;
- зменшення податкового тиску на фонд оплати праці;
- реформа екологічного податку.

Зазвичай податкове регулювання в Україні зводиться до встановлення податкових пільг, які суперечать головним принципам і фіскальній суті податку. Під час використання податкових пільг можна виділити і запровадити такі методи регулювання, застосування яких обумовлені конкретними цілями державної податкової політики:

- регулювання співвідношення державних і місцевих податків;
- регулювання податкового навантаження на певні категорії платників податків;
- регулювання складу податків, об'єктів оподаткування, податкових ставок, порядку формування податкової бази, порядку і строків сплати податків;

- регулювання пільгового оподаткування, преференцій, податкових відрахувань;

- регулювання співвідношення пропорційних і прогресивних податків і ступеня їх прогресії;

- регулювання співвідношення прямого і непрямого оподаткування [3].

Оскільки Україна обрала євроінтеграційний шлях, то дуже важливим та впливовим кроком є гармонізація податкової політики України з податковою політикою країн-членів ЄС.

Податки суттєво впливають на бюджет країн, а також їх рівень ВВП. В країнах Євросоюзу відбувається уніфікація положень податкової системи з метою спрощення умов ведення бізнесу в умовах єдиного економічного простору. Євроінтеграційні прагнення України визначають необхідність узгодження економічних процесів з правилами країн ЄС, в тому числі це стосується бюджетної та податкової політики. Основним завданням для України постає створення системи законодавчих обмежень фіскальної політики уряду та взаємоузгоджене, комплексне вдосконалення всіх елементів податкової системи [4].

Для реалізації сучасних цілей України щодо вдосконалення податкової системи слід провести податкову реформу, яка б включала в себе:

- засоби автоматизації процесів оподаткування із залученням сучасних технологій;

- поступову адаптацію сучасного законодавства України до законодавства Європейського Союзу;

- правове забезпечення адміністративної реформи;

- скорочення витрат платників на сплату податків і їх адміністрування;

- підвищення заінтересованості суб'єктів господарювання у веденні бізнесу на території України (надання пільгового періоду суб'єктам господарювання на початку їх діяльності);

- залучення іноземних інвестицій шляхом надання пільг на окремі види діяльності [5].

Розвиток і удосконалення податкових надходжень мають велику важливість для економіки та фінансової стійкості країни. Відповідна податкова політика і ефективна адміністрація дозволяють забезпечити стабільні та достатні надходження до бюджету, уникнути дефіцитів, покрити витрати та інвестиції, а також забезпечити стійкий економічний розвиток. Розвиток податкових надходжень і відкритість податкової системи сприяють підвищенню довіри громадськості до влади. Коли громадяни бачать, що податки збираються та використовуються ефективно і справедливо, це зміцнює довіру до державних інституцій та підтримку податкової системи.

Удосконалення податкових надходжень передбачає впровадження ефективної податкової системи, боротьбу з ухиленням від оподаткування, спрощення податкових процедур та збільшення податкової свідомості громадян. Це допомагає забезпечити стійкі й надійні джерела фінансування та сприяє розвитку країни в цілому.

Список використаних джерел:

1. Гой В.В., Шестак Л. М., Роль великих платників податків у наповненні державного бюджету України. Фінансове право. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/15779/54-Goi.pdf>.

2. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2022&budgetType=LOCAL>.
3. Михайлова І.С. Податкова система України: основні напрями вдосконалення механізму податкового регулювання. Юридичний науковий електронний журнал. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2021/126.pdf.
4. Горобей К.Д., Цимбаленко Я. Ю. Сучасний стан податкових надходжень у розрізі ВВП країн ЄС та України. Вісник КНУТД. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/9393/1/V119_P017-026.pdf.
5. Слаблюк Н. С. Податкова система України: сучасний стан та напрямки вдосконалення. Південноукраїнський правничий часопис. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2019/1/24.pdf>.

РОЗПОДІЛ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ ОБЕРНЕНИМ МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ПРИБУТКУ ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сук Петро Леонідович

ORCID ID: 0000-0002-8556-7123

Д-р. екон. наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України “Ніжинський агротехнічний інститут”, Україна

Відповідно до НП(С)БО 16 “Витрати” витрати визнаються витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони здійснені.

Витрати, які неможливо прямо пов'язати з доходом певного періоду, відображаються у складі витрат того звітного періоду, в якому вони були здійснені [1, п. 7].

В бухгалтерському обліку є витрати, які неможливо пов'язати з доходом періоду в якому вони здійснені. Вони відносяться до доходів, що виникатимуть в наступних періодах. Це – витрати майбутніх періодів (далі – ВМП).

Такі витрати потрібно розподіляти між періодами. Їх розподіл можна здійснювати за методами амортизації необоротних активів. Наприклад, для розподілу ВМП можна використовувати обернений метод амортизації на основі прибутку від операційної діяльності.

За цим методом розподіл ВМП здійснюється обернено пропорційно до прибутку від операційної діяльності, одержаному підприємством у відповідному періоді.

Прибуток (збиток) від операційної діяльності обчислюється як алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат.

У Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) для прибутку від операційної діяльності передбачена стаття “Фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток)” (код рядка 2190), а для збитку від операційної діяльності – стаття “Фінансовий результат від операційної діяльності (збиток)” (код рядка 2195) [2; 3].

Облік прибутку (збитку) від операційної діяльності підприємства ведуть на субрахунку 791 “Результат операційної діяльності” до рахунку 79 “Фінансові результати”. За кредитом субрахунку відображають в порядку закриття рахунків суми доходів від реалізації готової продукції, товарів, робіт, послуг та від іншої операційної діяльності (рахунки 70 “Доходи від реалізації”, 71 “Інший операційний дохід”), за дебетом – суми в порядку закриття рахунків обліку собівартості реалізованої готової продукції, товарів, робіт і послуг, адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат (90 “Собівартість реалізації”, 92 “Адміністративні витрати”, 93 “Витрати на збут”, 94 “Інші витрати операційної діяльності”) [4; 5].

Розподіл ВМП за оберненим методом на основі прибутку від операційної діяльності визначається із розрахунку методу розподілу ВМП на основі прибутку від операційної діяльності, а суми переставляються у зворотній черговості: останній рік в перший, передостанній в другий і т.д.

Річну суму розподілу ВМП визначають множенням суми ВМП, що розподіляються, та коефіцієнта розподілу ВМП, який обчислюється діленням обсягу прибутку від операційної діяльності (планового або фактичного) за відповідні

періоди розподілу ВМП на плановий обсяг прибутку від операційної діяльності за увесь період розподілу ВМП.

Прибуток (збиток) від операційної діяльності обчислюють за формулою:

$$\text{ПОД} = \text{ВП} + \text{ІОП} - \text{АВ} - \text{ВЗ} - \text{ІОВ},$$

де ПОД – прибуток від операційної діяльності; ВП – валовий прибуток; ІОП – інший операційний дохід; АВ – адміністративні витрати; ВЗ – витрати на збут; ІОВ – інші операційні витрати.

Розподіл ВМП за методом на основі прибутку від операційної діяльності здійснюють за формулами:

$$\text{РСРВМП} = \text{СРВМП} \times \text{КРВМП},$$

де РСРВМП – річна сума розподілу ВМП; СРВМП – сума розподілу ВМП; КРВМП – коефіцієнт розподілу ВМП.

$$\text{КРВМП} = \text{СПОД} : \text{ПСПОД},$$

де СПОД – сума прибутку від операційної діяльності (планова або фактична) за окремі періоди розподілу ВМП; ПСПОД – планова сума прибутку від операційної діяльності за увесь період розподілу ВМП.

Розподіл ВМП за методом на основі прибутку від операційної діяльності можна виконувати за іншим варіантом:

$$\text{РСРВМП} = \text{СПОД} \times \text{КРВМП};$$

$$\text{КРВМП} = \text{СРВМП} : \text{ПСПОД}.$$

Можна використовувати два способи розподілу ВМП за оберненим методом на основі прибутку від операційної діяльності: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

За допомогою прикладу розподілимо ВМП за оберненим методом на основі прибутку від операційної діяльності.

Приклад. ВМП на суму 54000 грн потрібно розподілити на 4 роки. Передбачається за період розподілу ВМП одержати 187000 грн прибутку від операційної діяльності, а саме: за 1-й рік – 72000 грн, за 2-й рік – 65000 грн, за 3-й рік – 30000 грн, за 4-й рік – 20000 грн.

Коефіцієнт розподілу ВМП становить: за 1-й рік – 0,3850 (72000 : 187000 = 0,3850), за 2-й рік – 0,3476 (65000 : 187000 = 0,3476), за 3-й рік – 0,1604 (30000 : 187000 = 0,1604), за 4-й рік – 0,1070 (20000 : 187000 = 0,1070).

1-й спосіб розподілу ВМП за методом на основі прибутку від операційної діяльності представлено в таблиці 1, а 1-й спосіб розподілу ВМП за оберненим методом на основі прибутку від операційної діяльності – в таблиці 2.

Таблиця 1

Прорахунок методу розподілу ВМП на основі прибутку від операційної діяльності (1-й спосіб – від початкової суми ВМП)

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Прибуток від операційної діяльності, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	54000	72000	0,3850	20790
2	54000	65000	0,3476	18770
3	54000	30000	0,1604	8662
4	54000	20000	0,1070	5778
x	Разом	187000	1	54000

[авторська розробка]

Таблиця 2

Прорахунок оберненого методу розподілу ВМП на основі прибутку від операційної діяльності (1-й спосіб – від початкової суми ВМП)

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Прибуток від операційної діяльності, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	54000	20000	0,1070	5778
2	54000	30000	0,1604	8662
3	54000	65000	0,3476	18770
4	54000	72000	0,3850	20790
x	Разом	187000	1	54000

[авторська розробка]

Обчислення суми ВМП за 2-м способом простого і оберненого методів на основі прибутку від операційної діяльності наведено в таблицях 2 і 3.

Таблиця 3

Прорахунок методу розподілу ВМП на основі прибутку від операційної діяльності (2-й спосіб – від залишкової суми ВМП)

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Прибуток від операційної діяльності, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	54000	72000	0,3850	20790
2	33210	65000	0,3476	11544
3	21666	30000	0,1604	3475
4	18191	20000	0,1070	18191
x	Разом	187000	1	54000

[авторська розробка]

Таблиця 4

Прорахунок оберненого методу розподілу ВМП на основі прибутку від операційної діяльності (2-й спосіб – від залишкової суми ВМП)

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Прибуток від операційної діяльності, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	18191	20000	0,1070	18191
2	21666	30000	0,1604	3475
3	33210	65000	0,3476	11544
4	54000	72000	0,3850	20790
x	Разом	187000	1	54000

[авторська розробка]

Як свідчать дані таблиць 1 і 2, застосування простого і оберненого методів на основі прибутку від операційної діяльності (1-й спосіб – від початкової суми ВМП) дає змогу повністю розподілити суму ВМП.

Якщо використовувати 2-й спосіб (від залишкової суми ВМП) простого і оберненого методів на основі прибутку від операційної діяльності, то в останній і перший період відповідно буде віднесена нерозподілена сума ВМП (табл. 3 і 4).

Висновки. Розподіл ВМП можна здійснювати за оберненим методом на основі прибутку від операційної діяльності.

Щоб визначити прибуток (збиток) від операційної діяльності, потрібно від валового прибутку (збитку) і іншого операційного доходу відняти адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати.

За цим методом ВМП розподіляються в оберненій залежності відповідно до отриманого в тому чи іншому періоді прибутку від операційної діяльності. Тому щоб

розрахувати розподіл ВМП за цим методом, спочатку потрібно розподілити ВМП за методом на основі прибутку від операційної діяльності і суми переставити в оберненій черговості: 1-й рік у останній, 2-й у передостанній і т.д.

Існує два способи розрахунку оберненого методу розподілу ВМП на основі прибутку від операційної діяльності: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 “Витрати” (Наказ Міністерства фінансів України). № 318. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” (Наказ Міністерства фінансів України). № 73. (2013). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
3. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.
4. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). (у редакції Наказу Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.
5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.

РОЛЬ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ В ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Герич М.Р.

здобувач III курсу бакалаврату спеціальності
072 "Фінанси, банківська справа та страхування"

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Науковий керівник: Кміть В.М.

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Акцизний податок розглядається як один з найбільш ефективних інструментів регулювання попиту груп підакцизної продукції.

Регулююча функція акцизу проявляється у здійсненні впливу на обсяги виробництва та споживання підакцизних товарів, структуру виробництва та споживання, стимулюванні зростання ефективності виробництва, покращенні якості кінцевого продукту, поліпшенні споживчих якостей продукції, регулюванні рентабельності виробництва, перерозподілі доходів між різними верствами населення [2].

В Україні акцизний збір було запроваджено з грудня 1991 року, з прийняттям Закону України "Про акцизний збір", який потім було введено у дію з 1992 року. Нині порядок справляння акцизного податку регламентується Розділом VI Податкового кодексу України (далі – ПКУ).

Метою дослідження є аналіз змісту основних функцій акцизного податку як способів прояву його сутності та з'ясування ролі у податковій системі України. Будучи комплексною соціально-економічною та правовою категорією, акцизний податок, як і будь-який інший податок, неодмінно впливає на різні сторони суспільних відносин, передусім, шляхом реалізації певних економічних, політичних і соціальних завдань. Розуміння такого впливу акцизного податку та виявлення особливостей його функціональної спрямованості дозволить більш чітко з'ясувати особливу природу акцизного податку [1].

Акцизний податок – це непрямий податок на споживання підакцизних товарів, що включається до ціни таких товарів. Цей податок сплачують виробники чи продавці. ПКУ визначено наступний перелік підакцизних товарів, а саме:

- спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво;
- тютюнові вироби, тютюн та промислові замінники тютюну;
- нафтопродукти, скраплений газ;
- легкові автомобілі, кузови до них, причепа та напівпричепа, мотоцикли;
- електрична енергія.

Об'єктом оподаткування акцизним податком є реалізація підакцизних товарів. Тобто, будь-які операції на митній території України, що передбачають відвантаження підакцизних товарів згідно з договорами купівлі-продажу, міни, постачання та іншими господарськими, цивільноправовими договорами з передачею прав власності або без такої, за плату (компенсацію) або без такої, незалежно від строків її надання, а також безоплатного відвантаження товарів, у тому числі з давальницької сировини [2].

Також до об'єктів оподаткування акцизним податком відноситься:

- реалізація підакцизних товарів з метою власного споживання, промислового перероблення;
- ввезення підакцизних товарів на митну територію України;
- реалізація конфіскованих підакцизних товарів, підакцизних товарів визнаних безхазяйними, чи за якими не звернувся власник до кінця строку зберігання, підакцизних товарів, що за правом успадкування чи на інших законних підставах переходять у власність держави та ін.

Отже, розглядаючи роль акцизного податку в податковій системі України, доцільно виокремити, що:

1. Акцизний податок є важливою складовою податкової системи України, відіграючи велику роль у фінансуванні державного бюджету та забезпеченні фінансової стабільності.

2. Акцизний податок сприяє доходній частині державного бюджету, забезпечуючи потрібні фінансові ресурси для здійснення соціальних програм, інфраструктурних проектів та інших важливих завдань.

3. Однією з основних функцій акцизного податку є регулювання споживчого попиту на певні товари шляхом встановлення акцизних ставок. Це може впливати на споживання товарів, які вважаються шкідливими для здоров'я або навколишнього середовища, сприяючи поліпшенню громадського здоров'я та екологічної ситуації.

4. Високі акцизні ставки на окремі товари, такі як алкогольні напої та тютюнові вироби, сприяють зниженню споживання цих шкідливих товарів, що може позитивно вплинути на здоров'я населення та зменшення медичних витрат.

5. Акцизний податок також має за мету заохочувати розвиток внутрішнього виробництва та сприяти конкурентоспроможності вітчизняних товарів. Шляхом встановлення вищих акцизних ставок на імпортні товари можна стимулювати вітчизняні виробництва і сприяти економічному зростанню країни.

6. Застосування акцизного податку може мати певні негативні наслідки, зокрема збільшення цін на певні товари, що може негативно вплинути на споживчий попит та призвести до зростання нелегального обігу.

7. Важливо забезпечити ефективну адміністрацію акцизного податку, включаючи контроль за виконанням акцизних обов'язків, боротьбу з контрабандою та незаконним обігом, щоб забезпечити максимальну збираність акцизного податку та запобігти втратам бюджету.

8. Удосконалення системи акцизного оподаткування, встановлення справедливих та прозорих правил стягнення акцизного податку, а також спрощення процедур видачі акцизних марок можуть позитивно позначитися на бізнес-кліматі країни та залученні інвестицій.

9. Розвиток цифрових технологій та використання електронних засобів контролю можуть покращити ефективність збирання акцизного податку та зменшити ризик корупції в акцизній сфері.

10. Постійна моніторинг і оцінка ефективності акцизного податку та його впливу на економіку та суспільство є важливими завданнями для подальшого вдосконалення податкової системи України та досягнення сталого економічного розвитку.

Роль акцизного податку в податковій системі України є надзвичайно важливою. Акцизний податок є одним з основних інструментів фінансової політики держави і виконує декілька функцій:

- *забезпечення бюджетних надходжень*: акцизний податок становить значну частину доходів державного бюджету. В Україні він стягується з виробників та

постачальників товарів, що мають високу соціальну цінність або потенційно шкідливі для здоров'я (наприклад, алкогольні напої, тютюнові вироби, автомобілі);

- *регулювання споживання шкідливих товарів*: акцизний податок може бути використаний як інструмент для зниження споживання товарів, що мають негативний вплив на здоров'я людей або навколишнє середовище;

- *заохочення розвитку місцевого виробництва*: використання акцизного податку може сприяти розвитку внутрішнього виробництва та зменшенню імпорту шкідливих товарів;

- *контроль за незаконним обігом товарів*: акцизний податок також виконує роль контролю незаконного обігу шкідливих товарів. Висока вартість, пов'язана з оподаткуванням акцизом, стимулює людей придбавати товари з легальних джерел і декларувати їх, що зменшує ризик незаконного обігу та підтримує дотримання законодавства;

- *регулювання ринкової конкуренції*: акцизний податок може бути також використаний для регулювання ринкової конкуренції.

У цілому, акцизний податок має велике значення в податковій системі України. Він не лише забезпечує доходи бюджету, але й сприяє контролю споживання шкідливих товарів, розвитку місцевого виробництва і збереженню здоров'я громадян. Однак, ефективне використання акцизного податку потребує постійного моніторингу та адаптації відповідно до змін у суспільстві та економіці.

Список використаних джерел:

1. Казацька М.Д. Функції акцизного податку // Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2017. Серія ПРАВО. Випуск 46. Том 1. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34353>.
2. Регулююча та фіскальна роль акцизного податку // Офіційний сайт ГУ ДПС у Сумській області. URL; <https://sumy.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/529487.html>.

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Орищин Тетяна Михайлівна

ORCID ID: 0000-0002-2693-8094

кандидат економічних наук, доцент

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна

Анотація. Модернізація фінансового механізму національних економік для підвищення ефективності використання фінансових ресурсів й управління бюджетними коштами є важливою складовою реалізації концепції сталого розвитку світової економіки. У практичному аспекті постає необхідність вдосконалення фінансових методів, інструментів, важелів, стимулів, нормативно-правового й інформаційно-організаційного забезпечення на всіх рівнях економічної системи національних держав.

Сьогодні у глобальному аспекті очевидним виявилось те, що подолання кризових ситуацій у сфері економіки, безпеки, охорони довкілля неможливе на рівні окремих держав, а вимагає взаєморозуміння та активної співпраці на міжнародному рівні. Зasadничою основою такого співробітництва має стати концепція сталого розвитку, яка розглядає задоволення теперішніх потреб без загрози існування майбутніх поколінь. Це означає, що сталий розвиток забезпечується взаємодією двох взаємопов'язаних чинників – базових потреб людей та обмежень щодо зростання обсягів експлуатації природних ресурсів.

Світова спільнота пройшла важливі етапи на шляху усвідомлення невідворотності практичної реалізації базових засад концепції сталого розвитку. Так, на конференції Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро у 1992 р., в якій взяли участь більше 170 держав світу, розглядались питання безпечного навколишнього середовища і соціально-економічного розвитку як взаємопов'язані та взаємозалежні сфери. [1]

Наступного розвитку ця концепція дістала у підсумковому документі конференції «Порядок денний на XXI століття» («Agenda-21»), де було визначено, що необхідним є гармонійне досягнення високої якості навколишнього середовища, забезпечення здорової економіки для всіх народів світу, задоволення потреб людей та збереження сталого розвитку протягом тривалого періоду. Розроблено програму міжнародного співробітництва за визначеними напрямками. [2]

Також важливим кроком стало затвердження резолюцією Генеральної асамблеї Організації Об'єднаних Націй у 2000 р. Декларації тисячоліття, у якій особливу увагу звернено на боротьбу з бідністю та охорону навколишнього природного середовища.[3] Зміст цієї Декларації став підставою прийняття визнаних світовою спільнотою, у тому числі й Україною, Цілей розвитку тисячоліття – восьми глобальних намірів, які мають реалізувати країни- підписанти.[4]

Через двадцять років після історичної зустрічі у Ріо-де-Жанейро Організація Об'єднаних Націй провела ще одну глобальну конференцію, відому як «Ріо+20», результатом роботи якої стала резолюція, прийнята Генеральною асамблеєю «Майбутнє, якого ми прагнемо» (2012 р.). [5] В ній визнано необхідність наступного просування ідеї сталого розвитку на всіх рівнях інтеграції, враховуючи взаємозв'язок його економічної, соціальної та екологічної складових, забезпечення розподілу ресурсів відповідно до національних пріоритетів і потреб, посилення боротьби з

корупцією і рухом незаконних фінансових ресурсів як на національному, так і на міжнародному рівнях. Саме корупція є істотною перешкодою для ефективної мобілізації та розподілу ресурсів, поглинаючи кошти, призначені для реалізації заходів щодо забезпечення сталого розвитку.

Розглядаючи напрями вдосконалення складових фінансового механізму, доцільно враховувати сутність поняття «сталий розвиток». Як цілісна і системна категорія вона передбачає гармонійне поєднання екологічної, соціальної та економічної складових. Метою сталого екологічного розвитку є подолання екологічної кризи та запобігання екологічним ризикам, які посилилися внаслідок вторгнення російських окупантів на територію України, забезпечення конституційних прав громадян на безпечне для здоров'я і життя навколишнє природне середовище, недопущення дій, які порушують здатність екосистем до саморегулювання і самовідновлення. Загалом з екологічної точки зору сталий розвиток має забезпечувати життєздатність природного середовища, а природно-ресурсний потенціал держави є необхідною та обов'язковою умовою функціонування соціально-економічної системи.

Збереження стабільності існуючих соціальних систем, справедливий розподіл ресурсів та однакові фінансові можливості для усіх членів суспільства забезпечуються соціальною складовою. Державна політика у соціальній сфері має бути спрямована на реалізацію принципу соціальної справедливості на основі узгодження і підтримки базових інтересів усіх громадян, а не окремих соціальних груп, що дасть змогу перетворити суспільство на збалансовану систему, яка розвивається.

Розвиток цієї складової передбачає гарантування достойного рівня життя для кожної людини, а також збереження такого права для майбутніх поколінь. Основою соціальної політики сталого розвитку має бути якість життя населення – принципово інша система цінностей порівняно з попереднім і сучасним періодами трансформації суспільства. Надзвичайно важливим є визнання і сприйняття у суспільстві пріоритетів у новій системі цінностей, як взаємозумовлених та визначальних інтересів більшості населення. [6]

Економічна складова передбачає оптимальне використання природних ресурсів, які найчастіше можуть бути обмеженими, та використання екологічно чистих і, водночас, ресурсо- та енергозберігаючих технологій. При цьому на особливу увагу заслуговують сучасні технології видобування та переробки сировини, створення екологічно чистої продукції, мінімізації відходів, їх переробки та утилізації. У сучасних умовах, коли вітчизняна промисловість через війну втрачає конкурентоспроможність на світовому ринку, це питання набуває виняткової актуальності. Повоєнна відбудова національної економіки сформує іншу структуру промисловості, ключове місце у якій займатиме військово-промисловий комплекс, який, у свою чергу, буде складовою виробництва озброєння міжнародними партнерами України.

Зважаючи на глобальні зміни у світовій економіці, викликані російською агресією проти України, та окреслюючи фінансові пріоритети парадигми сталого розвитку, необхідно виділити проблеми, наявність яких безпосередньо впливає на фінансову політику держави та визначає напрями вдосконалення складових фінансового механізму.

Першу групу визначають проблеми у суспільно-політичній та економічній сферах, де спостерігається високий рівень безробіття, низький рівень доходів громадян, що при значному зростанні цін на споживчому ринку різко знижує рівень і

якість життя населення. Для послаблення соціальної напруги та нестабільності в суспільстві серед заходів держави, спрямованих на вирішення цієї проблеми мають чільне місце займати заходи із соціального захисту населення.

Міжнародний досвід показує, що чим більш розвинена країна, тим розгалуженішою є її система соціального захисту і соціального забезпечення. Наприклад, у системі соціального захисту Німеччини діє принцип субсидіарності, що передбачає участь державного, недержавного та неформального секторів у її забезпеченні. Проте в Україні допоки не розроблений принцип субсидіарності, що негативно впливає на збалансованість фінансових ресурсів у цій сфері. [7]

Другу групу формують проблеми, пов'язані з такою важливою сферою національних інтересів, як освіта. Протягом тривалого часу система вітчизняної освіти суттєво відстає від світових вимог і потребує змін. Актуальною проблемою є недостатня ефективність механізму її державного фінансування. Розподіл бюджетних коштів, що ґрунтувався на обсягах асигнувань, виділених освітньому закладу у попередні роки, із додаванням коштів на нові витрати та з урахуванням інфляції не створив стимулів ефективного використання державних фінансових ресурсів, оскільки їхні обсяги не пов'язані з якісними результативними показниками та характеристиками діяльності навчального закладу, що мають на кожному рівні системи освіти своє специфічне вираження. Водночас унікальні знання та здібності людей, вміння адаптуватися до викликів сьогодення, висока кваліфікація і компетентність відображають рівень розвитку людського потенціалу та є основою підвищення добробуту населення країни.

Третю групу становлять проблеми, пов'язані зі збереженням найбільшої суспільної цінності – здоров'я громадян. Стратегія Всесвітньої організації охорони здоров'я у XXI сторіччі окреслює основні вектори фінансування сфери охорони здоров'я, що мають бути спрямовані на забезпечення рівноправного та справедливого доступу до медичних послуг. Важливим завданням сучасного періоду розвитку охорони здоров'я в Україні є досягнення ефективного використання наявних фінансових ресурсів на основі удосконалення фінансового механізму.

Четверту групу формують проблеми, пов'язані з охороною навколишнього природного середовища та захистом населення від негативного впливу забрудненого довкілля. Спільнота цивілізованих країн світу визнає необхідність збільшення витрат, спрямованих на збереження довкілля, ефективне використання природних ресурсів, збільшення частки зеленої енергетики і запобігання впливу шкідливих технологій на екологію.

П'ята група поєднує проблемні напрями у різних сферах національного господарства. Зруйнована війною економіка має тенденцію до стагнації, що призводить до відсутності можливостей для формування дієвого інноваційного механізму, створення сприятливого інвестиційного клімату та достатнього обсягу фінансових ресурсів для фінансування пріоритетних галузей національної економіки. Суттєвою проблемою щодо перспектив сталого розвитку на регіональному рівні є рівномірний розвиток регіонів та їхня інтеграція у єдиний національний простір, що вимагає поглиблення реформи децентралізації. На особливу увагу заслуговує проблема дерегуляції малого бізнесу, який спроможний активізувати позитивні структурні зрушення в повоєнній економіці та забезпечити формування середнього класу як гаранта стабільності суспільного поступу. Ефективність малого підприємництва в Україні залежить від наповнення новим змістом фінансових аспектів функціонального механізму взаємодії між державою та малим бізнесом.

Загалом у складних умовах сьогодення та повоєнної відбудови національної

економіки необхідні такі заходи, які запустять механізм фінансового стимулювання для визначених імперативів сталого розвитку, практична реалізація яких потребуватиме залучення фінансового потенціалу держави, міжнародних інвесторів та донорів на основі вдосконалення складових фінансового механізму. Це дозволить забезпечити належний рівень добробуту населення, активізувати платоспроможний попит, збільшити обсяги фінансових ресурсів для соціального захисту малозабезпечених, інвестування у створення високоякісної системи охорони здоров'я, формування ефективної системи освіти, забезпечення якісного довкілля та відновлення економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>.
2. Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>.
3. Декларация тысячелетия Организации Объединенных наций [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_621.
4. Цілі розвитку тисячоліття. Україна: 2000–2015 [Електронний ресурс] / Національна доповідь, 2015. – Режим доступу <http://www.idss.org.ua/monografii/2015%20MDG%20Ukr%20Report%20DRAF.pdf>.
5. Resolution adopted by the General Assembly on 27 July 2012 (A/RES/66/288) – The future we want [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://srsg.violenceagainstchildren.org/sites/default/files/documents/docs/A_RES_66_288_EN.pdf.
6. Наукові засади розробки стратегії сталого розвитку України : моногр. / ІПРЕЕД НАН України, ІГ НАН України, ІППЕ НАН України. – Одеса : ІПРЕЕД НАН України, 2012. – С. 134. 12.
7. Тулай О. І. Фінансові пріоритети імплементації засад сталого розвитку в Україні // Формування фінансового механізму сталого розвитку України: монографія / за ред. О.П.Кириленко, О. І. Тулай.- Тернопіль: ТНЕУ, 2017.-414с. Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/27118>.

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ЗМІНИ У ВИКОРИСТАННІ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Витвицька Оксана Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-8722-5450

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри вищої математики

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна

Війна в Україні зумовила необхідність українським підприємствам пристосовуватися до нових реалій існування, які характеризуються нестабільністю ринку, колосальною втратою платоспроможності населення, скороченням рівня попиту на товари та послуги, втратою основних ринків збуту та постачальників, переформатуванням логістичних шляхів, постійною загрозою втрати майна. В цих умовах багато компаній істотно скоротили свої бюджети, в першу чергу маркетингові. В той же час, саме цифровий маркетинг залишається одним з основних інструментів збереження рівня продажів товарів та послуг як всередині нашої країни, так і за кордоном. Актуальність теми також пов'язана з тим, що саме цифровий маркетинг може стати ефективним інструментом відновлення бізнесу та стану економіки до довоєнних часів, а також залученням на український ринок іноземних інвесторів.

Незважаючи на воєнний час в Україні спостерігається зростання кількості інтернет-користувачів. Люди все частіше здійснюють онлайн-покупки і отримують онлайн-послуги: освітні, страхові, банківські, консультаційні тощо. На сьогоднішній день цифровий або «digital marketing» можна визначити як інтерактивний маркетинг взаємодії, заснований на застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій, пов'язаних з Інтернетом, для створення, комунікації, доставки та обміну пропозиціями, які мають цінність для покупців, користувачів та суспільства в цілому.

В зв'язку з воєнними діями на території нашої держави характер використання цифрового маркетингу дещо змінився. В першу чергу мова йде про цілі його використання. Якщо раніше багато компаній лівову частку свого бюджету спрямовували на рекламу, націлену на впізнаваність бренду, то в перші місяці війни 95% рекламного бюджету підприємці спрямовували саме на кампанії для пошуку нових постачальників, каналів продажу та ринків збуту.

У зв'язку із скороченням бюджетів компаній змін зазнав і розподіл використання інструментів цифрового маркетингу. Якщо до війни переважна більшість кампаній могла дозволити собі використовувати платні канали цифрового маркетингу (як наприклад, таргетована, контекстна, медійна реклама), то в умовах війни їм довелося відмовитися від них, відповідно зросла частка використання безкоштовних каналів, таких як соцмережі, блоги на сайті, поштові розсилки.

Якщо раніше фірми у своїх рекламних кампаніях намагалися запропонувати споживачеві якомога ширший асортимент продуктів, то в умовах війни більшість з них зосередилися виключно на найбільш затребуваних товарах (наприклад, магазини техніки масштабно рекламували генератори та засоби освітлення, які працюють без електрики), а також кастомізували свої продукти під виклики

сьогодення (фірми, які займалися пошивом одягу, переформатувалися на виробництво військової форми) [1].

Багато компаній вдалися до застосування нових нетрадиційних прийомів цифрового маркетингу. Були випадки, коли компанії в своїх соцмережах закликали покупців «придбати товар наперед», підтримавши таким чином виробника (приклад: кінотеатр «Оскар» у Києві закликав мешканців міста придбати квитки на сеанси, які вони зможуть використати, коли кінотеатр відкриється).

Насамкінець змінилися цінності, які компанії транслюють у своїх рекламних кампаніях: патріотизм, любов до Батьківщини, взаємодопомога та взаємопідтримка представників бізнесу один одного (не конкуренти, а партнери), підтримка ЗСУ – це головні мотиви, які звучать тепер у переважній більшості рекламних кампаній.

Говорячи про вплив цифрового маркетингу на розвиток підприємництва в умовах війни, необхідно зазначити, що він повинен бути інноваційним, оскільки застарілі інструменти та методи втрачають свою ефективність. Найбільш популярні серед нових цифрових технологій маркетингу:

1. Онлайн-тестування. Згідно з дослідженням Retail Customer Experience і BigCommerce, 61% американців, які здійснюють покупки в інтернеті, віддають перевагу інтернет-магазинам з опцією примірки. Відповідно, такі магазини мають більший прибуток. Цю практику варто перейняти українським компаніям. Для цього потрібно застосовувати технологію доповненої реальності. Завдяки її використанню покупець може оглянути товар, приміряти його та прийняти рішення щодо його придбання. Варто зазначити, що відповідно до проведеного дослідження, онлайн-тестування товару скорочує його повернення на 40%.

2. Голосовий пошук. Можливості голосового пошуку збільшують сучасні технології, такі як Apple AirPods, Google Home й Amazon Echo, Siri, Cortana. Завдяки цьому сеанси на веб-сторінках можуть відбуватися без участі екрану.

3. Чат-боти. Згідно з прогнозами оцінка світового ринку чат-ботів до 2024 року становитиме 1,34 млрд доларів [2]. Завдяки чат-ботам оптимізується на спрощується комунікація з користувачем. Також з їх допомогою можна поширювати матеріали: акції, новини та ін.

4. Відеомаркетинг. Згідно з річним звітом Cisco, до 2023 року 82% користувацького інтернет-трафіку становитимуть відеоматеріали [3].

5. Інтерактивний контент. Мається на увазі контент, який спонукає користувачів до певної дії. Здебільшого він орієнтується на мобільні пристрої. Прикладом використання інтерактивного контенту є можливість онлайн-тестування косметики від бренду L'Oreal.

Отже, як підсумок можна стверджувати, що українські інтернет-технології мають стрімку динаміку розвитку, при цьому у період війни сегмент електронної комерції не зменшується, а, навпаки, зростає. Використання цифрового маркетингу дає можливість компаніям швидко реагувати на зміни ринку та оперативно відповідати на нові запити споживачів.

Список використаних джерел:

1. Яцюк Д. В. Цифровий маркетинг: майбутнє маркетингових комунікацій в брендингу. Інвестиції: прак-тика та досвід. 2015. No 7. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2015/16.pdf.
2. Global Chatbot Market worth over \$1.34bn by 2024. gminsights.com, 2022. URL: <https://www.gminsights.com/pressrelease/chatbot-market>.
3. Cisco Annual Internet Report (2018–2023) White Paper. cisco.com, 2020. URL: <https://www.cisco.com/c/en/us/solutions/collateral/executive-perspectives/annual-internet-report/white-paper-c11-741490.html>.

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

STIMULATION OF BUSINESS ORGANIZATION STAFF UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL LAW

Vdovychenko Denys Oleksandrovych

Student of the Faculty of Economics and Management
Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman, Ukraine

Iakovenko Maryna Viacheslavivna

Student of the Faculty of Economics and Management
Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman, Ukraine

Academic supervisor: Batenko Lyudmila Pavlivna

Ph.D., professor, professor of the Management Department
Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman, Ukraine

Relevance of the topic. Achieving significant results of the company's activity and overall business development are inextricably linked to the work of the staff and their level of motivation. Under crisis conditions, a certain level of motivation or, on the contrary, demotivation, can both save the business and, accordingly, create additional problems in the work process.

Problem statement. Wartime requires decisive actions from the management of enterprises, namely: acceleration of managerial decision-making, flexibility of management style, improvement of communication processes, ensuring the safety of employees, their mental health, maintaining their productivity, etc. All this requires the development of new staff stimulation tools. Given the fact that there is no experience of personnel management at Ukrainian enterprises under martial law, this creates new challenges for scientists in the field of management and administration.

Results of the study. For a long time in the post-Soviet countries, more attention was paid to material and financial resources, the development of the material and technical base to achieve common goals, and the staff was perceived as a tool that performs work. However, with the development of market relations, the fundamental role of personnel as a driving force for the prosperity of the enterprise became obvious, therefore the management began to pay more attention to the development of labor potential, personnel qualifications, working methods of motivational influence.

A full-scale war in Ukraine has a serious impact on the labor market. Under the crisis conditions caused by the martial state, the problems of labor resources became even more acute: a large number of people lost their jobs, many specialists emigrated, and those who remained at the workplace lost part of their earnings. According to the International Labor Organization (ILO), which is a UN agency, about 5 million people in Ukraine have lost their jobs [1]. Many specialists emigrated: after February 24, 2022, more than 8.3 million refugees left for Poland, Romania, Moldova, Germany, Hungary and Slovakia. At the same time,

approximately 6.3 million people have become internally displaced (as of December 2022) [2]. At the end of last year, the unemployment rate in Ukraine reached a record 33.3% [3]. In general, according to estimates, up to 70% of the population of Ukraine was negatively affected by hostilities [4].

In addition, according to the results of the labor market research of the European Business Association, which are shown in the figure 1, it can be seen that 26% of companies freeze development budgets, 16% of companies freeze bonuses and bonuses, and 11% of companies plan to reduce salaries [5].

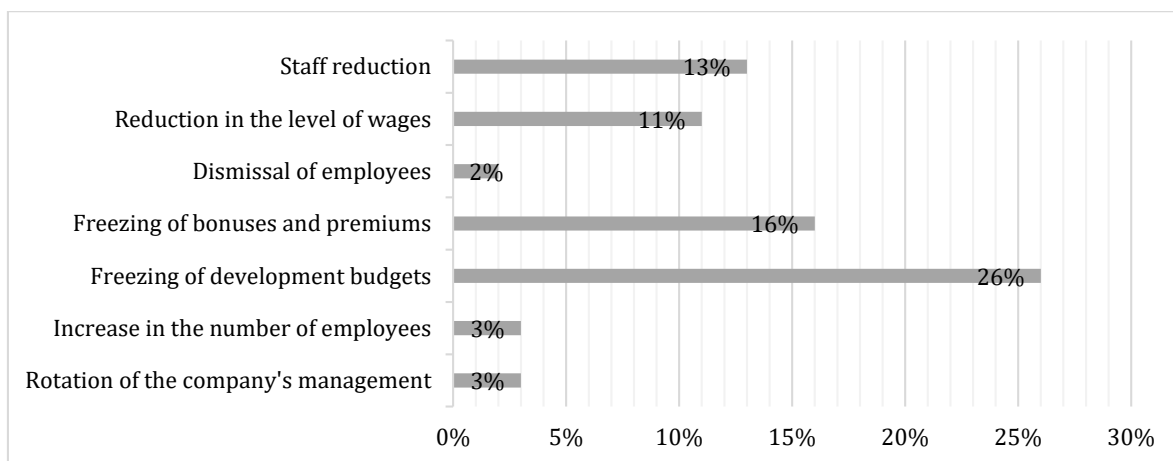

Fig. 1. **Staff changes have taken place/are taking place/planned for the near future**
Source: [5]

In addition, changes were made to the labor legislation, which corrects the activities of enterprises, organizations and persons working under an employment contract. Thus, on March 15, 2022, Law of Ukraine No. 2136-IX "On the organization of labor relations under martial law" entered into force [6]. Table 1 shows the main changes introduced by this Law.

Table 1

Changes in labor legislation during martial law

Condition	According to the old law	According to the new law
Form of employment contract	Usually in writing	The form is determined by agreement of the parties
Establishing a probationary period	It is forbidden to install certain categories	Can be installed by anyone
Transfer to another job/enterprise	It is allowed only with the consent of the employee	It is possible without the employee's consent
Working hours	It is determined by the rules of work schedule and shift schedules	Set by the employer
Normal working hours	No more than 40 hours/week	It can be up to 60 hours/week
Weekly uninterrupted rest	At least 42 hours	It can be 24 hours
The possibility of dismissal during the period of temporary incapacity/vacation	Not allowed	Possible
Number of working days	Set by an employer with a trade union	Defined by the employer
Annual leave	Minimum 24 days	May be limited to 24 days or denied at critical infrastructure facilities
Responsibility for non-compliance with payment deadlines	The employer is always responsible	The employer may not be liable if he proves that the violation was the result of force majeure

Source: compiled by authors based on [7,8]

Summarizing the factors that negatively affect the staff (figure 2), we can conclude that such crisis conditions undoubtedly become a threat to the existence of the business and affect its efficiency. Taking this into account, it is important for every employer to direct all efforts to preserve labor potential and adapt already existing management mechanisms. Staff motivation plays a significant role in increasing the efficiency of enterprises, however, currently, a large number of motivational tools are outdated due to a change in the focus of attention on other needs.

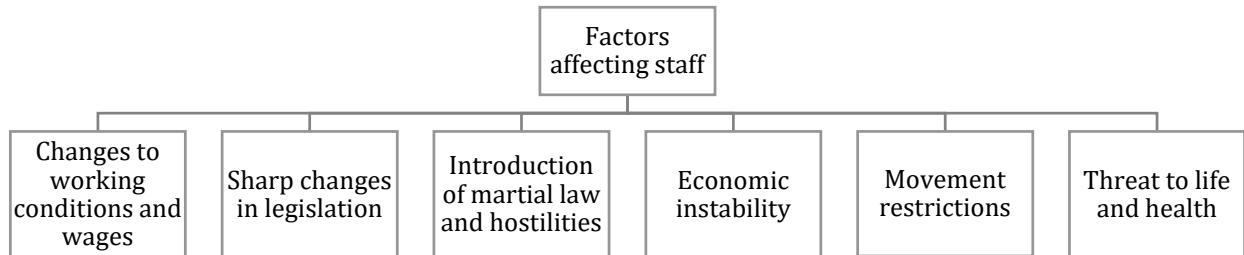

Fig. 2. Factors affecting staff

Source: compiled by authors

In order to gain a more complete understanding of the problem, let's consider the example of the company Synevo and its approaches to overcoming the problems of staff motivation during martial law.

Synevo is a medical laboratory belonging to the European holding Medcover. Employees and their interests are the main and most important priority of the internal policy of Synevo. Guided by the understanding of the social responsibility of business, the company ensures a high level of comfort and safety at workplaces in accordance with the norms of Ukrainian legislation on labor protection, maintains a decent level of wages and creates maximum opportunities for the professional development of employees. Actually, during the war, the company did not betray its principles and actively overcame the challenges of the military law.

During the war, Medcover helped more than 1,000 Ukrainians evacuate from the hot spots of our country, leave for Lviv, and in the future provided a reliable transfer outside the country. Medcover helped place and provided housing for Ukrainian workers and their families in Moldova, Romania, Poland, and Germany. In addition, our citizens were provided with everything necessary for a comfortable stay - water, food, clothes, medicine and toys for children. Every Ukrainian who needed medical assistance or examination received specialized assistance. Ukrainians who wanted to stay and work in the structures of these countries stayed. Workers were given jobs in Germany and Poland.

Synevo took care of the safety of its employees by taking the following steps:

- Suspending business in war zones and providing workers in safer places;
- Financial assistance in relocation to employees and their families;
- Premises with shelter or within walking distance;
- Development of clear algorithms for actions of employees during air alarms and emergency situations;
- Optimization of other processes in the company to ensure compliance with safety rules.

The main challenge faced by Synevo was to support and retain the staff. Specialists who have worked for many years with the company, whom the company trained and

invested in, are very valuable and have a lot of experience. If people are laid off, it will be very difficult to find qualified staff in the future and it will take a long time to train new staff.

Synevo always paid the employees salaries. In total, it paid more than 70 million hryvnias in wages across the country. And it paid more than 35 million hryvnias in various taxes and fees, while having zero income. At the time of the war, the company employed about 2,800 people.

After a full-scale invasion, the company lost half of its previous income, but expenses remained at the same level, the company structure no longer needed so many people, so it was decided to lay off about 1,000 people in various departments: PR department, business analytics, marketing, partly sales department and medical staff.

For February-March 2022, the company paid the wages of employees in full, despite the fact that the company's income decreased by 98%. In the following months, wages were reduced by 50%. Wages were systematically raised month by month and only in October they returned to pre-war wages. In the future, the company plans to increase wages due to significant inflation.

The tension and fatigue of war, blackouts and forced relocations in 2022 added to the work stresses. In addition to the psychological consequences of war, such problems as professional burnout, conflicts, disputes, issues related to poor communication, etc., do not disappear anywhere. The company organized webinars on reducing anxiety levels, as well as first aid courses.

The imposition of martial law canceled additional public holidays. In order to reduce the level of tension and increase the level of motivation, the company adjusted schedules in such a way that employees had an additional day off or a reduced working day.

Synevo also started the process of developing a new KPI system, which is one of the most universal in terms of monitoring, evaluating and motivating personnel: it sets clear, achievable during the war and well-measured goals that will be directly correlated with the evaluation system. Synevo records personal and team achievements of employees. After all, the evaluation system is necessary not only for the purposes of remuneration, but also in order to transparently and clearly convey how successful an employee is, how he copes with tasks. The realization that he managed to achieve the desired result and make his contribution to the work of the team, especially in a difficult time, is an excellent motivation for the working staff.

Despite the effectiveness of Synevo in stimulating personnel during martial law, the following problems can be identified: uncertainty and fear; job security and layoffs; salary reductions and financial concerns; psychological consequences and stress; impact on work-life balance.

Martial law conditions can be very stressful and stressful for staff, so employee motivation is an important aspect of management in such situations. Focusing on the basic needs of people, we proposed employee motivation strategies using Maslow's hierarchy in an innovative way, motivating Synevo employees on all 5 levels of the pyramid: physiological needs, safety, love and belonging, respect and self-realization. (Figure 3). Martial law motivation strategies are aimed at allaying staff fears, ensuring job security, reducing financial problems, maintaining psychological well-being and improving work-life balance.

In addition, it is necessary to ensure effective exchange of information with employees and create feedback mechanisms to increase the feeling of control over the situation. It is also worth considering the individual needs and circumstances of each employee, as each person may respond to martial law differently.

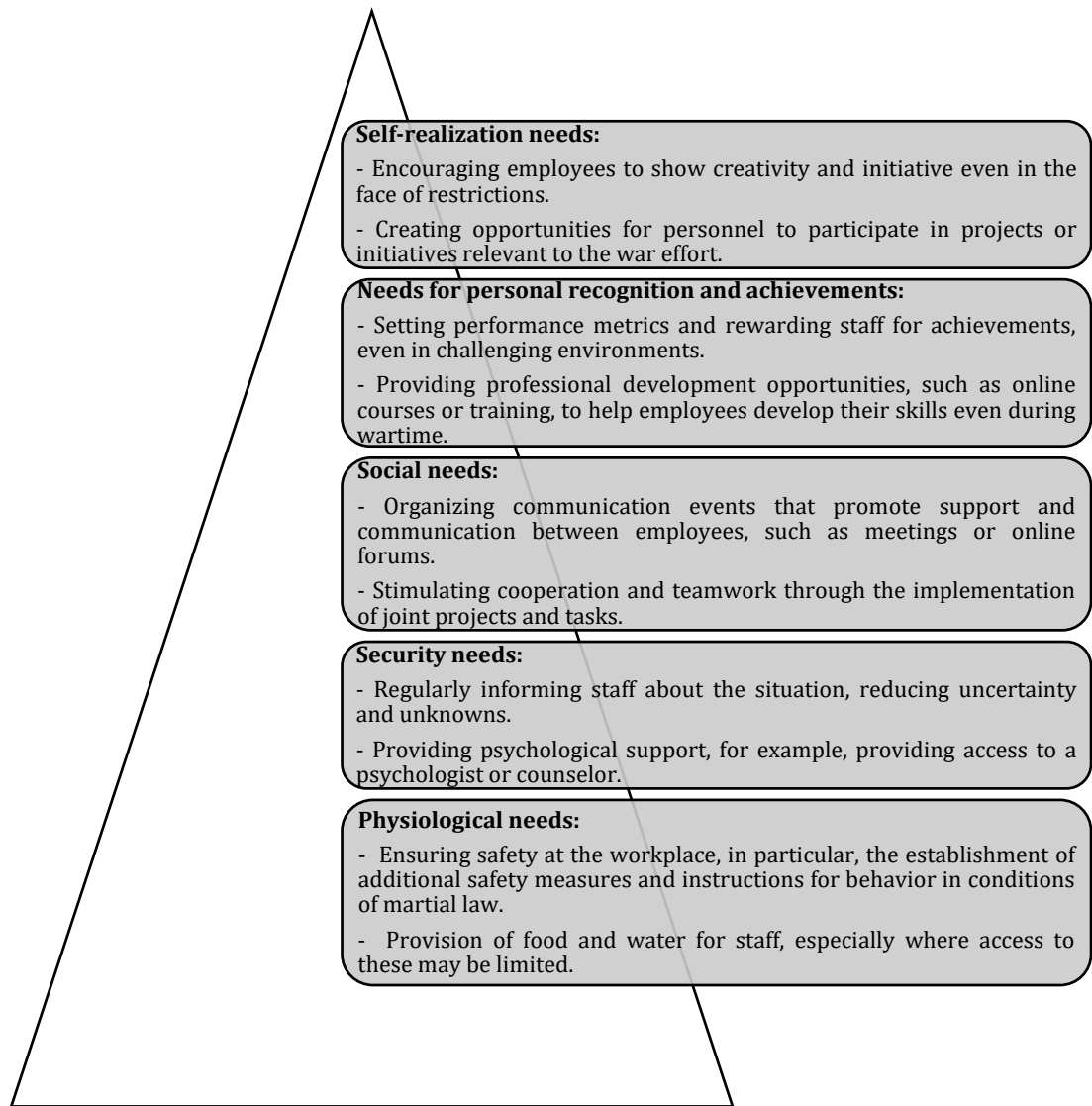

Fig. 3. **Staff motivation strategies in martial law based on Maslow's pyramid of needs**
Source: compiled by authors

The use of personnel motivation strategies based on Maslow's pyramid of needs in the conditions of martial law is important and has several valid arguments:

1. **Contributes to workforce retention:** Martial law can create uncertainty, fear and insecurity, which can lead to low motivation and employee dissatisfaction. Using Maslow's pyramid of needs helps identify and satisfy the needs of staff, providing them with a sense of security, stability and control over the situation. This can preserve the workforce and reduce the likelihood of losing valuable employees.

2. **Increases efficiency and productivity:** Satisfying basic needs helps focus and increase work productivity. If employees feel stable and secure in the workplace, they focus on their duties and are more motivated to achieve their goals.

3. **Reduces the risk of psychological problems:** Martial law can cause significant stress and psychological problems among personnel. Taking into account the needs of social interaction and psychological support in the workplace can help reduce the risk of stress and improve the psychological state of employees.

4. **Supports team spirit and cooperation:** Employing strategies that promote social needs can support team spirit and cooperation in martial law. Joint events, communication channels and facilitating interaction between employees contribute to building a positive

and supportive work environment.

5. Improves work-life balance: Martial law conditions can affect the work-life balance of personnel, especially due to heavy workloads and uncertainty. Providing opportunities for personal development, rewarding achievements and streamlining work processes can help reduce the impact of martial law on work-life balance.

Overall, using motivational strategies based on Maslow's pyramid of needs can help ensure stability, increase productivity, and improve employee well-being in a martial law environment.

Conclusions. Martial law has hit business extremely hard, but despite this, some enterprises have already adapted to the new requirements and continue to work. However, in addition to solving financial problems, managers should pay attention to the transformation of the already existing management system at the enterprise and create an effective motivational algorithm. Since the employee's psyche is the most vulnerable in crisis conditions, motivational tools should be mostly aimed at satisfying the basic needs of employees.

Despite the difficult times, the newly introduced incentive and incentive tools should comprehensively solve the problem of motivating employees: from reducing organizational stress to improving the company's reputation, increasing trust in management and team cohesion.

References:

1. International Labour Organization. Ukraine crisis. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_844625/lang-en/index.htm (viewed on: 01.06.23).
2. ReliefWeb. Ukraine Humanitarian Crisis. URL: <https://reliefweb.int/topics/ukraine-humanitarian-crisis> (viewed on: 01.06.23).
3. Ukrinform. Economy. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3654271-riven-bezrobitta-v-ukraini-stanovit-30-minekonomiki.html> (viewed on: 01.06.23).
4. The Vinna Institute for International Economic Studies, Russia, and Ukraine. Assessment of the Humanitarian, Economic and Financial Impact in the Short and Medium Term, Policy Notes and Reports No. 59, April 2022 Wiiw: web-site. URL: <https://wiiw.ac.at/russia-s-invasion-of-ukraine-assessment-of-the-humanitarian-economic-and-financial-impact-in-the-short-and-medium-term-p-6132.html> (viewed on: 01.06.23).
5. European Business Association: Study of the labor market of Ukraine. URL: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2022/05/Doslidzhennya_analiz-rynku-pratsi.pdf (viewed on: 01.06.23).
6. On the organization of labor relations under martial law: Law of Ukraine No. 2136-IX as of July 19, 2022 // Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20/ed20220719#Text> (viewed on: 01.06.23).
7. Code of Labor Laws of Ukraine as of October 3, 2022 // Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR. 1971. No. 322- VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (viewed on: 01.06.23).
8. On the organization of labor relations under martial law: Law of Ukraine No. 2136-IX as of July 19, 2022 // Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20/ed20220719#Text> (viewed on: 01.06.23).

АДМІНІСТРУВАННЯ ПРОЦЕСАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ: МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Недобой Сергій Юрійович
ORCID ID: 0009-0008-5527-2210
аспірант кафедри менеджменту
Європейський університет, Україна

В сучасних умовах глобалізації та швидкого розвитку фінансового сектору економічна безпека стає ключовою складовою стабільності й розвитку країни та підприємств. Безпека фінансового сектору відображає стан та готовність фінансової системи країни до фінансового забезпечення потреб органів державної влади і ринкових інститутів у достатніх обсягах для підтримки рівня економічної безпеки. Адміністрування процесів економічної безпеки у фінансовому секторі є необхідним для запобігання кризовим ситуаціям та мінімізації ризиків. Саме тому це питання потребує дослідження, зокрема, вивчення методів оцінювання для вчасного реагування на загрози.

Як зазначає С. М. Фролов, на сьогодні доволі дискусійним є вибір критеріїв оцінки фінансової безпеки економічного суб'єкта, системи показників (індикаторів), що її характеризують, і самих методичних підходів до визначення рівня фінансової безпеки. У сучасній науковій теорії та практичному застосуванні використовуються плюралістичні підходи щодо оцінювання фінансової безпеки економічних суб'єктів, такі як інституційно-правові, інформаційні, організаційно-технологічні, економічні, адміністративні та соціально-психологічні [6].

Варто додати, що в результаті проведення оцінювання мають бути ухвалені стратегічні рішення щодо фінансової безпеки, тому дані й інформація, що обирається для вивчення, має мати стратегічне значення, й пройти декілька етапів. На першому етапі стратегічна інформація має готуватись у вигляді баз стратегічних даних, під якими слід розуміти структурно організовані, але аналітично неопрацьовані масиви показників, котрі характеризують стан фінансової сфери. Другим етапом підготовки стратегічної інформації є аналітичне опрацювання і накопичення сукупності даних, які вже придатні для конкретного використання у процесі оцінювання рівня фінансової безпеки і виявлення загроз. Наявність і використання стратегічної інформації надає можливість приймати відповідні рішення на будь-яких рівнях управління і, в першу чергу, – на державному [3].

З іншого боку, ефективність системи забезпечення економічної безпеки виробничих систем полягає у здатності недопущення небажаних змін у цій сфері в майбутньому. В поточний момент її ефективність може бути оцінена лише розрахунковим методом, реальну її оцінку можна отримати лише на практиці, застосувавши її і побачивши реальні відмінності. Основними методами оцінки ефективності мають виступати якісний, логічний аналіз та моделювання впливу різних небажаних факторів. Система методів забезпечення економічної безпеки виробничих систем має працювати як добре налагоджений механізм, головними характеристиками якого мають стати системність і комплексність. Для цього необхідно, щоб її конструкція мала внутрішню логіку, кожен елемент має виконувати певну функцію для реалізації основного завдання [5].

Безпосередній процес оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки

підприємства включає такі кроки:

- вибір критерію ефективності фінансово-економічної безпеки, який характеризує ступінь наближення підприємства до безпечного стану;
- побудова множини показників (індикаторів) фінансової безпеки;
- визначення порогових значень показників (індикаторів);
- моніторинг вибраних показників і зіставлення їх фактичних значень із пороговими;
- визначення інтегрального рівня фінансової безпеки підприємства за обраними показниками [1].

Як зазначає Т.Г. Васильцев, фінансово-економічна безпека є динамічною ознакою, що змінюється під впливом чинників і загроз внутрішнього та зовнішнього середовища, тому особливо актуальними є питання використання економіко-математичних методів оцінювання і прогнозування рівня безпеки [2]. Крім того, одним із основних засобів забезпечення ефективного функціонування системи фінансової безпеки підприємства є узгоджене застосування методів оцінювання збитків як бази та інструменту контролю, а також орієнтира під час планування та здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства [4]

Отже, можемо стверджувати, що економічна безпека держави, яка включає фінансову стабільність державних органів та інших суб'єктів економічної діяльності, є важливою складовою добробуту країни. Економічна безпека фінансового сектору – це складна система, яка має свою структуру та внутрішні процеси, що обумовлює актуальність і необхідність вивчення і вдосконалення методів оцінювання рівня економічної безпеки з метою забезпечення стабільності у разі виникнення деструктивних факторів.

Список використаних джерел:

1. Барановський О. І. (2004). Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т.
2. Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В. (2012). Фінансово-економічна безпека підприємств. Львів: Ліга-Прес.
3. Єрмошенко М. М., Горячева К. С. (2012). Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство. Київ: Національна академія управління.
4. Мунтіян В. І. (1999). Економічна безпека України: монографія. Київ: КВІЦ.
5. Нижник В. М. (2011). Економічна безпека виробничих систем: методи та механізми забезпечення. Хмельницький: ХНУ.
6. Фролов С. М., Козьменко О. В., Бойко А. О. (2015). Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів економічних і юридичних спеціальностей усіх форм навчання. Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ.

НАЦІОНАЛЬНИЙ КООРДИНАЦІЙНИЙ ЦЕНТР ЄВРОПЕЙСЬКОЇ РАМКИ КВАЛІФІКАЦІЙ ДЛЯ НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ: ЗАКОРДОННИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Тетяна Семигіна

ORCID ID: 0000-0001-5677-1785

докторка політичних наук, професорка, членкиня
Національне агентство кваліфікацій, Україна

Юрій Рашкевич

ORCID ID: 0000-0002-6244-2758

доктор технічних наук, професор, член
Національне агентство кваліфікацій, Україна

Наталія Солодка

керівниця відділу супроводження рамок кваліфікацій,
Національне агентство кваліфікацій, Україна

Вступ. Активізація процесів європейської інтеграції змушує ретельніше вивчати загальноєвропейські інструменти, які має застосовувати й Україна. Наразі європейська політика щодо забезпечення мобільності робочої сили та формування спільного кваліфікаційного простору передбачає взаємне визнання освітніх та професійних кваліфікацій [3]. Таке визнання відбувається тоді, коли держави-члени Європейського Союзу та інші європейські держави пройшли офіційну процедуру зіставлення (referencing) Національної рамки кваліфікацій (НРК) із Європейською рамкою кваліфікацій (ЄРК). Однією з передумов проходження процедури зіставлення є створення Національного координаційного центру (НКЦ) Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя.

Ця розвідка – на основі аналізу відповідних документів – має на меті оглянути вимоги ЄС щодо НКЦ та досвід окремих країн у визначенні функціонала таких центрів, а також описати історію створення НКЦ в Україні. Дослідження має у своїй основі неоінституційний підхід, розглядає правила та норми, встановлені основними політичними акторами євроінтеграційної політики в сфері кваліфікацій, політико-управлінську практику.

Результати. Насамперед слід відзначити, що Рекомендація Ради від 22 травня 2017 року про *Європейську рамку кваліфікацій для навчання впродовж усього життя та скасування рекомендації Європейського Парламенту та Ради від 23 квітня 2008 р. про створення європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж усього життя* [8] визначає ЄРК як загальну референтну рамку з восьми рівнів, виражену як результати навчання. ЄРК сприяє співпраці між державами-членами ЄС завдяки підвищенню прозорості та порівнюваності кваліфікацій осіб.

Європейські країни, беручи за основу загальноєвропейську рамку, розробляють національні рамки кваліфікацій (НРК). Складовими впровадження НРК вважають: методики віднесення освітніх та професійних кваліфікацій до певного рівня НРК, забезпечення зв'язку між професійними стандартами, стандартами освіти та рівнями НРК [2]. Ба більше Європейська Комісія сформувала чіткі критерії та процедури

зіставлення ЄРК та НРК, подання національної доповіді щодо зіставлення ЄРК та НРК.

Пункт 8 документу рекомендує країнам-членам ЄС створити Національний координаційний центр (НКЦ) Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя (в оригіналі – EQF National Coordination Points; скорочена назва: EQF NCP) для координації питань впровадження ЄРК.

Механізми та процедури створення НКЦ у Рекомендації відсутні. Основні завдання НКЦ, згідно з Рекомендацією полягають у: (1) допомозі національним органам у зіставленні (referencing) національних рамок кваліфікацій або національних систем із ЄРК; (2) наближенні ЄРК до індивідів та організації [8].

Привертає увагу те, що в попередній версії Рекомендації Європейського Парламенту та Ради від 23 квітня 2008 року щодо створення Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж усього життя [4] містилось більше інформації про вимоги до НКЦ та їхній функціонал. Зокрема, очікувалось, що НКЦ має функціонувати на базі певної освітньої інституції, відповідальної за кваліфікації та їх визнання (нині такої вимоги в Рекомендації ЄС від 22 травня 2017 року [8] немає).

За даними Європейської Комісії, станом на 1 березня 2023 року функціонувало 37 НКЦ:

- 27 у країнах-членах ЄС;
- 4 у країнах кандидатах в членах ЄС (Північна Македонія, Сербія, Туреччина, Чорногорія);
- 6 у так званих третіх країнах (Албанія, Боснія і Герцеговина, Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія, Швейцарія) [5].

Більшість із НКЦ була створена відповідно до Рекомендації від 23 квітня 2008 року (яка вже не чинна) і функціонує або безпосередньо на базі національного Міністерства освіти, або на базі структурного підрозділу, створеного Міністерством освіти.

Аналіз офіційних вебсторінок НКЦ європейських країн дає підстави для узагальнення основних функцій цих центрів:

- зіставлення рівнів кваліфікацій національних рамок (систем) кваліфікацій до рівнів ЄРК;
- забезпечення використання прозорої методології для зіставлення рівнів національних кваліфікацій до рівнів ЄРК, щоб полегшити їх порівняння, з одного боку, та забезпечення публікації прийнятих рішень, з іншого боку;
- забезпечення доступу до інформації та керівних принципів (рекомендацій) для зацікавлених сторін про те, як національні кваліфікації співвідносяться з ЄРК через національні рамки (системи) кваліфікацій;
- сприяння участі зацікавлених сторін (відповідно до національного законодавства та практики), зокрема закладів вищої та професійної освіти і підготовки, соціальних партнерів, секторів та експертів у порівнянні й використанні кваліфікацій на європейському рівні [5].

Наприклад, у Латвії діє *Латвійський освітній інформаційний центр*, заснований Міністерством освіти та науки, та одним з університетів. Він входить до Європейської мережі інформаційних центрів (ENIC), займається питанням визнання освітніх кваліфікацій. Водночас ця структура виступає як латвійський координаційний центр з питань співставлення латвійської НРК до ЄРК [6].

В Австрії НКЦ функціонує на базі *Австрійської агенції з освіти та інтернаціоналізації* – неприбуткової інституції, створеної федеральним урядом понад 60 років тому.

На додаток до функції зіставлення ЄРК та НРК цей центр також: (1) веде Реєстр НРК відповідно до федерального законодавства; Реєстр включає кваліфікації,

відповідні рівню, назву провайдера кваліфікації, опис кваліфікації та основні результати навчання; (2) відповідає за впровадження федеральної Концепції навчання впродовж життя, впровадження валідації неформального та інформального навчання [7].

Що стосується України, то набуття статусу держави-кандидата в члени ЄС вимагає сутнісного осмислення нових політико-правових реалій у сфері кваліфікацій. Йдеться насамперед про долучення України до загальноєвропейського простору освітніх та професійних кваліфікацій. Цього також вимагає і нинішня суворя ситуація, коли через війну мільйони українців змушені були переселитися до європейських країн, і вони готові там працювати, а не бути пасивними отримувачами соціальної допомоги.

Прозорість системи кваліфікацій, її зрозумілість, її орієнтація на потреби ринку праці і забезпечення вільного руху працівників у межах ЄС, гарантія якості кваліфікацій – ось ті пріоритети, на яких має будуватися інтеграція вітчизняної системи в загальноєвропейську.

Україна прикладає всіх зусиль щоб приєднатися до Європейського освітнього простору. У 2020 р. нарешті ухвалена така Національна рамка кваліфікацій, яка відповідає ЄРК за кількістю рівнів та за дескрипторами. У 2022 році було завершено проведення експериментального проєкту із порівняння НРК з ЄРК. Це порівняння здійснювала робоча група, до складу якої увійшли представники Європейської Комісії, Європейського фонду освіти, Міністерства освіти і науки України, Національного агентства кваліфікації, роботодавці, освітні експерти тощо. Збір та аналіз інформації, а також підготовка підсумкового звіту тривали понад півтори року. Попередні результати ініційованого Європейським Союзом цього спільного проєкту було представлено на 59-тій зустрічі членів Дорадчої Групи Європейської Рамки кваліфікацій (EQF AG) у Брюсселі. Звіт із результатами порівняння опубліковано на сайті Європейської Комісії [1].

На часі – початок офіційної процедури зіставлення двох рамок. Вона якраз і передбачає запуск в Україні Національного координаційного центру Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя. За погодженням із Міністерством освіти та науки України *Національне агентство кваліфікацій* розпочало роботу зі створення центру. Адже саме Агентство відповідно до частини другої статті 38 Закону України «Про освіту» та Статуту Національного агентства кваліфікацій, затвердженого Кабінетом Міністрів України, здійснює супровід як Національної рамки кваліфікацій, зокрема з метою її гармонізації з аналогічними міжнародними документами, так і інформаційного забезпечення Національної системи кваліфікацій.

17 березня 2023 року рішенням Національного агентства кваліфікацій (протокол № 8) було утворено Національний координаційний центр Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя в Україні (далі – НКЦ ЄРК) та визначено, що забезпечення роботи НКЦ ЄРК покладається на відділ супроводження рамок кваліфікацій управління кваліфікацій секретаріату Агентства.

До завдань НКЦ ЄРК в Україні віднесено:

- сприяння гармонізації Національної рамки кваліфікацій з аналогічними міжнародними документами;
- забезпечення доступу до інформації та керівних принципів (рекомендацій) для зацікавлених сторін про те, як національні кваліфікації співвідносяться з Європейською рамкою кваліфікацій для навчання впродовж життя через національні рамки чи системи кваліфікацій;
- сприяння участі всіх зацікавлених сторін у порівнянні та використанні кваліфікацій на європейському рівні відповідно до національного законодавства та

практики;

- сприяння міжнародному співробітництву у сфері кваліфікацій.

З метою поширення інформації про роботу Національного координаційного центру, його популяризації та висвітлення офіційних документів щодо функціонування національної та європейської систем кваліфікацій було розроблено концепцію вебсторінки НКЦ ЄРК.

Вебсторінка НКЦ ЄРК в Україні запрацювала 1 червня 2023 року. Її розміщено в Інтернеті за адресою: <http://ncr.nqa.gov.ua>, інформацію про неї надано Європейській Комісії.

На вебсторінці представлено інформацію двома мовами – англійською та українською. Вона знайомить як з Європейською рамкою кваліфікацій, так і з системою кваліфікацій в Україні, Національною рамкою кваліфікацій, звітами про самосертифікацію Національної рамки кваліфікацій та її порівняння з ЄРК, можливостями визнання кваліфікацій, стейкхолдерами системи кваліфікацій.

Із розбудовою Національної системи кваліфікацій та подальшою імплементацією Національної рамки кваліфікацій Україна намагається зробити кваліфікації більш актуальними та відповідними потребам ринку праці.

Висновки. Таким чином, Україна поступово розбудовує свою Національну систему кваліфікацій, що є одним із ключових завдань для будь-якої країни, впроваджує ті інструменти та принципи, які передбачені документами ЄС. Одним із таких інструментів є Національний координаційний центр (НКЦ) Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя, створення якого очікується від держав-членів ЄС. Співставлення вимог відповідної Рекомендації ЄС, діяльності НКЦ ЄРК європейських країн та завдань, поставлених перед НКЦ ЄРК в Україні, дає підстави для тверджень про дотримання пан'європейських підходів у вітчизняній практиці.

Список використаних джерел:

1. Європейська Комісія (2023). Звіт про порівняння Європейської рамки кваліфікацій і української Національної рамки кваліфікацій. Доступно з: <https://europa.eu/europass/system/files/2023-02/Comparison%20report%20final%20rev%2023-02-2023%20UA.pdf>.
2. Семигіна, Т. В. (2021). Європейські інструменти для національної системи кваліфікацій. Public administration: European development strategies : conference proceedings (pp. 128-132). Venice: Baltija Publishing.
3. Семигіна, Т., Баланюк, Ю., Семенець-Орлова, І. (2022). Політика Європейського Союзу щодо взаємного визнання професійних кваліфікацій. Наукові праці МАУП. Політичні науки та публічне управління, 3, 96-105.
4. European Parliament and of the Council (2008). Recommendation on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008H0506%2801%29>.
5. European Union (2023). National Qualifications Frameworks (NQFs). Retrieved from: <https://europa.eu/europass/en/europass-tools/european-qualifications-framework/national-qualifications-frameworks>.
6. National Coordination Point (2023). NCP. Retrieved from: <https://www.nki-latvija.lv/en/ncp>
7. OeAD (2023). Tasks of the NCP. Retrieved from: <https://www.qualifikationsregister.at/en/service/aufgaben-der-nqr-koordinierungsstelle-nks/>.
8. The Council of the European Union (2107). Recommendation on the European Qualifications Framework for lifelong learning and repealing the recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning. Retrieved from: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0615\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0615(01)).

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ РЕКРУТИНГОВИМИ ПРОЦЕСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Кудельський Віталій Едуардович

кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Процес підбору персоналу – це ні що інше як мистецтво. Важливо розуміти спеціалізацію підприємства, його потреби, портрет кандидата на кожну вакансію. Для здійснення грамотного підбору кадрів необхідно чітко розуміти особливості кожної вакансії, вимоги щодо кандидата, коло компетенцій та характеристик. Процес підбору персоналу потребує визначення його вузьких місць. Це дозволить скоротити час простою вакансій, поліпшити якість кандидатів, знизити плинність кадрів, скоротити часові витрати на стажування кандидатів й витрати керівників на співбесіди з неподходящими кандидатами, скоротити фінансові витрати на рекламу [1].

Для того, щоб оцінити рівень ефективності рекрутингу на підприємстві, варто скористатись обчисленнями ряду показників. Такими показниками можуть бути:

- середній час заповнення вакансії;
- середній час відповіді на запит;
- відношення прийнятих пропозицій до висунутих претендентів на посаду;
- витрати на рекламу про набір персоналу;
- кількість годин (днів) навчання на одного працівника;
- відношення витрат на відділ персоналу до загальних витрат підприємства тощо [2].

Загалом, усі показники для визначення ефективності рекрутингу персоналу на підприємстві можна поділити на чотири групи:

1. Фінансові показники рекрутингу кадрів.
2. Кількісні показники рекрутингу персоналу.
3. Часові показники рекрутингу персоналу.
4. Показники якості рекрутингу персоналу.

Для скорочення часу на підбір кадрів впливає величезна кількість аспектів. Чи не найпроблемніша зона – невміння, відсутність досвіду рекрутера вибудувати правильну схему роботи над вакансією. Якщо правильно вибудувати черговість операцій, можна досягнути ефективного закриття вакансій.

Ось приблизна модель, розроблена автором, що дозволяє максимально економити час та бюджет компанії, знаходити персонал та навіть формувати кадровий резерв (рис.1).

Адаптація дозволяє зменшити плинність кадрів. За статистикою, велика частка новоприбулих працівників звільняється через три місяці роботи. Відбувається це через недосконалий процес адаптації, відсутність комунікації між персоналом. Це, в свою чергу, породжує нову потребу в персоналі, тому підприємство повинне бути зацікавлене в правильній адаптації нового працівника.

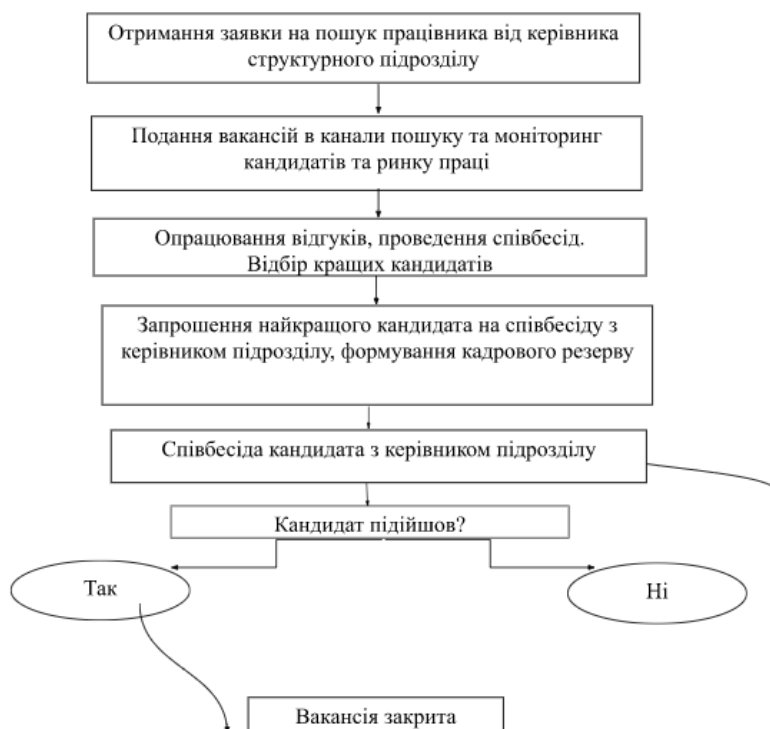

Рис. 1. **Схема ефективного підбору персоналу**

**Примітка. Складено автором.*

Список використаних джерел:

1. Вісіцька Д.О. Сучасні підходи оцінки ефективності процесу рекрутингу в організації. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. Том 2 № 12. 2020. С. 291-295. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/9287>.
2. Кулакова С. Ю., Копейкіна В. В., Зотова О. М. Управління процесом рекрутингу на підприємствах в сучасних умовах. Ефективна економіка. 2018. № 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6054>.
3. Чавичалов І.І. Методи оцінки ефективності управлінського персоналу підприємства. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 1. С. 41-44. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2018/9.pdf.

РЕБРЕНДИНГ ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ ЯК СПОСІБ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ РИЗИКІВ

Ярмола Катерина Михайлівна

аспірант

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Туристична галузь вважається однією з тих, які найшвидше розвиваються. Проте на її функціонування впливає велика кількість ризиків, які ставлять під загрозу її зростання. Оцінюючи туристичну активність у світі, можна побачити тенденції до постійного зростання, незважаючи на наслідки пандемії, яка спричинила значні скорочення туристичних потоків, галузь відновлюється та продовжує зростати кожного року.

Сучасне суспільство перебуває в умовах турбулентності та невизначеності, яка спричинена ризиками. Ризик – це ймовірність настання несприятливої події, яка несе за собою негативні наслідки. Будь-яка діяльність супроводжується ризиками, та чи не найбільш вразливою є туристична галузь [1].

Ризики в туристичній галузі класифікують за різними ознаками – природно-кліматичні, безпекові, екологічні, страхові, політичні, економічні тощо [2]. Їх об'єднувальною характеристикою є значний вплив на сприйняття туристичного місця призначення як безпечного та комфортного місця для відвідування туристами. Особливістю цих ризиків є їх непередбачуваність, величина масштабу, наслідки та часові проміжки для відновлення туристичних потоків до попередніх значень. Серед загроз, які виникають через настання несприятливих подій - скорочення надходжень іноземної валюти в країну, падіння туристичної активності, падіння ВВП, формування негативного сприйняття місця призначення та країни загалом.

Проаналізувавши іноземні дослідження стану туристичної галузі країн після настання несприятливої події (реалізації ризику), можна простежити тенденцію до скорочення туристичної активності. Для відновлення іміджу країни чи окремого місця призначення часто використовувались маркетингові інструменти, зокрема ребрендинг.

Брендинг місця призначення визначається як процес ідентифікації, створення та підтримання унікальної ідентичності дестинації, яка побудована навколо головних цінностей, елементів і пропозицій місця, з метою формування позитивного іміджу в очах відвідувачів. Бренд туристичного місця відображає культуру та людей окремої країни, її історію, спадщину тощо [3].

Ребрендинг можна визначити як процес зміни іміджу країни/дестинації, збільшення вартості вже існуючого бренду. Іншими словами – це створення нової назви, терміна, символу, дизайну або їх комбінації для вже відомого туристичного бренду з метою створення/змінення позиції в свідомості зацікавлених сторін і конкурентів [4].

Ще одним прикладом успішної реалізації брендингової стратегії є Ісландія. У 2010 році, після виверження вулкану Ейяф'ятлайокютль (природно-кліматичний ризик), туристична репутація країни різко впала. Для відновлення туристичного іміджу, уряд країни у співпраці з партнерами та зацікавленими сторонами, запустив бренд «Натхненний Ісландією», ключова ідея якого - ребрендинг та приваблива кампанія. «Година Ісландії» - ще одна кампанія, метою якої було залучення місцевих жителів і знаменитостей, для того щоб підвищити обізнаність туристів і поділитися з

ними позитивними історіями (які були висвітлені в соціальних мережах). Як результат – отримано близько 22 мільйони відгуків за 10 тижнів після запуску, що дозволило країні вийти з кризи. Кампанія була надзвичайно успішною і призвела до відновлення зацікавленості до країни як до туристичного напрямку [5].

Імідж країни, зазвичай, формується через асоціації, отримані з зовнішніх джерел (новини, соціальні мережі та ін.). Ізраїль приваблює туристів з усього світу, країна відома старовинними пам'ятками, історично-релігійними місця та яскравими сучасними містами. Та існує інша сторона Ізраїлю - політична нестабільність, загострення військових конфліктів, насильство та тероризм – все це впливає на туризм.

Ребрендинг Ізраїлю розпочався в 2008 році. Його метою було створення культурного і веселого образу столиці – Тель-Авів, для приваблення молодих і сучасних туристичних груп. Щоб оновити маркетингову стратегію та розробити новий туристичний бренд була запрошена британська компанія, яка вивчала як жителі Ізраїлю сприймають свою країну і з якими поняттями пов'язують. Розроблена на основі досліджень стратегія дала результати – кількість туристів у 2009 році в країну зросла. Хоча, туристичні потоки в країну коливаються через загострення ситуації у певні періоди. Проте, Ізраїль залишається цікавим для туристів [6].

Практика ребрендингу також застосовувалась в Україні. Починаючи з 2002 року були розроблені 4 стратегії туристичного брендингу (2002-2006, 2008-2010, 2014, 2018) [7]. Метою двох останніх була популяризація іміджу України, висвітлення туристичних можливостей та перезавантаження бренду цілої країни, зміни сприйняття для зацікавлення іноземних туристів та інвесторів [8]. Дана стратегія спрацювала – у 2019 році кількість в'їзних туристів збільшилась. Проте за період 2020-2021 рр. туристична активність суттєво знизилась через пандемію коронавірусу. Війна проти України значно вплинула на туристичний імідж, починаючи з 2014 року відбулись скорочення міжнародних туристичних прибуттів [9]. Запропонований у 2018 році ребрендинг дав результати, проте недовготривалі. Формування ребрендингової стратегії у майбутньому повинно базуватись на аналізі та оцінюванні іноземних практик, визначенні сильних та слабких сторін кожної стратегії та вибору найбільш ефективної.

Туристична галузь є чутливою до багатьох ризиків, на які вона не здатна впливати. Попередити настання несприятливих подій важко, проте можна швидко на них відреагувати, тим самим послабити наслідки. Проаналізований іноземний досвід показує, що одним з шляхів подолання негативних наслідків після настання ризику в туристичній галузі, є ребрендинг місця призначення.

Список використаних джерел:

1. Ризик. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. Вилучено з: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BA>.
2. How to manage risks in tourism? CBI. Retrieved from: <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/how-manage-risks-tourism>.
3. Destination Branding: Top Tips to Attract Travelers. Solimar International. Retrieved from: <https://www.solimarinternational.com/destination-branding-top-tips-to-attract-travelers/>.
4. Jesca, Chikafu&Mirimi, Kumbirai (2014). Destination rebranding paradigm in Zimbabwe: a stakeholder approach. International Journal of Advanced Research in Management and Social Sciences, 3, 30-41.
5. The place to be: lessons in branding from the tourism & travel industry. The Choice. Retrieved from: <https://thechoice.escp.eu/choose-to-lead/the-place-to-be-lessons-in-branding-from-the-tourism-travel-industry/>.

6. Nawara, Nina (2011). Political Violence and its Consequences for Tourism in Israel: Bachelor thesis. Vienna. 40 p. Retrieved from https://www.modul.ac.at/uploads/files/Theses/Bachelor/BBA_Thesis_Nawara.pdf.
7. Туристичний бренд України. Вікіпедія – вільна енциклопедія. Вилучено з: https://uk.wikipedia.org/wiki/Туристичний_бренд_України.
8. Глобальний ребрендинг України. Banda Agency. Вилучено з: <https://madmap.com.ua/projects/ukraine-now>.
9. Гончарова Катерина (2022, Січень 26). Скасування подорожей: експерт розповіла, чи бояться іноземці їхати в Україну. РБК-Україна. Вилучено з: <https://travel.rbc.ua/ukr/show/otmeny-puteshestviy-ekspert-rasskazala-boyatsya-1643213128.html>.

СЕЗОННІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЇЇ ЗГЛАДЖУВАННЯ

Сиворакша Анастасія Юріївна

здобувач вищої освіти факультету економіки та управління
Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана, Україна

Щербина Ольга Володимирівна

ORCID ID: 0000-0001-6857-2505

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту
Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана, Україна

Сезонність є важливим фактором, що здійснює вплив на підприємства в різних галузях. Навіть якщо сам бізнес не є сезонним, сезонність має вплив на попит товарів та послуг, що стає викликом для рівномірної діяльності підприємства.

Сезонність — це характеристика часового ряду, у якому дані зазнають регулярних і передбачуваних змін, які повторюються кожного календарного року. Будь-які передбачувані коливання або закономірності, які повторюються або повторюються протягом одного року, називаються сезонними. [1]

Основні причини сезонності попиту на товари та послуги є пори року, святкові дні, бізнес-активність протягом року, фінансування бюджетних програм, світові події та безпосередня сезонність самих товарів та послуг. [2]

Залежно від інтенсивності спаду обсягів продажів, сезонність діяльності поділяють на помірну, яскраву та жорстку. Помірна сезонність діяльності властива компаніям, що займаються товарами повсякденного попиту. При цьому спад попиту максимально може досягати 10-20%. При яскравій сезонності спад попиту досягає 30-40% і стосується наприклад, літніх або зимових товарів, тобто певного сезону. Жорсткою сезонністю наділені компанії, діяльність яких пов'язана з товарами, необхідними виключно в певний період. Такими товарами є ялинкові іграшки, прикраси на Хеловін. Попит на такі товари падає на 50-100%.

Сезонність впливає практично на всі підсистеми підприємства: виробництво, маркетинг, логістика, закупівлі, фінанси.

Обсяги виробництва плануються на основі прогнозованого попиту. Відповідно до них – процеси закупівель, що мають забезпечити необхідними ресурсами виробництво. А також логістичні процеси, що забезпечують своєчасне переміщення товару та належне зберігання. Задача фінансового відділу забезпечити необхідним капіталом в міжсезоння та пікові періоди. Із зазначеного вище, можна зробити висновок про прямий вплив фактору сезонності на стратегічне та оперативне планування підприємства.

Хибне прогнозування попиту та, відповідно, виробництва або закупівлі готової продукції призводять до виникнення надлишкових та мертвих запасів, або ж до їх нестачі. Всі три випадки негативно впливають на діяльність підприємства. У разі надлишкових запасів збільшуються витрати на зберігання продукції, а в протилежному випадку: нестачі товару – відбувається недоотримання потенційного прибутку. Мертві запаси є найгіршими для підприємства, бо такі товари або ж неможливо продати, або ж можна продати через тривалий період. У ситуації з ялинковими іграшками із зображенням символу року, продукцію можна буде продати тільки через 12 років.

Відповідно до зміни обсягів запасів, протягом року з причини сезонності попиту, змінюється необхідна кількість складських площ, відведену під запаси сировини та готової продукції. Через що є проблема неефективного використання площі. У період підвищеного попиту обсяг товару на складі може збільшуватися в десятки разів, що несе за собою додаткові витрати на оренду приміщення. При низькому сезоні, або ж міжсезоння немає необхідності в такій кількості складської площі і виникають зайві витрати.

Аналогічною є ситуація з транспортною складовою в логістиці. Для реалізації вчасного товаропостачання в період підвищеного сезонного попиту необхідно більше транспортних одиниць, ніж в періоди міжсезоння. Як наслідок – або ж надлишкові одиниці авто під час «низького сезону», або ж нестача транспорту у «високий сезон».

Зазначені вище наслідки викликають суттєві коливання у витратах підприємства. Будь-які заходи, спрямовані на управління та згладжування сезонності, потребують фінансових ресурсів.

Для згладжування сезонності можна застосовувати ефективну маркетингову стратегію, яка допоможе стимулювати попит у період його зниження.

Серед підходів згладжування сезонності доцільним є розширення асортименту. Для того аби уникнути сильних сезонних коливань в доходах підприємства, необхідно доповнити асортимент товарами зі зворотною сезонністю, а також товарами, яким не властива сезонність.

Важливим аспектом згладжування сезонності є управління потужностями, впровадження якого може передбачати понаднормову роботу, аутсорсинг бізнес-операцій, закупівлю додаткового обладнання та оренду чи продаж комерційної власності. [3]

Серед методичних підходів управління сезонними запасами можна виділити наступні: JIT; FIFO; LIFO; ABC-аналіз; Економічний розмір замовлення (EOQ).

JIT (just in time) – метод постачання точно в строк по мірі необхідності в невеликих обсягах.

FIFO (first in, first out) – метод «першим прийшов – першим пішов», коли перші отримані товари продаються першими. Таким чином можна мінімізувати витрати через протерміновані товари.

LIFO (last in, first out) – протилежний попередньому метод, спочатку здійснюється продаж товарів, що прийшли останніми. Такий метод підходить, якщо постачальник платить компанії за зберігання продукції.

ABC-аналіз. Модель ABC-аналізу визначає пріоритетність продуктів на основі їхньої вартості, розподіляючи запаси за трьома категоріями: А, В, С.

А - найцінніші товари, які приносять найбільший прибуток.

В - товари середнього рівня, які мають середню швидкість продажів.

С - товари, які продаються швидко, але не приносять багато прибутку. [4]

EOQ допомагає визначити оптимальний обсяг запасів для замовлення. Економічний обсяг замовлення - це оптимальний обсяг одиниць продукції, яку компанія повинна закупити, аби задовольнити попит, мінімізуючи при цьому витрати на запаси, такі як витрати на зберігання, дефіцит і витрати на замовлення. Формула економічного обсягу замовлення передбачає, що попит, витрати на замовлення та зберігання запасів залишаються незмінними. [4]

Ефективним інструментом для швидкого реагування на різке зростання попиту на певні товари є склади відповідального зберігання. Сутність останніх полягає в тому, що підприємство укладає договір про відповідальне зберігання з

постачальником сировини або ж готової продукції, і приймає її на свої складські приміщення. При цьому підприємство не купляє цю сировину чи готову продукцію, а право власності на неї належить постачальнику. В період коли попит на продукцію різко зростає, або ж у «високий сезон» необхідно швидко отримати товар чи сировину від постачальника, не потрібно чекати на їх постачання, адже вони вже знаходяться на складських приміщеннях підприємства.

Аутсорсинг окремих бізнес-процесів дозволяє згладжувати коливання сезонного навантаження. Наприклад, залучення додаткових транспортних одиниць, штатного персоналу чи складських приміщень на засадах аутсорсингу у період підвищеного сезонного попиту.

Висновки. Сезонність діяльності підприємства – це виклик для бізнесу будь-якої галузі, навіть якщо він не є сезонним. Сезонність негативно впливає на підсистеми компанії, порушуючи рівномірність їх діяльності та потребує застосування методів та інструментів її згладжування.

Список використаних джерел:

1. Will Kenton. Seasonality: What It Means in Business and Economics, Examples. Вилучено з: <https://www.investopedia.com/terms/s/seasonality.asp> (30.11.2020).
2. Сергій Шевченко. Як впливає сезонність на попит на товари і послуги? Вилучено з: <https://adwservice.com.ua/uk/sezonnist-popytu> (08.10.2021).
3. Andrew Bloomenthal. Capacity Management: Definition in Business and Strategies. Вилучено з: <https://www.investopedia.com/terms/c/capacity-management.asp> (30.12.2020).
4. Управління сезонними запасами в роздрібній мережі. Вилучено з: <https://planohero.com/uk/blog/manage-seasonal-inventory/>.

ТОП-МЕНЕДЖЕР У ПОДОЛАННІ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЯК АМБІДЕКСТР КОНФОРМІЗМУ ТА НОНКОНФОРМІЗМУ

Юшин Сергій Олександрович

ORCID ID: 0000-0002-9874-4926

Д-р. екон. наук, професор

Україна

На думку П. Друкера, “область, де дослідження особливо необхідні, – це організація роботи топ-менеджменту”, хоча він сумнівався, що “знайдеться хоч одна людина, яка наважиться стверджувати, ніби ми справді знаємо все про правильну організацію роботи топ-менеджменту”, це підтверджує “зростаюча невідповідність між нашими словами і справами”, подолання чого, враховуючи, що “комп’ютер революційним чином змінить роботу”, потребує “стратегічних рішень, що ґрунтуються на знанні нових реалій” [1, с. 22, 24, 121, 124]. Усе це набуває пріоритетного значення в умовах Четвертої промислової революції.

Сучасна цивілізація прискорено занурюється в Глобальне інформаційне суспільство (див. Окінавська хартія ГІС, 2000 р.). Призначенням *інформації* у системі (як міри її організованості і як нег-ентронії) є подолання витягнутої з довкілля *ентронії* (міри дезорганізованості системи) і як наслідок – зменшення рівня *невизначеності* ситуації [2, с. 14, 52, 125]. “Невизначена мінливість, на думку Ч. Дарвіна, є набагато більш поширеним результатом змінених умов, ніж певна мінливість” [3, с. 120]. Актуалізуючи коло проблем *фундаментальної невизначеності*, К. Шваб у ефектах прогнозованих ним змін чітко розподіляє їх на 1) позитивні, 2) негативні, 3) *невизначені* (або одночасно і позитивні, і негативні) [4, с. 42, 141]. Тут важливо нагадати методологічну тезу Арістотеля, згідно з якою “проміжне має бути складене з протилежностей”, а відповідно “треба насамперед дослідити, із чого складається проміжне між протилежностями” [5, с. 186]. Тобто, *невизначеність* у будь-яких системах (як суміш *інформації* та *ентронії*) існує об’єктивно, а її подолання слід розглядати у відносній площині. Г. Саймон у цьому сенсі вказує, що методичне визнання *невизначеності* “причиною затримки з прийняття рішень” доводить, що теорія “управління має стати теорією цілеспрямованої і обмеженої раціональності – такої поведінки людей, коли вони прагнуть *достатньо доброго* (satisfice) результату, оскільки були неспроможні досягти максимального” [6, с. 121, 142].

Правова система України визнає актуальність подолання невизначеності у суспільних процесах з огляду на Укази Президента України № 94/2021 “Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року” (Для забезпечення підвищення безпечності середовища та посилення життєстійкості молоді необхідним є зниження рівня невизначеності зовнішнього середовища шляхом отримання знань про засади функціонування держави і суспільства) та № 121/2021 “Про Стратегію воєнної безпеки України” (підвищення рівня невизначеності безпекового середовища), Наказ Міністерства освіти і науки України 2021 року № 128/2021 (підготовка фахівців, які спроможні вирішувати комплексні проблеми в умовах невизначеності), Постанова Кабінету Міністрів України № 898/2020 “Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти” (спроможність діяти в умовах невизначеності та багатозадачності) і т.і.

Розглядаючи управління як “мистецтво забезпечити виконання *групами* людей певних речей”, де “фундаментальне значення” має, щоб “кожен індивід для того, аби

однозначно визначити наслідки своїх дій, повинен знати, якими будуть дії інших”, Г. Саймон переорієнтовує “проблему побудови ефективної організації, що виконує адміністративні функції”, на соціальну психологію [6, с. 2-3]. Відповідно до цієї переорієнтації, менеджмент потрапляє до континууму категорій *конформізм* та *нонконформізм*, без яких зникає сенс його існування.

Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1096 (1996) вказує на те, що “зі спадщиною колишніх комуністичних тоталітарних систем упоратися нелегко. ... на рівні суспільства вона сягає від колективізму та *конформізму* до сліпої покори та інших тоталітарних моделей мислення. За таких умов важко відновити цивілізовану, ліберальну державу, засновану на принципі верховенства права, у зв'язку з цим необхідно ліквідувати і подолати старі структури та моделі мислення”. Вікіпедія визначає *конформізм* (від пізньої лат. *conformis* – “подібний”, “схожий”) як “пасивне, пристосовницьке прийняття готових стандартів у поведінці, безапеляційне визнання реального стану речей, законів, норм, правил, безумовне схилення перед авторитетами, ігнорування унікальності поглядів, інтересів ... окремих людей.” Виходячи з принципу *Pro et contra* (лат. *За і проти*), Вікіпедія визначає *нонконформізм* наступним чином: “незгода, неприйняття або критичне сприйняття норм, цінностей, цілей, панівних у конкретній групі в суспільстві, намір здолати догматичні стереотипи і замість пасивної безособової позиції виявити змістовну, індивідуальну. В деяких випадках *нонконформізмом* називають готовність індивіда відстоювати свою особисту позицію в випадках, коли вона суперечить позиції більшості”.

Отже, *конформізмом* є безапеляційне визнання законів, норм, правил та ігнорування унікальності поглядів, інтересів ... окремих людей. у відомій праці Т. Куна ми знаходимо: “*нормальна наука* ... часто придушує *фундаментальні нововведення*, оскільки вони неминуче руйнують її основні установки” і саме “нетрадиційні дослідження призводять галузь науки до наукових революцій” [7, с. 23]. К.Р. Поппер актуалізує подолання *ортодоксальних* підходів у науці на користь підходів *неортодоксальних*; періоди “*нормальної науки*” визнаються “*нормальними вченими*”, де форма науки протиставляється науці у періоди кризи чи революції, тому перехід від старого каркаса до нового слід розглядати не з погляду логіки, а з погляду соціології та психології [8, с. 559, 483]. Тобто, точка зору К.Р. Поппера збігається з вищезгаданою точкою зору Г. Саймона стосовно *соціальної психології*. Фахівець у даній царині Е. Аронсон запитував: “*Конформність* – добре це чи погано? У такому загальному вигляді це питання є абсурдним. Однак, хочемо ми того чи ні, всі слова несуть у собі оцінний момент. Тому, називаючи людину *нонконформістом*, ми зазвичай маємо на увазі: “хороша” людина. ... І навпаки, коли людину називають *конформістом*, то цим дають зрозуміти, що вона неадекватна”, хоча “від сучасників, вимогам яких *нонконформісти* не бажають підкорятися, вони рідко отримують належної поваги”, інше питання – “*акт конформності* ... в ситуації *невизначеності*, люди оглядаються на оточуючих, щоб дізнатися, що – *так*, що – *ні*” [9, с. 36, 37, 153].

Г. Саймон стверджує: *конформіст* людина організаційна “вдягається так, як хоче корпорація, одружується – як хоче корпорація, і мислить так, як вона хоче, щоб він мислив. Її роль не передбачає вираження своєї індивідуальності, пошуку інновацій на самоті або наявності власної думки, відмінної від думки групи” [6, с. 170]. А Бандура вказує на позитиви і негативи як *конформізму*, так і *нонконформізму* [10, с. 67, 214]. За визначенням А. Маслоу, “ірраціональна реклама, тиск громадської думки, ... можуть призвести до неусвідомленого або неправильного вибору людини. Вплив цього тиску з більшою ймовірністю піддаються *конформні* люди на відміну від незалежних і сильних; дані говорять за те, що цей ефект сильніше позначається на молодих людях на відміну від людей похилого віку; інший тип – *нонконформіст*, людина не схильна бути передбачуваною, вона бажає залишатися вільною у виконуваних ним ролі, тобто

залишає за собою право вийти за межі відведеної їй ролі, право бути людиною, а не актором. Він цілеспрямовано пручається нав'язуванню йому суспільством думкам та переконанням, пропаганді, соціальному тиску, диктату більшості тощо. Відмовляється від ролі дитини, вчиться бути сильним, *відповідальним*, а не тільки залежною, долає слабкість і піднімається до сили. У кожному з нас одночасно співіснують обидві ці тенденції, тому питання полягає у ступені їхньої представленості; захисні механізми є захисними механізмами слабкої людини серед сильних. Те саме можна сказати і про відносини залежності і незалежності, *безвідповідальності та відповідальності особи*" [11, с. 158, 285].

Як вказує Біблія: "І обняв Самсон обидва серединні стовпи, що на них міцно стояв той дім, і обперся на них, на одного правицею своєю, а на одного лівицею своєю" [Суд. 16: 29]. За визначенням Гіппократа, Самсон діяв саме як *амбідекстр* (ambidextra): "може однаково діяти правою та лівою рукою" [12, с. 729]. Те ж саме, наголошував Г. Саймон, стосується мозкової діяльності топ-менеджера: "Коли мозок займається задачею розпізнавання візуальних образів, права півкуля мозку (творча, відповідає за політ фантазії, який приводить до геніальних творів) працює значно більш інтенсивніше, ніж ліва аналітична (займається виконанням рутинної роботи)" [6, с. 136]. Отже, ідеальний керівник має бути "*амбідекстром*" (за даними Вікіпедії: амбідекстр – це особа з однаково розвинутими півкулями мозку – частка таких осіб не перевищує 0,4 % населення). Як стверджував К.Г. Юнг, "без переживання протилежностей немає переживання цілісності, відповідно, добро і зло – це ідеальні продовження та абстракції дій, і обидва належать до світлотінь життя. Зрештою, немає добра, яке могло б породити зло, і немає зла, яке могло б породити добро" [13, с. 37, 47]. І це цілком стосується *топ-менеджера – конформіста + нонконформіста*.

Висновки. Наведений вище матеріал дає підстави стверджувати наступне:

* входження цивілізації до стану Глобального інформаційного суспільства супроводжується посиленням рівня *невизначеності* у соціальних системах (як суміші *інформації та ентропії*), яка повинна розглядатися у відносній площині;

* *невизначеність* у соціальних системах індукує процеси *конформізму і нонконформізму*, які різними авторами розглядаються у полярних конотаціях (позитив-негатив), що ускладнює їх рольову участь у ефективності і творчості;

* подолання негараздів і вад *невизначеності* і полярності *конформізму та нонконформізму* у соціальних системах стає досяжним за умови набуття їх топ-менеджментом рис *амбідекстра*, який реалізує стратегію системного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Друкер П. Менеджмент. Вызовы XXI века. / Пер. с англ.: М.: МИФ 2012. 256 с.
2. Винер Н. Кибернетика, или управление и связь в животном и машине. – 2-е издание. / Пер. с англ. М.: Наука, 1983. 344 с.
3. Дарвин Ч. Происхождение видов / Пер. с англ. Л.: ОГИЗ- 1935. 636 с.
4. Шваб Клаус. Четвертая промышленная революция / Пер. с англ. М.: Форм, 2016. 208 с.
5. Арістотель. Метафізика / Пер. О. Юдіна. Харків: Фоліо, 2020. 597 с.
6. Саймон Г. Адміністративна поведінка / Пер. з англ. К.: АЕ, 2001. 392 с.
7. Кун Т. Структура научных революций / Пер. с англ. М.: Прогресс, 1977.
8. Поппер К.Р. Логика и рост научного знания. / Пер. с англ. М.: Прогресс, 1983. 605 с.
9. Аронсон Э. Общественное животное. Введение в социальную психологию / Пер. с англ. М., 1998. 517 с.
10. Бандура А. Теория социального научения. / Пер. с англ. СПб.: Евразия, 2000. 320 с.
11. Маслоу А. Дальние пределы человеческой психики / Пер. с англ. СПб.: Евразия, 1999. 432 с.
12. Гиппократ. Избранные книги / Пер. с греч. М.: Медгиз, 1936. 736 с.
13. Юнг К.Г. Психология и алхимия / Пер. с англ. К.: Ваклер, 2003. 592 с.

УПРАВЛІННЯ ДИВЕРСИФІКАЦІЄЮ ДІЯЛЬНОСТІ БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЇ

Сівко Марія Сергіївна

студентка ФЕтаУ, 4 курсу, спец. 073 «Менеджмент бізнес-організацій»
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана», Україна

Науковий керівник: Ліфінцев Д.С.

канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана», Україна

Сучасний світ є динамічним середовищем, в якому відбувається постійний процес змін. Завдяки науково-технічному прогресу, глобалізації економіки, загостренню ринкової конкуренції бізнесу необхідно докладати більше зусиль аби вижити та ще більше, аби зайняти гідну частку та стати лідером у своїй ніші. Диверсифікація діяльності бізнес-організації є стратегічним підходом, який дозволяє знижувати ризики і забезпечувати стабільність компанії в змінних ринкових умовах [1].

Управління диверсифікацією діяльності передбачає розширення асортименту продукції, пошук нових ринків збуту, входження в нові сегменти ринку, розподіл інвестицій у різні об'єкти вкладень або розширення географічної присутності [2]. Основна мета диверсифікації - забезпечення конкурентних переваг шляхом створення додаткових джерел доходу та зменшення вразливості компанії до змін відомого ринку.

Вибір стратегії диверсифікації повинен ґрунтуватися на аналізі внутрішніх ресурсів, здібностей та досвіду компанії, а також оцінці зовнішніх факторів, таких як ринкові тенденції, конкурентна ситуація та потенційні ризики.

В залежності від рівня прибутковості бізнес-організації виділяють різні цілі, які ставить перед собою компанія, яка збирається застосувати стратегію диверсифікації діяльності. Якщо підприємство знаходиться на стадії виживання, в такому разі ціль диверсифікації – це забезпечення конкурентоспроможності та отримання прибутку. Зазвичай такі компанії випускають нові товари або послуги, що є одним з найпоширеніших варіантів диверсифікації діяльності. Наступний – помірний рівень прибутковості компанії. У даному випадку, застосовуючи диверсифікацію, бізнес-організація націлена на нарощування прибутку, стабілізації власного економічного становища та досягнення фінансової стійкості [3].

Доволі часто великі компанії, які мають високу прибутковість також диверсифікують свою діяльність. Їх цілі мають дещо інший характер, оскільки вони вже фінансово зрілі, мають високу дохідність і відповідно достатньо фінансових ресурсів. Саме тому такі бізнес-організації, маючи стійке положення на ринку та головне – можливість, починають завойовувати нові ринки, розширювати географію власної діяльності тощо. На цьому етапі компанії можуть встановлювати певні соціальні цілі, що в свою чергу впливає на їх репутацію та визнання.

Яскравим прикладом такої бізнес-організації є міжнародна компанія ПрАТ «МХП», яка активно впроваджує стратегію диверсифікації задля розширення власної мережі та оволодіння нових ринків. МХП має різні напрями діяльності, а саме: птахівництво, агронапрям (вирощування зернових культур, які йдуть на виробництво кормів та експорт), м'ясопереробка та інша сільськогосподарська

діяльність. Окрім того компанія активно впроваджує географічну диверсифікацію власної діяльності. Таким чином дочірні підприємства вже функціонують у Великій Британії, Саудівській Аравії, ОАЕ, країнах ЄС та Балканського півострову. До диверсифікованого портфелю компанії входять такі відомі бренди як «Наша Ряба», «Легко!», «РябChick», «Бащинський», «Qualiko», «Ukrainian Chicken», «Секрети Шефа», «Kurator». Також компанія відкриває свої магазини "М'ясомаркет" та шаурменні "Döner Маркет".

Отже, за допомогою застосування стратегії диверсифікації ПрАТ «МХП» змогло наростити велику потужність і мати високий дохід та прибуток, які у 2021 році становили понад 2 млрд. дол. США та майже 400 млн дол. США відповідно [4]. При цьому компанія займається благодійністю та підтримує ідею сталого розвитку.

Ефективне управління диверсифікацією вимагає аналізу ризиків та можливостей, розроблення планів впровадження нових стратегій, контролю за їх реалізацією та постійного моніторингу результатів. Варто зауважити, що в будь-якому випадку, яким би не був рівень прибутковості, фундаментальною ціллю диверсифікації діяльності залишається підтримка економічної стабільності та фінансової стійкості [3].

Правильно збалансована диверсифікація може стати джерелом конкурентної переваги, забезпечити стійкий розвиток компанії та збільшити її вартість у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Ломоносова О.Е. Диверсифікація як економічна категорія і як поняття. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2020. Вип. 33. Частина 2. С. 7-15.
2. Касянчук Т.В. Диверсифікація діяльності підприємств: уточнення понять. Institutional Repository of Vadym Hetman Kyiv National Economic University. 2010. С 54-62.
3. Добрянська Н.А., Нікіфорчук А.А. Еволюція диверсифікації виробництва, мотиви та її цілі. Ефективна економіка. 2013. Вип. 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2306>.
4. Головний сайт ПрАТ «МХП». URL: <https://mhp.com.ua/en/mhp-se>.

СЕКЦІЯ VI. СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

СУТНІСТЬ ФАСИЛІТАЦІЇ ЯК ПРОЦЕДУРИ РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТУ

Мариніч Оксана Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-6830-3708

аспірант кафедри соціальної освіти та соціальної роботи,

старший викладач кафедри соціальної політики

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Україна

Термін «фасилітація», який вже впевнено закріпився у вітчизняній педагогічній практиці, означає специфічний вид педагогічної діяльності вчителя/викладача/тренера, який ставить собі за мету допомагати студентам (учасникам тренінгу) в усвідомленні себе як самоцінності, підтримувати їх прагнення до саморозвитку, навчання, самореалізації, самовдосконалення, сприяти особистісному зростанню, розкриттю здібностей та пізнавальних можливостей. Основний інструмент фасилітатора – це організація гуманістичного, діалогічного, суб'єкт-суб'єктного спілкування, створення атмосфери довіри, безумовного прийняття та розуміння між учасниками[1].

Фасилітація є ефективним інструментом для розв'язання конфліктів і досягнення згоди між сторонами. Цей процес передбачає використання спеціальних технік і навичок, які сприяють покращенню комунікації, співпраці та взаєморозуміння. Сутність фасилітації полягає у створенні безпечного простору, де конфліктні сторони можуть вільно висловлювати свої думки, почуватися почутими та співпрацювати над пошуком спільного рішення.

Фасилітація забезпечує структуровану взаємодію між усіма учасниками, допомагаючи їм зосередитися на самому конфлікті, а не на особистих образах або переживаннях. Фасилітатор, як правило, є нейтральною стороною, що допомагає керувати процесом та стимулює активну участь всіх учасників.

Якщо подивитися на перелік усіх процедур розв'язання конфліктів і подати його на одній лінії, то процес фасилітації є першим у цьому ланцюгу, у який втручається нейтральна особа і який без неї не відбувається [4].

Фасилітація це організація процесу колективного розв'язання проблем у групі, що керується фасилітатором (ведучим, керівником). Це одночасно процес та сукупність навичок, які дозволяють ефективно організовувати обговорення складної проблеми без втрат часу та за короткий термін виконати усі заплановані дії із максимальним залученням учасників процесу.

Ключову роль у процесі фасилітації також відіграє фасилітатор. Він є нейтральним лідером, який сприяє підвищенню ефективності групової роботи. Фасилітація може застосовуватися у груповій і командній роботі, в управлінні людьми, при проведенні нарад і зборів та при управлінні процесами та змінами.

Саме фасилітатором є фахівець, який не зацікавлений у підсумках обговорення,

не представляє інтереси жодної з груп-учасників і не бере участі в обговоренні, але несе відповідальність за якісне виконання завдань. Фасилітатор — людина, яка забезпечує успішну групову комунікацію [2].

Одна з основних функцій фасилітатора полягає в тому, щоб створити атмосферу взаємоповаги та взаєморозуміння. Він або вона має забезпечити, щоб всі учасники почувалися комфортно та безпечно, ділитися своїми думками і почуттями. Фасилітатор також повинен активно слухати, зосереджуватися на тому, що говорять учасники, і створює позитивну атмосферу для взаємодії.

Особливості процедури фасилітації зумовлюють такі вимоги до фасилітатора: нейтральність; уміння тримати отриману інформацію у таємниці; володіння методиками активізації розумової діяльності; володіння методиками керування емоціями сторін; володіння методиками організації групового прийняття рішень [1].

Цікавим є те, що з поняттям фасилітатор часто застосовують термін процесинг. Спеціальна наукова література дає нам таке визначення: процесинг – це професійна діяльність фасилітатора при зміні його клієнта. За іншим же визначенням процесинг – це певна робота фасилітатора, яка безпосередньо пов'язана з проблемою (справою) клієнта і спрямована на її розв'язання (вирішення, врегулювання). Окрім цього, існує таке поняття, як перетворюючий процесинг. Тобто, це система відповідних принципів і особливих технік, метою яких є зміна людського розуму, кругозору, що, у свою чергу, має позитивно вплинути на мислення людини і допоможе їй впоратися із негативними та несприятливими аспектами свого власного життя, і як результат – отримати від нього якомога більше того, чого вона прагне. Існують певні ситуації, які вимагають невідкладної участі фасилітатора, зокрема за умови, коли: у групі знаходяться незнайомі один одному люди; наявні різні позиції та погляди на проблему, яка виникла; проявляється загальна пасивність групи; є необхідність розв'язання нових та досить нестандартних завдань; між усіма членами групи існує недовіра чи страх маніпулювання [3].

У фасилітації також використовуються різні інструменти та техніки, які допомагають зрозуміти глибинні причини конфлікту та сприяють його розв'язанню. Наприклад, однією з популярних технік є «круглий стіл», де усі учасники сидять за одним столом і мають можливість розмовляти без перешкод один з одним. Іншою технікою є «біла дошка», де фасилітатор записує всі ідеї та пропозиції учасників на видимому дошку, що допомагає в структуруванні думок та визначенні спільних точок зору.

Сутність фасилітації полягає не тільки в проведенні зустрічей та обговорень, але й у здатності спрямовувати їх на досягнення конкретних цілей. Фасилітатор допомагає учасникам визначити спільну мету, розробити план дій та контролює процес його виконання. Він або вона також допомагають вирішити можливі розбіжності та забезпечують згоду всіх сторін.

Фасилітація може бути застосована в різних сферах життя, включаючи бізнес, освіту, громадські обговорення та розв'язання соціальних проблем. Вона є особливо корисною, коли виникають складні конфлікти, де сторони мають різні інтереси та погляди. Фасилітатор допомагає звести до мінімуму напруження та конфлікти, шукаючи компромісні рішення та забезпечуючи співпрацю між сторонами.

Отже, фасилітація є важливим інструментом для розв'язання конфліктів і досягнення згоди. Вона допомагає створити безпечне середовище для комунікації та співпраці між сторонами, використовуючи різні техніки та навички. Фасилітатори виступають у ролі нейтральних посередників, що допомагають учасникам зрозуміти один одного, знайти спільні рішення та досягти мирного вирішення конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Грабовська С. Л. Фасилітація як процедура примирення. XVII міжнародна науково-практична конференція «Конфліктологічна експертиза : теорія та методика» : програма і матеріали, 16 лютого 2018 р., Київ, Україна. - С. 11-15. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12910/Hrabovska_Fasylytatsiia_yak_protседura_prymyrennia.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
2. Захарченко Д.М. ФАСИЛІТАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ. Наукове мислення: збірник статей учасників 23-ї Всеукраїнської практично-пізнавальної інтернет-конференції «Наукова думка сучасності і майбутнього», м. Дніпро, 25–31 жовтня 2018 р. Дніпро, 2018. С. 6–8. URL: <http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/53-dvadtsyat-tretya-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/576-fasylytatsiia-yak-alternativnij-sposib-virishennya-sporiv>.
3. Бондарчук Н.В., Мамчур С.М. Медіація та фасилітація як позасудові засоби вирішення спорів: поняття та їх відмінність. Часопис Київського університету права, 2018. т. № 2. С.145-150. URL: file:///C:/Users/Admin/AppData/Local/Temp/Chkup_2018_2_31.pdf.
4. Фасилітування роботи у малих групах: практичний посібник для тренерів. – К., ФОП Демчинський О.В., 2017. – 32 с. URL: http://nsj.gov.ua/files/1514283855ФАСИЛІТУВАННЯ%20РОБОТИ%20У%20МАЛИХ%20ГРУПАХ_26%20Nov%202017_FIN.pdf.

СЕКЦІЯ VII. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Колесник Володимир Андрійович

Курсант

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Молчанов Ростислав Юрійович

Кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного
права, процесу та адміністративної діяльності

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Адміністративне право є важливою складовою діяльності поліцейських. Воно охоплює набір норм та принципів, що регулюють правовідносини у сфері адміністративного управління, включаючи правила поведінки поліції та їх взаємодії з громадянами та організаціями.

Національна поліція України (далі – НПУ) – державний орган, наділений примусовими заходами. Однак розглядати примус (примусовий характер діяльності щодо забезпечення правопорядку) як єдину сутнісну ознаку стосовно НПУ вважаємо помилковим, оскільки це означатиме, що правопорядок забезпечується виключно примусовими методами, а здійснення поліцейських функцій — діяльність, пов'язане виключно із застосуванням сили, спеціальних засобів, вогнепальної зброї, а також інші засоби примусу. Особливо це є неприйнятним щодо органів поліції країн Європейського союзу — забезпечення публічної безпеки в цих країнах має якісну особливість, яка не може не впливати на суттєві характеристики національних органів поліції. Її забезпечення розглядається як комплексна політична, соціально-економічна, правоохоронна та культурна проблема. У такому значенні поліція — це не так орган державної влади, як суб'єкт, на який державою покладено основну відповідальність за стан та забезпечення публічної безпеки [1].

Таким чином, ми приходимо до розуміння того, що для сучасної України НПУ є однією з найважливіших ланок системи забезпечення публічного порядку та публічної безпеки. Саме на органи МВС покладено обов'язок та відповідальність за стан законності, рівень публічної безпеки та публічного порядку в країні.

У своїй діяльності робітники НПУ торкаються практично всіх сфер суспільних відносин, врегульованих законодавством.

Масштаби їхньої діяльності також передбачають деякі проблемні питання та дискусійні моменти, пов'язані з підвищенням ефективності вирішення завдань служби. Більше питань виникає, звісно, відносно оптимізації діяльності робітників МВС як суб'єктів України.

Також особливої гостроти набувають проблеми, пов'язані з реалізацією державних програм та стратегічним плануванням діяльності органів внутрішніх справ МВС, організацією аналітичної діяльності, забезпеченням законності у діяльності МВС тощо. І головним аспектом правоохоронної діяльності за всіх часів

залишається недопущення підміни мети показниками [2].

Створення сучасного правового суспільства неможливе без створення громадянського суспільства, яке, у свою чергу, є показником, лакмусовим папірцем, переходу до демократичних форм управління в державі.

В рамках адміністративного права поліцейські мають певні повноваження та обов'язки. Вони повинні стежити за дотриманням громадського порядку, забезпечувати безпеку громадян та запобігати злочинам та правопорушенням. Поліція також здійснює контроль за дотриманням адміністративних норм та розпоряджень, видає адміністративні покарання та проводить адміністративні розслідування.

Поліцейські застосовують адміністративні норми у різних ситуаціях, таких як контроль за дорожнім рухом, вирішення конфліктів, реагування на суспільні заворушення тощо.

Вони повинні бути добре знайомі з відповідними законами та правилами, щоб ефективно виконувати свої обов'язки.

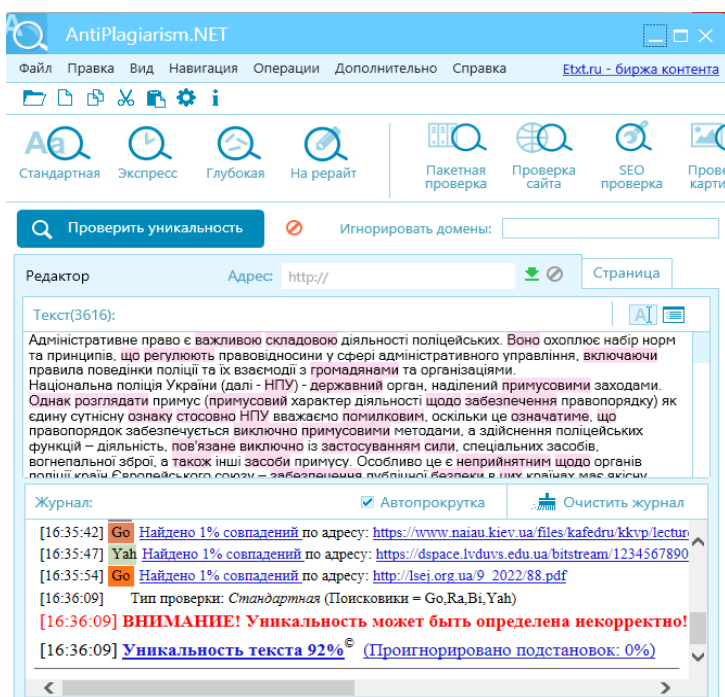
Важливо відзначити, що поліцейські повинні діяти в рамках закону та дотримуватись принципів справедливості та законності при застосуванні адміністративних заходів [3].

Вони несуть відповідальність за свої дії і можуть піддаватися нагляду та контролю з боку вищих органів та судів.

Таким чином, адміністративне право є невід'ємною частиною діяльності поліцейських, визначаючи їх повноваження, обов'язки та обмеження при здійсненні контролю та підтримання громадського порядку.

Список використаних джерел:

1. Будь О.А. Загальна характеристика адміністративних процедур в діяльності Національної поліції України. 2022.
2. Макарчук В.В. Дозвільні процедури національної поліції «країни під час реалізації державної політики у сфері Національної безпеки і оборони. 2016.
3. Микитюк А.І. Основні напрями діяльності національної поліції України. Р64 Розвиток правової системи України в умовах сьогодення: 106. 2017.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Наліжитий Вадим Віталійович

здобувач вищої освіти 2 курсу факультету стратегічних розслідувань
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Жеглінська Тетяна Олегівна

старший викладач кафедри теорії та історії держави і права
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Міжнародне та внутрішньодержавне право постійно розвиваються, змінюються їх принципи та норми, об'єкти та методи правового регулювання, сфера дії та суб'єкти. Все це надає вплив на характер взаємодії міжнародного та внутрішньодержавного права як правових систем, перетворює питання про їх співвідношення в цілому та в галузі прав людини зокрема на найгострішу теоретичну та практичну проблему.

Ознайомлення з практикою діяльності деяких Центрів НБПД дозволило виявити такі певні позитивні тенденції: персонал центрів при веденні реєстру адвокатів, з якими укладається контракт чи тимчасова угода на надання вторинної безоплатної правової допомоги, звертають увагу на сферу їхніх інтересів у наданні правових послуг; при призначенні захисника в кримінальному провадженні щодо неповнолітнього працівники Центру НБПД віддають перевагу тим адвокатам, які мають найбільший досвід роботи в цій галузі правознавства, проходили відповідні тренінги або курси підвищення кваліфікації, мають додаткову (педагогічну чи психологічну) освіту тощо [2].

Однак нормативно-правові акти Міністерства юстиції України (Координаційного центру з надання правової допомоги) чи Національної асоціації адвокатів України (Ради адвокатів України) не зосереджують на цьому уваги, а відповідна практика поширюється за неофіційною ініціативою персоналу Центрів НБПД [3].

На відміну від попередніх учасників, адвокатура України –недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі. Натомість можна навести такий приклад із світової практики: фламандська Асоціація адвокатів (Бельгія) та її Комісія ювенальних адвокатів пропонує своїм членам дворічний курс із прав дітей [4].

Правова інформація доповнює базову підготовку в галузі дитячої психології й розвитку, а також практичним навчанням, таким як спілкування з дітьми. Відвідування всіх модулів є обов'язковою для того, щоб отримати сертифікат у якості «ювенального адвоката» [1].

В Україні для адвокатів методика таких тренінгів уже розробляється партнерами Міністерства юстиції -Програмою USAID «Нове правосуддя». Такі тренінги в Україні уже запущено UNICEF і для поліцейських [3].

Зробивши висновки з викладеного, варто відзначити, що неповнолітні особи є повноправними учасниками кримінального процесу. Законодавець детально визначив порядок захисту їх прав на всіх етапах кримінального провадження.

Судовим органам обов'язково потрібно пам'ятати про особливості розгляду справ з участю неповнолітніх, які були наведені вище, зокрема, щодо їх права на захист та професійної юридичної допомоги, які обов'язково повинні бути надані.

Щодо конструктивного релятивізму, то, на нашу думку, ця концепція не тільки не суперечить міжнародному праву прав людини, а й сприяє найкращому захисту прав і свобод особи. Суть цієї концепції бачиться в тому, що вона не заперечує універсального характеру прав людини, але у процесі їх реалізації пропонує враховувати культурні, історичні, економічні та інші особливості конкретного суспільства. Це представляється цілком логічним, оскільки права людини – продукт культури та при різноманітності світових культур неминучі специфічні умови здійснення прав особистості у різних регіонах. Облік цих особливостей необхідний, оскільки дозволяє виявити найефективніші способи запровадження та захисту міжнародних стандартів прав людини.

Культурна індиферентність у цьому питанні послабить регулятивну спроможність міжнародного права і призведе до зростання міждержавної та міжнаціональної напруги.

Список використаних джерел:

1. Про стан здійснення правосуддя місцевими загальними судами Чернігівської області: Лист ТУ ДСА в Чернігівській області від 11 серпня 2016 р. № 02-18/1109/16-вих.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. – К., 2012. – 356 с.
3. Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх: Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18 липня 2013 р. № 223-1134/0/4-13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/15417informaciyiny_list_vischogo_specializovanogo_sudu_ukraini_vi.html.
4. Положення про порядок видачі посвідчення водія та допуску громадян до керування транспортними засобами, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 8 травня 1993 р. № 340 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/340-93-п>.

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО ІЗРАЇЛЮ: ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Ліневич Аліна Миколаївна

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Іванова Роксолана Юріївна

ORCID ID: 0000-0001-8257-4486

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
міжнародного та європейського права

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Ізраїль – одна із небагатьох молодих держав, яка змогла стати успішною по більшості показників комфортного життя в умовах воєнного стану. Уся історія цієї держави частково пов'язана із військовою сферою, яка регулярно розвивається та модернізується. По цій причині армія Ізраїлю на даний момент входить у двадцятку найпотужніших армій світу [1]. Військове право Ізраїлю є чудовим прикладом, який може бути корисним для України в умовах збройного конфлікту, який почався у 2014 році і переріс до повномасштабного вторгнення у 2022 році. Головними здобутками, які досяг Ізраїль і їх варто запозичити Україні – власна система військового права, яка відповідає сучасним вимогам, оскільки приділяється багато часу на її вдосконалення. Це буде корисним для України в умовах військової агресії на її сході. Тому державі необхідна радикальна військова реформа і виділення на неї більше коштів та часу на її розвиток, щоб вона справді була ефективною.

Потреба у формуванні Збройних Сил Ізраїлю виникла відразу після створення держави, оскільки її не визнавали сусідні суб'єкти міжнародних відносин – Палестина та арабські держави. По сьогоднішній день вони становлять воєнну загрозу єврейській державі. Через це армія вимушена не лише не відставати по різних показниках у військовій сфері від даних держав, які мають не менш потужні армії, а й вдосконалювати принципи роботи ЦАХАЛу (армія Ізраїлю), національне законодавство, яке пов'язане із цією галуззю, тактику ведення бойових дій та інші аспекти [2].

Правове регулювання армії Ізраїлю здійснюється Законом про військову службу, який був прийнятий у 1986 р і який постійно змінюється, завдяки доповненням або правкам [3, с. 12]. У ньому зібрані усі важливі принципи роботи Армії оборони даної держави: принцип відбору призовників, принцип кваліфікованого військового мобілізаційного резерву, принцип формування соціально-культурної основи ізраїльського суспільства та інші [2].

Будь-яка армія світу починає формуватись із призовників. На відміну від України, в Ізраїлі звертається більше уваги на особистісні, психічні, фізичні та розумові критерії (кожен окремо). Ізраїльтянин вважається призовником (абітурієнтом) відразу після здобуття середньої освіти (з 16 років). Першим етапом проходження процесу призовання до армії є прибуття призовника до відповідного пункту, де він подає детальну інформацію про себе та своїх близьких. Другий етап – проходження тесту, який покаже оцінку особистісних якостей призовника (КАБА). Він складається із психологічного тесту, особистого інтерв'ю з військовим психологом та оцінка рівня його освіти (визначається роками навчання). У деяких випадках

результати тестування КАБА можуть визначити чи направлять призовника до складу престижних підрозділів армії, чи ні. Третій етап – проходження медичного обстеження та визначення рівня фізичної підготовки строковика. Після того, як він пройде усю детальну перевірку – йому надсилають повістку [2][3, с.16-18]. Призовник має можливість самостійно обрати рід військ, де вони хотіли б проходити службу. Перед цим він ознайомлюється із кожним із них та проходить інтерв'ю особисто в офіцера відбірної комісії. Якщо строковик відповідає вимогам, які пред'являються до солдатів обраного ним роду військ, і цей підрозділ має потребу в поповненні – він вступає до його складу [3, с.18]. Важливо згадати, що в Армії Ізраїлю жінки, так само як і чоловіки, зобов'язані проходити військову службу. Відмінність полягає лише у строку їхнього перебування у війську – чоловіки служать 3 роки, а жінки на рік менше [3, с.12].

На мою думку, такий підхід формування національної армії дає можливість Ізраїлю гарантувати ефективність її роботи на практиці. Україні варто запозичити таку систему підбору призовників, що буде супроводжуватись більшим престижем служби в армії, а не більшим бажанням матеріальної вигоди з такої служби.

Особливістю військового обов'язку ізраїльтянина є те, що він залишається з ним протягом довгого періоду життя. Щороку він зобов'язаний проходити курси підвищення класифікації (миліум), щоб опановувати нові знання з теорії та практики у військовій сфері. Це пов'язано із постійною загрозою з боку сусідніх держав. У разі повномасштабного вторгнення на територію Ізраїлю – усі військові будуть готові до різного розвитку подій з модернізованими знаннями у своїй галузі [4].

Останній принцип у більшій мірі пов'язаний із моральним аспектом цього обов'язку громадян Ізраїлю. Він виражається у вихованні свідомого патріота держави та дисциплінованої людини з принципами: дотримання національних свят, традицій, звичаїв; повага до єврейської історії, духовних цінностей. Також в Армії Ізраїлю категорично заборонена дідівщина (за порушення цього правила порушника притягують до кримінальної відповідальності) [2]. Для України на даний момент частково є проблема із даним явищем. Отже, керівництву держави варто звертати уваги не лише на професійні якості призовника, а й на моральні.

Враховуючи відносно малу площу держави і велику кількість військових з професійними навичками – під час служби в армії держава частіше дає їм вихідні (на відміну від них – українські строковики їх мають менше). В Ізраїлі під час таких вихідних звичним явищем є зустріти військових у публічних місцях у відповідній військовій формі та зі зброєю, тому що увесь час є загроза терактів [3, с.18-19]. Я думаю, що це буде чудова практика для українського військового права, враховуючи можливий розвиток подій, який буде очікувати Україну після війни. Таким чином, військові будуть мати можливість більше часу відпочити або побачитись із близькими, і в той же час будуть завжди в бойовій готовності до швидкого реагування на можливий певний воєнний злочин зі сторони РФ.

Громадяни Ізраїлю воюють проти терористичних груп та інших небезпечних організацій, які не визнають міжнародне право як головний спосіб врегулювання конфліктів. У разі потрапляння військового до полону, держава намагається якнайшвидше його повернути різними способами. При цьому враховуються ризики, які можуть бути пов'язані із негуманним ставленням до військовополоненого. Такими способами зазвичай є переговори між представниками обох сторін, результатом яких є обмін військовими. Такі переговори вимагають від представників Ізраїлю великих дипломатичних зусиль, оскільки вони вимушені одночасно дотримуватись норм міжнародного права у співпраці з суб'єктом міжнародного

права, який цього не робить. Після повернення на територію своєї батьківщини, ізраїльтянин отримує від держави безкоштовну психологічну та медичну допомогу. Це робиться з метою подальшого існування в цивільному житті. Після цього – військовий отримує нагороди від держави, як вдячність від держави та ізраїльського народу за його віддану роботу на благо держави [5]. В Україні аналогічна ситуація була із 2014 по 2022 роки під час існування ОРДЛО, як територій, які також не визнають принципи міжнародного права. Українським представникам було важко домовлятися про повернення своїх військових, оскільки це були ніким не визнані території, які не мають свого власного керівництва, а де-факто залежні від російської влади. Практика швидкого повернення українських військовополонених та надання їм можливості якісної реабілітації після полону в державі, яка є суб'єктом міжнародного права і визнана цивілізованою країною, але повністю порушує усі правила міжнародного права та правила ведення війни, - активно застосовується під час повномасштабного вторгнення.

У цій державі призовники, які ухиляються від військової служби, несуть жорстку відповідальність. По цій причині це явище тут зустрічається вкрай рідко. Призовникам, які отримали повістки про початок служби, і які не з'явилися на призовний пункт загрожує санкція у вигляді запису в особовій справі про кримінальне звинувачення. Також вони повинні відбути певний термін у військовій в'язниці. Така інформація може негативно вплинути на життя ізраїльтянина в своїй державі – проблеми з працевлаштуванням, позовами до державних органів або інших схожих ситуацій [2] [3, с.19].

Керівництво Ізраїлю піклується про своїх громадян як під час їхнього проходження служби, так і після її завершення. Під час проходження служби військові отримують зарплату, яка залежить від елітності підрозділу, у якому він служить та від місця проходження служби (при перебуванні у гарячих точках - вища зарплата). Після строку відбуття обов'язкової військової служби, держава виплачує протягом певного періоду часу демобілізованим солдатам ще певну суму за їхню службу на користь країні. Частина коштів вони можуть витрачати на власний розсуд, а іншу - згідно чіткого переліку речей, які представлені державою: придбання нерухомості, організація весілля, навчання у вищому навчальному закладі [3, с.21].

Підбиваючи підсумок, можна стверджувати, що в Армії Ізраїлю є досить багато аспектів, на які Україна може рівнятися, але особливу увагу варто звернути на військову сферу. По-перше, обидві держави мають держав-сусідів, які становлять воєнну загрозу. Через цю причину Україні варто перейняти від Ізраїлю регулярність оновлення знань призовників з цієї галузі. По-друге, обидві держави мають складну історію щодо їхнього національного визнання. В Ізраїлі досить багато часу виділяють на патріотичне виховання своїх громадян ще з дитинства, проводячи різні освітні заходи, щоб навіть учні були свідомими громадянами державами. Це повинні бути основні передумови для керівництва України, щоб провести військову реформу, зачіпаючи при цьому ще інші сфери: освіту, медицину, інформаційні технології та інші.

Список використаних джерел:

1. Україна стрімко піднялася в рейтингу найсильніших армій світу: список. Уніан (інформаційне агенство): служба новин. URL: <https://www.unian.ua/world/rejting-naupotuzhnishih-armiy-svitu-ukrajina-znachno-pokrashchila-poziciji-12100668.html> (дата звернення: 12.05.2023).
2. Гбур З.В., Принципи роботи армії оборони Ізраїлю та їх імплементація в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 7. URL: <http://www.dy>

nya.com.ua/pdf/7_2021/3.pdf (дата звернення: 12.05.2023).

3. Флурі Ф., Бадрак В. Сучасні моделі призову на строкову службу. Порівняльний аналіз: Ізраїль, Іран, Україна. Сучасний досвід призову на строкову службу та формування військового резерву: книга. Женева – Київ, 2017. С. 6-43. URL: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Research-Project-on-Reserve-System-Practices_ukr.pdf (дата звернення: 12.05.2023).
4. Новгородська А. Армія – частина мирного життя. Досвід Ізраїлю: як побудувати сильну державу під час війни. Про невоєнні аспекти національної безпеки. Mind: служба новин. <https://mind.ua/openmind/20249638-dosvid-izrayilyu-yak-pobuduvati-silnu-derzhavu-pid-c-has-vijni> (дата звернення: 13.05.2023).
5. Маровді А., Головін Є. Обмін полоненими: метод Савченко і досвід Ізраїлю. Радіо Свобода: служба новин. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28352995.html> (дата звернення: 17.05.2023).

ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПРОБЛЕМАТИКА

Сікун Максим Владиславович

здобувач вищої освіти міжнародно-правового факультету
Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого, Україна

Безручко Інна Олексіївна

здобувач вищої освіти міжнародно-правового факультету
Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого, Україна

Правило визначення допустимості доказів закріплене в ст. 78 ЦПК: «Суд не бере до уваги докази, які одержані з порушенням порядку, встановленого законом. Обставини справи, які за законом повинні бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватися іншими засобами доказування».

Таким чином положення про допустимість доказів, в контексті закріпленої законодавством вимоги, проявляє у чотирьох аспектах. З огляду на вже досліджену класифікацію засобів доказування, які можна використовувати в цивільному судочинстві, перший аспект допустимості можна визначити як належність такого засобу до тієї чи іншої категорії доказів, передбачених законом. Тобто процесуальний кодекс чітко виокремив можливі варіанти доказів, що свідчить про те, що використовувати такі засоби доказування, які не належать до однієї з трьох категорій передбачених ч. 2 ст. 76 ЦПК.

На перший погляд, такий підхід не викликає суперечок як у теорії, так і на практиці. Проте слушною є думка, викладена у праці Симбірської Є., яка зазначає, що визначати в законі вичерпний перелік засобів доказування, без можливості його розширеного тлумачення не є доцільним. Вона вважає, що стрімкий науково-технологічний розвиток може нести нові форми фіксації та закріплення тих чи інших відомостей, які матимуть значення для справи, проте через наявну вичерпність положень законодавства, їх використання в процесі буде не допустимим.

Але, розглядаючи цю проблему з точки зору законодавців, я дійшов висновку, що така конкретність щодо форм до форм засобів доказування має більше переваг аніж недоліків. Так, згідно зі статтею 44 ЦПК зловживання процесуальними правами не допускається, а ст. 2 як одну із засад цивільного судочинства визначає розумність строків розгляду справи судом. Можна тільки уявити, скільки часу витрачалося би суддями та сторонами процесу для того, щоб встановити хоча б цей аспект допустимості того доказу, який неможливо віднести до жодної з категорій, передбачених законом. Розширене тлумачення категорій засобів доказування викликало б велику кількість суперечок, затягування процесу, зловживання процесуальними правами сторін. Нові форми доказів не з'являються кожен день, тому на мою думку піддавати судочинство таким випробуванням є недоречним.

Тут можна пригадати новели, які приніс 2017 рік до ЦПК, щодо введення електронних доказів, але від потенційних форм фіксування й закріплення інформації щодо обставин, які мають значення для справи їх відрізняє те, що ще до 2017 такі засоби доказування активно використовувалися в цивільному судочинстві, які з огляду на тривалу практику, а в першу чергу саме Верховного Суду України в тих чи інших випадках були віднесені до категорії письмових або речових доказів. А що ж робити в тому випадку, коли джерело інформації, яке могло б бути доказом у випадку його нормативного закріплення, не можна віднести до жодної категорії? В такому випадку, слід буде чекати поширення судової практики, думок науковців, а в

подальшому – дій від органів законодавчої влади.

Другий аспект допустимості проявляється в законності процедури отримання та подання доказів до суду. Цей аспект має свою проблематику і не позбавлений наукових дискусій. Наприклад С. Я. Фурса зазначає, що під час долучення доказів до матеріалів справи суд повинен з'ясувати у суб'єкта їх подання, в який спосіб ним були отримані відповідні докази, та визначити джерело їх походження.

Протилежна позиція – правомірність отримання та формування доказів має бути презумована, якщо закон не містить обов'язково визначеної процедури. Прихильники такої думки вважають, що доведення правомірності походження того чи іншого доказу має місце тільки тоді, коли закон чітко регламентує процедуру такого отримання. На мою думку, ця думка співвідноситься із законом більш влучно. Так, ст. 78 ЦПК констатує, що суд не бере до уваги докази, що одержані з порушенням порядку, встановленого законом. Таким чином, якщо відсутня нормативно визначена процедура – не може мати місця факт її порушення, тому спосіб отримання таких доказів має заздалегідь розцінюватися судом як правомірний.

До речі, щодо формування доказів: вважається недопустимим використання засобів доказування без додержання встановленого порядку їх формування. Для доведення обставин, щодо яких закон містить заборону на доведення. Яскравим прикладом реалізації такого обмеження на практиці є ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, яка була постановлена щодо справи, у якій зацікавлені особи намагалися в суді першої інстанції довести обставину, що підлягала доказуванню, подавши до суду в якості показань свідків заяви, на яких нотаріусом засвідчено справжність підпису. Проте цивільне процесуальне законодавство України такої форми показань свідків не передбачає, на що і було вказано колегією суддів ВССУ з розгляду цивільних і кримінальних справ, а отже, такий доказ не може вважатися допустимим.

Ці два аспекти науковцями, а також Верховним Судом віднесено до загального характеру допустимості доказів, а третій аспект у свою чергу розкривається в якості спеціального характеру такої допустимості. Він полягає в тому, що обставини справи, які за законом мають бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватися іншими засобами доказування. Також, у деяких випадках, закон містить вказівки, що застосовувати конкретні засоби доказування для доведення відповідної обставини не можна. Яскравим прикладом є норма матеріального права, закріплена в ст. 1051 ЦК, яка містить наступне положення: рішення суду не може ґрунтуватися на свідченнях свідків для підтвердження того, що гроші або речі насправді не були одержані позичальником від позикодавця або були одержані у меншій кількості, ніж встановлено договором.

Саме через необхідність існування окремої матеріальної норми, яка регулює використання виключних засобів доказування, цей аспект має спеціальний характер.

Таким чином, можна зробити висновок, що аспект допустимості доказів можна сприймати по-різному, і на практиці питання його проблематики залишається відкритим. Основні суперечки виникають саме щодо правомірності процедури формування та отримання кожного доказу та її перевірки.

Список використаних джерел:

1. Є. Симбірська, «Окремі аспекти змісту допустимості доказів у цивільному процесі».
2. Фурса С. Я., Фурса Є. І., Щербак С. В. «Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар»: у 2 т. / За заг. ред. С.Я. Фурси. – К.: Видавець – С.Я. Фурса: КНТ, 2010. – Т. 1. – 1044 с
3. І. О. Ізарова, Р. Ю. Ханік-Посполітак, Цивільний процес України: Навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищих навчальних закладів. – Київ ВД «Дакор», 2018. – 276 с.

ЗЕМЛЯ ЯК ОСОБЛИВИЙ ОБ'ЄКТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Вольський Руслан Олександрович

Здобувач вищої освіти 2-го курсу

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Ділігул Аліна Сергіївна

Кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права та процесу

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Незважаючи на те, що земельна реформа проводиться вже понад двадцять років, земельне законодавство перебуває ще на стадії становлення [1].

У зв'язку з тим, що прийняті за цей час основні земельні закони є одними з найчастіше змінюваних, виникає плутанина і з понятійним апаратом, та з визначенням форм власності на землю, що негативно позначається на правозастосовчому процесі.

Власність – всеосяжне, виняткове, абсолютне володіння речами, іншими благами, що виражає через відповідні суб'єктивні права прямий зв'язок з річчю, іншим благом [4].

Власність є ставлення людини або об'єднання людей до речі; виробниче (економічне) ставлення між людьми (об'єднаннями людей) щодо речі; соціальне відношення, пов'язане з належністю та використанням речей певними соціальними групами людей; юридичне ставлення. [2] Власність відноситься до основи життєдіяльності людей, багато в чому визначає саму основу та можливості розвитку суспільства, його модернізацію, задоволення потреб суспільства, прав та інтересів людей [4].

Для регулювання відносин, що виникають щодо власності, необхідне право (як система нормативних установок) – право власності.

Право власності на землю – це право власності на високо соціально, господарсько та економічно значуще матеріальне благо – землю, яке, поряд із Цивільним кодексом (далі – ЦК України), регулюється особливою галуззю законодавства - Земельним кодексом, а також іншими законами [4].

Існували значні обмеження права власності на грішну землю. Земельні наділи казенних і питомих селян було неможливо відчужуватися. Щодо дворянських маєтків діяло правило про переважної купівлі членом цього роду.

Статус державної власності на землю у різні періоди державності так і не було чітко вирішено. До першої половини XIX ст. ситуація у цьому питанні проявилася ненабагато.

Принаймні спеціальних актів, якими б визначалися критерії віднесення земель до державної (казенної) власності, що не видавалося [2, с. 77].

Водночас із сукупності низки інших нормативно-правових актів впливає, що державними (казенними) землями були вільні землі («порожні та дикі поля, інші землі, що не належать нікому особливо»). Розпорядником державних земель вважалася «казна» в особі органів, що визначаються найвищими наказами.

Таким чином, суспільні відносини власності на землю складають основу не тільки земельних відносин, а й багатьох економічних і соціальних відносин у суспільстві та державі [3, с. 7]. У силу унікальних властивостей землі та її особливого громадського значення; правове регулювання відносин власності на землю та земельні ділянки відрізняється суттєвими особливостями порівняно з іншими

видами майна [4, с. 69].

Залежно від підстав виникнення права власності на земельну ділянку слід розрізняти процедуру, яка виникає внаслідок настання певних подій чи внаслідок вчинення зацікавленим суб'єктом певних дій. За нормативною підставою процедура набуття права власності на землю поділяється на таку, що врегульовано земельним чи цивільним законодавством.

За суб'єктами набуття права власності слід розрізняти процедуру набуття права власності фізичними та юридичними особами.

Отже, процедура набуття права власності на землю досі перебуває у стадії реформування з тенденцією розширення підстав для вступу в такі відносини. У сучасних умовах її слід розуміти як врегульований нормами чинного земельного та цивільного законодавства процес набуття особою, на умовах та у спосіб, визначених законодавством права власності на земельну ділянку задля володіння, користування та розпорядження нею внаслідок рішення уповноваженого органу влади, органу місцевого самоврядування чи суду.

Список використаних джерел:

1. Про власність. Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 07.02.1991 р. № 697–XII. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1991. № 20. Ст. 249.
2. Титова Н. Землі як об'єкт правового регулювання. Право України. 2020. № 4. С. 10–15.
3. Костяшкін, Іван Олександрович. "Окремі аспекти реалізації права власності на землю Українського народу." Університетські наукові записки 3 2017 р. 204-214.
4. Про охорону земель. Закон України від 19.06.2003 р. № 962–IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 39. Ст. 349.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Безручко Інна Олексіївна

здобувач вищої освіти міжнародно-правового факультету
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Сікун Максим Владиславович

здобувач вищої освіти міжнародно-правового факультету
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Визначення основної мети і завдання підготовчого провадження є необхідним для всебічного розуміння ролі і місця підготовчого провадження у цивільному судочинстві. Зокрема, це необхідно для належного законодавчого оформлення даної стадії, чіткішого закріплення прав і обов'язків суду й учасників судового процесу.

Виділяючи мету підготовчого провадження варто зазначити, що на думку багатьох практиків, вона є доволі спірною. Законодавством передбачено, що головною метою підготовчого провадження є ефективна підготовка справи до своєчасного, правильного та безперешкодного її розгляду на наступній процесуальній стадії – розгляді справи по суті. Своєчасність розгляду справи полягає в дотриманні судом та учасниками справи зазначених у законодавстві строків на вчинення певних дій, що у свою чергу призводить до розгляду і вирішенню справи у встановлений законом термін. Правильність розгляду справи означає беззаперечне дотримання всіх процесуальних норм при розгляді справи судом, це передбачає виконання всіх необхідних процедур, збір та дослідження доказів, вирішення всіх спірних питань, а також всебічне врахування обставин справи. Безперешкодний розгляд справи передбачає відсутність будь-яких зовнішніх чи внутрішніх впливів, які можуть якимось чином вплинути на справедливість, ефективність та законність рішення. Зокрема, безперешкодний розгляд справи передбачає дотримання процесуальних правил та норм, а також можливість кожної сторони брати участь у процесі та захищати свої законні права та інтереси.

У свою чергу, на практиці виходить, що суд, на стадії підготовчого провадження, намагається схилити сторони на бік вирішення спору в позасудовому порядку, не доводячи справу до розгляду по суті. Така позиція суду є цілком зрозумілою і обґрунтованою, вони прагнуть вирішити справу, не доводячи її до наступної стадії, оскільки проблема завантаженості судів є досить актуальною на сьогодні. Тому, деякі науковці виділяють, окрім головної мети підготовчого провадження - забезпечення правильного, своєчасного і безперешкодного розгляду справи по суті, його побічну мету – пошук можливості врегулювання спору до судового розгляду.

Тож, мета підготовчого провадження є подвійною за своєю суттю. Першочергово вона полягає у пошуку можливості для врегулювання спору сторонами шляхом мирних переговорів і не доведення справи до розгляду по суті, що значно спрощує вирішення спору як для сторін, так і для судової системи в цілому а по друге. У випадку неможливості і небажання сторін врегулювати спір за допомогою примирювальних процедур, головна мета підготовчого провадження трансформується і полягає у належній і ефективній підготовці справи для вірного, своєчасного та безперешкодного розгляду по суті.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України (зі змінами та доповненнями) № 1618-IV від 18.03.2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
2. Цал-Цалко Ю.Ю. Сутність підготовчого провадження. Збірник наукових праць «Часопис цивілістики». Випуск № 34, спецвипуск «Цивільний процес». С. 74-79.
3. Курило М.П., Шаповал М.М. Мета підготовчого провадження в цивільному судочинстві. Збірник наукових праць «Часопис Київського університету права». Випуск 2020/3. С. 141-145.

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ІСТОТНИХ УМОВ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ

Ющак Жанна Миколаївна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти кафедри правознавства
Житомирський інститут Міжрегіональної академії управління персоналом, Україна

Умови, на яких укладається договір, мають велике практичне значення, оскільки від них залежать особливості договірних прав і обов'язків сторін договору, а також належне виконання зобов'язань. У науковій літературі умови договору поділяють на істотні, звичайні та випадкові. У нормативних джерелах виокремлено лише істотні умови договору.

Істотними вважаються умови, які необхідні і достатні для укладення договору. Це випливає зі ст. 638 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ), згідно з якою договір вважається укладеним тільки тоді, коли між сторонами досягнуто згоди з усіх істотних його умов [1]. Це означає, що за відсутності хоча б однієї з таких умов договір не може вважатися укладеним. Саме тому такі умови ще називають необхідними.

Визначення кола істотних умов договору залежить від специфіки кожного конкретного договірного зобов'язання. Істотною умовою будь-якого договору, а отже і договору купівлі-продажу є предмет. Предметом договору купівлі-продажу може бути товар, який є у продавця на момент укладення договору або буде створений (придбаний, набутий) продавцем у майбутньому; майнові права; право вимоги, якщо вимога не має особистого характеру (ст. 656 ЦКУ).

Законодавство України широко оперує терміном товару, але нормативно-правові визначення прив'язані до цілей їх видання і предмета регулювання. Так, згідно з п. 14.1.244 Податкового кодексу України, товари – це матеріальні та нематеріальні активи, у тому числі земельні ділянки, земельні частки (паї), а також цінні папери та деривативи, що використовуються у будь-яких операціях, крім операцій з їх випуску (емісії) та погашення [2].

У зарубіжній юридичній літературі стверджується, що: 1) існуючі товари – це товари, що мають фізичне існування та знаходяться у власності або володінні продавця під час укладення договору; 2) продавець може продати річ, яка належить третій стороні при укладанні договору та буде ним придбана в майбутньому з цією метою; 3) “майбутні товари” – це товари, які не існують на момент укладення контракту або перебувають не у володінні продавця, хоча вони і мають матеріальне існування [3].

Ромовська З. В. зауважує, що товар – це річ, призначена для продажу [4]. Відтак, зазначимо, що за визначенням ЦК України речами є предмети матеріального світу, стосовно яких можуть виникати цивільні права та обов'язки.

Щодо права вимоги, М. В. Венецька аналізує це поняття в кількох аспектах: 1) як один серед видів майнових прав, об'єкт цивільних прав; 2) суб'єктивне майнове право, котре виникає із зобов'язальних відносин та пов'язане з матеріальними вимогами, що виникають між учасниками цивільного обігу стосовно майнових благ, розподілу майна та обміну товарами, виконаними роботами, послугами тощо; 3) зобов'язальне право кредитора вимагати певну дію від боржника [5].

Визначення майнових прав міститься в ЦК України, відповідно до ст. 190 котрого майнові права як особливий об'єкт є неспоживною річчю та визнаються

речовими правами. Втім, такий законодавчий підхід критично оцінюють автори низки монографічних досліджень. Зокрема, на думку О. С. Яворської майнові права не можна ототожнювати з річчю, а тому їх визначення через неспоживну річ є некоректним; учена підкреслює, що речові права, маючи специфічні ознаки, не можуть бути самостійним об'єктом зобов'язального правовідношення [6].

При визначенні предмета важливими є також норми, що регулюють кількість, асортимент, якість, комплектність, тару та упаковку тощо, яким має відповідати предмет договору купівлі-продажу.

Отже умова про предмет договору купівлі-продажу є істотною для всіх без винятків видів договорів, що прямо передбачено в ч. 1 ст. 638 ЦКУ. Проте, окрім предмета, такі вчені як С. С. Бичкова, І. А. Бірюков, В. І. Бобрик, Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova, О. В. Старцев та інші, до істотних відносять й умову про ціну. Так, наприклад, Є. О. Харитонов зазначає, що купівля-продаж за своєю суттю є оплатним договором, а отже, не встановлення угодою сторін такої умови, як ціна, свідчить про відсутність самого договору купівлі-продажу [7].

Однак, в науковій літературі існує думка, що ціна не є істотною умовою, оскільки, якщо її не встановлено в договорі, то вона визначається виходячи із звичайних цін, що склалися на аналогічні товари на момент укладення договору. Цей висновок можна зробити, проаналізувавши ч. 1 ст. 691 ЦКУ, відповідно до якої, якщо ціна не встановлена у договорі і не може бути визначена виходячи з його умов, застосовуються правила визначення ціни, що встановлені у ст. 632 ЦК України [1]. Зокрема ціна товару, порядок, строки і розміри платежів є істотними умовами договору про продаж товару в кредит з умовою про розстрочення платежу (ч. 1 ст. 695 ЦК) [1].

Таким чином, на відміну від ЦК 1963 р., відповідно до якого ціна була істотною умовою договору купівлі-продажу, згідно з ЦК України 2003 р. ціна є істотною умовою лише для окремих видів договорів купівлі-продажу. В інших випадках за відсутності прямої вказівки на ціну безпосередньо в договорі вона визначається за правилами ст. 632 ЦК, тобто сплачується звичайна ціна, яка склалася на аналогічні товари на момент укладення договору.

За згодою сторін до істотних умов договору купівлі-продажу може бути включено умову про термін виконання зобов'язань за договором: відповідно до ст. 663 ЦКУ, продавець зобов'язаний передати товар покупцю в строк, встановлений договором купівлі-продажу, а якщо зміст договору не дає можливості визначити цей термін, – відповідно до положень ст. 530 ЦКУ. Згідно зі ст. 530 ЦКУ, якщо термін (момент) виконання боржником зобов'язання не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги, кредитор має право вимагати його виконання в будь-який час. Боржник має виконати таке зобов'язання в семиденний термін з дня пред'явлення вимоги, якщо обов'язок негайного виконання не впливає з договору або актів цивільного законодавства [1].

Інші умови також можуть набути значення істотних, якщо щодо них за заявою однієї із сторін повинно бути досягнуто згоди, наприклад, порядок розрахунків, доставки товару тощо.

Висновки: Отже, для укладення договору необхідне досягнення угоди за всіма істотними його умовами. Істотною умовою договору купівлі-продажу за цивільним законодавством України є предмет. Проте, за загальним правилом до істотних умов відносять також умови про ціну та строки виконання договору. Істотними можуть бути визнані також й інші умови, якщо щодо них між сторонами досягнуто згоди.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України (2003). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Податковий кодекс України (2010). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
3. Міліщук Н. С. (2021) Форма договору купівлі-продажу та наслідки її недодержання (дис. ... д-ра філософії за спеціальністю 081 «Право»). Волинський національний університет імені Лесі Українки. Київ, Україна.
4. Ромовська З. В. (2020). Українське цивільне право. Договірне право: Академічний курс. Львів: ПАІС.
5. Венецька М. В. (2009). Право вимоги. Енциклопедія цивільного права / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Я. М. Шевченко (ред.). Київ: Ін Юре.
6. Яворська О. С. (2009) Договірні зобов'язання про передання майна у власність: цивільно-правові аспекти: монографія. Тернопіль: Підручники і посібники.
7. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О.В. (2011). Цивільне право України: Підручник. Київ: Істина.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бардадим Е.М.

студентка юридичного факультету
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна

Науковий керівник: Луц Д.М.

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна

Як визначається Законом України «Про охорону земель» - охорона земель це система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення [1]. Особливо гостро питання охорони земель актуалізується в умовах воєнного стану та після деокупації територій, адже величезна шкода завдається саме земельним ділянкам. Так, Державна екологічна інспекція з початку повномасштабної війни зафіксувала понад 2,3 тис. випадків шкоди довкіллю на суму близько 1,9 трлн гривень. Зокрема, сума збитків через забруднення та засмічення земель складає понад 845 млрд грн, атмосферного повітря - 998 млрд грн, водних об'єктів - 56 млрд грн. Загальна сума збитків - близько 1,9 трлн гривень [2].

Отже, актуалізація питання використання та охорони земель під час воєнного стану обумовлена фактичним заподіянням шкоди.

Вимушені констатувати, що схвалена у січні 2022 року Концепція Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель не відповідає реаліям сьогодення та потребує внесення до неї змін, які врахують аспекти відновлення земельних ділянок, які постраждали внаслідок війни [3]. Слід враховувати, що ця програма розроблялася з метою реалізації державної політики України щодо забезпечення сталого розвитку землекористування, створення екологічно безпечних умов проживання населення і провадження господарської діяльності, захисту земель від виснаження, деградації та забруднення, відтворення та підвищення родючості ґрунтів, збереження функцій ґрунтового покриву, збереження ландшафтного і біологічного різноманіття в умовах ринкового середовища та з урахуванням глобальної зміни клімату [3]. Саме тому, вважаємо, що слід розробити покроковий план відновлювальних заходів, який має бути затверджений на державному рівні.

Варто зосередити увагу на тому, що у поточному році законодавець розширив перелік земельних ділянок, які потребують консервації, включивши до нього земельні ділянки, забруднені хімічними речовинами внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану та земельні ділянки, на яких розташовані військові інженерно-технічні та/або фортифікаційні споруди [1]. Слід враховувати, що саме консервація таких земель може стати одним із напрямів їх подальшого відновлення. Адже, як встановлено Законом України «Про

охорону земель», консервація земель - припинення господарського використання на визначений термін та залуження або залісення деградованих і малопродуктивних земель, господарське використання яких є екологічно та економічно неефективним, а також техногенно забруднених земельних ділянок, на яких неможливо одержувати екологічно чисту продукцію, а перебування людей на цих земельних ділянках є небезпечним для їх здоров'я [1].

Отже, враховуючи той факт, що земля є основним національним багатством, комплекс заходів щодо охорони земель під час воєнного стану, після деокупації та нашої перемоги є особливо важливим, оскільки збереження природних ресурсів та їх раціональне використання є необхідною умовою для збереження життєвого рівня населення та подальшого економічного розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 р. № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text> (дата звернення: 28.05.2023).
2. Росіяни завдали шкоди українському довкіллю на €1,9 трильйона. Укрінформ: вебсайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3666430-rosiani-zavdali-skodi-ukrainskomu-dovkillu-na-19-triljona.html> (дата звернення: 28.05.2023).
3. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової програми використання та охорони земель: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 січня 2022 р. № 70-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 28.05.2023).

ПРАВОВІ ОСНОВИ ПЕРЕМОГИ НА ІНФОРМАЦІЙНОМУ ФРОНТІ

Сторожук Ірина Петрівна

ORCID ID: 0000-0003-3104-6071

кандидатка юридичних наук, доцент, доцент кафедри
конституційного, адміністративного та фінансового права

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Повномасштабна війна внесла корективи в реалії нашого життя. Зміни торкнулись і інформаційної сфери. Наше право на інформацію не лише було обмежене але й в певних моментах і накладено заборону.

Право на інформацію є одним із фундаментальних прав, яке забезпечує розвиток особистості, функціонування правової держави, розвиток та становлення громадянського суспільства, і є передумовою існування демократичного устрою держави. Комплекс питань, пов'язаних із правом на інформацію, власне, наявністю чи відсутністю таких прав, визначає рівень демократичності суспільства, дотримання загальновизнаних у світі прав і свобод людини та громадянина [1].

Ст.5 Закону «Про інформацію» [2] передбачає, що кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації.

Право на доступ до інформації є конституційним правом людини, яке передбачене і гарантоване статтею 34 Конституції України [3], а саме, право кожного на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір [4].

Однак, законодавець передбачив можливість обмеження даного права. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [3].

Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 3 березня 2022 року № 73 [5] серед іншого встановлює перелік відомостей, розголошення яких може призвести до обізнаності противника про дії Збройних Сил України та інших складових сил оборони, негативно вплинути на хід виконання завдань за призначенням під час дії правового режиму воєнного стану.

Зазначеним наказом, заборонено поширювати самостійно, копіювати, робити репост, інформації, що стосується, наприклад:

найменування військових частин (підрозділів) та інших військових об'єктів в районах виконання бойових (спеціальних) завдань, географічні координати місць їх розташування;

чисельність особового складу військових частин (підрозділів);

кількість озброєння та бойової техніки, матеріально-технічних засобів, їх стан та місця зберігання;

та інше.

Зазначені у наказі відомості (інформація) є інформацією з обмеженим доступом, яка підпадає під дію Зводу відомостей, що становлять державну таємницю,

поширення яких строго заборонено законом.

Однак, чим довше іде війна тим більше інформаційних заборон стає. Так, з'явилась заборона фільмувати та викладати в соціальних мережах роботу ППО, відео безпосередньо з передової, місця прильотів чи завданні збитки, навіть волонтерська чи благодійна діяльність потребує коректності інформації. До прикладу, в одній з соцмереж було викладено звернення з проханням зібрати кошти на тепловізори. Аргументуючи це тим, що військові в одному з міст (вказала назву міста) чують але не бачать безпілотників бо не мають тепловізорів. Дана інформація не навмисно але вказала ворогу слабе місце в обороні цього міста і як наслідок воно було атаковане ворожими безпілотниками і мало тяжкі наслідки.

Ці процеси ведуть до того, що люди які володіють певною інформацією не можуть нею поділитись, а інші не мають можливості в повній мірі її отримати. Розуміння того, що десь щось відбувається але ти не знаєш і не розуміє що, це веде до виникнення в людини певної інформаційної пустоти. До заповнення якої свідомо чи підсвідомо прагне людина.

Надолужити ці прогалини могла б інформація з ЗМІ. Однак, і їх роботу було обмежено. Наказом головнокомандувача Збройних Сил України було заборонено допускати представників засобів масової інформації (у тому числі акредитованих) на військові та інші об'єкти, розкриття яких становить під загрозу виконання завдань за призначенням (спеціальних) завдань; а також обмежена, у районах проведення бойових дій, робота акредитованих представників засобів масової інформації (у тому числі іноземних та працівників прес-служб центральних органів виконавчої влади, які отримали прес-карту Збройних Сил України [5].

Крім того з метою інформаційної безпеки в державі всі канали новин було об'єднано в рамках марафону «Єдині новини». Чітка регламентація того, що можна озвучувати переважно офіційну інформацію і в телеграм каналах веде до дублювання однакової інформації. Отже, наявність різних джерел інформації не дає можливості на отримання особою альтернативної інформації. Така односторонність отримання інформації веде до намагань особи отримати додаткову інформацію з будь яких інших джерел. Не завжди ці джерела є перевірені, а іноді і прямо дезінформаційні.

Не секрет, що росія не один рік витратила мільйони на те щоб спотворити інформацію про нас та нашу державу й поширювала російські наративи, які викривляли реальність. З початком повномасштабної війни роззмі не тільки не відмовились, а й з новою силою взяли за створення дезінформаційних вкидів. Це і «заражені птахи і комарі», «сарана, що нищить тільки російське збіжжя», «українці самі себе обстрілюють», «українські націоналісти, які вбивають мирних», «поранений Залужний», «вбитий Буданов», а також неточні чи перекручені данні. Нічого спільного з правдою чи здоровим глуздом ці заяви не мають. Однак вплив на українське суспільство все ж прослідковується. Це у вигляді виникнення сумнівів чи маніпуляція суспільною думкою, чи укріплення в переконаннях «ждунів». Не меншою проблемою є розповсюдження цієї дезінформації вже українськими пабліками.

Завданням держави на сьогодні є не лише контроль ситуації на передовій але і не менш важливий це стримування та розвінчування дезінформації на інформаційному фронті, що в свою чергу потребує правового підґрунтя для боротьби з даними явищами.

Список використаних джерел:

1. Роз'яснення про право на інформацію. URL: <https://www.solor.gov.ua/info/19/5863>
2. Про інформацію. Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

laws/show/2657-12#Text.

3. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
4. Право на доступ до інформації як елемент правового статусу особи. Мін'юст України; Роз'яснення від 03.05.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0012323-12#Text>.
5. Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану. Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 3 березня 2022 року №73. (Із змінами, внесеними згідно з Наказом №196 від 12.07.2022; №266 від 03.10.2022) URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/nakaz_73_zi_zminamu.pdf.

ПРЕДМЕТ ТА СИСТЕМА СУЧАСНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Наліжитий Вадим Віталійович

здобувач вищої освіти 2 курсу факультету стратегічних розслідувань
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Логінова Марина Вікторівна

викладач кафедри цивільного права та процесу, капітан поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Цивільне право є однією з головних галузей права, яка регулює відносини між фізичними та юридичними особами. Це право забезпечує забезпечення порядку в господарській діяльності, захист прав та інтересів осіб, а також забезпечує ефективне використання майнових благ.

Основний предмет регулювання цивільного права складають особисті та майнові відносини між учасниками цих відносин. Вони ґрунтуються на принципах юридичної рівності, вільного волевиявлення та майнової самостійності учасників. Майнові відносини пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням речами, роботами та послугами [1, с. 30].

Цивільне право зазнає постійного розвитку та змін. Сучасний розвиток цивільного права характеризується використанням нових теоретико-методологічних підходів, які дозволяють виявити та об'єктивно оцінити ті чи інші аспекти інститутів, що входять у цю галузь права. Це дає можливість удосконалювати регулювання цивільних відносин та забезпечувати їхнє ефективне функціонування [2, с. 9].

Право на недоторканність приватного життя означає можливість відокремлення приватного життя, самостійно вирішувати все питання особистого життя та заборона втручання третіх осіб, крім випадків, передбачених законом чи узгоджених із громадянином.

Особисті права мають абсолютний характер. Суть благ як об'єктів цивільних прав.

Особисті права є немайновими. Особисті права належать лише громадянам.

1. Особисті права є правами суворого особистого Ознаки особистих немайнових прав полягають у наступному [1, с. 88].

4) не відчужуються.

3) є невіддільними від особи;

2) мають немайновий характер;

Відмінною рисою зазначеної групи прав є те, що ці права ґрунтуються на матеріальній основі, пов'язаній з володінням, користуванням та розпорядженням якимось майном. Особисті немайнові права може бути і пов'язані з майновими. Вони належать конкретній особі та є невідчужуваними [4].

Це право на життя та здоров'я, право на ім'я, право на захист честі, гідності та репутації, право авторства, право на недоторканність приватного життя [3, с. 89].

Відповідно до ЦК України вони належать громадянину від народження або в силу закону є невідчужуваними і не передаються іншим особам іншим способом, за винятком випадків, передбачених законом [4].

Так, наприклад, особисті немайнові права та інші нематеріальні блага, які

належали померлому, можуть здійснюватися та захищатися іншими особами, у тому числі спадкоємцями правовласника. Ця ознака передбачає належність особистих немайнових прав, по-перше, з моменту народження. Це означає, що громадянин, коли народжується, наділяється цими правами.

По-друге, особисті немайнові права належать громадянину чинності закону. У нормативно-правових актах прописано існуючі види особистих немайнових прав та кожному їх дана характеристика. Потім ця група прав та інші нематеріальні блага здійснюються та захищаються іншими особами, серед яких є спадкоємці правовласника. [2, 3]

Юридичній особі не можуть належати особисті немайнові права у зв'язку з тим, що вона є штучним суб'єктом права. Наприклад, право на ділову репутацію юридичної особи пов'язано з її майновими правами та інтересами. якщо вони належать громадянину від народження чи з закону.

Власнику особистих немайнових прав може протистояти невизначене коло осіб, яке не має зазіхати на особисті немайнові права громадян. Не допускається втручання інших осіб у його особистий простір, крім випадків, передбачених законом [1].

Тому громадянин має можливість звертатися з вимогами до невизначеного кола осіб, щоб вони не порушували його права. Також він може скористатися заходами захисту у разі, якщо його право порушено.

Таким чином, особисті немайнові права являють собою ті нематеріальні блага, які нерозривно пов'язані з особистістю, належать йому від народження і є невідчужуваними. В даний час існує кілька підходів до класифікації особистих немайнових прав, а також змісту їх ознак, основними з яких є невіддільність від особистості та немайновий характер.

Список використаних джерел:

1. Баранов, М. В. "право юридичної особи на існування." ббк 67.404 (4УКР)+ 67.410 (4УКР) П78. 2016 р. 378.
2. Коструба, Анатолій Володимирович. "ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА." 2020 р.
3. Скрипник, В. Л. "Немайнові блага як об'єкти цивільних прав." Приватне право і підприємництво 18 2018 р. 100-104.
4. Шишка, О. Р. "Немайнові відносини з матеріальними благами в предметі цивільного права." Відповідальний за випуск професор ВІ Борисова 2019 р. 255.

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАВДАНЬ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Безручко Інна Олексіївна

здобувач вищої освіти міжнародно-правового факультету
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Сікун Максим Владиславович

здобувач вищої освіти міжнародно-правового факультету
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Для практичної реалізації поставленої мети підготовчого провадження, а саме підготовки справи до правильного, своєчасного та безперешкодного розгляду на наступних стадіях, у Цивільному процесуальному законодавстві існує низка закріплених завдань підготовчого провадження: остаточне визначення предмета спору та характеру спірних правовідносин, позовних вимог та складу учасників судового процесу; з'ясування заперечень проти позовних вимог; визначення обставин справи, які підлягають встановленню, та зібрання відповідних доказів; вирішення відводів; визначення порядку розгляду справи; вчинення інших дій з метою забезпечення правильного, своєчасного і безперешкодного розгляду справи по суті. Таким чином, законодавче закріплення завдання підготовчого провадження є відповідним орієнтиром для суду і учасників справи для вчинення певних дій в рамках даного етапу.

Розглядаючи детальніше кожне завдання підготовчого провадження можна зауважити, що в першу чергу, суду слід з'ясувати у позивача характер його позовних вимог, їх обсяг та закріпити той зміст позовної заяви, який був пред'явлений. Це є необхідним оскільки у позивача є законодавчо гарантоване право змінити предмет чи підставу позову, збільшити чи зменшити розмір позовних вимог і, враховуючи дане право, суд повинен остаточно дізнатися у позивача який обсяг позовних вимог буде в подальшому розглядатися.

Враховуючи принцип змагальності сторін, суд обов'язково повинен з'ясувати і первину позицію відповідача. Відповідач має низку процесуальних прав для захисту своїх інтересів, першочергово це право на реакцію щодо пред'явленого до нього позову. Відповідач виключно на етапі підготовчого провадження може висловити свої думки і заперечення стосовно позовної заяви у відзиві або подати самостійну вимогу до позивача - зустрічний позов. Тож, суд в рамках підготовчого провадження повинен всебічно дослідити чи належним чином оформлено позицію відповідача і на чому вона базується.

В рамках першого завдання підготовчого провадження суду також необхідно остаточно визначитися зі складом учасників судового процесу: суд повинен визначити чи належними у даній справі є позивач і відповідач, і чи повинні приймати участь у розгляді справи інші учасники, наприклад треті особи які можуть як заявляти, так і не заявляти самостійних вимог. У випадку наявності таких учасників суд проводить процедуру залучення таких осіб і надає їм статус учасників процесу. Таким чином, виконання даного завдання повністю вичерпає у подальшому питання щодо суб'єктного кола осіб.

На стадії підготовчого провадження необхідно також з'ясувати предмет доказування, тобто ті факти, які потребують встановлення при розгляді конкретної

справи, а також обсяг доказового матеріалу, яким апелює кожна сторона для підтвердження своєї позиції або заперечення зустрічної позиції. Існує законодавчо закріплений механізм подачі і витребування необхідних доказів, якщо є певні складнощі із їх поданням. Суд, в рамках підготовчого провадження, разом із учасниками справи, має зрозуміти на яких доказах базується позиція позивача і відповідача у даній справі, виявити чи належним чином сторони реалізували свій обов'язок доказування і чи існують певні складнощі із доступом учасників до певних доказів. Важливість аналізованого завдання проявляється в тому, що уся доказова база повинна бути сформована до початку наступної стадії судового розгляду і прийматися докази на стадії розгляду справи по суті будуть лише у виключних випадках з обов'язковою належною аргументацією пропущення строків їх подання.

У рамках наступного завдання вирішується питання стосовно довіри учасників справи до суду, що розглядає відповідну справу. Цивільний процесуальний кодекс закріплює низку підстав для відводу (самовідводу) судді. Для ефективної реалізації мети підготовчого провадження це питання повинно бути врегульовано на цьому етапі, тому на початку підготовчого засідання суд повинен довідатися в учасників справи чи є якісь обґрунтовані підстави вважати суд упередженим.

Визначення порядку розгляду справи є важливим організаційним моментом для подальшого розгляду справи. Зокрема, в рамках підготовчого провадження суд має з'ясувати порядок дослідження доказів. Враховуючи усі перелічені законодавством засоби доказування - показання свідків, електроні, письмові і речові докази, висновки експертів, суд може формувати відповідний алгоритм їх розгляду для швидкого та якісного їх дослідження.

Законодавством встановлено, що суд може виконувати низку інших процесуальних дій, що істотно впливають на мету підготовчого провадження. Такими діями є вирішення питання про забезпечення доказів і позову, виклики і повідомлення учасників справи, призначення експертизи тощо.

У науковій літературі знаходять своє відображення і певні критичні думки деяких науковців щодо завдань підготовчого провадження. Зокрема, А. Г. Гулик розглядав проблему декларативності завдань підготовчого провадження у судовій практиці. Він зазначає, що до встановлення правовідносин суд рухається протягом усього процесу, однак установлює їх тільки в судовому рішенні. До ухвалення судового рішення думка суду щодо правовідносин може змінитися і неодноразово, враховуючи динаміку виникнення, зміни, припинення правовідносин. Дослідивши позиції осіб, що беруть участь у справі, суд може лише зробити попередній висновок щодо найбільш імовірних правових підстав вимог і заперечень, норм права, які підлягають застосуванню. На стадії підготовки суд, як правило, не володіє фактами. Правова кваліфікація можлива лише щодо встановлених фактів, які, у свою чергу, встановлюються переважно шляхом дослідження допустимих засобів доказування. Завершивши підготовку, суд знає про засоби доказування, які сторони планують використовувати для підтвердження своїх вимог і заперечень, однак не має повної інформації про їхній зміст і тим більше про їхню допустимість.

Щодо завдань про визначення предмета доказування, кола доказів, необхідних для вирішення справи та забезпечення їх своєчасного надання, то науковець вважає, що вони суперечать принципам змагальності й диспозитивності. На підтвердження своєї думки він вказує, що саме сторони визначають для себе обсяг необхідного тягаря доказування. При цьому можливості суду вплинути на прийняті сторонами рішення мінімальні. Суд може лише відмовити в дослідженні обставин, які не мають істотного значення для вирішення справи. У суду немає повноважень щодо

додавання до справи певних доказів за власною ініціативою і винесення на розгляд питань, на які сторони не посилалися. І навіть у випадку певних змін законодавства й реалізації більш гнучкого підходу до процесу доказування, така діяльність суду можлива лише після дослідження доказів, наданих сторонами, і в тому випадку, коли сторони самі не скоригують свою позицію в напрямі, який, на думку суду, в цьому випадку є правильним. Тому дані завдання науковець вважає суперечливими.

Щодо таких завдань, як установлення повноважень суду на розгляд даної справи, забезпечення належного складу суду, організація судового процесу, А. Г. Гулик справедливо зазначає про їх універсальність на кожній стадії процесу.

Враховуючі декларативність завдань, закріплених в ЦПК, законодавцям слід ширше розглянути питання реформування даної статті і прибрати суперечливості.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України (зі змінами та доповненнями) № 1618-IV від 18.03.2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
2. Гулик. А.Г. Завдання підготовчого провадження з огляду на оптимізацію цивільного судочинства. Судова апеляція. № 3 (56), 2019. С. 44-49.
3. Пепеляшков О. С. Пред'явлення зустрічного позову як спосіб зловживання правом відповідача на захист / О. С. Пепеляшков // Зловживання цивільними процесуальними правами: шляхи протидії : матер. круглого столу (м. Одеса, 27 лист. 2015 р.) / уклад.: І. В. Андронов, Н. В. Волкова, Р. Ф. Гонгало ; НУ ОЮА, Каф. цив. проц. – Одеса : Фенікс, 2015. – С. 22-26.

СУДОВИЙ РОЗГЛЯД ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ

Наліжитий Вадим Віталійович

здобувач вищої освіти 2 курсу факультету стратегічних розслідувань
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Логінова Марина Вікторівна

викладач кафедри цивільного права та процесу, капітан поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

У сучасних умовах будь-яка правова держава з розвиненою ринковою економікою стикається з проблемою забезпечення правопорядку та захисту прав і свобод громадян. Один із найважливіших елементів правопорядку - це судова система, яка забезпечує вирішення правових конфліктів та захист права.

Проте, сучасна судова система стає все більш вразливою через складність процесуального порядку вирішення правових конфліктів, яка не дозволяє забезпечити швидкий та справедливий суд. Це пов'язано з високою конфліктністю суспільства, перевантаженістю судів та низькою ефективністю судових рішень. Таке становище призводить до виникнення нових конфліктів і завершується замкнутим колом.

Аналізуючи ухвали судових рішень, можна стверджувати, що судовий розсуд - це логічна діяльність судді, яка забезпечує вибір оптимального шляху рішення конкретної правової ситуації, при цьому керуючись законами та правом. Такий підхід відображає те, що розсуд - це не просто вільний вибір кількох альтернатив, але суворо регламентований процес, що дозволяє досягти громадських цілей, покладених на суд державою [2].

Судовий розсуд, з погляду, виявляється у наступних аспектах: вибір нормативного акта, що підлягає застосуванню; тлумачення відповідних положень законодавства; застосування аналогії закону і права у разі, якщо відносини, що розглядаються, не врегульовані нормативно-правовими актами; процесуальний розсуд (наприклад, встановлення процесуальних термінів, які не закріплені у ЦПК), вибір з кількох альтернатив, якщо сама структура норми передбачає подібний вибір (наприклад, вибір санкції), а також розсуд, який прямо наказується в тій чи іншій нормі (при зниження неустойки, що підлягає стягненню, встановлення суб'єктивних правий і обов'язків сторін) [4].

Крім того, сам диспозитивний метод регулювання, коли дуже багато ситуацій вирішуються за згодою сторін, допускає набагато більший «простір» для судового розсуду, ніж, наприклад, у кримінальному процесі.

У зв'язку з цим зростає ризик неправильно оцінити ситуацію, порушити баланс інтересів сторін як під час процесу, і при ухваленні рішення. Крім того, цивільне законодавство постійно зазнає змін, розвивається, кардинально змінюються багато основних положень. В даному випадку під кваліфікацією судді варто розуміти не лише його професійну компетентність, а й його здатність постійно вчитися, приймати нове [4, с. 6].

Про проблему підвищення кваліфікації суддів постійно точаться жваві дискусії. Пропонувалося також запровадити персональну, у тому числі матеріальну відповідальність судді (наприклад, за дії, які призвели до затягування процесу). Однак, з урахуванням навантаження, яке зараз відзначається в судах загального юрисдикції та арбітражні суди каральні заходи видаються не найефективнішим

способом вирішення цієї проблеми [1, с. 5].

Для забезпечення балансу інтересів стягувача та боржника у виконавчому провадженні і виходячи із того, що у виконавчому провадженні можливе зловживання не лише з боку боржника, а й стягувача своїми процесуальними правами, мають існувати мінімальні стандарти захисту прав боржника, що відбивають неприпустимість у принципі заходів особистого впливу на боржника у випадку об'єктивної неможливості виконання ним вимог виконавчого документа, можливість застосування лише правового примусу, а також імунітет певних видів майна від стягнення, у випадках, передбачених законом.

В цьому сенсі інтерес представляють численні роботи американських авторів, стурбованих явищем так званого зникаючого правосуддя, а також відхиленням від розгорнутої цивільної процесуальної форми та судового розгляду та вирішення справи, що може стати предметом подальших досліджень із опорою на майбутню практику застосування нового інституту судового примирення [2, с. 21].

Судовий розгляд цивільних справ є однією з основних функцій судів в будь-якій правовій державі з розвиненою ринковою економікою. Цивільні справи включають у себе розгляд спорів між приватними особами, що стосуються власності, договорів, торговельних операцій та інших цивільних питань [3, с. 5].

Судовий розгляд цивільної справи починається з подання позовної заяви, де сторона, що зацікавлена в розгляді справи, викладає свої вимоги до іншої сторони. Після того, як суд відправляє повістку іншій стороні, розпочинається судовий процес.

Під час судового розгляду сторони можуть використовувати різні докази, такі як свідчення свідків, документи, експертні висновки тощо. Суд розглядає всі аргументи сторін та вирішує, чи було порушено права сторін, чи дотримано умов договору та чи належним чином проведені торговельні операції.

Список використаних джерел:

1. Роров, Oleksandr. Роль адвоката у забезпеченні єдності судової практики при розгляді цивільних справ. Problems of legality 154 2021 р. 127-137.
2. Бобрик, Володимир. "Перспективи спрощення в Україні судового розгляду цивільних і господарських справ із невеликою ціною позову в контексті європейського досвіду." Підприємництво, господарство і право 3 2015 р. 11-15.
3. Гулик, А. Г. "Проблеми формування оптимальних правил підсудності цивільних справ." Публічне і приватне право 4 2019 р. 51-55.
4. Нагорна, Ольга Олександрівна. "Загальна характеристика магістерської програми за спеціалізаціями «Судовий розгляд цивільних справ та вирішення спорів» та «Вирішення спорів» у школі права Лондонського університету Сіті." 2018 р.

СЕКЦІЯ VIII. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

СУЧАСНІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вольський Руслан Олександрович

курсант навчальної групи СР-142, Навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Тимофєєв Володимир Павлович

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Актуальна проблема національної безпеки в Україні зростає у зв'язку з появою нових і збільшенням існуючих загроз національним інтересам.

Вранці 24 лютого російський президент оголосив про розпочаття військової операції на Донбасі, що супроводжувалося атаками на українські військові об'єкти.

Військовий стан в Україні був оголошений у зв'язку з повномасштабною російською збройною агресією на підставі указу Президента №64/2022.

Актуальність вогневої підготовки поліцейських в умовах воєнного стану пояснюється необхідністю забезпечення ефективної реакції поліції на воєнні загрози та конфліктні ситуації. У таких умовах поліцейським доводиться працювати в екстремальних та небезпечних умовах, зіткнутися зі збройними протистояннями та надзвичайними подіями.

Тенденції зростання злочинності, її агресивності та жорстокості, а також постійне збільшення технічної та бойової оснащеності злочинців ставлять перед МВС необхідність вдосконалення підготовки висококваліфікованих професіоналів. Високий рівень професійної підготовленості є ключовим фактором як для успішного виконання службових завдань, так і для забезпечення особистої безпеки співробітників в умовах повсякденної роботи.

У зв'язку з цим, виникає важлива проблема вдосконалення тактики та методики особистої безпеки співробітників НПУ. Сучасні умови вимагають від поліцейських не лише високого рівня фізичної підготовки, але й навичок ефективного застосування тактичних методів та стратегій для уникнення небезпеки та успішного протистояння злочинцям.

Однією з найважливіших складових підготовки співробітників МВС України в цілому та НПУ зокрема ефективних дій в умовах під час воєнного стану виступає навчання курсантів освітніх організацій системи МВС України та працівників органів внутрішніх справ прийомам та способам раціонального та безпечного виконання оперативно-службових та службово-бойових завдань [2]

Вогнева підготовка є складовою бойової підготовки і являє собою систему заходів, вкладених у засвоєння особовим складом теоретичних знань, умінь і навиків, необхідні для впевненого володіння зброєю під час виконання оперативно-службових завдань. Щоб вміло володіти зброєю, недостатньо засвоїти лише прийоми точного пострілу. Потрібно мати чітке уявлення про внутрішню та зовнішню балістику, добре знати матеріальну частину та бойові можливості зброї. Необхідно вміти усувати затримки та несправності, а також утримувати зброю в чистоті та порядку.

Цілі, які стоять перед вогневою підготовкою:

- вироблення міцних навичок у поводженні зі зброєю та її застосування у різних ситуаціях та умовах службової діяльності;
- формування необхідних морально-психологічних якостей та особистої відповідальності за виконання службового обов'язку [1].

До практичних занять учні допускаються тільки після здачі зарахунків за матеріалами частини зброї, прийомів і правил стрільби, заходів безпеки для виконання робіт, які виконуються.

Заняття з вогневої підготовки проводяться в спеціалізованих навчальних класах, тирах, на стрільбищах в умовах, максимально наближених до службової обстановки. Учні приймають і здійснюють свої знання вміння і навички з вогневої підготовки на:

- класних заняттях;
- стрілкових тренуваннях;
- навчальних стрільбах;
- бойових стрільбах;
- на самостійній підготовці;
- стрілкових змаганнях [2].

На класних заняттях вивчаються: призначення, бойові властивості і приладдя зброї, боєприпасів, приборів прицілювання і спостереження, правила обслуговування та догляду за зброєю, основи та правила ведення стрільби. У подальшому знання, уміння і навички, за цими питаннями учні здійснюють на стрілкових тренуваннях і стрільбах і інших формах навчання.

Професійно-прикладна підготовка включає тактичну, професійно-психологічну, правову підготовку до застосування заходів силового впливу, фізичну та вогневу підготовку, підготовку до застосування спеціальних засобів, засобів зв'язку, автомобільну та інші види підготовки, що визначаються специфікою діяльності галузевих служб, їх підрозділів та спеціальністю окремого співробітника.

На нашу думку, одним із головних джерел удосконалення тактичної підготовки до дій в екстремальних ситуаціях мають стати дослідження дій співробітників поліції у подібних ситуаціях, які проводяться на сучасному організаційно-методичному рівні. Аналітичні огляди цієї роботи повинні систематично публікуватися та використовуватися у навчальному процесі в освітніх організаціях МВС України, а також вивчатися на заняттях із службової підготовки в ОВС.

Велике значення у професійно-прикладній підготовці співробітників поліції має практична правова підготовка до дій в екстремальних ситуаціях. Правова підготовка повинна вдосконалюватися на заняттях з тактики дій співробітників поліції в екстремальних ситуаціях, з фізичної та вогневої підготовки [3].

У процесі вирішення завдань з охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю працівникам поліції найчастіше доводиться діяти у ситуаціях, у яких правопорушники надають непокору законним розпорядженням та вимогам. У

подібних конфліктних ситуаціях у діяльності поліції перевага надається не силовим способам впливу на правопорушників шляхом ведення переговорів і, як крайній захід, застосовуються прийоми рукопашного бою, спеціальні засоби та вогнепальна зброя, тобто заходи силового впливу.

Отже, вогнева підготовка поліцейських в умовах воєнного стану допомагає підтримувати високий рівень безпеки та ефективності дій поліцейських під час воєнного конфлікту. Це є важливою складовою поліцейської професійної підготовки, щоб забезпечити захист громадян та зберегти громадський порядок.

Список використаних джерел:

1. Юрчук Ю. Г., М. О. Мацишин, І. В. Лопаткін. Методичні рекомендації щодо залучення курсантів до організації і проведення занять з вогневої підготовки. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки 4. 2017. с. 490-498.
2. Матросов М.І., Ігор Атаманенко, Олександр Арабаджі. Методичні рекомендації щодо викладання вогневої підготовки в підрозділах Національної гвардії України. Молодий вчений 11 (75). 2019. с. 146-150.
3. Кривошеев О. В. Вогнева підготовка: інновації vs. традиції. 2021.

СЕКЦІЯ ІХ. ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ НЕОБХІДНОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК В ПОЄДНАННІ ТАКТИЧНОЇ ТА ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ У МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тінін Дмитро Геннадійович

ORCID ID: 0000-0002-8593-1706

старший викладач кафедри ТСП, майор поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Тимофєєв Володимир Павлович

ORCID ID: 0000-0002-6805-8933

старший викладач кафедри ТСП

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

В умовах сьогодення професійна спрямованість передбачає розуміння і внутрішнє сприйняття цілей і завдань професійної діяльності. Зміни, котрі відбуваються у змісті професійної спрямованості, знаходять своє відображення в тому, що зміцнюють мотиви, котрі пов'язані з професійною діяльністю, викликають покликання до прагнення у добросовісному виконанні власних службових обов'язків, бажанні показати себе в якості кваліфікованого фахівця та досягати успіхів в роботі, посиленні почуття відповідальності [1, с. 101].

Захист нашої держави на сьогоднішній день являється пріоритетним напрямом діяльності всіх правоохоронних структур. Зміни, котрі відбуваються у змісті професійної спрямованості, знаходять своє відображення в тому, що зміцнюють мотиви, котрі пов'язані з професійною діяльністю, викликають покликання до прагнення у добросовісному виконанні власних службових обов'язків, бажанні показати себе в якості кваліфікованого фахівця та досягати успіхів в роботі, посиленні почуття відповідальності [2, с. 108].

На сьогоднішній день для професійного навчання поліцейських розвинених країн властивий прикладний характер освіти, невід'ємний зв'язок здобутих знань та навичок із повсякденною правоохоронною діяльністю. При цьому професійна освіта проводиться у раціональні та обґрунтовані терміни і включає в себе засвоєння теоретичної та практичної частини, їх належне поєднання [3, с. 165].

Проводячи аналогію між підготовкою поліцейських у мирний та воєнний час потрібно зазначити, що підготовка курсантів у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання повинна бути максимально наближена на досягнення результату підготовки таких поліцейських. Під час такої підготовки освітній процес має включати підготовку до виконання службово-бойових завдань, враховуючи й з урахуванням необхідності діяти у складі військових формувань за

статусом комбатанта. Така підготовка звісно може бути досягнута в рамках дисциплін тактико-спеціальної та вогневої підготовки. Однак, слід пам'ятати, що поліцейські вивчають тактику відмінну від загальновійськової.

Потрібно відзначити, що тактика дій поліцейських та військових суттєво відрізняється за своєю сутністю та алгоритмами, як мінімум за місцем їх проведення та видом необхідного екіпірування. При цьому, ведення бою в місті дуже сильно залежить від вміння працювати у команді. Важливо розуміти, що від злагодженої роботи залежить результат, тому вміння комунікувати в підрозділі, а також розуміти сильні та слабкі сторони один одного, виступає надважливим завданням для підрозділу [4, с. 7].

Підготовка сучасного поліцейського в умовах вищих навчальних закладів повинна відбуватись не лише на заняттях, симуляторах та тренажерах, але й з виїздом до полігонів для закріплення практичних навичок на місці. До таких заходів потрібно також віднести й набуття навичок з тактики дій на відкритій місцевості, виявлення та ідентифікація вибухонебезпечних предметів, вогнева підготовка з застосуванням автоматичної зброї [5, с. 95].

Потрібно пам'ятати, що в умовах бойових дій майбутні поліцейські будуть використовувати вогнепальну зброю як в умовах міста, так і в польових умовах. Цей аспект, в першу чергу, мотивує до зміни освітньої програми для прилаштування до умов бойових дій не лише в конкретній місцевості, але й на всій території України. По-друге, така тенденція обумовлює необхідність набуття практичних навичок з різних видів зброї у різних типових умовах при поєднанні тактико-спеціальної підготовки.

Серед важливих чинників потрібно виокремити необхідність набуття навичок щодо роботи у тактичних групах з пересуванням зі зброєю для виконання службово-бойових завдань. Така обумовленість закріплює набуті знання при роботі в малих групах, а також створює умови можливості руху тактичної групи з ураженням противника в динаміці. Адже, вогнева підготовка у статичному положенні не матиме максимального результату без відпрацювання практичних вправ в динамічному аспекті.

Прилаштування такого освітнього процесу матиме позитивну динаміку та в кінцевому результаті формуватиме імідж сучасного поліцейського, забезпечить бажання сучасної молоді до обрання професії поліцейського та слугуватиме важелем для формування довіри населення до професійності таких правоохоронців [6, с. 173].

Приходимо до висновку, що в умовах сьогодення підготовка майбутніх поліцейських потребує прилаштування до умов наближених до воєнного стану. Це означає, що без відпрацювання практичних навичок на полігонах та інших локаціях не матиме максимального результату. Це обумовлюється, насамперед, необхідністю або можливістю залучення таких курсантів до несення служби для відбиття відсічі та забезпечення національної безпеки нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Тінін, Д. (2022). ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ», (July 8, 2022; Paris, France), 101–103. <https://doi.org/10.36074/logos-08.07.2022.027>.
2. Гунько, К. О., & Тимофєєв, В. П. ЩОДО ПРОБЛЕМИ ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ ЇМ. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу, 108. <http://pli.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-29.09.pdf#page=108>.
3. Тимофєєв В.П., Волков Ю.М. Проблеми забезпечення навчання майбутніх працівників національної поліції. Актуальні проблеми державотворення, право творення та

- правозастосування. Матеріали наукового семінару ДДУВС (08.12.2017 року). URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/2975/1/33.pdf>.
4. Тінін Д., Антипова А. ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРУ ПОРЯДКУ ТА СПОСОБУ ВЕДЕННЯ БОЮ В УМОВАХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ. Молодий вчений. 2022. № 8 (108). С. 5–7. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-8-108-2>.
 5. Гриб, Б., & Тінін, Д. (2023). ПОРІВНЯННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПИ. Матеріали конференцій МЦНД, (05.05.2023; Вінниця, Україна), 93–95. вилучено із <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/553>.
 6. Тінін, Д. Г. ФОРМУВАННЯ ДОВІРИ НАСЕЛЕННЯ ЯК ОСНОВНИЙ НАПРЯМ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОЇ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ. Шановні учасники міжнародної конференції!, 134. // Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (5 листопада 2021) / упор.: Г. Я. Савчин, У. О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 172 с. https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4008/1/05_11_2021.pdf#page=134.

СЕКЦІЯ Х. БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

ВПЛИВ АЛІМЕНТАРНОГО НАДХОДЖЕННЯ ХАРЧОВИХ ЖИРІВ НА СТАТЕВУ ПОВЕДІНКУ САМЦІВ ЩУРІВ

Антіпова Раїса Василівна

старший викладач

Харківська державна академія фізичної культури, Україна

Статева поведінка є необхідним компонентом складного процесу відтворення. Серед чинників, здатних порушувати статеву функцію, можна виділити дві основні групи: фізичні (високі енергії, вібрації, шуми, іонізуювальні та високочастотні випромінювання, температурні впливи) та хімічні (промислові та побутові отрути, деякі лікарські засоби, нейростимулятори, алкоголь, нікотин). Має значення зміна звичного харчового раціону, складу та кількості окремих інгредієнтів. Серед останніх важливе місце надається вживанню жирів. На даний час зостається нез'ясованим питання впливу хронічного уживання харчових рослинних олій різного виду (натуральна, гідрогенізована, рафінована) та походження (пальмова або соняшникова) на статеву поведінку.

Мета дослідження. Вивчення впливу хронічного споживання олії різної природи на показники статевої поведінки інтактних самців щурів.

Матеріали та методи. Експеримент проводили на 7-місячних самцях щурів популяції Вістар масою 230-280 г відповідно до національних «Загальних етичних принципів експериментів на тваринах» (Україна, 2001). Перед початком експерименту щури-самці рандомізовані на групи по 7 тварин в кожній.

До стандартного раціону тварин додавали пальмову олію («Delta Wilmar») (група «Пальмова олія»), соняшкову рафіновану олію (ТМ «Олейна», ДМЕЗ) (група «Рафінована олія»), маргарин "Запорізький молочний особий" (70%, ТМ «Щедро», Львівський жиркомбінат) (група «Маргарин») у дозі 30 г/кг маси тіла протягом 75 днів. Контрольна група отримувала стандартний корм (зернопродукти, гранульовані комбікорми, свіжі овочі) та питну воду *ad libitum*. В останній місяць експерименту самці раз на тиждень мали контакт з оварієктомованою рецептивною самкою для набуття сексуального досвіду. Аналізувалися результати останнього четвертого тесту.

Статеву поведінку досліджували 15 хв у парному тесті у присмерковий час. У тесті визначали кількість наближень самця до рецептивної самки, кількість садок, інтромісій та еякуляцій. Оцінювали часові показники: латентність садки, інтромісії, еякуляції, розраховували тривалість постеякуляторного інтервалу, коефіцієнт садки/інтромісії.

Отримані дані представлені як середнє арифметичне () та його похибка (). Розбіжності між групами вважали статистично достовірними при $P \leq 0,05$ за критеріями χ^2 для якісних та Q Данна для множинних порівнянь.

Результати

Статева поведінка самців щурів групи «Контроль» характеризувалась

стабільними показниками та наявністю всіх складових. Інтромісії відбувались з частотою $(17,14 \pm 1,7)$ рази за тест. Кінцевого елементу спарювальної поведінки – еякуляції, за час тесту досягали 100 % щурів. Латентний період еякуляції був (704 ± 49) с, середня її кількість за час тесту складала $(1,0 \pm 0,0)$ од. Один самець у групі встиг розпочати другий тур парування.

При аналізі результатів статевої поведінки самців щурів групи «Пальмове масло» було встановлено, що показники залицяльної поведінки не відрізнялись від контрольних. В той же час спостерігалось зниження частки самців, спроможних до еякуляції до 86 %. Середня частота еякуляції становила $(0,57 \pm 0,20)$ од за тест ($P < 0,05$). Жоден з самців, що еякулював, не розпочав другий тур спарювання. Один самець з групи «Пальмове масло» мав пригнічений вигляд та не реагував на рецептивну самку впродовж усього тесту.

Спарювальна поведінка у самців щурів групи «Маргарин» спостерігалась у 43 % тварин. У них було відмічено статистично значуще зменшення частоти ефективних копулятивних реакцій – інтромісій до $(5,0 \pm 0,6)$ од. у порівнянні з групою «Контроль» $(17,1 \pm 1,7)$ од. В цій групі за час тесту жоден самець не досягав еякуляції.

Наслідки вживання рафінованої рослинної олії виявились ще більш негативними для статевої поведінки, ніж маргарину. Поведінка самців групи «Рафінована олія» характеризувалася тим, що у них статистично значуще збільшувалась кількість елементів залицяльної поведінки: до $(21,6 \pm 1,6)$ од., у порівнянні з групою «Контроль» $(12,6 \pm 1,7)$ од. Також зростала кількість садок до $(5,3 \pm 0,7)$ од., у порівнянні з групою «Контроль» $(3,1 \pm 0,6)$ од. Елементи копулятивної поведінки спостерігали всього у одного самця з семи. При цьому кількість інтромісій у цього щура дорівнювала 8 од., що було у 2 рази менше, ніж середній показник у групі «Контроль». Кінцевого елементу статевої поведінки – еякуляції за час тесту він не досяг.

Таким чином, в групах «Маргарин» та «Рафінована олія» зменшується частка тварин з копулятивною поведінкою, активність якої знижується. Також зовсім пригнічується спроможність самців до еякуляції, а у групі «Рафінована олія» реєструється активація залицяльної поведінки.

Висновки. 1. Тривале споживання всіх застосованих жирів справляє негативний вплив на статеву поведінку самців щурів. 2. Навантаження раціону щурів пальмовою олією мало найменший негативний вплив. 3. Уживання гідрогенізованої (маргарин) або рафінованої олії пригнічувало копулятивну активність та спроможність до еякуляції.

ЗІР І ОСОБЛИВОСТІ ЗОРУ

Коц Сюзанна Миколаївна

ORCID ID: 0000-0001-5016-7181

канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри анатомії
та фізіології людини ім. Я.Р. Синельникова
*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, м. Харків, Україна*

Коц Віталій Павлович

ORCID ID: 0000-0001-5365-9608

канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри анатомії
та фізіології людини ім. Я.Р. Синельникова
*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, м. Харків, Україна*

Мицак Софія Миколаївна

Здобувачка вищої освіти

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, м. Харків, Україна*

Анотація. Коц С. Н., Коц В.П., Мицак С.М. У роботі обговорюються особливості зорової сенсорної системи зорової системи. Приведено приклади порушень роботи зорової сенсорної системи та варіанти причин цього, з точки зору психосоматики, вплив ситуацій на здоров'я.

Ключові слова. Зорова сенсорна система, здоров'я, психічна діяльність.

Оскільки, знання – це зброя, то необхідно розширювати інформованість щодо актуальних питань здоров'я та функціонального стану організму і питань профілактики [3, 5, 6]

Питання впливу факторів на здоров'я є актуальними, особливо, якщо розуміти, що на даний час дуже важливими є проблеми травм, порушень вищої нервової діяльності, стресу [1-4].

Метою роботи є – розглянути особливості зорової сенсорної системи.

Очі це частина мозку, вказують фізіологи. Ми кажемо: “Очі дзеркало душі”.

Німецький фізик Герман Гельмгольц, більше ніж півтора століття тому назад вивчив будову ока. Кажуть, він крикнув: “Якби Господь дав мені завдання створити очі, я б їх створив у 100 разів краще”.

Однак подальші відкриття у сфері офтальмології показали, як сильно вчений помилявся.

Очі лише здаються простими - ніби якась звичайна лінза, на якій фокусується зображення. Насправді очі залишаються чи не єдиним органом, окрім мозку, який не можуть трансплантувати вчені до цього часу. Оптичний зоровий нерв, який забезпечує зв'язок ока із сірою речовиною, мозком, занадто чутливий для того, щоб його можна було відтворити у лабораторних умовах.

Але крім унікального нерву у системи зору є багато інших, таких же, унікальних особливостей та загадок.

Очі - це майже ідеальні круглі кулі середнім діаметром у 2,54 см та вагою 7-8 грамів.

Кожне око складається із більш ніж двох мільйонів складових частин, що забезпечують його роботу. В ньому є склера, судинна оболонка, сітківка, райдужка, кришталик, передня камера ока, зоровий нерв, склоподібне тіло, рухові м'язи та інше.

Робота цих частин у загальних рисах заключається в тому, що:

- через зіницю світло, відбите від предметів, потрапляє на кришталик;
- кришталик виконує роль лінзи, заломлює світло і робить зображення більш чітким, фокусуючи його на поверхні сітківки;
- сітківка, в свою чергу, містить багато світлочутливих комірок, які допомагають окові розрізнити який колір має побачений ним об'єкт;
- потім вся інформація про силу світлового потоку і колір предметів перетворюється у нервові імпульси, які по зоровому нерву та провідному відділу передаються у мозок.

Щоб зображення було чітким, лінза кришталика повинна сфокусуватися на предметах - вона адаптується під відстань до об'єкту. Це забезпечують спеціальні м'язи - м'язи акомодациї або війкові. Вони розтягують кришталик, тим самим змінюючи його кривизну. Наше бажання примружитися, щоб краще щось розглянути, - це підсвідоме намагання напружені війкові м'язи. На мові фізики це називається "змінити фокусну відстань".

Чутливість ока така, що через найдрібніше напруження війкових м'язів людина точно відчуває відстань до предмету.

Сітківка ока складається із більше ніж ста двадцяти семи мільйонів світлочутливий клітин фоторецепторів [7]. Лише 7000000 із них відповідають за розпізнавання кольорів, колбочки. Інші ж - палички - розрізняють відтінки чорного і білого. Таким чином, з точки зору еволюції та виживання, чорно-білі півтони - майже у 15 разів важливіші, ніж яскраве різнобарв'я.

Очні м'язи фізіологи вважають найбільш швидкими м'язами в організмі. Щоб замиготіти, нам треба від 100 до 150 мілісекунд. А за одну секунду будь-яка людина здатна моргнути 5-6 разів.

У середньому ми блимаємо 17 разів за хвилину, 240 428 разів в день і 8,9 мільйони разів у рік. Цікавий факт: люди блимають частіше, коли говорять, ніж коли читають.

Очі більш швидкі, ніж найкрута сучасна фотокамера. Якщо подивитися навколо і спробувати на око визначити дистанцію до людей та предметів, що оточують нас: кришталик буде блискавично міняти фокусування, а ти цього навіть не помітиш. Фотокамері треба буде ж не менше однієї або півтори секунди, щоб навести різкість на новий об'єкт.

Голубоокі люди на Землі - далекі родичі. Вони походять від загального предка, що з'явився 6 або 10 тисяч років назад у абсолютно кароокому суспільстві людей.

Швидка дія і чутливість очей стає зрозумілими, якщо знати, що очі - це частина мозку. Цієї думки дотримуються фізіологи, вказуючи, що ми бачимо саме мозком. Підтвердженням цьому є наступні приклади.

Якби ми носили окуляри, які перевертали б зображення догори ногами, то через 20 -30 хвилин мозок перестав би помічати різницю - нам знову здавалося б, що все в нормі.

Якщо у людини проблеми із зором - це зовсім не означає що щось не так з його очима. Можливо, що проблема не в очах, а в частині мозку, що відповідає за реалізацію відчуття зорового

Близько 90% інформації про зовнішній світ надходить у центральну нервову систему через орган зору. Орган зору приблизно в 100 разів більш інформативний,

ніж слух. На відміну від інших органів чуттів, око — це винесені назовні ділянки центральної нервової системи. Очі розвиваються на другому тижні внутрішньоутробного розвитку, з випинань проміжного мозку. *Кожні 5 секунд у світі втрачає зір одна доросла людина, кожну хвилину – одна дитина. Втраті зору передують появи захворювань зорової сенсорної системи.*

Короткозорість: в багатьох людей внаслідок збільшення поздовжньої осі ока або перенапруження війкового м'язу паралельні промені від предметів фокусуються перед сітківкою, тому зображення предмета розпливається. Це порушення нормального заломлення (рефракції) променів називають короткозорістю.

У далекозорому оці промені віддалених предметів заломлюються за сітківкою. Це відбувається внаслідок зменшення поздовжньої осі ока.

Косоокість - Зорові осі очей, не сходяться на предметі, що розглядається, у тому випадку, коли очі функціонують незалежно один від одного.

Катаракта - помутніння кришталіка ока. Астигматизм - в цьому випадку очі бачать викривлене зображення.

Таким чином, зір – дивовижний дар. Щоб вплинути на фізичну складову та покращити стан зорової сенсорної системи чи зупинити негативний процес, а, в деяких випадках і вилікувати, необхідно володіти інформацією щодо механізму функціонування, причинах, що призвели до змін у роботі органу зору.

Список використаних джерел:

1. Коц С.М., Коц В.П. (2016) Фізіологія вищої нервової діяльності. Навчальний посібник. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди.
2. Коц С.М., Коц В.П., Коц В.В. Про важливість прояву позитивних емоцій. Problems of the development of science and the view of society: the 11th International scientific and practical conference. (p. 45-50), 21 – 24 March, 2023. Graz, Austria. International Science Group. 2023.
3. Коц С. Н., Коц В.П., Скачкова П.О. Профілактичний ефект здорового харчування. Development, education, culture: integration trends in the modern world: XIV Міжнародна науково-практична конференція. (С. 46-52), 11-14 квітня 2023 р., Осло, Норвегія.
4. Коц С.М., Коц В.П., Андрусенко Л.Ю. Аспекти впливу психічної діяльності на здоров'я. Information activity as a component of science development: XIII Міжнародна науково-практична конференція. (С.47-52), 04-07 квітня, 2023, Едмонт, Канада. <https://isg-konf.com/uk/information-activity-as-a-component-of-science-development/>.
5. Коц СН, Коц ВП, Коваленко ПГ. (2021) Динаміка показників функціонального стану серцево-судинної системи дітей шкільного віку під впливом корекційного комплексу. Природничий альманах (біологічні науки), 2021, №31:35-44.
6. Коц С.М., Коц В.П., Коваленко П.Г. (2022) Функціональний стан серцево-судинної системи дітей молодшого та середнього шкільного віку. Грааль науки, №14-15: С. 248-255. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.27.05.2022>.
7. Коц С.М., Коц В.П. (2015) Фізіологія людини. Навчальний посібник. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди.
8. Kots SM, Kots VP, Kovalenko PG. Depression does not have a face. Sectoral research XXI: characteristics and features: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the III International Scientific and Theoretical Conference (С. 63-66, Vol. 3), April 22, 2022. Chicago, USA. <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/issue/view/22.04.2022/734>.

СЕКЦІЯ XI. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ВПЛИВ ЕЛЕМЕНТІВ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОЩУВАННЯ НА ФОТОСИНТЕТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ЧИСТУ ПРОДУКТИВНІСТЬ РОСЛИН НУТУ

Воропай Юлія Володимирівна

канд. с.-г. наук, асистент кафедри рослинництва
Державний біотехнологічний університет, Україна

Розширення посівних площ під бобовими культурами – це одне із головних питань сучасного землеробства, адже бобові культури дають змогу покращити структуру ґрунту та вирішити питання дефіциту азоту за рахунок симбіотичної діяльності бульбочкових бактерій, тим самим зменшуючи пестицидне навантаження на ґрунти. Здатність бобових рослин засвоювати атмосферний азот дозволить значно зменшити використання мінеральних добрив без зниження врожайності бобових культур.

Головною бобовою культурою України є соя, посівна площа якої становить близько двох мільйонів гектар, проте кліматичні зміни вимагають впровадження в структуру посівних площ інших бобових культур, які здатні без різкого зниження врожайності витримувати високі температури та нестачу опадів під час вегетації. У цьому аспекті перспективним для поширення в районах Східного Лісостепу України є нут, який займає третє місце за посухостійкістю серед бобових. Крім підвищеної стійкості до посухи, нут вирізняється високим азотфіксуючим потенціалом і є найкращим попередником для більшості культур у сівозміні.

Формування досить високого рівня продуктивності нуту забезпечується за рахунок фотосинтезуючої діяльності посівів. Досить важливим показником фотосинтезуючої діяльності є чиста продуктивність фотосинтезу та фотосинтетичний потенціал посіву. Тривалість активної діяльності асиміляційної поверхні рослин нуту, визначає інтенсивність формування рослинами органічної речовини, яка є базою для формування вищої продуктивності рослин. У зв'язку з цим на дослідному полі Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва у 2018–2020 рр. було проведено дослідження з вивчення комплексного впливу способів сівби та норм висіву на динаміку формування фотосинтетичного потенціалу та чистої продуктивності рослин нуту.

Ґрунт представлений чорноземом типовим середньогумусним важко-суглинковим на карбонатному лесі. Погодні умови вегетаційного періоду років дослідження були типовими для району Східного Лісостепу України.

Даний трифакторний дослід закладено за повною факторіальною схемою методом розщеплених ділянок відповідно до загальноприйнятої методики Б.О. Доспехова. Ділянками головного порядку були два сорти нуту – Буджак і Одисей, другого порядку – три варіанти способи сівби: рядковий з шириною міжрядь 15 і 30 см і широкорядний з міжряддями 45 см, третього порядку – п'ять норм висіву насіння 500; 600; 700; 800 і 900 тис. шт./га. Площа облікової ділянки 20,0 м²,

повторність – триразова. Сівбу проводили селекційною сівалкою ССФК-6. Попередником нуту була пшениця тверда яра.

Максимальний сумарний фотосинтетичний потенціал рослин нуту у проведених дослідженнях – 590,7 тис. $\text{м}^2/\text{га}\cdot\text{дб}$ був відмічений у 2019 році у сорту Одисей на варіантах рядкового способу сівби з міжряддями 15 см у поєднанні з нормою висіву насіння 900 тис. шт./га. За поступового підвищення норми висіву насіння від 500 до 900 тис. шт./га приріст сумарного фотосинтетичного потенціалу зменшувався. Між нормами висіву насіння 800 і 900 тис. шт./га різниці взагалі не було. Ця закономірність простежувалася в усі роки. Так, з підвищенням норми висіву насіння від 800 до 900 тис. шт./га сумарний фотосинтетичний потенціал у середньому по сортах і варіантах ширини міжрядь в 2018 і 2019 роках зростав лише на 1,2 і 1,4 % відповідно, а в 2020 році він навіть дещо зменшувався з 368,7 до 356,4 тис. $\text{м}^2/\text{га}\cdot\text{дб}$ або на 1,0 %. Різниця між показниками сумарного фотосинтетичного потенціалу на варіантах із міжряддями 15 і 30 см була значно меншою, порівняно з міжряддями 45 см. Відмічена тенденція мала місце в усі роки досліджень. З розширенням міжрядь від 15 до 30 см сумарний фотосинтетичний потенціал нуту в середньому по сортах і нормах висіву насіння в 2018, 2019 і 2020 роках зменшувався на 40,2 тис. $\text{м}^2/\text{га}\cdot\text{дб}$, 18,5 і 14,1 тис. $\text{м}^2/\text{га}\cdot\text{дб}$, а від 30 до 45 тис. шт./га – на 47,7 тис. $\text{м}^2/\text{га}\cdot\text{дб}$, 33,9 і 44,8 тис. $\text{м}^2/\text{га}\cdot\text{дб}$ відповідно.

Встановлено, що характер розподілу показників чистої продуктивності фотосинтезу за впливу норми висіву насіння по фазах росту та розвитку відрізнявся. Під час фаз гілкування та дозрівання чиста продуктивність фотосинтезу більшою мірою зменшувалася з підвищенням норми висіву насіння від 500 до 600 тис. шт./га, а під час фази цвітіння – від 800 до 900 тис. шт./га. Вплив способів сівби по фазах розвитку також був різний. Під час фаз гілкування та цвітіння максимальний рівень чистої продуктивності фотосинтезу був на варіантах з міжряддям – 15 см і становив 3,29 і 4,33 $\text{г}/\text{м}^2$ за добу відповідно, а під час фаз формування та дозрівання бобів – на варіантах з міжряддями 30 см з показниками 3,40 і 2,68 $\text{г}/\text{м}^2$ за добу. У цілому розбіжності між показниками чистої продуктивності фотосинтезу на варіантах із міжряддями 15 і 30 см у середньому за рештою факторів були незначними – до 1,3 %. Вплив сортових особливостей на мінливість показників чистої продуктивності фотосинтезу більшою мірою проявлявся під час фази формування бобів. Зокрема, на посівах нуту сортів Буджак і Одисей показник чистої продуктивності фотосинтезу у середньому по нормах висіву насіння та способах сівби становив 3,34 і 3,61 $\text{г}/\text{м}^2$ за добу.

Встановлено, що збільшення конкуренції між рослинами в посівах за рахунок розширення міжрядь і збільшення норми висіву насіння, призводило до зниження показників чистої продуктивності фотосинтезу та фотосинтетичного потенціалу посіву, тому для формування найбільшої продуктивності рослин нуту необхідно забезпечити оптимальний розподіл рослин по площі живлення.

СЕКЦІЯ XII. ХІМІЯ, ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

РОЛЬ АУТОАНТИТІЛ В ДІАГНОСТИЦІ ЮВЕНІЛЬНОГО ІДІОПАТИЧНОГО АРТРИТУ

Скобенко Марія Володимирівна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Рижков Богдан Павлович

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Головачова Вікторія Олександрівна

канд. мед. наук, доцент кафедри педіатрії №2 ХНМУ
Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ: Ювенільний ідіопатичний артрит (ЮІА) є найбільш поширеним серед всіх дитячих ревматологічних захворювань (1:1000 дітей). Його перебіг характеризується розвитком хронічного запального процесу в синовіальній оболонці суглобів, який виникає у дітей до 16 років, тривалістю не менше ніж 6 тижнів та супроводжується руйнуванням суглобової кістки. Для діагностики ЮІА, окрім визначення ревматоїдного фактору, все більше популярністю користується визначення антитіл проти цитрулінованих та карбамільзованих білків, які допомагають не тільки діагностувати, але і прогнозувати перебіг захворювання.

Мета роботи: охарактеризувати основні види аутоантитіл, актуалізувати та систематизувати дані щодо механізму утворення аутоантитіл при ЮІА у дітей.

Матеріали та методи: проведений повний огляд літератури щодо вироблення аутоантитіл при ЮІА. Для цього в PubMed, Google Scholar було проведено пошук клінічної літератури та проаналізовано її зміст. Пошук був здійснений за наступними ключовими словами: «аутоантитіла», «ювенільний ідіопатичний артрит», «антинуклеарні антитіла», «ревматоїдний фактор», «цитруліновані аутоантигени», «антицитруліновані білкові антитіла», «карбамільзовані аутоантигени», «антикарбамільзовані білкові антитіла».

В результаті роботи виявлено, що аутоантитіла що виділяють з синовіальної рідини суглобів та/або з сироватці крові пацієнтів є головними чинниками в патогенезі виникнення ЮІА. Синовіальна рідина із запалених суглобів у дітей з олігоартикулярним, поліартикулярним і системним ЮІА показує аномальне співвідношення Th17 і регуляторних Т-клітин, а кількість Th17 клітин корелює з тяжкістю артрити. Патогенез ЮІА полягає в дерегуляції імунологічних процесів з надмірною і стійкою активацією антигенпрезентуючих клітин і Т-лімфоцитів. Крім того, у випадках ЮІА часто спостерігаються аномалії у функціонуванні НК-клітин. Крім того, 40% пацієнтів з цими аномаліями зазвичай пов'язані з мутаціями гена перфोरину

Антинуклеарними антитілами (ANA) — імуноглобуліни G, що діють проти ядерних антигенів (нуклеїнові кислоти, нуклеосоми, фосфоліпіди та кілька ядерних і ядерцевих білків). Пацієнти з оліго- або полісуглобовим ЮІА з позитивним результатом ANA мають тенденцію до розвитку захворювання в більш молодому віці, мають асиметричні форми артриту та мають підвищений ризик розвитку хронічного переднього увеїту [1].

Ревматоїдний фактор має дуже низьку (<5%) загальну серопревалентність у дітей з ЮІА, він являє собою аутоантитіло проти Fc-ділянки імуноглобулінів G і пов'язан з несприятливим перебігом захворювання. Але цей фактор грає роль не тільки в розвитку захворювань. Наприклад, ревматоїдний фактор ізо типу IgM сприяє фагоцитозу та видаленню комплексів антиген-антитіло під час інфекції, фіксації комплементу та посиленню поглинання антигену В-клітинами та презентації CD4 + Т-клітинам [2].

Антитіла проти цитрулінованого білка розпізнають посттрансляційно модифіковані аутоантигени, це антитіла проти антигенів що містять в собі епітоп цитрулін. При запаленні в хрящовій тканині суглобів виділяються прозапальні цитокіни, які індукують вироблення цитруліну макрофагами. Діти з позитивним ревматоїдним фактором поліартикулярним ЮІА також зазвичай мають позитивні тести на антитіла проти цитрулінового білка (35%). Численні дослідження показали, що наявність вищезгаданих антитіл при поліартикулярному ЮІА з позитивним ревматичним фактором підвищує ризик більш агресивного та ерозивного захворювання [3].

Висновки: нами було розглянуто характеристики деяких типів аутоантитіл, які виявляють при ЮІА. Дослідження показало необхідність дослідження аутоантитіл для ранньої ідентифікації, клінічних проявів і прогнозування розвитку ЮІА.

Список використаних джерел:

1. Asproudis I, Katsanos A, Kozeis N, Tantou A, Konstas AG. Update on the treatment of uveitis in patients with Juvenile idiopathic arthritis: a review. *Adv Ther.* (2017) 34:2558–65. 10.1007/s12325-017-0635-3 [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar].
2. Oberle EJ, Harris JG, Verbsky JW. Polyarticular juvenile idiopathic arthritis - epidemiology and management approaches. *Clin Epidemiol.* (2014) 6:379–93. 10.2147/CLEP.S53168 [PMC free article] [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar].
3. Berntson L, Nordal E, Fasth A, Aalto K, Herlin T, Nielsen S, et al.. Anti-type II collagen antibodies, anti-CCP, IgA RF and IgM RF are associated with joint damage, assessed eight years after onset of juvenile idiopathic arthritis (JIA). *Pediatr Rheumatol Online J.* (2014) 12:22. 10.1186/1546-0096-12-22 [PMC free article] [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar].

СЕКЦІЯ XIII. ТЕХНОЛОГІЇ ЛЕГКОЇ ТА ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

ВОДОПОГЛИНАННЯ ТА НАБРЯКАННЯ ЗА ТОВЩИНОЮ ЛЕГКИХ СТРУЖКОВИХ ПЛИТ ІЗ ВМІСТОМ СТРУЖКИ З СТЕБЕЛ СОНЯШНИКА

Бірук Володимир Сергійович

Аспірант кафедр технологій деревинних композиційних матеріалів
Національний лісотехнічний університет України, Україна

Науковий керівник: Козак Руслан Олегович

Д-р. техн. наук, доцент, доцент кафедри технологій
деревинних композиційних матеріалів
Національний лісотехнічний університет України, Україна

На сьогоднішній день стружкові плити (СП) можна вважати основним матеріалом у деревообробній та меблевій промисловості [1]. Однак, проблема нестачі деревини стримує розвиток виробництва СП як в Україні, так і у світі [3]. Зниження щільності плит дозволяє економити деревинну сировину без зменшення обсягів їх виготовлення. Окрім того, останнім часом в дизайні меблів популярності набирають легкі СП, щільність яких, згідно EN 16368, менша, ніж 600 кг/м³ [2]. Це дозволяє використовувати потовщені деталі меблевих виробів без збільшення їх ваги.

Заміна деревинної сировини альтернативною є ще одним шляхом економії деревини. Такою сировиною може бути агросировина, зокрема стебла соняшника. Соняшник є однією з найпопулярніших агрокультур в Україні. У 2022 р. соняшником було засіяно 3 940,3 тис. га [4]. Це свідчить про наявність великої кількості стебел соняшника, які можна використати замість деревини для виробництва легких СП. Виробництво легких СП з вмістом стружки з стебел соняшника дозволить зменшити використання деревинної сировини, знизити їх собівартість і задовільнити потреби споживачів у легких плитах.

Водопоглинання та набрякання за товщиною відносяться до важливих фізичних властивостей СП, які, зокрема, залежать від щільності плит і виду застосовуваної сировини [5]. Тому визначення водопоглинання та набрякання за товщиною легких СП різної щільності з вмістом стружки з стебел соняшника є актуальним.

Для досліджень були виготовленні тришарові легкі СП розмірами 290×290×16 мм щільністю 350 кг/м³, 450 кг/м³, і 550 кг/м³ з деревинної сировини та з вмістом 25%, 50%, 75% та 100% у середньому шарі стружки з стебел соняшника. Масова частка зовнішніх шарів становила 33%, середнього – 67%. Як сировину використовували деревинну стружку фракцій внутрішнього і зовнішнього шару промислового виготовлення та стружку фракцій внутрішнього шару з стебел соняшника. Стружку висушували до вологості 3±2%. Для склеювання стружки застосовувався клей на основі карбамідоформальдегідної смоли (КФС). Клей

готували шляхом додавання до смоли парафінової емульсії, 43% водного розчину карбаміду та 33% водного розчину сульфату амонію. Окремо готували клей за рецептурою для внутрішнього і зовнішнього шару плити. Витрата КФС становила 14% і 9% від маси сухої стружки для зовнішнього і внутрішнього шарів відповідно. Стружка змішувалася з клеєм впродовж 7 хв. З приготованої стружково-клеювої суміші формувалася стружковий килим, підпресовувався і спрямовувався в прес для гарячого пресування. Пресування відбувалось за температури 190°C і тиску 2,8 МПа з використанням дистанційних прокладок. Цикл пресування складав 6 хвилин. Виготовлення зразків і їх випробування здійснювались після 24 год витримки згідно методик ДСТУ EN 323:2008, ДСТУ 4761:2007 (EN 317:1993, MOD). Результати випробувань виготовлених легких СП наведено в табл. 1.

Встановлено, що чим вища щільність легких СП, тим нижчі показники водопоглинання через 2 та 24 години. У плитах, що містять 100% стружки з стебел соняшника щільністю 350 кг/м³, водопоглинання через 2 і 24 години вище на 37,0% і 27,9% відповідно, ніж у плитах щільністю 550 кг/м³. Очевидно, що вода більше проникає в структуру легких плит з малою щільністю і великою кількістю пор, ніж у менш пористу структуру плит з більшою щільністю. Зі збільшенням вмісту стружки з стебел соняшника в плитах їх водопоглинання знижується після 2 і 24 годин витримки у воді. Показники водопоглинання через 2 та 24 години у плитах 550 кг/м³ з вмістом у внутрішньому шарі 100% стружки з стебел соняшника, були на 18,6% та 5,7% відповідно нижчими порівняно з плитами, виготовленими лише з деревних частинок. Позитивний вплив вмісту частинок стебла соняшника в плитах на їх водопоглинання зумовлений меншою пористістю таких плит за рахунок меншої щільності стебла соняшника, порівняно з деревиною.

Таблиця 1

Результати дослідження водопоглинання та набрякання легких стружкових плит

Властивості	Щільність плити, кг/м ³	Вміст стружки з стебел соняшника в плиті, %				
		без стебел соняшника	25	50	75	100
Водопоглинання, % 2 год	350	139,78	134,48	129,13	122,70	117,71
	450	115,45	110,36	105,89	100,94	95,96
	550	91,12	86,23	82,67	79,18	74,21
24 год	350	151,39	149,00	145,10	142,53	141,18
	450	129,65	127,71	124,80	122,65	121,45
	550	107,90	106,44	104,55	102,78	101,72
Набрякання за товщиною, % 2 год	350	14,62	13,32	12,55	11,83	11,24
	450	17,36	16,40	15,56	14,95	14,18
	550	20,10	19,49	18,57	18,06	17,12
24 год	350	16,00	15,53	14,93	14,51	13,92
	450	20,39	19,79	19,26	18,71	18,16
	550	24,77	24,04	23,59	22,91	22,39

Вміст стружки з стебел соняшника в плиті позитивно впливає на розбухання по товщині. Набрякання плит щільністю 550 кг/м³ із вмістом 100% стружки з стебел соняшника після 2-х та 24-годинної витримки у воді зменшується відповідно на 14,9% і 9,6% порівняно з аналогічним показником для плит з деревних частинок. Це зумовлено особливостями будови стружки з внутрішньої частини стебел соняшника. Зі збільшенням щільності плит з 350 кг/м³ до 550 кг/м³ розбухання їх зростає. У плитах з вмістом стружки з стебел соняшника 100% щільністю 550 кг/м³ розбухання

через 2 і 24 години більше на 52,3% і 60,8% відповідно, ніж у плит з щільністю 350 кг/м³. Руйнування клейових з'єднань водою спричиняє руйнування структури плити. Оскільки спресування щільніших плит є більшим, ніж плит меншої щільності, то і відновлювальні деформації після руйнування клейових з'єднань будуть більшими в щільніших плит.

Отримані результати засвідчують, що заміна деревинної стружки стружкою з стебел соняшника призводить до покращення водопоглинання та набрякання у воді легких СП із застосуванням КФ клею.

Список використаних джерел:

1. European Panel Federation. Wood-Based Panel Industry. Types of WoodBased Panels and their Economic Impact. URL: <https://europanel.org/the-wood-based-panel-industry/types-of-wood-based-panels-economic-impact/>.
2. Khojasteh-Khosro, S. Preferences of furniture manufacturers for using lightweight wood-based panels as eco-friendly products. / S. Khojasteh-Khosro, A. Shalbafan, H. Thoemen, // Eur. J. Wood Prod. 78, - 2020. P. 593–603. URL: <https://doi.org/10.1007/s00107-020-01519-8>.
3. EUwood - Real Potential for Changes in Growth and Use of EU Forests. Final report / U. Mantau at al. Hamburg, Germany, 2010. – 160 p.
4. Міністерство аграрної політики та продовольства України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minagro.gov.ua/news/v-ukrayini-zasiyali-1886-tis-ga-yaroyi-psheni-ci>.
5. Бехта П.А. Технологія деревинних плит і пластиків: підручник / П.А. Бехта [Текст]. – К.: Основа, 2004. - 780 с.

СЕКЦІЯ XIV. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

АНАЛІЗАТОР ЯКОСТІ ВОДИ

Васильєв Олександр Вадимович

здобувач вищої освіти, Факультет інформаційних
радіотехнологій та технічного захисту інформації

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Бітченко Олександр Миколайович

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри
радіотехнологій інформаційно-комунікаційних систем

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Актуальність проекту:

Природня питна вода – безальтернативна умова існування людей, та являється найважливішим фактором екологічної безпеки. Але в наш час спостерігається зростання забруднення джерел прісної води. Аналізатор якості води є надзвичайно актуальним проектом у сучасному світі, оскільки забезпечення безпечного доступу до питної води стає все більшою проблемою.

Забруднення джерел води, наявність хімічних речовин, мікроорганізмів та інших забруднювачів можуть призвести до серйозних наслідків для здоров'я людей, а також екологічних проблем. Аналізатор якості води може допомогти виявляти ці забруднення та надати важливі дані для прийняття рішень щодо очищення та забезпечення безпеки питної води.

Існує ряд державних стандартів якості питної води, та нормативи якості стокових вод та гранично допустимі концентрації забруднюючих речовин в них. Лабораторний аналіз дозволяє дати загальну оцінку якості води, фізико-хімічні властивості та мінеральний склад, перевірити відповідність до встановлених норм, але лабораторний аналіз це довготривалий процес. Питна вода за якістю завжди повинна відповідати відповідності встановленим стандартів до неї. Також необхідно контролювати не тільки якість питної води, але і аналізувати природні води особливо які знаходяться в умовах постійного забруднення навколишнього середовища.

Проблема, яку вирішуємо:

Основною проблемою, яку вирішує аналізатор якості води, є відсутність доступу до швидкого та надійного способу перевірки якості води в реальному часі. Традиційні методи аналізу вимагають відправки зразків у лабораторію та тривалого очікування результатів. Це обмежує здатність швидко реагувати на можливі загрози та приймати ефективні заходи для забезпечення безпеки води. Аналізатор якості води дозволить проводити швидкий, точний та зручний аналіз безпосередньо на місці, що значно полегшить виявлення проблем та прийняття відповідних заходів.

Для кого вигідний цей аналізатор:

Аналізатор якості води є корисним для широкого спектра зацікавлених сторін,

включаючи мешканців міських та сільських районів, державні органи, водопостачальні компанії, промислові підприємства та наукові установи. Мешканці міських та сільських районів зможуть самостійно перевіряти якість води, яку вони споживають, та при необхідності вживати заходи для її очищення.

Державні органи та водопостачальні компанії отримають надійний інструмент для моніторингу та контролю якості води. Промислові підприємства зможуть забезпечувати безпеку води на своїх територіях. Наукові установи зможуть збирати дані для досліджень та аналізу тенденцій в якості води.

Апаратна частина пристрою

На рисунку 1 приведена блок схема розробленого пристрою для визначення якості води за наступними показниками:

- Визначення загальної кількості твердих речовин які розчинені у воді (TDS (Total Dissolved Solids)) від 0 до 10000 ppm;
- Визначення електропровідності води (EC (Electrical Conductivity)) від 0 до 20000 мкСм/см;
- Кислотність води PH вимір концентрації PH від 0 до 14;
- Мутність води;
- Температура води в градусах Цельсія.

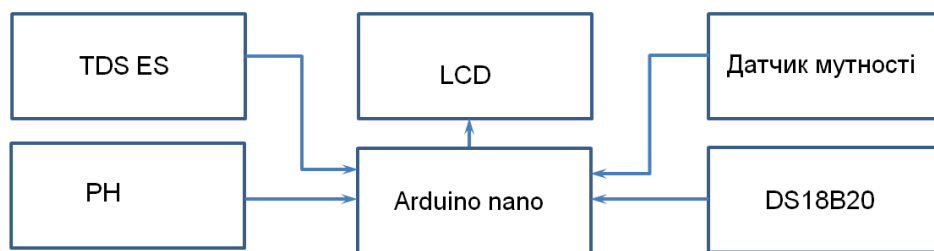

Рис. 1. Структурна схема пристрою

Пристрій складається з:

- Датчик TDS EC за допомогою якого вимірюємо загальну кількість твердих речовин які розчинені у воді та вимірюємо електропровідність води;
- Датчик PH за допомогою якого вимірюємо кислотність води;
- Датчик мутності за допомогою якого вимірюємо мутність води;
- Датчик температури ds18b20 в герметичній капсулі, за допомогою якого вимірюємо температуру води;
- Плата Arduino nano на базі мікроконтролеру ATmega328P відповідає за збір даних з датчиків та проведення аналізу отриманих даних після чого проводиться вивід результатів виміру показників води на LCD дисплей;
- LCD дисплей, відображення інформації про якість води.

Для реалізації програмної частини було використано середовище розробки Arduino IDE з налаштуваннями для роботи з платою Arduino Nano з мікроконтролером ATmega 328P. Головний файл програми називається «WATER» в якому виконується основний код програми. В додаткових файлах містяться функції для ініціалізації периферії та функції що відповідають за зчитування даних з датчиків та відображення показників на рідкокристалічному дисплеї.

Кожні 5 секунд виконується вимір води, під час виміру на дисплей виводиться інформація що інформує про процес виміру. Пристрій складається з наступних компонентів:

- Датчик TDS EC за допомогою якого вимірюємо загальну кількість твердих

речовин які розчинені у воді та вимірюємо електропровідність води;

- Датчик PH за допомогою якого вимірюємо кислотність води;
- Датчик мутності за допомогою якого вимірюємо мутність води;
- Датчик температури ds18b20 в герметичній капсулі, за допомогою якого вимірюємо температуру води;

Плата Arduino nano на базі мікроконтролеру ATmega328P відповідає за збір даних з датчиків та проведення аналізу отриманих даних після чого проводиться вивід результатів виміру показників води на LCD дисплей;

Розроблений пристрій виконує автоматичне вимірювання показників води кожні 5 секунд. Після виконання вимірювань показників води проводиться аналіз отриманих даних після чого виводиться на дисплей отримані показники, та відтворюється показник якості води у вигляді краплі відповідного кольору. Якщо крапля зеленого кольору водна наближена до ідеального складу її безпечно вживати внутрішньо. Якщо крапля синього кольору вода також безпечна показники не виходять за безпечні норми але не відповідають до ідеальних показників. Якщо крапля червоного кольору вода небезпечна для внутрішнього вживання. Також на дисплеї відображаються інформація норм показників які не повинні перевищувати для безпечного вживання води.

Код на писаний та скомпільований в середовищі розробки Arduino IDE. Програма складається з наступних файлів: WATER, DS18B20, LCD, PH, TDS_ES та NTU. Отримані данні з датчиків на дисплей рисунок 2.

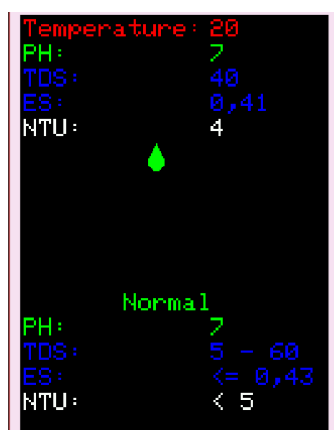

Рис. 2. Вивід інформації датчиків на дисплей, норми параметрів води та результат аналізу

Основні переваги аналізатора якості води:

1. Швидкий аналіз: аналізатор дозволяє проводити аналіз води в реальному часі без необхідності відправки зразків у лабораторію.
2. Портативність: аналізатор можна легко переносити та використовувати у різних місцях, забезпечуючи мобільність та гнучкість.
3. Точність та надійність: аналізатор забезпечує високу точність та надійність результатів аналізу, що дозволяє виявляти навіть низькі рівні забруднення.
4. Простота використання: аналізатори розробляються з урахуванням простоти використання, що дозволяє навіть непрофесійним користувачам здійснювати аналіз.
5. Застосування широкого спектра параметрів: аналізатори можуть вимірювати різні параметри, такі як рівень рН, вміст розчинених речовин, мікробіологічні показники тощо.

Недоліки дослідження:

1. Вартість: розробка та впровадження аналізатора можуть бути витратними процесами.

2. Технічні обмеження: аналізатори можуть мати обмеження щодо діапазону вимірювання певних параметрів або вимагати регулярного технічного обслуговування.

3. Обмежена база даних: для отримання точних результатів аналізу, аналізатори потребують великої бази даних для порівняння. У деяких випадках, особливо для нових забрудників, така база може бути обмеженою.

Висновки: Аналізатор якості води є необхідним інструментом для забезпечення безпечного доступу до питної води. Він має потенціал вирішити проблему відсутності швидкого та надійного аналізу води, що дозволить вчасно виявляти проблеми та забезпечувати безпеку води для населення. Враховуючи переваги та недоліки дослідження, важливо продовжувати дослідження та розробку аналізаторів якості води з метою покращення їх ефективності та доступності. Розроблено пристрій для аналізу води. Пристрій виконує автоматичне вимірювання показників води кожні 5 секунд. Після виконання вимірювань показників води проводиться аналіз отриманих даних після чого виводиться на дисплей отримані показники, та відтворюється показник якості води у вигляді краплі відповідного кольору.

Список використаних джерел:

1. Smith, J. Water Quality Analysis: A Review of Technologies and Approaches. Water Research, vol. 45, no. 2, 2011, pp. 431-444.
2. Garcia, A., et al. Portable Water Quality Analysis System. IEEE Sensors Journal, vol. 16, no. 9, 2016, pp. 3263-3270.
3. World Health Organization. Guidelines for Drinking-Water Quality, 4th edition. WHO Press, 2011.
4. Johnson, D., et al. Development of a Portable Water Quality Analyzer Using Optical Sensing Techniques. Proceedings of the 2019 IEEE International Instrumentation and Measurement Technology Conference (I2MTC), 2019, pp. 1-6.
5. Li, Y., et al. Advances in Portable and Field-Deployable Spectroscopy for the Environmental Analysis of Water. Environmental Science: Processes & Impacts, vol. 22, no. 8, 2020, pp. 1745-1765.

МОНІТОРИНГ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Манько Катерина Євгеніївна

здобувач вищої освіти, Факультет інформаційних
радіотехнологій та технічного захисту інформації
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Ганшин Дмитро Геннадійович

Старший викладач кафедри радіотехнологій
інформаційно-комунікаційних систем, старший викладач
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Актуальність теми

Актуальність теми "Система моніторингу навколишнього середовища" неоспорима у сучасному світі, оскільки маємо справу зі зростаючими проблемами, пов'язаними зі знищенням природних ресурсів, забрудненням та змінами клімату. Збереження природного середовища та здоров'я населення стає все більш актуальним завданням у сучасному світі. Негативні наслідки антропогенного впливу на довкілля впливають на здоров'я людей, стан екосистем та загальний стан планети.

Антропогенне навантаження на природу, таке як забруднення повітря, води та ґрунту, негативно впливає на екосистеми та може мати шкідливі наслідки для людського здоров'я. Для ефективного управління та контролю над станом навколишнього середовища необхідна система моніторингу, яка забезпечує збір та аналіз даних про різні параметри довкілля.

Забруднення повітря, води та ґрунту, викиди шкідливих речовин, вирубування лісів, зміна ландшафтів і втрата біорізноманіття - це лише кілька з проблем, з якими стикаємося. Ці проблеми мають серйозний вплив на екосистеми, погіршують якість повітря та води, знижують родючість ґрунтів та піддають ризику життя мільйонів видів.

Однак, без належного моніторингу навколишнього середовища неможливо визначити точну міру проблеми та прийняти ефективні заходи для зменшення антропогенного впливу. Система моніторингу навколишнього середовища надає об'єктивні дані про рівень забруднення, вимірює показники якості повітря, води, ґрунту та інших параметрів довкілля. Ці дані є основою для прийняття рішень щодо зменшення антропогенного навантаження та впровадження екологічної політики[1].

Крім того, система моніторингу навколишнього середовища є необхідною для забезпечення здоров'я населення. Забруднення повітря шкідливими речовинами, такими як сажа, оксиди азоту та сульфати, можуть призводити до збільшення випадків захворювань дихальної системи та серцево-судинних захворювань. Моніторинг якості води дозволяє виявляти наявність шкідливих речовин, які можуть бути причиною отруєння та захворювань. Таким чином, система моніторингу навколишнього середовища є актуальною і необхідною для забезпечення сталого розвитку та збереження природних ресурсів. Вона дає можливість отримувати об'єктивні дані, аналізувати їх та приймати обґрунтовані рішення щодо захисту природи та здоров'я людей[7].

Показники антропогенного навантаження на природне середовище

В наш час дуже важливо є збереження природи, що в свою чергу зобов'язує людство дотримуватись екологічних норм. Розроблені показники антропогенного

навантаження на природне середовище[2].

Від показників антропогенного навантаження на природне середовище залежать, екологічні прав людини, проведення екологічних експертиз, міра еколого-правової відповідальності, оцінка екологічного ризику та інше. Нормативи антропогенного навантаження на природне середовище повинні відображати вимоги до нього різних споживачів і забезпечувати збереження екологічної рівноваги в природних екосистемах в межах їх саморегуляції.

Також в нашій державі є ядерна енергетика та маємо наслідки аварії на ЧАЕС. Дуже важливо проводити моніторинг подібних об'єктів. У випадку аварійних ситуацій або в результаті несподіваних подій, що можуть призвести до серйозних аварійних ситуацій та жахливих наслідків на даних об'єктах. У випадку виникненні загрози навколишньому середовищі або загрози здоров'ю людині, необхідно правильно оцінювати ситуацію яка виникла на подібних об'єктах та завчасно попереджувати населення про небезпеку[3].

Для підвищення екологічної безпеки в нашій державі необхідно як можна більше розширити мережу моніторингу за станом навколишнього середовища. Тобто підвищити екологічну безпеку в державі. Відстежувати небезпечне виробництво, як можна швидше фіксувати аварійні ситуації або небезпечні викиди на підприємствах для швидкого усунення подібних подій та запобіганню подібних в майбутньому.

Розробка пристрою моніторингу навколишнього середовища є актуальною темою на сьогодні, для підвищення екологічної безпеки в нашої державі.

Аналіз та нормування антропогенного навантаження на природне середовище

Антропогенне навантаження на природне середовище оцінюється на основі аналізу різних показників, таких як рівень забруднення повітря, річок та океанів, наявність шкідливих речовин у ґрунті та воді, рівень шуму та радіаційного фону. Нормування цих показників виконується згідно з міжнародними стандартами та законодавством, яке встановлює межі припустимих рівнів забруднення[4].

Оптимізація забруднюючих речовин в природних середовищах здійснюється шляхом санітарно-гігієнічного нормування. Основним його завданням є розробка санітарно - гігієнічних нормативів. Санітарно - гігієнічні нормативи найбільш розвинута і поширена система норм, правил і регламентів для оцінювання стану навколишнього середовища. Вони встановлюються в інтересах охорони здоров'я людини і збереження генетичного фонду деяких популяцій рослинного і тваринного світу.

Система моніторингу навколишнього середовища

Система моніторингу навколишнього середовища є комплексом технічних засобів та програмного забезпечення, що забезпечують збір, передачу та аналіз даних про стан навколишнього середовища. Для ефективного функціонування системи необхідна інфраструктура Інтернету речей (IoT), яка дозволяє підключати сенсори та пристрої до мережі Інтернет[5].

Для кого вигідна розробка системи

Розробка системи моніторингу навколишнього середовища вигідна для різних зацікавлених сторін, зокрема для урядових органів, дослідницьких установ, промислових підприємств та громадськості. Урядові органи можуть використовувати дані системи для розробки екологічної політики та прийняття рішень щодо зменшення забруднення. Промислові підприємства можуть контролювати рівень викидів та забруднення у своїй діяльності, що сприяє зниженню впливу на

навколишнє середовище.

IoT технології

Використання IoT технологій у системі моніторингу навколишнього середовища дозволяє підключати сенсори та пристрої до мережі Інтернет, що дозволяє збирати дані в реальному часі та здійснювати дистанційний контроль[6]. Система може включати сенсори для вимірювання рівня шкідливих речовин у повітрі, воді, ґрунті, а також сенсори для вимірювання шуму та радіаційного фону.

Пристрій для моніторингу навколишнього середовища:

Один з основних елементів системи моніторингу навколишнього середовища - це пристрій для збору даних. Цей пристрій може бути у вигляді сенсора або комплексу сенсорів, які вимірюють різні параметри довкілля. Зібрані дані передаються до центральної системи моніторингу, де вони аналізуються та візуалізуються для подальшого використання. Розроблено пристрій для моніторингу навколишнього середовища за наступними показниками:

- Температура навколишнього середовища в С°;
- Відносна вологості навколишнього середовища в%;
- Індекс якості повітря IAQ;
- Атмосферний тиск в (Гекто-Паскаль) hPa;
- Концентрація окис вуглецю CO в ppm;
- Концентрація діоксид азоту NO₂ в ppm;
- Концентрація етанолу C₂H₅OH в ppm;
- Концентрація водню H₂ в ppm;
- Концентрація аміаку NH₃ в ppm;
- Концентрація метану CH₄ в ppm;
- Концентрація пропану C₃H₈ в ppm;
- Концентрація ізобутану C₄H₁₀ в ppm;
- Миттєве значення радіаційного випромінювання в мк/г;
- Середнє значення радіаційного випромінювання в мк/г;
- Кількість імпульсів з моменту останнього запиту до датчика;

Пристрій оброблює показники датчиків після чого відправляє дані до хмарного сервісу для подальшої обробки, зберігання та аналізу. Також дані відображаються на рідкокристалічному дисплеї.

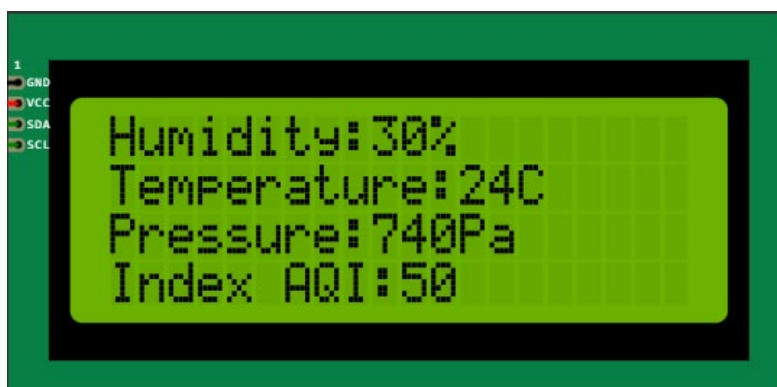
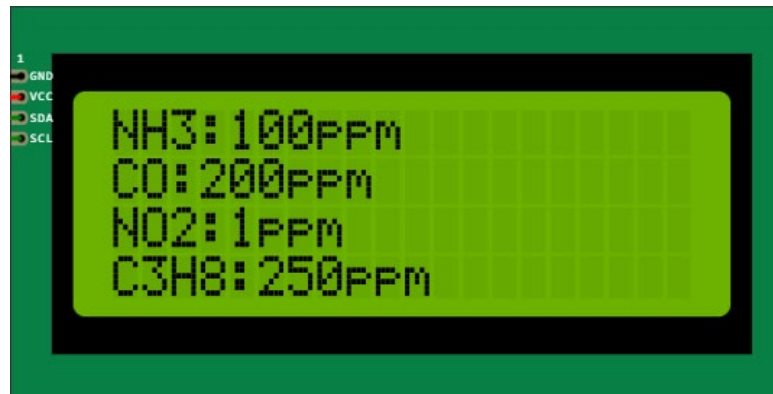
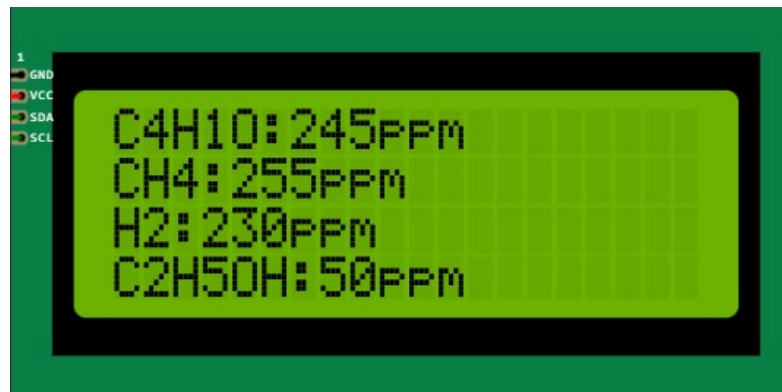

Рис. 1. Вивід даних з датчиків

Спочатку відображаємо на протязі 2 секунд наведено на рисунку 2, концентрації наступних газів у повітрі: аміаку NH₃, окис вуглецю CO, діоксид азоту NO₂, пропану C₃H₈.

Рис. 2. Вивід даних: NH_3 , CO, NO_2 , C_3H_8

Після даних концентрації газів: NH_3 , CO, NO_2 , C_3H_8 . Виводимо на рідкокристалічний дисплей на протязі 2 секунд наведено на рисунку 3, наступні дані про концентрацію газів у повітрі. Таких газів як: ізобутан C_4H_{10} , метан CH_4 , водень H_2 , етанол $\text{C}_2\text{H}_5\text{OH}$.

Рис. 3. Вивід даних з датчика MiCS6814: C_4H_{10} , CH_4 , H_2 , $\text{C}_2\text{H}_5\text{OH}$

Плюси розробки:

- Покращення контролю та управління навколишнім середовищем.
- Збір даних в реальному часі та можливість оперативної реакції на негативні зміни.
- Забезпечення об'єктивної інформації для розробки екологічної політики та прийняття рішень.

- Захист здоров'я населення та збереження екосистем.

Мінуси розробки:

- Високі витрати на розробку та впровадження системи.
- Потреба у високотехнологічному обладнанні та кваліфікованому персоналі.
- Проблеми з конфіденційністю та безпекою зберігання та передачі даних.
- Необхідність постійного підтримання та оновлення системи.

Висновки:

Система моніторингу навколишнього середовища є необхідним інструментом для контролю та управління станом природного середовища. Використання IoT технологій у цій системі дозволяє збирати дані в реальному часі та забезпечує оперативну реакцію на зміни. Розробка такої системи корисна для різних зацікавлених сторін, проте вона також супроводжується високими витратами та технічними викликами, які потребують уважного планування та реалізації.

Список використаних джерел:

1. Дубина І.В., Мороз О.М. Моніторинг навколишнього середовища: методи, системи, технології. Київ: Наукова думка, 2017.
2. Dastjerdi A.V., Buyya R. Internet of Things (IoT): A review of enabling technologies, challenges, and open research issues. IEEE Internet of Things Journal, 2016.
3. United Nations Environment Programme. Environmental Monitoring Systems: A Review of the Technologies, Methods, and Approaches. UNEP, 2018.
4. European Environment Agency. Environmental Indicator Report 2020: Tracking the pulse of Europe's environment. EEA Report No 10/2020.
5. Боровков В.А., Глущенко І.М., Тарасова Н.І. Системи моніторингу довкілля: методи, моделі, технології. Київ: Видавничий дім "Слово", 2015.
6. Lohani B., Goel A. Environmental Monitoring Using Wireless Sensor Networks. CRC Press, 2013.
7. Wan J., Tang S., Li D., Wang S. A Review of Industrial Wireless Networks in the Context of Industry 4.0. Wireless Communications and Mobile Computing, 2016.

МОНІТОРИНГ ПОКАЗНИКІВ ТЕМПЕРАТУРИ ТА ВОЛОГОСТІ

Попов Станіслав Володимирович

здобувач вищої освіти, Факультет інформаційних
радіотехнологій та технічного захисту інформації
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Бітченко Олександр Миколайович

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри
радіотехнологій інформаційно-комунікаційних систем
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Актуальність теми

Моніторинг показників температури та вологості є важливим завданням у багатьох сферах, таких як промисловість, будівництво, сільське господарство, охорона здоров'я та інші. Забезпечення оптимальних умов мікроклімату в приміщеннях є необхідним для забезпечення комфорту, ефективності роботи, здоров'я та безпеки людей. Актуальність моніторингу показників температури та вологості полягає в тому, що ці параметри мають велике значення для забезпечення комфорту, здоров'я та ефективної роботи у приміщеннях. Недостатня температура може призводити до зниження продуктивності, дискомфорту та захворювань, тоді як надмірна вологість може сприяти появі плісняви, грибка та інших проблем зі здоров'ям. Оптимальні умови мікроклімату є особливо важливими у промисловості, офісах, житлових будинках, лабораторіях, сільському господарстві та інших сферах діяльності.

Моніторинг показників температури та вологості

Моніторинг показників температури та вологості полягає в систематичному вимірюванні цих параметрів в приміщенні для отримання об'єктивної інформації про мікроклімат. Це дозволяє виявляти відхилення від норми, контролювати умови та приймати необхідні заходи для їх корекції.

Проблеми, які ми вирішуємо

Моніторинг показників температури та вологості допомагає вирішувати ряд проблем, пов'язаних з мікрокліматом в приміщеннях. Недостатній рівень температури може призводити до дискомфорту, зниження продуктивності праці, а також сприяти поширенню захворювань. Надмірна вологість може спричиняти появу плісняви та грибка, що може викликати алергічні реакції та інші проблеми зі здоров'ям.

Необхідність створення комфортних умов в приміщеннях

Створення комфортних умов в приміщеннях є важливим аспектом забезпечення здоров'я та добробуту людей. Оптимальні значення температури та вологості можуть забезпечити комфортне перебування, зберегти енергію та підвищити продуктивність роботи. При цьому, необхідно враховувати різні фактори, такі як тип діяльності, розташування приміщення та індивідуальні потреби користувачів.

Методи і засоби вимірювання параметрів мікроклімату

Для вимірювання параметрів мікроклімату, зокрема температури та вологості, використовуються різні методи та засоби. Одним з поширених методів є використання датчиків температури та вологості. Датчики цієї категорії здатні точно

вимірювати ці показники і передавати отримані дані до системи моніторингу.

Температура навколишнього повітря

Температура навколишнього повітря є одним з основних параметрів мікроклімату. Вимірюється вона в градусах Цельсія (°C) або Фаренгейта (°F). За допомогою датчиків температури можна визначити температуру повітря в приміщенні та відслідковувати зміни показника протягом часу.

Відносна вологість навколишнього повітря

Відносна вологість навколишнього повітря вимірюється у відсотках (%) і вказує на насиченість повітря водяною парою. Занадто сухе або занадто вологе повітря може мати негативний вплив на здоров'я та комфорт людей. Датчики вологості забезпечують вимірювання відносної вологості та допомагають контролювати цей параметр.

Датчик температури і вологості DHT22

Один з поширених датчиків, який використовується для вимірювання температури та вологості, - це DHT22. Цей датчик має високу точність та надійність у вимірюванні обох параметрів. Він може передавати дані за допомогою цифрового інтерфейсу, такого як шина однорядна або дворядна шина. Зовнішній вигляд датчика DHT22 зображено на рисунку 1.

Рис. 1. Зовнішній вигляд датчика DHT22

Підключення датчика вологості до Ардуіно

Для підключення датчика вологості, такого як DHT22, до платформи Ардуіно необхідно виконати кілька простих кроків. Основним компонентом, що забезпечує комунікацію між датчиком і Ардуіно, є цифровий порт, такий як однорядна або дворядна шина.

Ось послідовні кроки підключення датчика вологості DHT22 до Ардуіно:

1. Підключіть перший пін (ліва нога) датчика DHT22 до +5V або +3.3V вихідного піна Ардуіно, що забезпечує живлення.
2. Підключіть другий пін (центральна нога) датчика до цифрового піна Ардуіно, наприклад, D2. Цей пін буде використовуватись для передачі даних.
3. Підключіть третій пін (права нога) датчика до землі Ардуіно для створення спільного заземлення.

Після фізичного підключення датчика DHT22 до Ардуіно необхідно скопіювати та завантажити програмне забезпечення на плату Ардуіно. Для цього можна використовувати Arduino IDE або будь-яке інше середовище програмування,

яке підтримує Ардуіно. У програмному коді необхідно використовувати спеціальну бібліотеку для зчитування даних з датчика вологості DHT22. Ця бібліотека надає готові функції для отримання температури та вологості з датчика. Зчитані значення можуть бути використані для подальшого аналізу, візуалізації або збереження.

Після успішного підключення і налагодження програмного забезпечення Ардуіно з датчиком вологості DHT22, ви зможете отримувати актуальні дані про вологість приміщення в реальному часі та використовувати їх для контролю та управління мікрокліматом. На рисунку 2 зображено підключення датчика вологості до Ардуіно.

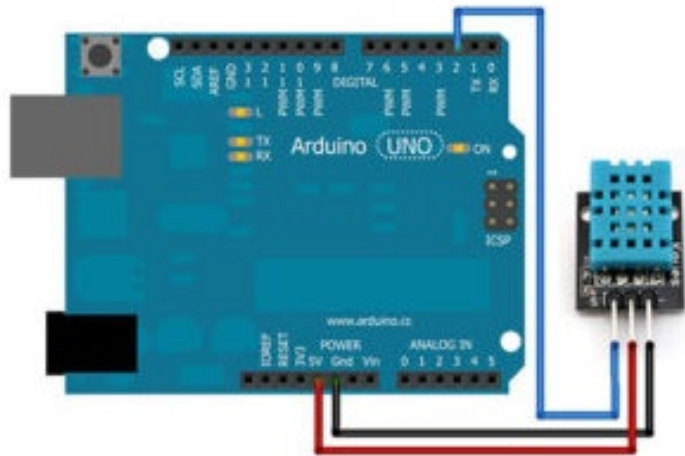

Рис. 1. Підключення датчика вологості до Ардуіно

Висновки

Моніторинг показників температури та вологості є важливим завданням для забезпечення комфорту, ефективності роботи та здоров'я людей. Використання датчиків, таких як DHT22, дозволяє точно виміряти ці параметри та контролювати мікроклімат в приміщеннях.

Список використаних джерел:

1. Smith, J. M., & Jones, A. B. (2010). Temperature and humidity control in buildings. *Building Services Engineering Research & Technology*, 31(1), 61-69.
2. Li, W., Lin, Y., & Deng, S. (2016). Development and evaluation of a new temperature and humidity monitoring system for greenhouses. *Biosystems Engineering*, 147, 88-98.
3. Gupta, S., & Aggarwal, P. (2017). Design and implementation of temperature and humidity monitoring system using Arduino. *International Journal of Computer Applications*, 169(1), 36-39.
4. DHT22 Temperature and Humidity Sensor Datasheet. (n.d.). Retrieved from <https://cdn-shop.adafruit.com/datasheets/DHT22.pdf>.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМ МОНІТОРИНГУ МОРСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Маринець Олександр Миколайович

ORCID ID: 0000-0002-5373-4599

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри екології та природоохоронних технологій
Національний університет кораблебудування, Україна

В Україні розроблена науково обґрунтована Концепція охорони та відтворення навколишнього природного середовища Азовського і Чорного морів [1], діє Програма державного моніторингу вод [2]. Згідно Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом в 2021 р. прийнята Морська природоохоронна стратегія України [3]. Досягнення цілей та виконання завдань, поставлених цими та іншими нормативними актами, потребує ефективного екологічного контролю та моніторингу морського середовища.

Регулярні спостереження за станом морів в Україні проводяться вже 60 років. За цей час створена розгалужена мережа спостережень, належна нормативна, науково-методична та матеріально-технічна база моніторингу.

Очевидно, що для «досягнення та підтримання «доброго» екологічного стану Чорного та Азовського морів» необхідно не тільки вдосконалювати існуючі засоби моніторингу морів, але й впроваджувати новітні засоби, методи та технології.

Мета дослідження: виявити сучасні світові тенденції та визначити найбільш перспективні напрямки розвитку систем моніторингу морського середовища в Україні.

В ході підготовки роботи опрацьовано біля тридцяти вітчизняних та закордонних публікацій з тематики морських екологічних досліджень. В тезах доповіді оглядово розглянуті найбільш прогресивні сучасні інструменти морських екологічних досліджень. Робота [6] являє собою один із найбільш систематизованих оглядів за останні роки за досліджуваною тематикою.

Зазначимо, що однією з світових тенденцій є поглиблення міжнародної кооперації в сфері морських досліджень. В 2014 р. в Європейському Союзі була створена Програма ЄС зі спостереження за Землею Copernicus [4]. Служба моніторингу морського середовища Copernicus з 2015 р. вільно надає інформаційні послуги. Продукти Служби базуються на даних контактних (in-situ) та дистанційних спостережень морів та океану. Інформацію про стан екосистем Чорного моря постачає Чорноморський центр моніторингу та прогнозування [5]. Ця регулярна та систематизована інформація про стан екосистем Чорного моря дозволяє поліпшити якість екологічних прогнозів при відсутності результатів поточних наукових морських експедицій.

Виділимо найбільш доцільні для впровадження в Україні напрямки розвитку систем моніторингу морського середовища.

Інтенсивно розробляються концепції використання для моніторингу підводних та напівпідводних обсерваторій. Обсерваторії можуть розташовуватися на дні або на березі, з'єднуватись підводними кабелями між собою та з поверхнею (буєм, судном) або з берегом для передачі даних у реальному масштабі часу. Обсерваторії, крім традиційних аналізаторів, можуть обладнуватися системами відеоспостережень, спеціалізованими гідрофонними системами для відстеження руху морських ссавців, промислових риб тощо.

Продовжують розвиватися буйкові системи моніторингу стану океану (метеорологічний контроль, контроль забруднень та інших.). Їхньою відмінністю від попередніх поколінь є більша надійність та здатність працювати в режимі реального часу, що має вирішальне значення для оперативного реагування на критичні події (аварії, розливи нафти та нафтопродуктів).

Новим інноваційним рішенням є платформи для автоматичного збирання широкого спектру екологічних, гідрофізичних, метеорологічних та інших даних.

Безпілотні транспортні засоби – ще один якісний прорив в галузі моніторингу. Вони можуть бути повітряними, надводними чи підводними. Вирізняються доступністю, низькою вартістю, оперативністю. Можуть бути носіями різноманітних засобів екологічного моніторингу. Такі засоби розробляються в Україні.

Набули розвитку датчики на новітній технологічній основі.

Розвиваються сенсорні системи, передусім для хімічного аналізу.

Хімічні сенсори, виконані за технологією e-noses («електронний ніс») здатні відстежувати наявність забруднюючих речовин на поверхні моря. Особливо актуальними є сенсори для виявлення вуглеводневих забруднювачів на поверхні моря. При цьому може аналізуватись не сама морська вода, а повітря над її поверхнею. Сенсори, виявляючи леткі органічні сполуки у повітрі, вловлюють «запах» бензину чи інших рідин. Створені сенсори здатні реагувати на концентрацію 100 частин на мільйон будь-якого вуглеводню (наприклад, бензину, гасу, олії, сирої нафти).

Для моніторингу та захисту морського середовища широко застосовуються технології на основі Інтернету речей (IoT). У системах IoT інтегровано використовуються різноманітні аналізатори та апаратні модулі. Інтернет речей добре поєднується з іншими інноваціями, наприклад з хмарними обчисленнями, що дозволяє знизити вартість експлуатації систем моніторингу. Ці технології розробляються і в Україні, їх переваги добре відомі. Системи з використанням технології IoT розробляються для моніторингу якості води, повітря, спостереження за вітрами, хвилями і течіями, для захисту берегових зон, коралових рифів, прибережних і глибоководних риб та ін.

Багато дослідних центрів ведуть роботи зі створення мереж морського моніторингу та їх автономізації.

Для цілей міждисциплінарного моніторингу створюються постійні морські інфраструктури, що ґрунтуються на об'єднанні в цілісну систему моніторингу морських обсерваторій, платформ, автономних транспортних засобів з відповідними засобами вимірювання параметрів навколишнього середовища. Поки що такі інфраструктури мають регіональний характер. Такі інфраструктури та їх технічні засоби створюють можливість не лише оперативно відстежити порушення у навколишньому середовищі, а й своєчасно реагувати на запобігання негативним наслідкам.

Висновки.

Перспективні засоби та системи моніторингу морського середовища створюються насамперед з метою управління якістю морського середовища та забезпечення сталого використання його ресурсів.

Однією із світових тенденцій є поглиблення міжнародної кооперації у сфері морських досліджень.

Розглянуті інновації актуальні для морської діяльності в Україні та є вагомим кроком до синергії між науковою спільнотою та промисловістю та сприятимуть значному вдосконаленню морських технологій та природоохоронної діяльності, забезпеченню збалансованості морського природокористування.

Список використаних джерел:

1. Концепція охорони та відтворення навколишнього природного середовища Азовського і Чорного морів [Електронний ресурс] // Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 10 липня 1998 р. № 1057 – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-98-%D0%BF#Text>.
2. Програма державного моніторингу вод // Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України Про затвердження програм державного моніторингу вод. № 410, 31 грудня 2020 року – Режим доступу: <https://mepr.gov.ua/documents/3190.html?fbclid=IwAR3BUKltEXjNSY3kz7fKr3w8As-2HnUaXAffUFWa8zUIDp0I1lATDe7gWoI>.
3. Морська природоохоронна стратегія України [Електронний ресурс] // Схвалено Кабінетом Міністрів України від 11 жовтня 2021 р. № 1240-р. Київ – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1240-2021-%D1%80?lang=uk#Text>.
4. Copernicus Marine Service (CMEMS) / Режим доступу: <http://marine.copernicus.eu>.
5. Невєрова С.І. Моніторинг і прогнозування стану Чорного моря в міжнародній програмі «Copernicus» / С.І. Невєрова, Л.В. Нестеренко, С.Г. Федосєєнков, О.І. Шундель // Океанографічний журнал (Проблеми, методи та засоби досліджень Світового океану). – 2020. – № 2(13). – С.101–113.
6. Glaviano, F.; Esposito, R.; Cosmo, A.D.; Esposito, F.; Gerevini, L.; Ria, A.; Molinara, M.; Bruschi, P.; Costantini, M.; Zupo, V. Management and Sustainable Exploitation of Marine Environments through Smart Monitoring and Automation. J. Mar. Sci. Eng. 2022, 10, 297. <https://doi.org/10.3390/jmse10020297>.

СЕКЦІЯ XV. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

ПРОГРАМНА СИСТЕМА ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ РОБОТИ В КАФЕ

Цуриков Євгеній Олегович

здобувач вищої освіти факультету комп'ютерних наук
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Гайдук Данііл Андрійович

здобувач вищої освіти факультету комп'ютерних наук
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Кириченко Ірина Віталіївна

канд. техн. наук, доцент кафедри Програмної інженерії
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Ресторанний бізнес – це комерційна діяльність, пов'язана з веденням ресторану або кафе з метою надання послуг харчування і задоволення потреб клієнтів у стравах та напоях. Ресторанний бізнес є однією з найпоширеніших галузей громадського харчування і має значний вплив на економіку та культуру країни. Ресторанний бізнес в Україні є однією з популярних галузей господарства. Країна має багату культуру та кулінарну спадщину, що створює великий попит на різноманітні ресторани і заклади громадського харчування. Автоматизація процесів у кафе може допомогти скоротити людські ресурси та витрати, що піде на користь як для малого, так і для середнього бізнесу.

Метою проекту є аналіз галузових деталей, щоб знайти можливості для застосування автоматизації. Серед них – оформлення замовлень, бронювання столиків онлайн, автоматичне коригування цін залежно від набору параметрів та кількості продажів, формування аналітичної статистичної звітності щодо кількості проданих страв. Система також буде підтримувати платежі через API і матиме зручну навігацію та пошук з можливістю застосування фільтрів. Користувачі матимуть доступ до різних елементів відповідно до своїх ролей.

Основним фактором при розробці проекту є точне розуміння потреб клієнтів. Концепція повинна відрізнятися від пропозицій конкурентів, високо оцінюватися цільовими споживачами і, отже, створювати відмітну перевагу [3].

Вирішення, що обрати, очікування офіціанта або своєї черги, а також процес замовлення потребує дуже багато часу, що призводить до черг та конфліктів у них, помилках у документації товарів та ін. Клієнти витрачають багато часу стоячи в чергах, при пошуку інформації і сплати замовлень, тим самим зменшуючи прибуток власникам кафе. Саме тому було вирішено створити цей системний продукт, що допоможе у систематизації замовлень, зменшить ризик утворення черг, а також допоможе користувачам швидко отримувати інформацію по страві, а консультантам полегшить роботу або й зовсім не потребує їх.

Систему було розроблено з урахуванням усіх аспектів створення застосунків на вищезазначених мовах програмування. Розробка велася за чітко складеним планом.

Як стверджує Р. Мартін, гарна архітектура робить систему легкою для розуміння, розробки, обслуговування та розгортання. Кінцева мета полягає в тому, щоб мінімізувати вартість терміну експлуатації системи та максимізувати продуктивність програміста [1]. Для ефективної розробки, щоб програмний код було легко писати, потрібно робити його легким для читання [2].

Методи розробки серверної частини базуються на мові програмування Java з використанням фреймворку Spring, серверу бази даних MySQL, веб-застосунок базується на мові програмування JavaScript та фреймворку Vue, мобільний застосунок написано на мові Java.

Отже, основним ключем для вирішення проблем сучасного ресторанного бізнесу буде додаток, що дозволить автоматизувати маркетинг, людські ресурси, внутрішні процеси та зв'язок з потенційними клієнтами кафе.

Список використаних джерел:

1. Мартін Р. Чиста архітектура / пер. з англ. І. Бондар-Терещенко. Фабула, 2019. 368 с.
2. Мартін Р. Книга Чистий код. Створення і рефакторинг за допомогою Agile / пер. з англ. І. Бондар-Терещенко. 2-ге вид. Фабула, 2019.
3. Шканова О. М. Маркетинг послуг : навч. посіб. К.: Кондор, 2003. 204 с.

РОЗРОБКА ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ КЕРУВАННЯ РОБОТИЗОВАНИМ МАНІПУЛЯТОРОМ-НАВАНТАЖУВАЧЕМ

Новак Владислав Петрович

здобувач вищої освіти кафедри програмного забезпечення
Національний технічний університет
«Вінницький національний технічний університет», Україна

Науковий керівник: Черноволик Галина Олександрівна

канд. техн. наук, доцент кафедри програмного забезпечення
Національний технічний університет
«Вінницький національний технічний університет», Україна

Розробка програмного забезпечення системи керуванням роботизованим маніпулятором-навантажувачем є важливим етапом у створенні інноваційних технологічних процесів в промисловості та виробництві. Дана система дозволяє автоматизувати процеси підготовки, обробки та перевезення вантажів з використанням роботизованого маніпулятора-навантажувача.

Розробка програмного забезпечення для системи керування роботизованим маніпулятором-навантажувачем включає в себе створення програмного коду для керування різними функціональними модулями, такими як взаємодія з датчиками, алгоритмів пересування маніпулятора-навантажувача, керування підйому та спуску вантажів, роботи з базами даних тощо.

Головна мета розробки програмного забезпечення для системи керуванням роботизованим маніпулятором-навантажувачем полягає в досягненні максимальної продуктивності та ефективності у процесі пересування вантажів. Для цього потрібно дотримуватись низки вимог до програмного забезпечення, таких як надійність, швидкість, точність, масштабованість та зручність в експлуатації.

Розробка програмного забезпечення для системи керуванням роботизованим маніпулятором-навантажувачем є складним і відповідальним процесом, який вимагає уваги до деталей та глибоких знань з різних областей, таких як робототехніка, комп'ютерний зір, алгоритми керування та програмування. Розглянемо різні аспекти розробки програмного забезпечення для системи керуванням роботизованим маніпулятором-навантажувачем.

Аналіз вимог: Початковий етап розробки - це ретельний аналіз вимог до системи. Розробники повинні зрозуміти, які завдання повинна виконувати система, які параметри вимагаються (швидкість руху, навантаження, точність тощо) та які вимоги до безпеки необхідно врахувати[1].

Вибір апаратної платформи: Розробники повинні визначитись з апаратною платформою, на якій буде працювати система. Це може бути мікроконтролер або мікропроцесор, який керуватиме роботизованим маніпулятором-навантажувачем.

Проектування архітектури: Після аналізу вимог розробники визначають структуру програмного забезпечення та компоненти системи. Вони вирішують, які модулі будуть присутні, як вони взаємодітимуть між собою та з апаратними компонентами.

Розробка керуючих алгоритмів: Для ефективного керування маніпулятором-навантажувачем розробники створюють спеціальні алгоритми. Це можуть бути

алгоритми планування траєкторій руху, алгоритми контролю позиціонування, алгоритми управління силами та моментами для безпечного підйому та переміщення вантажу.

Розробка інтерфейсу користувача: Часто в системах керуванням роботизованим маніпулятором-навантажувачем передбачається присутність інтерфейсу користувача. Розробники створюють зручний інтерфейс, що дозволяє оператору контролювати роботу та взаємодіяти з ним [2].

Інтеграція сенсорів: Система керування може включати різні сенсори, такі як датчики положення, силові датчики, камери тощо. Розробники повинні інтегрувати ці сенсори в систему та розробити алгоритми обробки отриманої інформації.

Тестування та налагодження: Розробники проводять ретельне тестування системи, щоб переконатися у її працездатності та виконанні вимог. Вони виправляють помилки та проводять налагодження системи для досягнення оптимальної продуктивності та якості роботи.

Безпека: Врахування вимог безпеки є критично важливим у розробці програмного забезпечення для системи керуванням роботизованим маніпулятором-навантажувачем. Розробники повинні впевнитися, що система виконує стандарти безпеки та враховує можливі небезпеки, пов'язані з роботою з вантажами та навколишнім середовищем[3].

Розширення та модифікація: Програмне забезпечення системи керування може бути розширене або модифіковане залежно від конкретних потреб користувача або зміни у вимогах до системи. Розробники повинні забезпечити гнучкість та розширюваність системи.

Документація: Розробка програмного забезпечення вимагає створення документації, яка описує архітектуру системи, функціональні можливості, інструкції по використанню та іншу важливу інформацію. Це допомагає забезпечити зрозумілість та ефективне використання системи.

Забезпечення сумісності: При розробці програмного забезпечення розробники повинні враховувати сумісність з апаратними компонентами, операційною системою та іншими програмними засобами, які використовуються в системі[4].

Оптимізація продуктивності: Розробники займаються оптимізацією програмного забезпечення для забезпечення високої продуктивності та ефективного використання ресурсів. Це може включати оптимізацію алгоритмів, використання спеціалізованих бібліотек та інші техніки.

Запобігання помилкам та відновлення: Розробники повинні передбачити можливі помилки та відновлювати роботу системи в разі виникнення проблем. Це може включати механізми виявлення та виправлення помилок, резервне копіювання даних та інші стратегії.

Інтеграція з іншими системами: Система керування роботизованим маніпулятором-навантажувачем може потребувати інтеграції з іншими системами, такими як системи управління складом або логістичні системи. Розробники повинні забезпечити сумісність та взаємодію між цими системами. [5].

Висновки. Розробка програмного забезпечення для системи керуванням роботизованим маніпулятором-навантажувачем є складним та багатогранним процесом, який вимагає глибоких знань з різних областей та уваги до деталей. Цей процес включає аналіз вимог, вибір апаратної платформи, проектування архітектури, розробку керуючих алгоритмів, розробку інтерфейсу користувача, інтеграцію сенсорів, тестування та налагодження, забезпечення безпеки, розширення та модифікацію, документацію, забезпечення сумісності, оптимізацію продуктивності,

запобігання помилкам та відновлення, інтеграцію з іншими системами, підтримку та обслуговування.

Розробка програмного забезпечення для системи керуванням роботизованим маніпулятором-навантажувачем вимагає врахування вимог безпеки, забезпечення ефективності та якості роботи системи, а також гнучкості та розширюваності для відповіді на змінні потреби користувача.

Цей процес є важливим для досягнення оптимального функціонування роботизованого маніпулятора-навантажувача, підвищення продуктивності та безпеки в робочому середовищі. Правильно розроблене програмне забезпечення дозволяє забезпечити точність, ефективність та надійність роботи системи.

Список використаних джерел:

1. Craig, J. J. (2005). Introduction to Robotics: Mechanics and Control (3rd Edition). Pearson Education.
2. Spong, M. W., Hutchinson, S., & Vidyasagar, M. (2005). Robot Modeling and Control. Wiley-Interscience.
3. Siciliano, B., & Khatib, O. (Eds.). (2008). Springer Handbook of Robotics. Springer.
4. Corke, P. (2017). Robotics, Vision and Control: Fundamental Algorithms in MATLAB (2nd Edition). Springer.
5. Lynch, K. M., & Park, F. C. (2017). Modern Robotics: Mechanics, Planning, and Control. Cambridge University Press.

РОЗРОБЛЕННЯ ЧАТ-БОТА ДЛЯ СЛУЖБИ ТАКСІ В TELEGRAM

Маслов Олег Віталійович

студент кафедри програмних засобів і технологій
Херсонський національний технічний університет, Україна

Ляшенко Олена Миколаївна

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри програмних засобів і технологій
Херсонський національний технічний університет, Україна

Архітектура програми включає наступні компоненти інтерфейсу:

1. Клієнтський інтерфейс (Client Interface):

- екран привітання: інтерактивний екран, на якому користувач може ввести свої дані або зареєструватися;
- головний екран (меню): відображає основні опції та функції, які користувач може виконати;
- екрани діалогу: відображаються для взаємодії з користувачем, наприклад, для введення адреси, вибору опцій тощо;
- історія замовлень: відображається список попередніх замовлень користувача з деталями кожного замовлення.

2. Модуль обробки повідомлень (Message Handling Module):

- приймання повідомлень від користувача через API телеграм-бота;
- розпізнавання команд та інших повідомлень користувача;
- виконання відповідних дій на основі отриманих повідомлень (наприклад, створення нового замовлення, перегляд історії тощо);
- формування відповідей та відправлення їх назад користувачу через API телеграм-бота.

3. Керівництво замовленнями (Order Management):

- створення нових замовлень в базі даних на основі отриманих від користувача даних, відстеження статусу замовлень та оновлення їх у базі даних;
- призначення водіїв на замовлення, розрахунок вартості поїздки та операції з оплатою.

Модуль взаємодії зі службами таксі (Taxi Service Integration Module):

- взаємодія з зовнішніми сервісами таксі для отримання доступних водіїв, розрахунку вартості поїздки тощо;
- відправлення даних замовлення в сервіс таксі для виклику водія;
- отримання даних про доступних водіїв та їхнє розташування.

База даних (Database):

- зберігання інформації про користувачів, замовлення, водіїв, оцінки тощо;
- запити до бази даних для отримання, збереження та оновлення даних.

–Логіка бізнес-процесів (Business Logic):

- обробка бізнес-логіки, такої як валідація введених даних, розрахунок вартості поїздки, керування статусами замовлень тощо;

- взаємодія з іншими компонентами системи для виконання потрібних операцій.

Логування (Logging):

- запис подій та помилок для налагодження, моніторингу та аналізу роботи

системи.

Модуль автентифікації та авторизації (Authentication and Authorization):

- забезпечення механізмів автентифікації користувачів;
- застосування різних методів автентифікації, таких як пароль, токени або сторонні сервіси (наприклад, OAuth);
- керування правами доступу користувачів до функціональності додатку.

Модуль повідомлень та сповіщень (Messaging and Notifications):

- відправлення сповіщень користувачам, пов'язаним зі статусами замовлень, оновленнями тощо;
- приймання повідомлень від інших систем або служб (наприклад, повідомлення від сервісу таксі про прибуття водія).

Модуль аналітики та статистики (Analytics and Statistics):

- збір, обробка та аналіз даних про користувачів, замовлення, водіїв та інші параметри;
- створення звітів та статистичних даних для внутрішнього аналізу та прийняття рішень.

Модуль безпеки (Security):

- захист додатку від різних видів атак, таких як кросс-сайтовий скриптинг (XSS), внедрення SQL-запитів (SQL injection) тощо;
- застосування найкращих практик щодо безпеки, таких як шифрування, хешування паролів, захист доступу до бази даних тощо.

Інтеграція з іншими сервісами (Integration with Other Services):

- взаємодія з іншими сервісами, такими як платіжні шлюзи, сервіси геолокації, соціальні мережі тощо;
- обмін даними з цими сервісами для забезпечення функціональності та покращення користувацького досвіду.

Модуль локалізації (Localization):

- забезпечення підтримки різних мов та локалей в інтерфейсі користувача;
- завантаження та керування ресурсами для перекладу текстових рядків, повідомлень та інших елементів інтерфейсу.

Модуль бізнес-логіки (Business Logic):

- реалізація основних функціональних можливостей додатку, таких як обробка замовлень, керування водіями та користувачами, розрахунок вартості поїздок тощо;
- взаємодія з базою даних та іншими модулями для забезпечення функціональності додатку.

Модуль керування запитами (Request Handling):

- приймання та обробка запитів від користувачів через Telegram API;
- маршрутизація запитів до відповідних обробників та модулів.

Модуль взаємодії з сервісами таксі (Taxi Services Integration):

- інтеграція зі сторонніми сервісами таксі для приймання замовлень, передачі даних про водіїв та оновлення статусів поїздок;
- взаємодія з API сервісів таксі для виконання необхідних операцій.

Модуль аутентифікації та авторизації (Authentication and Authorization):

- забезпечення механізмів аутентифікації та авторизації користувачів;
- керування доступом до функціональності додатку на основі прав доступу та ролей користувачів.

Модуль безпеки (Security):

- захист додатку від вразливостей, атак та незаконного доступу;

–використання механізмів шифрування, перевірки даних та інших методів безпеки.

Приклади екранних форм програми подано на рис. 1-2.

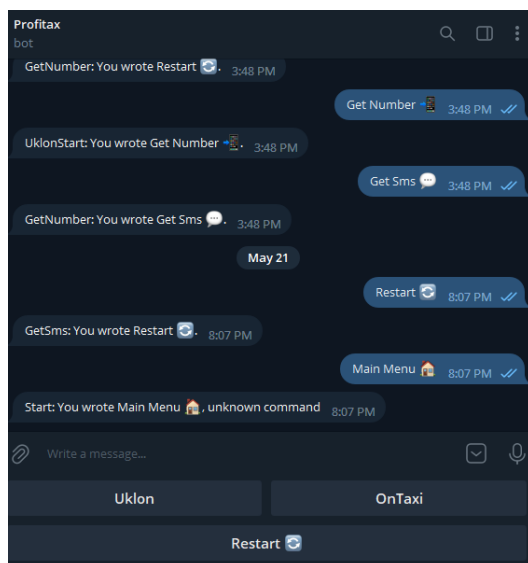

Рис. 1. Можливість вибрати тип таксі перевізника

Рис. 2. Вибір таксі Uklon

Список використаних джерел:

1. Clean Architecture with ASP.NET Core. URL: <https://docs.microsoft.com/uk-ua/dotnet/architecture/modern-web-apps-azure/common-web-application-architectures#clean-architecture> (дата звернення 30.05.2023).
2. C# Programming Guide. Документація Microsoft. URL: <https://docs.microsoft.com/uk-ua/dotnet/csharp/programming-guide/> (дата звернення 30.05.2023).
3. Microsoft Developer Network (MSDN). URL: <https://msdn.microsoft.com/> (дата звернення 30.05.2023).
4. ASP.NET Core - Документація Microsoft. URL: <https://docs.microsoft.com/uk-ua/aspnet/core/> (дата звернення 30.05.2023).
5. C# Station. URL: <https://www.csharp-station.com/> (дата звернення 30.05.2023).

СЕКЦІЯ XVI. СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ НА МАСИВІ ФІКТИВНИХ ЗМННИХ ПРИ ПОБУДОВІ СКОРИНГОВИХ МОДЕЛЕЙ

Савіна Світлана Станіславівна

ORCID ID: 0000-0003-0227-7081

канд. екон. наук, доцент кафедри математичного моделювання та статистики
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Водзянова Наталія Костянтинівна

старший викладач кафедри математичного моделювання та статистики
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Найбільш часто у практиці банківської діяльності використовуються скорингові моделі для оцінки платоспроможності потенційних позичальників на етапі подання заявки на кредит. Однак, сфера використання скорингових моделей останнім часом поширюється і на розв'язання інших задач, де необхідно провести класифікацію об'єктів. Наприклад, можливе застосування скорингових моделей для ефективної оцінки потенційних клієнтів при проведенні лід-скорингу [1]. Оскільки для оцінки клієнтів використовується певний набір показників, який співставляється з бінарною інформацією про те, чи здійснив клієнт покупку, то очевидно, що всі методи, які розроблені для побудови скорингових моделей, можуть бути застосовані і в даному випадку. Таким чином, актуальність розробки математичних методів та моделей для проведення скорингу зростає у зв'язку з постійним розширенням сфери їх застосування. У спеціалізованій літературі виділяють як методи, які дають найвищу ефективність при побудові скорингових моделей, логістичну регресію, дерева рішень та нейронні мережі [2].

Дане дослідження є продовженням досліджень [3, 4], які присвячені розробці скорингової моделі для предикторів, більшість яких є якісними величинами.

Вихідним масивом даних є банківська інформація про позичальників, у якій сім з десяти показників є якісними. Якісні показники – кредитна історія, наявність депозитів, наявність нерухомого майна, цільове призначення кредиту, тривалість зайнятості на момент кредитування, рівень кваліфікації позичальника, наявність коштів на поточному картковому рахунку. Крім того використано три кількісні показники – стать, вік позичальника, строк кредиту.

Введення у модель якісних показників відбувалось за рахунок їх перетворення у кількісні. Наприклад, такий показник, як кредитна історія позичальника має чотири рівні:

- 1) кредитна історія відсутня,
- 2) всі попередні кредитні зобов'язання виконані вчасно,

- 3) були проблеми у попередніх кредитах,
- 4) є проблеми у поточних кредитах.

Кожен вказаний рівень кодується за допомогою однієї бінарної змінної, однак у модель вводяться лише три з них, оскільки чотири змінні разом пов'язані функціональним зв'язком. Наявна вибірка містить нерівну кількість надійних та ненадійних позичальників. З 1000 об'єктів 700 – містить інформацію про надійних позичальників.

У проведених нами дослідженнях [3, 4] використовувались логістична регресія та поліноміальна логістична регресія. Було виокремлено 9 чинників, оцінки параметрів яких є достовірними. При порівнянні результатів двох зазначених моделей встановлено, що якість класифікації для поліноміальної логістичної регресії суттєво зростає. У моделі було представлено три класи позичальників. Точність класифікації для кожного класу складала відповідно 78,5%, 81,3%, 90,6%.

Наступним підходом стало застосування для побудови скорингових моделей нейронних мереж. Нейронні мережі вважаються найбільш досконалим інструментом, який здатен виявляти складні закономірності у наявній інформації завдяки своїй здатності до навчання та самоорганізації [5].

Для побудови скорингової моделі було використано раніше обрані 9 змінних та побудовано нейромережу у вигляді багатошарового персептрону з одним проміжним шаром. Реалізація моделей здійснювалась засобами ППП Statistica. Модуль, який виконує розрахунки на основі нейромереж, дає змогу автоматичного навчання нейронних мереж з різними початковими параметрами. У нашому дослідженні проводились експерименти з різною кількістю нейронів на проміжному шарі. Результати розрахунків для п'яти кращих мереж представлені в табл. 1

Таблиця 1

Результати класифікації позичальників на основі нейромереж

Кількість нейронів проміжного шару	Відсоток правильно класифікованих позичальників на навчальній вибірці	Відсоток правильно класифікованих позичальників на контрольній вибірці	Відсоток правильно класифікованих позичальників на тестовій вибірці
4	71,00	73,33	67,33
5	71,86	72,67	70,00
4	73,14	72,00	68,00
10	70,71	72,67	71,33
4	71,43	70,67	70,00

За даними табл. 1 можемо бачити, що задовільні результати дають нейромережі з невеликою кількістю нейронів на проміжному шарі. Три з п'яти представлених моделей мають 4 нейрони проміжного шару. Загально прийнятою є вимога використання невеликої кількості нейронів на проміжному шарі. Отримані моделі підтверджують, що для 9 вхідних змінних достатньо 4 нейронів проміжного шару, оскільки показники ефективності для моделей з більшою кількістю нейронів проміжного шару не суттєво відрізняються. Відсоток правильно класифікованих позичальників на навчальній, контрольній та тестовій вибірках є дуже близьким для всіх п'яти моделей, що свідчить про їх хорошу якість. Ефективність класифікації перевищує показники всіх проведених нами раніше експериментів з логістичною регресією. Порівняння отриманих результатів з поліноміальною логістичною регресією є не коректним, оскільки для неї виділялось три класи об'єктів.

Загальним висновком за всіма проведеними дослідженнями можна вважати рекомендацію використовувати для масиву даних з фіктивних змінних нейромережі,

якщо необхідно розподілити об'єкти лише на два класи. Достатньо застосовувати нейромережу найбільш простої архітектури (багатошаровий персептрон) та невелику кількість нейронів на проміжному шарі. Для випадку, коли банківська установа зацікавлена у більш гнучкому розподілі позичальників на класи доцільно застосовувати поліноміальну логістичну регресію.

Список використаних джерел:

1. Чернівчан О. 5 порад для ефективно оцінки потенційних клієнтів: лід-скоринг, який збільшить продажі. Електронний ресурс URL: web-promo.ua/ua/blog/5-sovetov-dlya-effektivnoj-ocenki-potencialnyh-klientov-led-skoring-kotoryj-uvelichit-prodazhi/.
2. Li, S., Liu, H., & Ma, J. (2020). Deep Credit Scoring: Using Deep Neural Networks to Improve Credit Scoring Models. *Journal of Big Data Analytics*, 5(1), 1-19. doi: 10.1186/s40537-019-0261-0.
3. Савіна С.С., Водзянова Н.К. (2023). Побудова моделі оцінки ймовірності дефолту позичальників на основі якісних показників Розвиток наукової думки постіндустріального суспільства: сучасний дискурс: матеріали III Міжнародної наукової конференції, м. Львів, 28 квітня, 2023 р., Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: Європейська наукова платформа, 192, 103-105. doi: 10.36074/mcnd-28.04.2023.
4. Савіна С.С., Водзянова Н.К. (2023) Застосування поліноміальної логістичної регресії при побудові скорингових моделей Актуальні питання розвитку галузей науки: матеріали I Міжнародної наукової конференції, м. Чернігів, 12 травня, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: Європейська наукова платформа, 2023. — 212 с. стор 130-132. doi: 10.36074/mcnd-12.05.2023
5. Матвийук А.В. Штучний інтелект в економіці: нейронні мережі, нечітка логіка: монографія. Київ : КНЕУ, 2011. 439 с.

СЕКЦІЯ XVII. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

GPS ТРЕКЕР

Ксьонов Богдан Олегович

здобувач вищої освіти, Факультет інформаційних
радіотехнологій та технічного захисту інформації

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Ганшин Дмитро Геннадійович

Старший викладач кафедри радіотехнологій
інформаційно-комунікаційних систем, старший викладач

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Актуальність проекту:

Зростання інтересу до систем місцезнаходження та використання GPS трекерів стало актуальним у сучасному світі. Це пов'язано зі збільшенням потреби у точному визначенні місцезнаходження об'єктів, що має велике значення для різних галузей, включаючи транспорт, логістику, безпеку та особисту використання.

У сучасному світі існує зростаючий інтерес до систем місцезнаходження та використання GPS трекерів. Це обумовлено рядом факторів, включаючи зростання потреби у точному визначенні місцезнаходження об'єктів у різних галузях, таких як транспорт, логістика, безпека та особисте використання.

Наприклад, у сфері транспорту і логістики точне визначення місцезнаходження транспортних засобів дозволяє підвищити ефективність маршрутизації, зменшити затримки та забезпечити кращий контроль за вантажами. У сфері безпеки системи місцезнаходження допомагають відстежувати рух осіб та реагувати на небезпечні ситуації в реальному часі.

Основна розробка:

В наш час супутникова навігація дуже широко використовується, тому в останній час моніторинг автотранспорту набув широкого застосування на підприємствах, що займаються вантажоперевезеннями, які зіткнулися з проблемою необхідності контролю автотранспорту протягом проходження його по маршруту.

GPS моніторинг транспорту це технологія, що застосовується в диспетчерських службах на транспорті, а також для вирішення завдань транспортної логістики в системах управління перевезеннями та автоматизованих системах керування автопарком для контролю фактичних маршрутів транспортних засобів за допомогою системи GPS.

Розробка пристрою GPS трекер, який буде передавати дані про місцезнаходження, а також зберігати їх на пристрої є актуальною темою на сьогодні. GPS трекер - це пристрій, який дозволяє в реальному часі відстежувати місцезнаходження об'єкта. Використання GPS трекера допомагає вирішити проблему відсутності точної інформації про місцезнаходження об'єктів, що може призводити до

втрати часу, ресурсів та неефективного використання ресурсів.

Принцип роботи GPS трекера:

Базується на використанні системи глобального позиціонування (GPS), яка складається з супутників, які передають сигнали до приймача на трекері.

Приймач отримує сигнали від кількох супутників та використовує їх для визначення свого точного місцезнаходження за допомогою триангуляції. Ці дані передаються на сервер або зберігаються на самому трекері, де їх можна переглядати через веб-інтерфейс або мобільний додаток.

Проблема, яку вирішуємо:

GPS трекер є пристроєм, який дозволяє в реальному часі відстежувати місцезнаходження об'єкта. Він вирішує проблему відсутності точної інформації про місцезнаходження об'єктів, що може призводити до втрати часу, ресурсів та неефективного використання ресурсів.

Вигода для користувачів GPS трекера:

GPS трекер корисний для різних груп користувачів, включаючи власників транспортних засобів, логістичні компанії, служби безпеки, родини з дітьми та активних подорожуючих. Він надає можливість точно відстежувати розташування об'єктів у реальному часі, забезпечує безпеку та спрощує управління рухомими активами.

–Власники транспортних засобів можуть використовувати GPS трекери для відстеження руху своїх автомобілів або вантажівок, контролю швидкості та маршрутизації, а також для забезпечення безпеки автопарку.

–Логістичні компанії можуть використовувати GPS трекери для відстеження вантажів, контролю доставки та оптимізації маршрутів, що допомагає зменшити затрати і покращити ефективність доставки.

–Родини з дітьми можуть використовувати GPS трекери, щоб відстежувати місцезнаходження своїх дітей і забезпечити їх безпеку.

–Активні подорожуючі можуть використовувати GPS трекери для відстеження свого маршруту, пішохідних екскурсій або для забезпечення безпеки під час відпочинку у природних місцях.

Основні переваги дослідження GPS трекера:

–Висока точність місцезнаходження завдяки використанню системи GPS.

–Реальний час оновлення інформації про місцезнаходження об'єктів.

–Можливість стежити за рухом об'єктів та аналізувати їх маршрутизацію.

–Віддалений доступ до інформації про місцезнаходження через мобільні додатки або веб-інтерфейс.

–Можливість встановлення додаткових функцій, таких як сповіщення про зміну режиму руху, стан батареї тощо.

Недоліки дослідження GPS трекера:

–Залежність від сигналу GPS, що може бути обмеженим в місцях з високою щільністю будівель або у закритих приміщеннях.

–Потреба в енергозабезпеченні для живлення трекера, що може вимагати періодичного заряджання або підключення до джерела живлення.

–Можливість збоїв або неправильної роботи системи, якщо пристрій пошкоджений або піддіється впливу небажаних факторів.

Апаратна частина GPS-трекера:

На рисунку 1 приведена структурна блок схема пристрою.

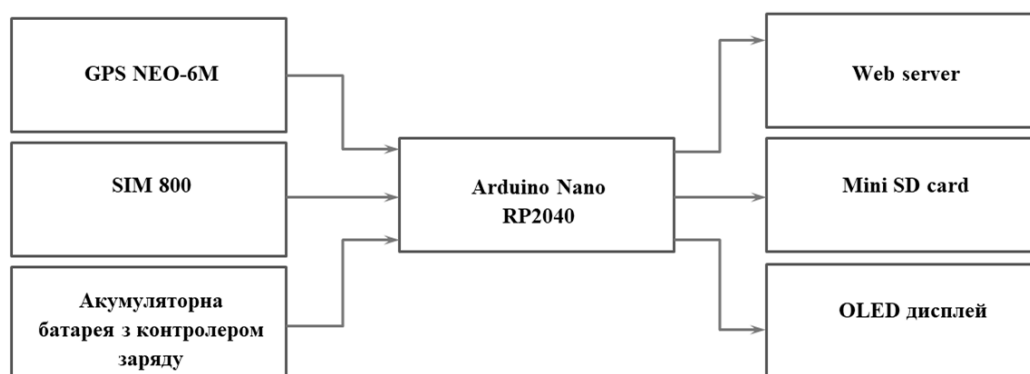

Рис. 1. Структурна блок схема пристрою

Пристрій складається з наступних блоків:

–Плата Arduino nano RP2040 з мікроконтролером Raspberry Pi RP2040, виконує наш код, зчитує данні з GPS модуля, відправляє отримані данні на сервер та записує отримані дані на мікро SD карту, відображає на дисплеї заряд акумулятору час та координати.

–Модуль GPS NEO-6M, використовується для отримання даних про глобальне позиціонування, тобто для визначення місця знаходження.

–Модуль SIM800, це GSM модуль за допомогою якого можна відправляти данні через GPRS до серверу при наявності мобільного зв'язку.

–Акумуляторна батарея з контролером заряду, забезпечує автономність пристрою від акумуляторної батареї.

–OLED дисплей, використовується для відображення даних на дисплеї для зручності користування пристроєм користувачем. Відображаємо рівень заряду акумуляторної батареї, дату, час та координати що отримали з GPS модулю.

–Модуль для мікро SD карти, використовуємо для запису на мікро SD карту отриманих даних з GPS модулю, тобто створюємо історію переміщення пристрою.

–Web server приймає данні від пристрою та зберігає в базу даних для зберігання отриманих даних.

Розроблений пристрій GPS трекер дозволяє відстежувати місце знаходження пристрою в онлайн режимі за рахунок надсилання даних пристроєм на вебсервер. Також пристрій записує данні місця знаходження на флеш накопичувач тобто робить легування даних про місце знаходження пристрою.

Пристрій також має дисплей для відображення наступних даних: рівень заряду акумуляторної батареї, поточну дату, поточний час, координати поточного місцезнаходження пристрою. Приклад відображення даних на дисплеї приведено на рисунку 2.

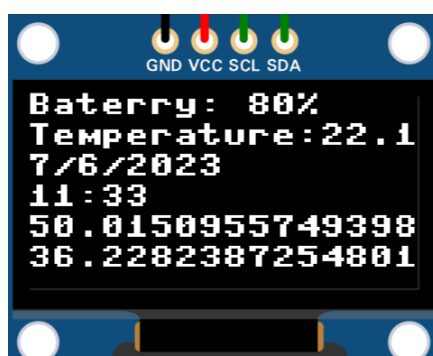

Рис. 2. Вивід даних на дисплей

Висновки:

GPS трекери є ефективними засобами відстеження місцезнаходження об'єктів у реальному часі. Вони мають широкий спектр застосувань і забезпечують точну інформацію про розташування об'єктів. Проте, необхідно враховувати їх недоліки, такі як залежність від сигналу GPS та потреба в енергозабезпеченні.

Список використаних джерел:

1. S. E. Bibri, "The IoT for smart sustainable cities of the future: An analytical framework for sensor-based big data applications for environmental sustainability," *Sustainable Cities and Society*, vol. 38, pp. 230-253, 2018.
2. L. Atzori, A. Iera, and G. Morabito, "The Internet of Things: A survey," *Computer Networks*, vol. 54, no. 15, pp. 2787-2805, 2010.
3. P. Bellavista, A. Corradi, and L. Foschini, "Convergence of MANET and WSN in IoT Urban Scenarios," *IEEE Internet of Things Journal*, vol. 1, no. 6, pp. 578-589, 2014.
4. P. Chatzimisios, A. C. Boucouvalas, and V. Vitsas, "A Survey on Positioning Techniques for Mobile Wireless Networks," *IEEE Communications Surveys & Tutorials*, vol. 11, no. 1, pp. 12-22, 2009.
5. D. Miorandi, S. Sicari, F. De Pellegrini, and I. Chlamtac, "Internet of things: Vision, applications and research challenges," *Ad Hoc Networks*, vol. 10, no. 7, pp. 1497-1516, 2012.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВРАЗЛИВОСТІ БЕЗДРОТОВИХ МЕРЕЖ

Колесник Едуард Андрійович

здобувач вищої освіти, Факультет інформаційних
радіотехнологій та технічного захисту інформації
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Алфьоров Микола Євгенович

Старший викладач кафедри радіотехнологій
інформаційно-комунікаційних систем, старший викладач
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Актуальність проекту:

Мережі Ethernet призначені для надання нового спектру комерційних послуг передачі даних як для корпоративних, так і для домашніх користувачів. Але технології постійно розвиваються й у 1998 році було створено технологію бездротової локальної мережі, вона отримала назва WiFi. Технологію створено на основі стандартів IEEE 802.11.

Ця технологія, що дозволяє реалізувати доступ до мережі Ethernet, без використання проводів, при цьому втрати швидкості доступу будуть мінімальними. Також технологія має достатній запас зростання для розвитку. Приблизно з 2009 року мережі WiFi набули широкої популярності як у домашніх користувачів, так і у компаній [1].

Все це дозволило технології WiFi зайняти лідируючі місця у сфері бездротових технологій зв'язку. Крім удосконалення швидкості та дальності WiFi сигналу також важливою складовою є безпека бездротових мереж.

Вразливість Wi-Fi-мережі у тому, що з передачі використовується повітря. Це означає, що будь-яка людина, яка знаходиться поблизу вашої бездротової мережі, може спробувати отримати до неї доступ.

Щоб наочно продемонструвати вразливості бездротових мереж, дослідники мережевої безпеки з проекту Sophos, відомі як «warbiking», їздять центральними вулицями найбільших мегаполісів у світі на велосипедах, обладнаних спеціалізованими антенами, у пошуках мережевих уразливостей, сканують десятки тисяч Wi-Fi., що потрапляють у зону видимості їх устаткування.

Результати їх досліджень вражають. Так, наприклад, із 81743 бездротових мереж, просканираних кілька років тому в Лондоні, 29,5 % взагалі не мають жодного захисту або використовують алгоритм WEP (Wired Equivalent Privacy), що вже понад 15 років вважається вкрай вразливим. Більше того, ще 52% відсканованих мереж використовували Wi-Fi protected Access (WPA), який також не рекомендується використовувати спеціалістами в сфері інформаційної безпеки[2].

Вигода даної теми:

- розробка методик захисту інформації в бездротових мережах;
- дослідження вразливостей бездротових мереж сприяє розвитку нових методів захисту, що можуть бути використані для подальшого покращення безпеки та захисту мереж;

– вибір інструментів для тестування Wi-Fi мереж.

Основне дослідження:

– аналіз вразливостей стандартних протоколів бездротового зв'язку;

– розробка нових методів виявлення та захисту від атак, що специфічні для бездротових мереж;

– експериментальне дослідження реальних бездротових мереж з метою визначення слабких місць та пропозицій щодо покращення їх безпеки;

– розробка рекомендацій щодо захисту бездротових мереж для користувачів.

Дослідження вразливості WPS.

Wi-Fi Protected Setup, WPS – стандарт (і однойменний протокол) напівавтоматичного створення бездротової мережі Wi-Fi, створений Wi-Fi Alliance. Офіційно запущено 8 січня 2007 року.

Метою протоколу WPS є спрощення процесу налаштування бездротової мережі, тому спочатку він називався Wi-Fi Simple Config. Протокол покликаний надати допомогу користувачам, які не мають широких знань про безпеку в бездротових мережах, і як наслідок мають складнощі при здійсненні налаштувань.

WPS автоматично позначає ім'я мережі та задає шифрування для захисту бездротової Wi-Fi-мережі від несанкціонованого доступу до мережі, при цьому немає необхідності вручну задавати всі параметри[3].

Метою представленої роботи є перевірка точок доступу на вразливість Pixie Dust. Перевірити цю вразливість можна за допомогою Kali Linux та інструменту Wifite, який вже встановлений у системі за замовчуванням.

Цей інструмент дуже простий у використанні, має велику кількість функцій, і всі його процеси автоматизовані, що значно полегшує процес перевірки вразливості.

Основні особливості програми можна знайти в Інструменти для тестування бездротових мереж Kali Linux. Після запуску програма автоматично переводить бездротовий адаптер у режим моніторингу. У цьому режимі він пасивно спостерігатиме за всіма пакетами доступних бездротових мереж у радіусі своєї зони дії.

Далі Wifite автоматично розпочне пошук усіх Wi-Fi мереж у зоні досяжності. Зупинити пошук можна примусово, натиснувши певне сполучення клавіш. В результаті сканування можна побачити наступну інформацію про бездротові мережі.

NUM	ESSID	CH	ENCR	POWER	WPS?	CLIENT
1	TP-LINK_30D29	12	WPA	59db	yes	1
2	pers	2	WPA	32db	lock	
3	DIR-615	9	WPA	25db	no	
4	ASUS	10	WPA	21db	yes	1
5	Dom-30_19	3	WPA	21db	yes	
6	Keenetic-35	11	WPA	17db	yes	
7	WiFi-25	1	WPA	16db	yes	
8	WiFi-42	11	WPA	15db	yes	
9	Kvartira	22	WPA	14db	yes	
10	Keenetic-4241	8	WPA	14db	lock	2
11	DOM 34-111	9	WPA	14db	yes	
12	DIR-300	1	WPA	14db	no	

Рис. 1.1. Інформація про бездротові мережі Wifite

Після ознайомлення зі списком точок доступу вибирається та, яку потрібно перевірити.

```
[+] (1/1) Starting attacks against 2C:56:DC:88:F8:30 (ASUS)
[+] ASUS (27db) WPS Pixie-Dust: [4m55s] Cracked WPS PIN: 12306640
[+] ASUS (27db) WPS Pixie-Dust: [4m48s] Cracked WPS PSK: 20162016
[+] ESSID: ASUS
[+] BSSID: 2C:56:DC:88:F8:30
[+] Encryption: WPA (WPS)
[+] WPS PIN: 12306640
[+] PSK/Password: 20162016
[+] saved crack result to cracked.txt (1 total)
[+] Finished attacking 1 target(s), exiting
[!] Note: Leaving interface in Monitor Mode!
[!] To disable Monitor Mode when finished: airmon-ng stop wlan0mon
```

Рис. 1.2. Результати перевірки точки доступу на вразливість

Відображаються параметри бездротової мережі, що розглядається, у тому числі і WPS PIN, завдяки якому Wifite підключився до точки доступу і отримав пароль від бездротової мережі:

- ESSID – назва точки доступу,
- BSSID – MAC адреса точки доступу,
- Encryption – тип шифрування ключа точки доступу,
- WPS PIN – пін-код WPS точки доступу, що розглядається,
- PSK/Password - пароль точки доступу.

Для перевірки на вразливість точок доступу в межах міста було проведено дослідження у місцях з високою щільністю бездротових мереж: спальний район [5].

Нижче наводяться дані для однієї з них (з метою збереження конфіденційності даних, SSID точки доступу та її MAC-адреса частково приховані): У спальному районі з кожних 10 точок доступу 6 схильні до вразливості, що перевіряється. Дані однієї з них представлені нижче (частково приховані):

```
psk: tek889nj,
bssid: 8C:7B:**:1D:**:58
pin: 63167767,
ssid: WiFi-**
тип: WPS.
```

Висновок:

Підсумовуючи, слід зазначити, що не всі точки доступу схильні до вразливості PixieDust. Найбільше схильні точки доступу фірми ZyXEL модель Keenetic. З іншого боку, можна сказати, що у половині випадків SSID мережі не змінювався, тобто залишився за назвою фірми-виробника, заданого за умовчанням. А функція WPS була включена менш ніж у половині точок доступу.

Найбільша частка вразливих точок доступу знаходиться в спальному районі, тому що звичайні користувачі домашніх бездротових мереж не вникають у суть налаштувань безпеки мережі та залишають ті, що прописані за умовчанням в устаткуванні. Загалом рекомендації щодо захисту бездротових мереж 802.11 такі:

- найголовніший і найпростіший метод захисту – це відключення функції WPS у налаштуваннях маршрутизатора;
- придумати унікальне ім'я (SSID) для бездротової мережі та зробити її прихованою. Без точної назви точки доступу не можна підключитися до неї;
- додати перевірку за MAC-адресою. Зловмисник навіть за наявності пароля від мережі не зможе підключитись до неї в цьому випадку;
- зменшити радіус сигналу бездротової мережі, щоб зловмисник не міг працювати в ній здалеку;
- увімкнути шифрування. Використовувати по можливості новий протокол

шифрування WPA3, у якому поки що не знайдено вразливості;
– найрадикальніший метод – це користуватися провідним Інтернетом.

Список використаних джерел:

1. "Hacking Exposed Wireless: Wireless Security Secrets & Solutions" - Johnny Cache, Joshua Wright, Vincent Liu. McGraw-Hill Education. - 512 ст.
2. "Wi-Foo: The Secrets of Wireless Hacking" - Andrew Vladimirov, Konstantin Gavrilenko, Andrei Mikhailovsky. Addison-Wesley Professional. - 528 ст.
3. "Wireless Security: Models, Threats, and Solutions" - Randall K. Nichols. McGraw-Hill Education. - 432 ст.
4. "The Mobile Application Hacker's Handbook" - Dominic Chell, Tyrone Erasmus, Shaun Colley, Ollie Whitehouse. Wiley. - 784 ст.
5. "Security Engineering: A Guide to Building Dependable Distributed Systems" - Ross J. Anderson. Wiley. - 1080 ст.
6. "Cryptography and Network Security: Principles and Practice" - William Stallings. Pearson. – 752 ст.

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ РОЗУМНОГО МІСТА

Шустрова Анна Євгенівна

здобувач вищої освіти, Факультет інформаційних
радіотехнологій та технічного захисту інформації
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Бітченко Олександр Миколайович

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри
радіотехнологій інформаційно-комунікаційних систем
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Актуальність проекту:

Концепція "Інтернет речей" – одна з тих нових ідей, які здатні не тільки радикально змінити вигляд телекомунікаційної та інформаційної системи, а й суттєво вплинути на спосіб життя людей.

З кожним роком збільшується кількість пристроїв, підключених до мережі. Впровадження «Інтернету речей» сприяє розвитку економіки та підвищення рівня життя країни з мінімальними інвестиціями.

"Інтернет речей" прискорить розвиток Розумних міст. Зараз в деяких містах ми спостерігаємо лише початок цих процесів, але вже позитивно оцінюємо нововведення у сфері транспорту, комунікацій, медицині та інших сферах життя, хоча на початкових етапах було багато скептицизму та недовіри.

«Інтернет речей» стане великим бізнес-майданчиком. Постачальники послуг за невелику оплату можуть продавати свої послуги та отримувати прибуток. Це може стати статтею доходу бюджету держави[1].

Вигода даної теми:

- розробка можливих сценаріїв впровадження IoT;
- вибір можливих сфер та впровадження IoT та використання його у містах;
- вибір систем керування технологіями розумних міст;
- розрахунок пропускної спроможності мережі LoRa.

Основне дослідження

- вибір інструментів для побудову мереж IoT;
- вибір можливих сфер та впровадження IoT та використання його у містах;
- вибір бездротового зв'язку для роботи мережі;
- розрахунок пропускної спроможності мережі LoRa.

IoT — один із найстрімкіших напрямків у технологіях, і дуже активними її амбасадорами в усьому світі є мобільні оператори. Що не дивно, адже вони перебувають у постійному пошуку нових напрямків бізнесу, які не дозволять їм остаточно перетворитися на «трубу» і стати просто провайдерами мобільного інтернету[2]. Глобальний Vodafone був не тільки серед перших у впровадженні IoT, але й зараз залишається серед світових лідерів у розвитку інтернету речей. Бізнес IoT у групі компаній Vodafone зростає на 25% на рік, послугами користується близько 1500 компаній, а в мережі вже налічується 99 мільйонів підключень.

Якщо говорити про глобальні обсяги ринку, то зараз вони становлять \$109 мільярдів, до 2025 року цифра має подвоїтися. Якщо зараз ще основним драйвером розвитку є пристрої, то найближчими роками ними стануть послуги. IoT вже застосовується у 34% компаній, і для трьох чвертей він став критично важливою частиною. Дійсно, українські оператори давно пропонують послугу M2M, але IoT — це

дещо нове[3].

M2M (передача даних machine-to-machine) – це лише частина інтернету речей, зв'язок та передача даних. Повноцінний IoT має на увазі більш глибоку автоматизацію та аналітику. Big Data зможе стати гарною підмогою у розвитку інтернету речей, оскільки даних буде багато і на їх підставі можна робити глибші прогнози.

Розумне місто (smart city) – це тісно взаємопов'язана система нових інформаційних та комунікативних технологій з інтернетом речей (IoT), для спрощення та оптимізації управління процесів усередині міста та покращення якості життя населення[4].

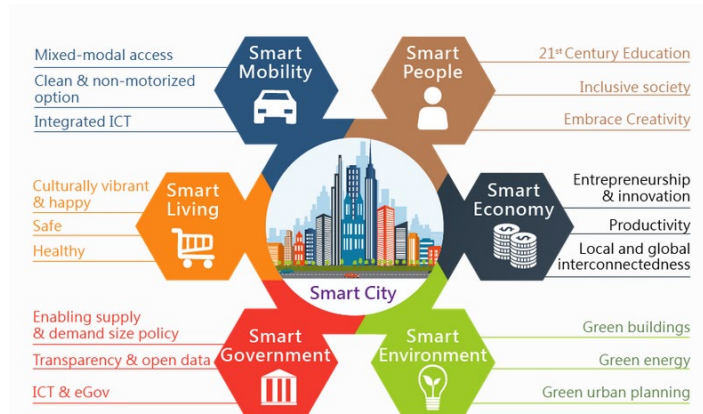

Рис. 1.1. IoT в Smart City

Розумне місто виконує два найважливіші завдання:

- збирає та передає всі дані представникам управління;
- налагоджує взаємозв'язок між городянами та управлінням міста, а також благоустрій середовища.

Перевага розумного міста полягають у підвищенні рівня життя всіх громадян та у зменшенні витрат усіх процесів, завдяки автоматизації. У березні місяці 2015 року Semtech Corporation зробили заяву про нове та важливе досягнення у сфері технологій бездротової передачі даних. Вони презентували мережевий енергоефективний протокол LoRaWAN (Long Range Wide Area Networks)[5].

Цей протокол забезпечує масу переваг на відміну від Wi-Fi та стільниковими мережами, завдяки застосуванню технологій M2M (міжмашинних комунікацій). На ринку 1.2 бездротового зв'язку технологія викликала величезний інтерес у виробників та вендорів.

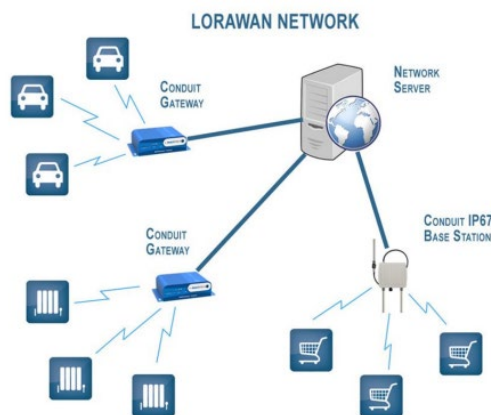

Рис. 1.2. Типова бездротова мережа LoRaWAN

Типова бездротова мережа LoRaWAN є сукупністю шлюзів (gateways), що пересилають повідомлення між кінцевими пристроями (end-devices) та центральним сервером (Network Server, NS), та характеризується "зоряною" топологією[6].

Розрахунок ємності мережі.

Оцінка пропускної спроможності системи "чиста ALOHA" визначається за таких припущень:

- користувачські дані, призначені для передачі, надходять на термінали випадково, утворюючи пуасонівський потік;
- відкинуті через помилки передачі пакети передаються повторно, утворюючи також пуасонівський потік;
- всі пакети даних мають однакову довжину та передаються однаково час;
- у мережі знаходиться нескінченна кількість віддалених терміналів (при цьому якщо термінал вже передає дані, це ніяк не впливає на ймовірність передачі даних іншими терміналами).

Графік пропускної спроможності наведено рисунку 1.3.

Максимальне значення пропускної спроможності досягається при інтенсивності надходження пакетів (G) дорівнює 0,5 і становить 0,184 (при цьому ймовірність втрати пакетів через колізію – PLOSS становитиме 63%).

При інтенсивності надходження пакетів (G) дорівнює 0,0256 ймовірність втрати пакетів через колізію (p_{LOSS}) становить 5%.

Час передачі пакетів по мережі LoRa, а також ємність мережі визначаються використанням для передачі коефіцієнтом розширення спектра, а зрештою – якістю сигналу мережі.

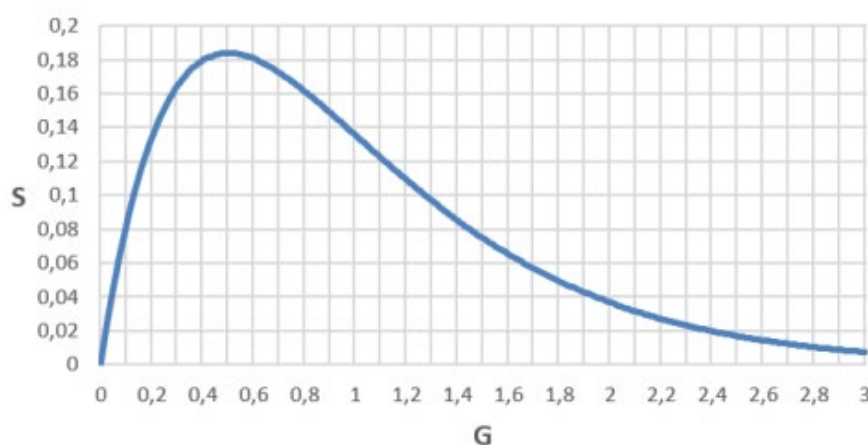

Рис. 1.3. Пропускна спроможність мережі LoRa

Так, тривалість передачі одного up-link пакета з корисним навантаженням 10 байт за мінімального коефіцієнта розширення спектра ($SF=7$) складає 59,65мс, а при максимальному ($SF=12$) - 1253,38мс

Висновок:

Вивчаючи та аналізуючи теоретичні джерела зроблено висновки, що застосування цих технологій надає величезні можливості для покращення умов життя людей, оптимізації всіх систем міського життя.

Зроблено розрахунки ефективності LoRa: поширення радіохвиль, чутливості приймача, енергетичного потенціалу лінії зв'язку технології LoRa, ємності мережі LoRa. Розрахунки з'явилися доказом переваги даної технології в даний час та обґрунтувало застосування протоколу LoRaWAN у нашій країні.

Список використаних джерел:

1. Giffinger, R., Fertner, C., Kramar, H., Kalasek, R., Pichler-Milanović, N., & Meijers, E. (2007). Smart cities: Ranking of European medium-sized cities. Vienna University of Technology.
2. Anthopoulos, L. G. (2017). Understanding the smart city domain: A literature review. *Cities*, 67, 43-60.
3. Nam, T., & Pardo, T. A. (2011). Smart city as urban innovation: Focusing on management, policy, and context. *Proceedings of the 5th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance (ICEGOV)*, 185-194.
4. Angelidou, M., Psaltoglou, A., Komninos, N., Kakderi, C., Tsarchopoulos, P., & Panori, A. (2018). Enhancing sustainable urban development through smart city applications. *Journal of Science and Technology Policy Management*, 9(2), 146-169.
5. Bibri, S. E., & Krogstie, J. (2017). Smart sustainable cities of the future: An extensive interdisciplinary literature review. *Sustainable Cities and Society*, 31, 183-212.
6. Choenni, S., Estrin, D., O'Brien, L., Rajah, D., & Saeed, S. (2018). Internet of Things for smart urban ecosystems: An introduction. In *Internet of Things for Smart Urban Ecosystems* (pp. 1-23). Springer.

ОПОВІЩЕННЯ УЧАСНИКІВ ДОРОЖНЬОГО РУХУ НА ПОГАНО ВИДИМИХ ДІЛЯНКАХ ДОРОГИ

Холодов Станіслав Євгенович

здобувач вищої освіти, Факультет інформаційних
радіотехнологій та технічного захисту інформації
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Бітченко Олександр Миколайович

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри
радіотехнологій інформаційно-комунікаційних систем
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Актуальність теми:

Актуальність теми "Автоматизоване оповіщення учасників дорожнього руху на погано видимих ділянках дороги" є надзвичайно важливою через насущну потребу в покращенні безпеки дорожнього руху. Погано видимі ділянки дороги становлять значний ризик для учасників, включаючи водіїв та пішоходів, оскільки у таких умовах їм важко правильно оцінити дорожню обстановку та приймати своєчасні рішення.

Один з основних факторів, що сприяють поганій видимості, є недостатня освітленість. Вночі або при обмеженій освітленості, учасники дорожнього руху можуть не помічати перешкод на дорозі, дорожні знаки, пішоходів або навіть інші транспортні засоби. Це створює підвищений ризик аварій та травм.

Також, погано видимі ділянки дороги можуть бути спричинені природними факторами, такими як туман, дощ або сніг. В таких умовах водії можуть втратити контроль над автомобілем, а пішоходи можуть бути недостатньо поміченими. Це також призводить до збільшення ризику дорожньо-транспортних пригод.

Застосування автоматизованих систем оповіщення на погано видимих ділянках дороги може допомогти зменшити ризик аварій та підвищити рівень безпеки. Ці системи, використовуючи розроблені алгоритми та сенсорні пристрої, забезпечують раннє виявлення перешкод, розпізнавання дорожніх знаків та інших дорожніх елементів, а також передачу відповідної інформації учасникам дорожнього руху. Це дозволяє водіям та пішоходам своєчасно реагувати на потенційні небезпеки і зменшує ймовірність аварійних ситуацій.

Загалом, розробка та впровадження автоматизованих систем оповіщення на погано видимих ділянках дороги відіграють важливу роль у покращенні безпеки дорожнього руху. Ці системи можуть допомогти знизити ризик аварій, травм та втрат життів, забезпечуючи учасникам дорожнього руху необхідну інформацію та своєчасні оповіщення про потенційні небезпеки.

Адміністрація різних міст та областей виділяють кошти для запобігання подібним ситуаціям, але багато з наявних рішень не показують необхідну ефективність, оскільки не враховуються певні нюанси дорожнього оточення. Також слід врахувати, що деякі рішення мають обмежений термін служби, через що швидко стають непридатними.

Види і типи пішохідних переходів

Усі пішохідні переходи поділяються на два види:

- регульовані;
- нерегульовані.

Регульований пішохідний перехід вважається в тих випадках, коли рух по ньому регулюється світлофором або регулювальником. Варто відразу відзначити, що якщо світлофор на регульованому пішохідному переході не працює (або мигає жовтим), то даний перехід вважається нерегульованим.

Нерегульовані пішохідні переходи позначаються розміткою: [1]

- стандартна чорно-біла зебра (рисунок 1(а));
- червоно-біла зебра (рисунок 1(б)).

(а)

(б)

Рис. 1. Нерегульовані пішохідні переходи

Різниця між цими розмітками полягає лише в тім, що червоно-білою розміткою позначають ділянки дороги з підвищеною імовірністю ДТП. А правила дорожнього руху і штрафи пов'язані з пішохідними переходами для них однакові. Червоно-біла зебра була введена для того, щоб даний перехід був виразніше видно на швидкості й в умовах поганої видимості. Також перед такими пішохідними переходами на трасі розміщують швидкісні лежачі поліцейські, що скорочують гальмовий шлях і попереджають водія про наближення до пішохідного переходу, тим самим підвищуючи його пильність[3].

Статистичні дані аварій з участю пішоходів на погано видимих ділянках дороги:

Статистичні дані свідчать про те, що погано видимі ділянки дороги можуть бути небезпечними для пішоходів. Наприклад, дослідження показують, що до 40% аварій з участю пішоходів стаються вночі або при обмеженій видимості. Додатково, пішоходи можуть не відчувати небезпеку на погано видимих ділянках дороги через недостатню освітленість або відсутність відповідної сигналізації[3].

Погано видима ділянка дороги і методи їх покращення:

Погано видимі ділянки дороги можуть бути спричинені різними факторами, такими як погана освітленість, туман, дощ або сніг. Деякі методи покращення видимості на таких ділянках включають[4]:

1. Встановлення додаткових джерел освітлення: Розташування додаткових ліхтарів або світлодіодних ліній вздовж погано видимих ділянок дороги для забезпечення належної освітленості.

2. Використання ретрорефлекторних матеріалів: Застосування спеціальних матеріалів, які відбивають світло автомобілів, щоб покращити видимість дорожніх знаків та меж дороги.

3. Встановлення сигнальних пристроїв: Використання світлодіодних табло або сигнальних прапорців, які привертають увагу учасників дорожнього руху до погано видимих ділянок дороги.

Моделювання системи оповіщення учасників дорожнього руху на погано видимих ділянках дороги

У разі обраної теми необхідно розробити системи світлового та звукового сповіщення пішоходів про наближення транспортного засобу та світлове оповіщення водіїв про наявність пішохода. Пристрій повинен мати можливість виявляти наявність пішоходів, що наближаються до місця переходу, після чого повинен надсилатися сигнал на світлову індикацію, побачивши яку водій буде проінформований про наявність пішохода. Також системі необхідно заздалегідь виявляти наближення транспортного засобу до пішохідного переходу та відправляти сигнал світлової та звукової індикації, за допомогою якої пішохід буде повідомлено про наближення транспортного засобу і буде уважним при переході або відмовиться від перетину дороги до моменту, поки небезпека переходу не буде усунена. Під час створення системи слід врахувати, яким чином буде встановлюватися світлова індикація для водіїв транспортних засобів та пішоходів. На дорогах вже передбачені необхідні конструкції, які здатні спростити установку системи та здешевити її вартість. Світлова індикація для пішохода може бути встановлена на відповідних знаках пішохідного переходу. Також на нього може бути встановлений датчик, який виявлятиме наближення пішохода. У разі сповіщення транспортних засобів слід використовувати неочевидний спосіб. На всій відстані від пішохідного переходу встановлені невеликі стовпи, висотою приблизно дорівнює 60 - 80 сантиметрам. Називаються сигнальними стовпчиками. Вони встановлюються край дороги біля небезпечних ділянок. Відстань від пішохідного перехідного до крайнього сигнального стовпчика дорівнює 150 метрів. Що є тією відстанню, яка необхідна для тимчасового реагування системи. На найдальшому сигнальному стовпі встановлюватиметься датчик, який реагує на наближення транспортного засобу. На кожному наступному стовпчику слід встановити світлову індикацію, яка загорятиметься при виявленні пішохода. Схема принципу роботи представлена на рисунку 2.

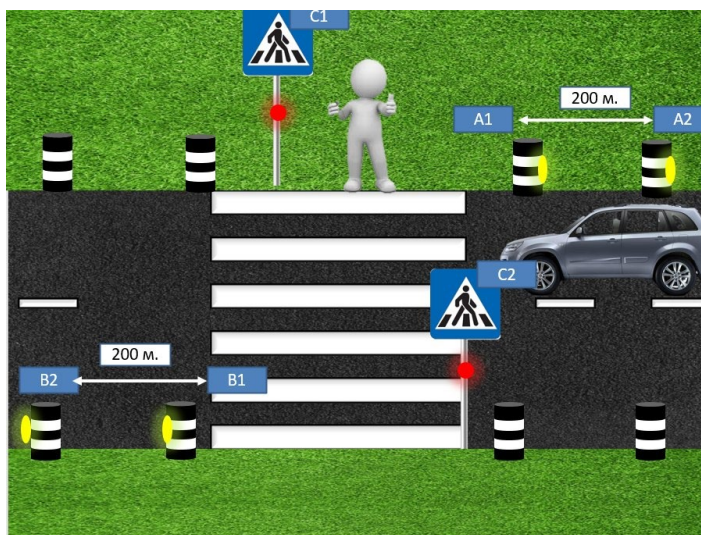

Рис. 2. Схема принципу роботи

Можливі засоби покращення системи для різних використань[5]:

– Використання штучного інтелекту та машинного навчання для покращення алгоритмів обробки даних та розпізнавання дорожніх ситуацій.

– Розробка мобільних додатків, які дозволяють учасникам дорожнього руху отримувати інформацію про погано видимі ділянки дороги на своїх смартфонах.

– Використання системи голосового оповіщення для осіб з обмеженими

можливостями або для тих, хто не може бачити світлодіодні табло.

Висновки:

Однією з найпоширеніших причин аварій на дорогах є неуважність усіх учасників дорожнього руху. Також до неуважності додаються відмінності додаткових факторів, таких як нерівність дорожніх покриттів, погана освітленість, неправильно прокладені траси. Один тип аварій, який часто залишається непоміченим, - аварія за межами населених пунктів за участю пішоходів. Через наявність на трасах підйомів та поворотів які обмежують видимість водіїв транспортних засобів відбуваються аварії з летальними наслідками для пішоходів у межах пішохідних переходів

Автоматизоване оповіщення учасників дорожнього руху на погано видимих ділянках дороги є важливою задачею для покращення безпеки на дорозі. У разі обраної теми було розроблено систему світлового та звукового сповіщення пішоходів про наближення транспортного засобу та світлове оповіщення водіїв про наявність пішохода. Застосування новітніх технологій, таких як штучний інтелект та машинне навчання, може покращити ефективність цих систем.

Список використаних джерел:

1. Zhou, Q., Zhao, X., & Guo, Y. (2018). A comprehensive survey on urban road detection. IEEE Access, 6, 2531-2549.
2. Li, W., Lv, H., Liu, B., Zhang, Y., & Zheng, N. (2017). A survey of road detection and recognition. IEEE Transactions on Intelligent Transportation Systems, 18(9), 2410-2429.
3. Wang, W., Lin, J., Zhang, Y., Ma, Y., & Wang, C. (2019). A comprehensive review of road detection algorithms. IEEE Access, 7, 41282-41297.
4. Federal Highway Administration. (2018). Visibility-Related Crashes: A Primer. Retrieved from <https://safety.fhwa.dot.gov/intersection/resources/fhwasa13030/>.
5. Beulah, M., & Daniel, R. (2017). A Review on Vehicle Detection and Tracking. In Proceedings of the International Conference on Computer Science and Information Technology (pp. 247-253). Springer, Singapore.

РОЗРОБКА ЕЛЕКТРОННОГО ЗАМКУ НА БАЗІ RFID МОДУЛЮ

Мовчан Єлизавета Сергіївна

здобувач вищої освіти, Факультет інформаційних
радіотехнологій та технічного захисту інформації
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Ганшин Дмитро Геннадійович

Старший викладач кафедри радіотехнологій
інформаційно-комунікаційних систем, старший викладач
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Актуальність теми:

У сучасному світі забезпечення безпеки є однією з найважливіших проблем. Незалежно від того, чи йдеться про приватні будинки, офісні приміщення, автомобілі, склади або будь-які інші об'єкти, контроль доступу є необхідним для забезпечення безпеки майна і захисту важливої інформації. Традиційні механічні замки, які використовуються для контролю доступу, не забезпечують достатнього рівня безпеки, оскільки ключі можуть бути втрачені, вкрадені або скопійовані. Тому, відмова від механічних замків на користь електронних систем контролю доступу є все більш поширеним рішенням[1].

Розробка електронного замку на базі RFID модулю є актуальною, оскільки RFID технологія вже широко застосовується в різних галузях, таких як логістика, транспорт, медицина та багато інших. Вона виявляється дуже ефективною для контролю доступу, оскільки використовує бездротовий обмін даними і має високий рівень безпеки.

RFID мітки можуть бути вбудовані у картки, брелоки, наліпки або навіть вбудовані безпосередньо в предмети, що дозволяє їх легке носіння та використання. При наближенні RFID мітки до читача, замок відкривається, що забезпечує зручний та швидкий доступ до об'єкту. Бездротовий обмін даними дозволяє ідентифікувати мітку та передавати інформацію про неї на подальше оброблення, що забезпечує швидкість та надійність процесу[3].

Таким чином, розробка електронного замку на базі RFID модулю має великий потенціал у покращенні безпеки та контролю доступу до об'єктів. Вона дозволяє уникнути проблем, пов'язаних з традиційними механічними замками, та забезпечує зручний та безпечний спосіб доступу. Застосування RFID технології у сфері безпеки є актуальним та перспективним рішенням для розв'язання проблем контролю доступу.

Загальні відомості про RFID технології:

RFID - це технологія ідентифікації об'єктів за допомогою бездротового передавання даних за допомогою радіохвиль. Вона використовується широко в різних галузях, таких як логістика, транспорт, безпека та інші. Ці системи включають в себе зчитувач, радіочастотну мітку, або транспондер. Зчитувач це електронний пристрій для зчитування даних про об'єкт. В даний час найпоширенішими є зчитувачі штрих-коду. Всі ці пристрої класифікуються на дві групи: переносні та стаціонарні[2]. Стаціонарні фіксуються на дверях, стінах, на рухомому складському обладнанні. Як правило, вони відрізняються великим радіусом дії, більшою потужністю. Таким

чином, на сьогоднішній день технологія ідентифікації використовуються досить активно та широко, отже даний напрямок використання RFID технології є актуальний на сьогодні.

Виходячи з огляду на RFID технології до переваг можна віднести наступне[4]:

- Можливість перезапису;
- Велике відстань зчитування;
- Достатньо великий об'єм зберігання даних;
- Підтримка читання кількох міток одночасно;
- Стійкість до впливу навколишнього середовища;
- Багатоцільове використання;
- Високий рівень безпеки.

До недоліків RFID технології можна віднести наступне:

- Вихід з ладу мітки при механічному пошкодженні мітки;
- Вартість системи більше вартості системи обліку у порівнянні з системою що використовує штрих-коди;
- Чутливість до електромагнітних полів.

Проблеми, які ми вирішуємо:

Розробка електронного замку на базі RFID модулю дозволяє вирішити проблему безпеки доступу до об'єктів. Замість традиційних механічних ключів, які можуть бути втрачені або скопійовані, електронний замок використовує бездротову технологію RFID для контролю доступу. Це підвищує рівень безпеки і унеможливорює несанкціонований доступ.

Принцип роботи RFID міток[5]:

RFID мітки містять мікросхему та антену, які взаємодіють з RFID читачем. Коли мітка попадає в зону дії читача, вона отримує енергію з радіосигналу, надсилає свою інформацію до читача та отримує відповідь. Це дозволяє читачеві ідентифікувати мітку та передавати інформацію про неї на подальше оброблення. На рисунку 1 зображено зовнішній вигляд RFID мітки.

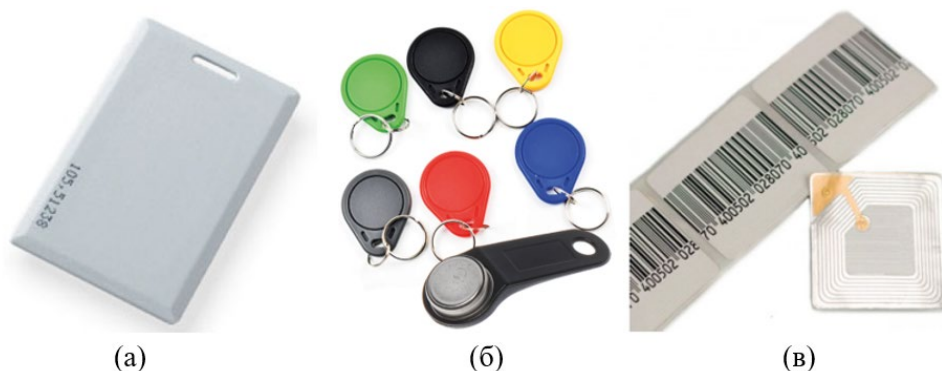

Рис. 1. Зовнішній вигляд RFID мітки

RFID картки, як правило даного типу мітки використовуються в якості документу, ідентифікації особистості співробітника компанії при вході до організації, до доступу до деяких ресурсів, зовнішній вигляд даного типу RFID мітки приведено на рисунку 1(а).

RFID мітка типу ключа, варіант мітки головною функцією та призначенням якої є забезпечення контролю доступу, як приклад для входу до будинку, офіс та інше, зовнішній вигляд даного типу мітки приведено на рисунку 1(б).

RFID мітки типу етикеток, це найпростіші мітки використовуються для

маркування товарів, вантажу та будь якої продукції, яку необхідно контролювати та обліковувати, зовнішній вигляд даного типу міток приведено на рисунку 1(в).

Електронний замок на базі RFID модулю:

Електронний замок на базі RFID модулю - це система керування доступом, яка використовує RFID технологію для ідентифікації та авторизації користувачів. Замок складається з електронного контролера, механізму блокування та RFID читача. Користувачам видаються RFID мітки, які вони можуть носити при собі, наприклад, у вигляді карток або брелоків. При наближенні RFID мітки до читача, замок відкривається[6].

Розроблений пристрій можна використовувати для контрольованого доступу до приміщення (господарського приміщення, гаражу складського приміщення та інше) встановивши його біля входу та підключивши до нього електромеханічний або електромагнітний замок. Також можна використовувати для обмеження доступу до сейфу, або шухляди та в інших випадках де необхідно обмежити доступ, наприклад для доступу до механічного транспорту.

Пристрій легко налаштовується після встановлення. Простота налаштування обумовлена наявністю web-інтерфейсу в якому інтуїтивно зрозуміло що необхідно зробити для зміни даних мітки користувача, безпечність обумовлена тим що доступ до налаштувань виконується тільки при наявності мітки майстер (тобто головної мітки, або можна назвати мітка адміністратора). До пристрою можна підключитись за допомогою мобільного телефону або ноутбука web-інтерфейс підтримує адаптивний дизайн, що забезпечує коректну роботу та відображення на різних пристроях. Приклад відображення web-інтерфейсу зображено на рисунку 2.

Info data card user

User card 1
25 6d 65 7a
User card 2
11 a4 a3 ff
User card 3
ff 78 a5 a7
User card 4
12 ff 64 a4
User card 5
51 77 b3 b6
User card 6
85 c4 c7 f7
User card 7
44 d3 c3 a3
Save
Reset
Reboot

Рис. 2. Web-інтерфейс

Плюси розробки:

- **Забезпечення надійного контролю доступу:** Електронний замок на базі RFID модулю забезпечує високий рівень безпеки, оскільки RFID мітки є важкими для підробки або копіювання.
- **Зручність в експлуатації:** Використання безконтактної технології RFID дозволяє швидко та зручно відкривати замок без необхідності фізичного контакту з ним.
- **Логістика та аудит:** Електронний замок на базі RFID модулю може вести журнал доступу, що дозволяє відстежувати хто, коли і з якою метою мав доступ до об'єкту.

Мінуси розробки:

- **Вартість:** Розробка та впровадження електронного замку на базі RFID модулю може бути дорожчою порівняно з традиційними механічними замками.
- **Залежність від технології:** Якщо RFID модуль вийде з ладу або пошкодиться, це може призвести до втрати доступу до об'єкту.

Висновки:

Розробка електронного замку на базі RFID модулю є актуальною та перспективною темою. Вона дозволяє вирішити проблему безпеки доступу до об'єктів шляхом використання надійної та зручної технології RFID. Однак, варто враховувати витрати та можливі проблеми залежності від технології.

Список використаних джерел:

1. Amin, R. R., & Ganesh, A. (2016). RFID-based secure access control system using Arduino. *International Journal of Engineering and Technology*, 8(3), 1500-1504.
2. Karmakar, N. C., Saha, H. N., & Roy, P. (2019). Design and development of RFID based security access control system. In *2019 2nd International Conference on Inventive Research in Computing Applications (ICIRCA)* (pp. 159-163). IEEE.
3. Guo, Y., Yang, X., & Wang, C. (2018). Design of intelligent electronic lock based on RFID technology. In *2018 3rd International Conference on Electronic Information Technology and Intellectualization (ICEITI)* (pp. 1-5). IEEE.
4. Khedkar, G., & Chavan, P. (2017). RFID-based secure access control system. *International Journal of Science, Engineering and Technology Research (IJSETR)*, 6(5), 1510-1515.
5. Shah, N., & Patel, V. (2018). Design and implementation of RFID-based smart lock system for secure access control. *International Journal of Engineering and Advanced Technology (IJEAT)*, 8(1), 2319-2352.
6. Pandey, S., & Patra, S. (2020). Development of RFID-based security system for access control. *International Journal of Engineering Research & Technology (IJERT)*, 9(5), 837-842.
7. Chen, Y. Y., & Chien, S. Y. (2020). Design and implementation of a RFID-based electronic lock system. In *Proceedings of the 4th International Conference on Computer Science and Application Engineering* (pp. 70-73). ACM.
8. Song, Y., & Lee, J. (2019). Development of RFID-based security system for smart home. In *Proceedings of the 2019 8th International Conference on Industrial Technology and Management (ICITM)* (pp. 25-30). IEEE.

РОЗРОБКА ПРИСТРОЮ З GSM СИГНАЛІЗАЦІЄЮ

Медєнцев Данііл Вадимович

здобувач вищої освіти, Факультет інформаційних
радіотехнологій та технічного захисту інформації
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Кузьомін Олександр Якович

Засновник Асоціації випускників ХНУРЕ, професор
кафедри інформатики, доктор технічних наук, професор
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Актуальність теми:

У сучасному світі, де безпека стає все більшою проблемою, ефективна охоронна система є необхідністю. Одним із найпоширеніших стандартів зв'язку, який може бути використаний для передачі сигналів в охоронній системі, є стандарт GSM (Global System for Mobile Communications). Використання GSM модуля в пристроях сигналізації дозволяє створити надійну систему, яка може передавати повідомлення про вторгнення або аварійні ситуації на мобільний телефон або до центру моніторингу. У цьому огляді розглянемо склад охоронної системи і пристрій сигналізації на базі GSM модуля, а також переваги цієї розробки для різних груп користувачів.

Основні проблеми:

Проблема охорони власності та особистого майна хвилює людей постійно. Для цього використовується різні методи такі як наймання охоронців, встановлення замків, решіток на вікна та інше. Але цього не достатньо оскільки статистика вказує на те, що навіть наявність простої охоронної системи зменшує ймовірність великої втрати майна та запобігає протиправним діям як навмисних так не навмисних.

Системи безпеки це комплекс технічних та організаційних заходів, що спрямовані на захист від різних загроз, що можуть стати причиною нанесення шкоди людям, майну та навколишньому середовищу.

Охоронна система це комплекс заходів та технічних засобів, які призначені для захисту об'єкта від неправомірного проникнення або пошкодження, таким чином бачимо, що розробка пристрою сигналізації на сьогодні є актуальною темою для підвищення безпеки та захисту майна населення в нашій державі.

Огляд складу охоронної системи:

Охоронна система складається з декількох компонентів, які працюють разом для забезпечення безпеки приміщення або об'єкта. Основні компоненти охоронної системи включають датчики руху, дверей і вікон, камери спостереження, контроль доступу, клавіатуру або пульт керування та сигналізаційну панель. Ці компоненти співпрацюють, щоб виявити будь-які незаконні дії або аварійні ситуації і вчасно повідомити про них.

Охоронні системи можуть включати в себе різноманітні технічні засоби, такі як відеокамери спостереження, датчики руху, системи сигналізації та доступу, контроль доступу до приміщень тощо. Окрім того, важливою складовою охоронної системи є персонал охорони, який здійснює контроль і взаємодіє з технічними засобами системи.

Стандарт GSM:

GSM (Global System for Mobile Communications) - це стандарт мобільного зв'язку,

який використовується для передачі голосових та даних на мобільні пристрої. Цей стандарт широко застосовується по всьому світу і має високу надійність і доступність зв'язку. Використання стандарту GSM у системі сигналізації дозволяє передавати повідомлення про події на відстань, використовуючи мобільну мережу оператора зв'язку.

Пристрій сигналізації на базі GSM модуля:

Пристрій сигналізації на базі GSM модуля - це компонент охоронної системи, який відповідає за передачу повідомлень про вторгнення або аварійні ситуації на заздалегідь визначений номер мобільного телефону або до центру моніторингу. Він має вбудований GSM модуль, який забезпечує зв'язок з мобільною мережею. Пристрій також може мати додаткові функції, такі як контроль доступу або можливість віддаленого керування системою через мобільний додаток.

Для кого вигідна ця розробка та кому:

Використання пристрою сигналізації на базі GSM модуля має вигоди для різних груп користувачів. В першу чергу, власники будинків, офісних приміщень або комерційних об'єктів отримують підвищений рівень безпеки за рахунок надійної системи спостереження і швидкого сповіщення про події на мобільний телефон або до центру моніторингу.

Крім того, ця розробка також вигідна для фірм охоронної діяльності, які можуть пропонувати клієнтам повний спектр послуг з встановлення і обслуговування систем охорони на базі GSM модулів.

Одним з найважливіших завдань охоронної системи є забезпечення безпеки об'єкта та всіх, хто перебуває на його території. Основні завдання охоронної системи можуть включати в себе наступні:

- **Виявлення загроз:** Охоронна система має виявляти будь-які загрози, що можуть потенційно завдати шкоди об'єкту. Це можуть бути неправомірне проникнення на територію, вторгнення у приміщення, пожежа, затоплення та інші;
- **Попередження про загрози:** Після виявлення загрози, охоронна система має вчасно та ефективно сповіщати відповідних осіб про цю загрозу, щоб вони могли прийняти необхідні заходи.
- **Захист від небажаних відвідувачів:** Охоронна система має використовувати різноманітні технічні засоби для запобігання неправомірному проникненню на територію об'єкта;
- **Контроль доступу:** Охоронна система може використовувати різноманітні засоби для контролю доступу до приміщень, що дозволяє обмежити доступ до певних зон об'єкта та забезпечити безпеку на території.
- **Відповідь на надзвичайні ситуації:** Охоронна система повинна бути здатна швидко та ефективно реагувати на надзвичайні ситуації, такі як пожежі, затоплення, напади та інші інциденти, що можуть поставити під загрозу безпеку об'єкта;
- **Збереження доказів:** Охоронна система може збирати та зберігати докази про можливі порушення, які можуть виникнути на території об'єкта.

Розроблений пристрій з сигналізацією на базі GSM модуля:

Розроблений пристрій з сигналізацією на базі GSM модуля виконує функції сигналізації в приміщенні, має чотири датчики: датчик руху ультразвуковий, інфрачервоний датчик руху, датчик вібрації, датчик відкриття дверей.

При спрацюванні сигналізації відбувається спрацювання світлової індикації у вигляді увімкнення червоного кольору RGB модуля звукове сповіщення за допомогою модуля динаміка та відправка СМС повідомлення про спрацювання сигналізації на вказаний номер мобільного телефону.

Є можливість змінити мобільний номер на який відправляється СМС повідомлення за допомогою виклику відповідного меню натисканням клавіші «*». Також контролюємо знання та поставлення сигналізації в режим охорони за допомогою мембранної клавіатури.

На рисунку 1 зображено стан спокою всіх датчиків.

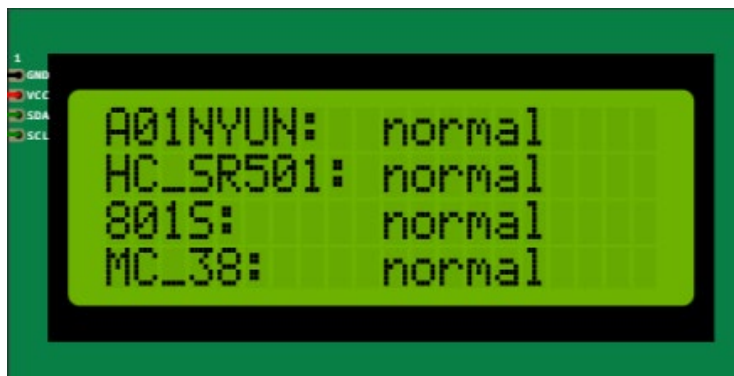

Рис. 1. Стан спокою всіх датчиків

Під час виконання роботи застосували теоретичні знання та створили пристрій сигналізації на базі GSM модуля, що забезпечує безпеку приміщення тобто захисту майна від навмисного проникнення злоумисників до приміщення, або випадкового проникнення.

На рисунку 2 зображено стан тривоги на всіх датчиках.

Рис. 2. Стан тривоги на всіх датчиках

Висновки:

Використання стандарту GSM і пристроїв сигналізації на його базі є ефективним рішенням для забезпечення безпеки будь-яких приміщень або об'єктів. Ця технологія дозволяє оперативно реагувати на небезпеку і швидко повідомляти власників або центри моніторингу про події. Вона є доступною і надійною, що робить її привабливою для різних груп користувачів.

Список використаних джерел:

1. Глобальна система мобільного зв'язку (GSM) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/GSM>.
2. Ahmed, S. M., & Masud, M. A. (2015). GSM-based security and home automation system. In 2015 International Conference on Electrical Engineering and Information Communication Technology (ICEEICT) (pp. 1-5). IEEE.

3. Al-Gunaid, A. A., Al-Afifi, S. H., & Al-Musawa, S. A. (2018). Design and implementation of a GSM-based home security and automation system. *International Journal of Computer Applications*, 182(2), 13-17.
4. Venkatesan, A., & Periyasamy, P. (2016). A GSM based home automation system. In 2016 IEEE International Conference on Circuit, Power and Computing Technologies (ICCPCT) (pp. 1-5). IEEE.
5. Sharma, S., & Katiyar, V. (2018). GSM based home automation and security system. *International Journal of Engineering Sciences & Research Technology*, 7(4), 133-139.
6. Bisht, N., & Bhat, M. S. (2017). Design and development of GSM-based security and home automation system. In 2017 International Conference on Intelligent Computing and Control Systems (ICICCS) (pp. 546-551). IEEE.

РОЗУМНА НАВІГАЦІЯ ВСЕРЕДИНІ ПАРКІНГУ

Койдан Анастасія Андріївна

здобувач вищої освіти, Факультет інформаційних
радіотехнологій та технічного захисту інформації
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Бітченко Олександр Миколайович

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри
радіотехнологій інформаційно-комунікаційних систем
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Актуальність проекту: Зростаюча кількість автомобілів призводить до зростання проблеми паркування, особливо в урбанізованих районах. Розумна навігація всередині паркінгу може сприяти ефективному використанню паркінгових місць і зменшенню часу на пошук вільного місця.

Проблеми паркування та паркінгів: Недостатній обсяг паркінгових місць, некоректне розташування входів та виходів, відсутність засобів орієнтації та інформаційних систем, некерована організація є поширеними проблемами паркування та паркінгів, що можуть бути вирішені за допомогою розумної навігації всередині паркінгу.

Основна мета розумної навігації всередині паркінгу полягає в ефективному використанні парковочних майданчиків, зменшенні трафіку в центрі міста та зменшенні часу, необхідного для знаходження вільного парковочного місця. Крім того, вони дозволяють зменшити кількість випадків порушення правил паркування та забезпечити безпеку на дорозі.

Система моніторингу паркувальних місць може бути корисною для міської влади, власників парковок та водіїв. Міська влада може використовувати дані системи для планування нових парковочних майданчиків та визначення ефективності існуючих. Власники парковок можуть збільшити своє прибутковість, якщо зможуть керувати паркуванням більш ефективно, а водії можуть швидше знайти вільне парковочне місце та зменшити час, необхідний для пошуку його.

Для розробки системи використовувались сучасні технології збору та аналізу даних, такі як IoT-сенсори, машинне навчання та аналіз даних в реальному часі. Були вирішені питання захисту персональних даних користувачів та забезпечення безпеки даних.

Основними кроками процедури в'їзду на паркінг є наступні:

1. Під'їзд до шлагбауму та каси паркінгу: Користувач автомобіля під'їжджає до шлагбауму та каси паркінгу.

2. Отримання доступу: Користувач отримує доступ до паркінгу шляхом отримання квитанції паркування. Після під'їзду до в'їзних воріт паркінгу, користувач бере квитанцію паркування в автоматичному касовому апараті або отримує її від працівника паркінгу. Квитанція містить унікальний ідентифікатор або штрих-код, що дає право на паркування на певний проміжок часу.

3. В'їзд на паркінг: Після підтвердження доступу шлагбаум паркінгу відкривається, дозволяючи користувачеві в'їхати на територію паркінгу. Водій повинен дотримуватися правил безпеки та обмежень швидкості під час руху по паркінгу.

4. Паркування: Після в'їзду на паркінг користувач шукає вільне паркінгове місце.

Індикація місць на паркінгу використовує кольорову систему для позначення доступності місць. Зелений колір вказує на наявність вільного паркінгового місця, червоний колір показує, що місце зайняте, а синій колір може бути використаний для позначення спеціальних паркомісць, таких як місця для інвалідів. Користувачі можуть керуватися цією кольоровою системою, щоб швидко знайти вільне місце для паркування. Крім того, система розумної навігації всередині паркінгу може використовувати дані з сенсорів та інформацію про доступність місць для вказівки користувачам до вільних паркомісць та забезпечення оптимального маршруту до них.

Важливо дотримуватися правил паркування, враховуючи вказівки та маркування на паркінгу, а також забезпечувати безпеку та комфорт інших користувачів паркінгу.

5. Зупинка та вимкнення двигуна: Після знаходження вільного паркінгового місця користувач зупиняє автомобіль та вимикає двигун. Важливо дотримуватися правил паркування, таких як правильне вирівнювання автомобіля, уникання блокування проїзду та дотримання знаків та маркувань на паркінгу.

Цей порядок дій може бути додатково доповнений специфічними правилами або процедурами, які встановлені на конкретному паркінгу залежно від його типу, розміру та функціональності. Порядок в'їзду на паркінг. На в'їзді встановлено наступне обладнання:

- паркомат;
- шлагбаум;
- відеокамера;
- інформаційне табло.

Загальний вигляд системи контролю в'їзду наведено на рисунку 1.

Рис. 1. Загальний вигляд системи контролю в'їзду

Процес заїзду на парковку супроводжується наступними діями:

1. Водій під'їжджає до в'їзного шлагбауму парковки.
2. Відповідний датчик фіксує наявність автомобіля перед шлагбаумом та активує паркомат.

3. Відеокамера розташована на стратегічній позиції на в'їзді паркінгу та виконує такі функції (виявлення категорії автомобіля, оптичне розпізнавання символів (OCR),

обробка та розпізнавання номерного знака, зберігання даних та обробка, передача даних на сервер).

4. Сервер перевіряє наявність відповідних вільних місць та активує паркомат.

5. Паркомат автоматично видає талончик з унікальним ідентифікатором, який містить інформацію про час в'їзду та інші необхідні дані.

6. Паркомат передає інформацію про виданий талончик до шлагбауму.

7. Шлагбаум отримує сигнал від паркомата та відкривається. При цьому на інформаційному табло висвічується план парковки та шлях до обраного сервером вільного місця (рисунок 2).

8. Водій проїжджає через шлагбаум на парковку.

9. Шлагбаум автоматично закривається після проїзду автомобіля.

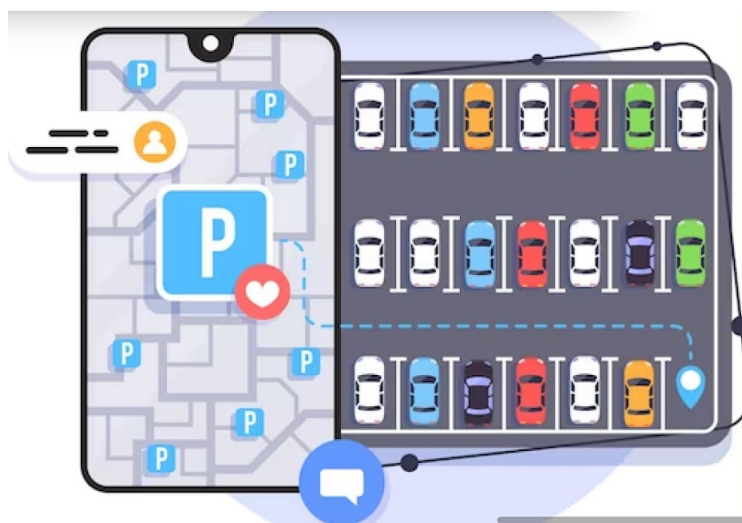

Рис. 2. Шлях до обраного вільного парковочного місця

Порядок виїзду з паркінгу

На виїзді встановлено наступне обладнання:

- паркомат;
- шлагбаум;
- відеокамера;
- касовий апарат.

Процес виїзду з парковки супроводжується наступними діями:

1. Водій під'їжджає до виїздного шлагбауму парковки та припаркованого паркомату.

2. Відеокамера ідентифікує тип автотранспорту та його номер і передає цю інформацію на сервер.

3. Водій вставляє або прикладає талончик, отриманий при в'їзді, до зчитувача або сканера на паркоматі.

4. Зчитувач або сканер зчитує інформацію з талончика, включаючи ідентифікатор і час в'їзду.

5. Паркомат передає цю інформацію до сервера.

6. Сервер перевіряє валідність талончика та порівнює інформацію про час в'їзду з поточним часом та на інформаційному табло показує суму оплати за користування парківкою.

–Водій сплачує вказану суму одним із способів. оплата на касі готівкою;

–оплата на касі терміналом;

–оплата карткою у додатку.

7. Якщо талончик є валідним і має право на виїзд, шлагбаум автоматично піднімається.

8. Водій проїжджає через виїздний шлагбаум, і система реєструє його виїзд з парковки.

Висновок:

У підсумку, автоматизовані системи моніторингу паркувальних місць мають великий потенціал для покращення управління паркуванням та підвищення ефективності використання парковочних майданчиків. Вони можуть стати важливим елементом в розвитку "розумних міст" та покращенні якості життя мешканців. Розумна навігація всередині паркінгу відкриває нові можливості для поліпшення якості паркування, ефективного використання паркінгових місць та зменшення часу на пошук вільного місця. Впровадження такої системи сприятиме зменшенню транспортних заторів і забезпечить більш зручний досвід для користувачів автомобілів.

Список використаних джерел:

1. Shrestha, A., Bhattarai, B., & Bhattarai, M. (2019). Smart Parking System: An IoT Approach. В Proceedings of the International Conference on Innovations in Computer Science and Engineering (Vol. 2, pp. 258-267). Springer.
2. Meng, Q., Li, Y., Wang, Z., & Hu, W. (2019). Smart parking management system using IoT. В 2019 IEEE International Conference on Consumer Electronics (ICCE) (pp. 1-2). IEEE.
3. Piao, S., Lee, S., Hwang, D., & Yoon, S. (2020). A smart parking system based on the Internet of Things for efficient parking management. Sensors, 20(6), 1600.
4. Chatterjee, D., & Das, D. (2019). An intelligent parking navigation system using IoT. В 2019 International Conference on Advanced Computing and Intelligent Engineering (ICACIE) (pp. 1-5). IEEE.

СИСТЕМИ КОНТРОЛЯ ТА УПРАВЛІННЯ ДОСТУПОМ

Осетров Богдан Юрійович

здобувач вищої освіти, Факультет інформаційних
радіотехнологій та технічного захисту інформації
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Бітченко Олександр Миколайович

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри
радіотехнологій інформаційно-комунікаційних систем
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Актуальність теми:

У сучасному світі, де безпека та конфіденційність даних стають все більшими пріоритетами, системи контролю та управління доступом (СКУД) стають дедалі більш актуальними. Забезпечення безпеки приміщень, об'єктів або інформації є критичним завданням для багатьох організацій, включаючи установи, компанії, громадські заклади та приватні будівлі. Невідповідний контроль доступу може призвести до несанкціонованого входу, крадіжок, порушень приватності або навіть фізичних загроз для присутніх.

Система контролю та управління доступом:

Система контролю та управління доступом (СКУД) є комплексним рішенням, яке дозволяє обмежити або регулювати фізичний доступ до об'єктів, приміщень або інформації. Вона включає в себе обладнання, програмне забезпечення та процедури, які дозволяють ідентифікувати, авторизувати та контролювати доступ користувачів до певних ресурсів.

СКУД може використовувати різноманітні методи ідентифікації, такі як магнітні картки, RFID-мітки, біометричні дані (відбитки пальців, розпізнавання обличчя) або комбінацію цих методів. При використанні СКУД, користувачі повинні пройти процедуру ідентифікації, після чого їм буде надано відповідний рівень доступу згідно з налаштуваннями системи.

СКУД також може мати додаткові функціональності, такі як ведення журналу входу-виходу, планування доступу за часом, контроль часу роботи та відвідування, інтеграцію з іншими системами безпеки (наприклад, системами відеоспостереження або системами тривоги).

СКУД дозволяє досягти декількох цілей: забезпечення безпеки приміщень, контроль доступу до обмежених зон, збереження конфіденційності даних та облік відвідувачів. Вона також полегшує адміністрування та забезпечує автоматизовану обробку даних про доступ.

Реалізація СКУД дозволяє організаціям ефективно виконувати завдання з контролю доступу, поліпшити безпеку та оптимізувати робочі процеси. Правильно впроваджена СКУД може значно знизити ризики, пов'язані з несанкціонованим доступом, та покращити загальний рівень безпеки в організації.

Системи контролю та управління доступом дозволяють здійснювати:

- обмеження доступу співробітників та відвідувачів об'єкту до приміщення, що охороняються;
- тимчасовий контроль переміщень працівників та відвідувачів по об'єкту;
- контроль за діями охорони під час чергування;

- табельний облік робочого часу кожного співробітника;
- фіксацію часу приходу та відходу відвідувачів;
- тимчасовий та персональний контроль відкриття внутрішніх приміщень (коли та ким відкриті);
- спільну роботу із системами охоронно-пожежної сигналізації та телевізійного відеоконтролю (при спрацьовуванні сповіщувачів блокуються або навпаки, наприклад при пожежі, розблокуються двері приміщення, що охороняється, або включається відеокамера);
- реєстрацію та видачу інформації про спроби несанкціонованого проникнення в приміщення, що охороняється.

СКУД зазвичай складається з таких основних компонентів: пристрої ідентифікації (ідентифікатори та зчитувачі); пристрої контролю та управління доступом (контролери); пристрої центрального керування (комп'ютери); пристрої технічного огороження (огорожі, перешкоди, двері та ворота); виконавчого пристрою (замки, приводи дверей, шлагбаумів, турнікетів тощо).

Проблеми, які ми вирішуємо

Впровадження СКУД дозволяє вирішити ряд проблем, пов'язаних з безпекою та контролем доступу. Основні з них:

1. Несанкціонований доступ: СКУД ускладнює несанкціонований доступ до об'єктів шляхом контролю та обліку осіб, які мають право доступу.

2. Втрати від крадіжок та недобросовісних працівників: СКУД дозволяє відслідковувати час та місцезнаходження співробітників, уникнути крадіжок та виявити недобросовісних працівників.

3. Конфіденційність даних: СКУД забезпечує контроль доступу до приміщень або ресурсів з конфіденційною інформацією, запобігаючи її розголошенню.

Плюси систем контролю та управління доступом:

Впровадження СКУД має декілька переваг:

1. Забезпечення безпеки: СКУД дозволяє зменшити ризик несанкціонованого доступу та збільшити загальний рівень безпеки об'єктів або приміщень.

2. Зручність та ефективність: СКУД автоматизує процес контролю доступу, що спрощує роботу охоронних служб та забезпечує швидкий та зручний доступ авторизованих осіб.

3. Облік та звітність: СКУД забезпечує можливість ведення детального обліку перебування осіб у приміщеннях, а також створення звітів про доступ та відвідування.

Правильне використання СКУД:

Для досягнення оптимальних результатів використання СКУД, слід дотримуватися деяких рекомендацій:

1. Налаштування правильних прав доступу: Слід ретельно розробити систему прав доступу, враховуючи потреби та відповідальність кожного користувача.

2. Забезпечення надійності системи: Важливо забезпечити високу надійність СКУД, використовуючи дублювання обладнання та резервні джерела живлення.

3. Кваліфіковане управління: СКУД вимагає належного управління, включаючи навчання персоналу, планування обслуговування та регулярне оновлення програмного забезпечення.

4. Правильне використання СКУД дозволяє закрити несанкціонований доступ на територію, до будівлі, окремі поверхи та приміщення.

Мінуси систем контролю та управління доступом:

При використанні СКУД слід враховувати наступні недоліки:

1. Вартість впровадження: Перший витратний етап впровадження СКУД може

бути значним, зокрема через придбання обладнання та налагодження системи.

2. Технічні проблеми: СКУД може виявляти певні технічні проблеми, такі як несправність обладнання, проблеми зі зчитуванням карток або відсутність зв'язку з центральною системою.

3. Вимоги до інфраструктури: Для ефективної роботи СКУД необхідна наявність відповідної інфраструктури, такої як електромережа та мережа зв'язку.

Висновки:

Система контролю та управління доступом є актуальною темою у сучасному світі. Вона вирішує проблеми, пов'язані з безпекою, конфіденційністю даних та ефективним контролем доступу. Впровадження СКУД допомагає підвищити загальний рівень безпеки, забезпечує зручність та ефективність, а також забезпечує облік та звітність. Проте, слід враховувати витрати на впровадження, можливі технічні проблеми та вимоги до інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Osipov, G. V., Matveev, V. A., Nikiforova, A. I., & Lyaletskiy, A. V. (2017). Security management system with access control based on radio frequency identification technology. In 2017 IEEE Conference of Russian Young Researchers in Electrical and Electronic Engineering (EIConRus) (pp. 1456-1459). IEEE.
2. Vasiliev, D., Zakharov, A., Kudryashov, A., & Tazetdinov, A. (2018). Access Control System Based on Face Recognition. In 2018 IEEE Conference of Russian Young Researchers in Electrical and Electronic Engineering (EIConRus) (pp. 2026-2029). IEEE.
3. Smith, C. J. (2016). Security access control system for shared spaces. Google Patents.
4. Yang, C. M., Huang, T. C., & Lin, C. M. (2016). Building access control system for campus by using RF card. In 2016 International Conference on Applied System Innovation (ICASI) (pp. 1-4). IEEE.
5. Prasath, V. B. S., & Pandian, R. K. (2018). Design and implementation of low-cost biometric access control system for secure access. In 2018 International Conference on Advances in Computing, Communications and Informatics (ICACCI) (pp. 1679-1683). IEEE.

СЕКЦІЯ XVIII. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

EUPHEMISMS OF RUSSIAN PROPAGANDA

Черемісін Максим Володимирович

ORCID ID: 0000-0002-8508-2302

Студент-докторант IV курсу

*Гуманітарно-природничий університет ім. Яна Длугоша
в Ченстохові, Україна/Польща*

Науковий керівник: Bożena Rozwadowska

ORCID ID: 0000-0001-9029-6463

Dr. hab. nauk humanistycznych, profesor

*Instytut Filologii Angielskiej Wydziału Filologicznego
Uniwersytetu Wrocławskiego, Польща*

Propaganda euphemisms of modern Russia

Russian mass media, politicians and representatives of state structures increasingly often use new phrases and terms describing the events of the full-scale war. The dictionary of Russians is also actively replenished with complex, sometimes-strange concepts. This is reminiscent of the plot of George Orwell's dystopian novel "1984", where the totalitarian Ingsoc party created a special newspeak. Such a phenomenon is called euphemism, that is, sly language. Its purpose is to hide facts, water down messages and divert attention from serious issues.

The meaning of new clauses and phrases about the invasion of Ukraine, which are reproduced by the Russian media, civil servants or bloggers, sometimes remain unclear or absurd, so the audience simply ignores them. This is how propagandists manipulate people's consciousness, influencing their assessment of phenomena and events.

Since the beginning of the full-scale war, the cases of changing concepts and inventing neo-incoherent phrases have become more frequent. Language helps to justify invasions, cover up numerous war crimes, smooth over failures on the front, and downplay economic problems. Moreover, calling a spade a spade is prohibited even at the legislative level. For example, for using the word "war" Russians can face up to 15 years in prison according to the law "On fakes".

Lies about the course of the war and military failures

Such phrases are used by Russians to hide the fact of war, which, of course, they do not call *war*. Another goal is to reduce their losses and create an illusory feeling in the population that the authorities are in control of the situation and everything is going according to plan.

1. Euphemism: *Azov bases* (*Базы Азова*)
2. Euphemism: *The authorities call on Ukraine to end resistance* (*Власть призывает Украину*)
3. Euphemism: *Military special operation* (*Специальная военная операция*)
4. Euphemism: *Goodwill gesture* (*Жест доброй воли*)
5. Euphemism: *Hard landing / aircraft rolled over on its side* (*Жесткая посадка/самолет опрокинулся на бок*)

6. Euphemism: *The cruiser lost stability and drowned in a stormy sea* (Крейсер потерял устойчивость и погиб в условиях штормового моря)

7. Euphemism: *Relocation / regrouping / redeployment* (Передислокация / перегруппировка)

8. Euphemism: *Preemptive strike* (Превентивный удар)

9. Euphemism: *Helicopter approach / incident in the sky* (Сближение вертолетов/инцидент в небе)

Denial of economic problems and idealization of the country

The Russian authorities are trying to create the illusion that their “big and powerful” country can easily cope with the sanctions. Therefore, they veil any economic failure with complex phrases and pass off negative as positive. Most Russians are happy with this: they support the idea that it is high time to become economically independent from Western countries.

10. Euphemism: *Release* (высвобождение)

11. Euphemism: *Assortment adjustment / change* (Корректировка / изменение ассортимента)

12. Euphemism: *No sustained drug shortages* (Нет устойчивого дефицита лекарств)

13. Euphemism: *Negative economic growth* (Отрицательный рост экономики)

14. Euphemism: *Demand for products will adjust* (Спрос на продукты скорректируется)

15. Euphemism: *Structural transformation of the economy / structural transformation* (Структурная трансформация экономики / структурные преобразования)

Denial of explosions, fires and natural disasters

Giving the impression that everything is fine, even when everything is very bad, is a common thing for Russians. There are no unpredictable events in their messages, and the authorities and civil services quickly and successfully eliminate any incidents.

16. Euphemism: *Riots broke out, unrest began* (Вспыхнули беспорядки, начались волнения)

17. Euphemism: *Smoke / thermal point* (Задымление/термоточка)

18. Euphemism: *Elimination of water manifestations* (Ликвидация водоявления)

19. Euphemism: *Collapse of plaster* (Обрушение штукатурки)

20. Euphemism: *Limitedly ready to fight* (Ограничено готовы к борьбе)

21. Euphemism: *“Under-flooding”* (Подтопление)

22. Euphemism: *A clap / a pop* (хлопок)

23. Euphemism: *A clap / a pop of gas* (Хлопок газа)

Acquittal of criminals and concealment of crimes

The rationalization of war crimes is also one of the ways in which the Russians try to blur the eyes of their citizens. They claim that their military is fighting for peace, has noble motives and protects their own and neighboring people.

24. Euphemism: *Protection of children on the Internet* (Защита детей в интернете)

25. Euphemism: *Green men, polite people* (Зелёные человечки, вежливые люди)

26. Euphemism: *Peacekeepers / Saviors / Liberators* (Миротворцы / спасители / освободители)

27. Euphemism: *Hostage rescue* (Спасение заложников)

Defamation and artificial incitement of hatred

Instead of admitting their mistakes and failures, Russians always find a scapegoat and an enemy who is allegedly responsible for all their troubles.

28. Euphemism: *Discrediting the Russian army* (Дискредитация российской армии)

29. Euphemism: *The West is prolonging the conflict* (Запад затягує конфлікт)
 30. Euphemism: *Unfriendly attitude towards authority* (Недружелюбное отношение к власти)
 31. Euphemism: *Unfriendly countries* (Недружественные страны)
 32. Euphemism: *Neo-Nazis / Bandera combatants / nationalist battalions* (Неонацисты / бендеровцы / националистические батальоны)
 33. Euphemism: *Extremists* (Экстремисты)

Table 1

A short dictionary of most used euphemisms

Euphemism	Russian translation	Meaning
No analogues	Аналогов нет	An attempt to expose backward / inoperative weapons / equipment as unique
Anglo-Saxons	Англосаксы	Residents of NATO bloc states
Bandera combatants, neo-Nazis, nationalists	Бандеровцы, неонацисты, националисты	Any opponents of the Soviet and Russian ideologies
The military-technical answer	Военно-технический ответ	A declaration of war
External conditions	Внешние условия	International sanctions
Ignition	Возгорание	A small fire, in terms of the number of victims, more than smoke (задымление)
Departure for temporary stay	Выезд на временное пребывание	Evacuation
A challenge	Вызов	Crisis
Layoff	Высвобождение	Dismissal of employees, job cuts
Discrediting the Russian army	Дискредитация российской армии	Any criticism towards the actions of the RF Armed Forces
Goodwill gesture, regrouping	Жест доброй воли, перегруппировка	Retreat of troops
Earthworks	Земляные работы	Digging trenches
Adjustment of payments	Корректировка выплат	A penalty
Small-scale family	Малокомплектная семья	An opposite of a large family
The local self-defense forces	Местные силы самообороны	Russian armed forces without insignia, landed in the Crimea in order to capture it
Cardiac arrest	Остановка сердца	Often a common name for death for reasons objectionable to the authorities
The right of peoples to self-determination	Право народов на самоопределение	Separatism
An extended expiration date drug	Препарат с продлённым сроком годности	An expired product
Take measures (of technological impact)	Принять меры (технологического воздействия)	Initiate a criminal case, block the website
Self-isolation	Самоизоляция	Quarantine
Seismic event	Сейсмособытие	Tremors, earthquake
Rescue of hostages, evacuation	Спасение заложников, эвакуация	Forced removal to the territory of Russia
Stability	Стабильность	Stagnation
Structural transformation	Структурная трансформация	A default
Sovereign democracy	Суверенная демократия	The avoidance of responsibility at the international level for domestic politics.
Thermopoint	Термоточка	A large forest fire
Fake	Фейк	Any information that is not pronounced in the state news aggregates
Extremists	Экстремисты	Opponents of the pro-Putin regime
South Slavic speech	Южнославянская речь	Ukrainian language
Special military operation	Специальная военная операция	An open military invasion of the territory of a sovereign country with the aim of exterminating the people there and, as a result, the full occupation of the country.

Conclusions. Russian propagandists manipulate the mass consciousness of the people

and have achieved significant success in this over the last decade. Russians instinctively perceive Ukrainians as “younger brothers” or as a separate part of the Russian ethnic group. However, recent and future measures to mobilize Russians for war will force them to reconsider their attitude, because war is going on not only on TV. Ukrainians rallied like never before, learned to recognize Russian propaganda, even if it is hidden and aimed at Ukrainians fighting among themselves. Ukrainians are at home and protect their land. Moreover, any amount of propaganda, any soft formulation or any euphemism will not be able to cover up the truth that will very soon begin to break through to the Russian masses.

References:

1. Klemperer V., Die Sprache des Dritten Reiches. Notizbuch eines Philologen, 3rd edition. Leipzig, 1957.
2. Konrad Koerner E. F., The Sapir-Whorf Hypothesis: A Preliminary History and a Bibliographical Essay. Ottawa: Journal of Linguistic Anthropology, 1992, pp. 173-198.
3. Strovsky D., From “claps” to “planned release”: why political newspeak has become active again in Russia. 2022. <https://66.ru/news/columnists/249998/>.

MUSICAL ECPHRASIS IN CONTEMPORARY DRAMA

Васильєва Олександра Євгеніївна

ORCID ID: 0000-0002-8072-3836

Докторантка школи докторської

Університету ім. Яна Длугоша в Ченстохові, Україна/Польща

Musical ecphrasis is a literary technique that vividly describes or presents a piece of music within a written or spoken text. Similar to visual ecphrasis, musical ecphrasis aims to bring the auditory experience of music to life through words, allowing the audience to imagine and engage with the sound and emotional impact of the music being described.

In musical ecphrasis, the author employs descriptive language to convey the various elements of the music, such as melody, rhythm, harmony, instrumentation, and dynamics. The goal is to create a verbal representation of the musical composition, capturing its mood, atmosphere, and emotional resonance. Through the use of vivid imagery, metaphors, and sensory details, the author seeks to evoke a sense of the music's sound, texture, and overall effect on the listener.

Musical ecphrasis can be found in various forms of literature, including poetry, novels, essays, and dramas. It allows the author to explore the power of music as an expressive art form and to deepen the audience's understanding and appreciation of the music being described. By engaging the reader or listener's imagination, musical ecphrasis bridges the gap between the sonic realm of music and the written or spoken word.

Through the use of descriptive language, the author aims to capture the essence, meaning, and impact of the musical artwork, offering insights and interpretations that deepen the overall understanding and appreciation of the work being described. Ecphrasis can range from brief, concise descriptions to elaborate and extended passages that explore every aspect of the musical work in detail.

One of the key challenges of musical ecphrasis is capturing the abstract and intangible nature of music through language. Music is a temporal art form, experienced in real-time, and its impact often lies in the emotional and visceral response it evokes. Therefore, the author must carefully choose words and employ literary techniques that can convey the essence of the music and its emotional impact on the listener.

As noted by Y. Yukhymuk [1], the difficulty of identifying the musical ecphrasis is that it is still unclear which component of music can be considered the result of the author's creative work – the musical text (ie, notes) or an image created by them, which comes to life only under the conditions of performance, but then the musician becomes a co-creator.

The concept of musical ecphrasis in a dramatic work functions alike as ecphrasis in the prose if looking at it from the textual level only. However, keeping in mind the aspect of performativity changes the angle of view on it and changes the functions and existence of musical ecphrasis in a play as well.

Musical ecphrasis can serve various purposes in contemporary drama. It can enhance the narrative by providing a deeper understanding of a character's emotional state or the atmosphere of a particular scene. It can also act as a metaphor or symbol, reflecting the themes or conflicts within the text. Furthermore, musical ecphrasis can be a tool for exploring the relationship between music and other artistic forms, such as visual art or dance, by creating a multisensory experience for the audience.

Contemporary drama often embraces musical ecphrasis as a means of pushing the boundaries of storytelling and engaging readers or listeners on a sensory level. Playwrights may incorporate references to specific musical compositions, genres, or performances

within their works. They may describe the timbre of an instrument, the rise and fall of a melody, or the intensity of a musical climax to evoke a visceral response from the audience.

Musical ecphrasis in contemporary drama allows for the exploration of specific time periods, cultural contexts, or atmospheres. By incorporating music that is emblematic of a particular era or culture, playwrights can transport the audience to a different time and place. Whether through evocative instrumental pieces or culturally significant songs, the music becomes a sonic landscape that enhances the overall authenticity and immersive quality of the theatrical production.

In contemporary drama, musical ecphrasis can also involve the use of familiar songs or well-known musical compositions to evoke specific emotions or associations. These recognizable musical references can heighten the recipients' connection to the characters and story, tapping into collective memories and cultural contexts. They can serve as a form of intertextuality, linking the theatrical production to broader cultural narratives and creating layers of meaning.

In summary, musical ecphrasis is a literary technique that vividly describes or presents a piece of music within a written or spoken text. It allows dramatists to bring the auditory experience of music to life through descriptive language, engaging the audience's imagination and deepening their understanding and emotional connection to the music being described. Musical ecphrasis bridges the gap between the sonic and the written or spoken word, offering a unique and immersive experience for the recipients.

Список використаних джерел:

1. Юхимук, Я. (2015). Жанрові форми роману-музичного екфразису кінця хх–початку ххі століття в компаративному аспекті”(Воцек & воцкеургія” Ю. Издрика і Синдром Петрушки” Д. Рубіної). Сучасні літературознавчі студії, (12), 633-641.
2. Goehr, L. (2010, October 1). How to Do More with Words. Two Views of (Musical) Ekphrasis. The British Journal of Aesthetics, 50(4), 389–410. <https://doi.org/10.1093/aesthj/ayq036>.

ДО ПРОБЛЕМИ ВИСВІТЛЕННЯ ПИТАНЬ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКИМИ ДРУКОВАНИМИ ЗМІ

Валерій Башманівський

кандидат філологічних наук, доцент

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Міжкультурна комунікація стає все більш важливою в сучасному світі, у якому засоби масової інформації сприяють налагодженню діалогу між культурами. Друковані ЗМІ виконують вагомий роль у сприянні комунікації, висвітлюючи культурні контексти та цінності різних країн і груп населення з метою забезпечення точності й об'єктивності інформації. Вони можуть сприяти міжкультурному розумінню, зміцнювати толерантність суспільства, у якому різні культури існують з повагою одна до одної.

Проблеми міжкультурної комунікації досліджували науковці, серед яких В. Золяк, В. Євтух, В. Іванов, Я. Дашкевич, А. Козак, І. Курас, О. Мітчук, Г. Почепцов, В. Різун, Ю. Фінклер, Т. Хоменко, О. Чекмишев, А. Чічановський та ін. Учені розуміють міжкультурну комунікацію як «комунікативну взаємодію людей як носіїв різних культурних спільнот, що орієнтована на взаємопроникнення культурно-комунікативних смислів, досягнення взаєморозуміння з урахуванням і збереженням «національної картини світу», їх взаємозбагачення в соціокультурному й духовному планах» [3]. Дослідники підкреслюють, що представники різних культур потребують толерантного ставлення до своєї культурної спадщини.

З метою вивчення міжкультурної комунікації в друкованих ЗМІ нами вибірково було обрано газети за 2016-2017 рр. Результати проведеного моніторингу журналістських матеріалів у друкованих засобах масової інформації засвідчили активізацію спроб із налагодження конструктивної комунікації між національними групами. Друковані матеріали відзначалися високою національною й конфесійною толерантністю. Увага авторів зосереджена як на міждержавній співпраці, так і на внутрішній комунікації між представниками різних культурних спільнот. Журналістські матеріали сприяли ознайомленню читачів з культурною діяльністю національних об'єднань і були розраховані на масову аудиторію. У центрі уваги авторів журналістських матеріалів питання міждержавних культурних зв'язків, висвітлення діяльності національних об'єднань у своєму регіоні тощо.

Так, на активній міжкультурній співпраці наголошують автори журналістських матеріалів газети «Новини Закарпаття». Володимир Мишанич опублікував матеріал «Нас об'єднують Карпати», де йдеться про виставку картин юних митців із п'яти країн регіону. Розповідається, що в залі Закарпатського музею народної архітектури та побуту відкрилася міжнародна виставка IX Карпатське бієнале графіки дітей та молоді, до експозиції якої ввійшло понад двісті робіт вихованців дитячих шкіл мистецтв України, Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії [6].

У газеті «Слобідський край» у повідомленні «Фестиваль культур пройде в Харкові» наголошується про участь понад двадцяти національно-культурних об'єднань, різних творчих колективів, що виконують традиційні танці та пісні своїх країн. Розповідається про те, що в регіоні проживають представники понад ста національностей. У місті Харкові було зареєстровано близько сімдесяти національно-культурних об'єднань, діяльність яких охоплює більше двадцяти п'яти відсотків

населення міста [7].

У публікаціях журналістів знаходимо інформацію щодо запозичень представниками, як правило, молодого покоління нових елементів світової культури. Наприклад, у газеті «Слобідський край» опублікований анонс події «Наймасовіша хода зомбі пройде в Харкові» Миколи Мельника. Автор повідомляє, що Фестиваль «ZombieFest III», присвячений святкуванню Хеллоуніна [5].

Велику роль у збільшенні читацької аудиторії відіграють представники інтелігенції, які хочуть бачити матеріали аналітичних жанрів і водночас бажають отримувати офіційну інформацію та матеріали, присвячені історії, новинам культури, літератури тощо. Наприклад, матеріал «Благодійний Різдвяний дипломатичний ярмарок» інформує, що захід відбувся за участі понад двадцяти генеральних і почесних консульств, акредитованих в Одесі, національних культурних центрів, громад та діаспор, міжнародних місій і організацій. Журналіст повідомив, що такі заходи проходять у різних містах, але саме в Одесі, де проживає сто тридцять три національності, ярмарки проходять яскравіше й прибутковіше. Автор акцентує увагу на вмінні одеситів поважати культуру інших і рекламувати власну [1].

Питання діалогу культур, толерантного ставлення до представників національних меншин порушували ЗМІ Полтавщини. Наприклад, про співпрацю зі Словацькою республікою пише видання «Зоря Полтавщини». Автор публікації «Веселка миру» єднає молодь» розповідає, що в місті Попрад пройде III Міжнародний фестиваль дитячо-молодіжної творчості «Веселка миру». Участь у організації бере Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Серце до серця» за підтримки відповідних міністерств мерії міста Попрад [2]. Організатори заходу особливу увагу зосереджували на підтримці міжкультурних зв'язків талановитої молоді нашої країни та популяризації європейських цінностей.

Ідею налагодження комунікації з представниками української інтелігенції, які проживають на території інших держав світу, розвивали працівники газети «Вінниччина», зокрема, публікації Юрія Сегеди «Якісно новий рівень міжнародної співпраці», Вікторії Мельник «На форум до Вінниці приїде діаспора із тридцяти країн світу», Інни Медведєвої «Наші рідні іноземці» та інші. Наприклад, своїм матеріалом Вікторія Мельник акцентує увагу на питаннях засідання організаційного комітету з підготовки та проведення Міжнародного форуму «Українська молодь діаспори» [4].

Висвітлення в медійних матеріалах проблем збереження історичної та культурної самобутності регіону сприяло налагодженню комунікації з іншими культурними осередками та утвердженню цінностей, єдиних для всієї держави. Друковані засоби масової інформації відстежували й висвітлювали події, присвячені діяльності національних меншин. У друкованих засобах масової інформації є повідомлення про роботу з налагодження міжкультурного діалогу через організацію мовних таборів для дітей та молоді, пропонувалися інформаційні матеріали про комунікацію представників національної меншини та жителів Німеччини.

Отже, міжкультурна комунікація в друкованих ЗМІ досліджуваного періоду висвітлювала традиції, звичаї, ставлення людини до світу та оточення, способи життя, вказувала на різницю характерів представників різних національних культур, що створювало передумови для об'єднань, які знаходили шляхи для міжкультурної взаємодії й прагнули зрозуміти один одного. Медіафахівець, який працює в друкованих ЗМІ й пропонує інформаційні матеріали з висвітленням особливостей різних культур, має розуміти їх відмінності й максимально точно передавати інформацію носіям різних культур.

У журналістських матеріалах українських друкованих ЗМІ і сьогодні

висвітлюються проблеми вивчення культурних цінностей національних меншин, що реалізуються завдяки діяльності національних об'єднань, державних структур, активній позиції інтелігенції. Активно діють і пресслужби обласних, міських та районних адміністрацій, які представляють позицію держави щодо міжнаціональної політики.

Список використаних джерел:

1. Благодійний Різдвяний дипломатичний ярмарок. Одеські вісті. 2016. 12 грудня.
2. «Веселка миру» єднає молодь. Зоря Полтавщини. 2017, 9 грудня.
3. Козак А. Міжкультурна комунікація в контексті діалогу культур. Наукові записки. Серія: філологічні науки. Вип.18. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153578979.pdf>.
4. Мельник В. На форум до Вінниці приїде діаспора із тридцяти країн світу. 2016, 26 травня.
5. Мельник М. Наймасовіша хода зомбі пройде в Харкові. Слобідський край. 2017, 18 жовтня.
6. Нас об'єднують Карпати. Новини Закарпаття. 2017. № 87 (4702).
7. Фестиваль культур пройде в Харкові. Слобідський край. 2017, 23 грудня.

ПРАКТИЧНА ЦІННІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ КОЛАБОРАЦІЙ ЯК МЕТОДУ PR-ПРОСУВАННЯ БРЕНДІВ В ІНДУСТРІЇ МОДИ

Ганжа Альбіна Андріївна

здобувач вищої освіти факультету PR, журналістики та кібербезпеки
Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

Науковий керівник: Рибаченко Віктор Федорович

Заслужений працівник культури України
Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

У середині 1990-х років виробники товарів і послуг почали активно поєднувати два популярних бренди на одному продукті або послугі. Це означає, що дві відомі компанії отримали здатність спільно випустити продукцію під об'єднаною назвою та використовувати обидва бренди у цілях просування. Такий підхід є базисом концепції маркетингу взаємовідносин, де співпраця та обмін ідеями вважаються важливим фактором у маркетингових і PR-заходах. Аналіз McKinsey & Company, однієї з провідних консалтингових компаній у світі, показує, що протягом останніх десятиліть кількість глобальних корпоративних альянсів, включаючи ко-брендингові ініціативи, зросла на 40 відсотків [4]. Крім того, не тільки кількість, але й розмір таких колаборацій збільшився, що доводить важливість цього методу в інструментарії сучасних маркетологів і PR-спеціалістів.

Одна з причин виникнення колаборативного піару полягає в конкуренції і насиченості ринку. Значне зростання конкуренції призводить до того, що бренди намагаються привернути увагу споживачів новітніми способами, не забуваючи при цьому про власну операційну ефективність та показники прибутковості. У світі моди першим великим прикладом колаборації було співробітництво, яке відбулося в першій половині 20-го століття. Ельза Скіапареллі, впливова італійська дизайнерка і винахідниця, об'єдналася з іспанським художником-сюрреалістом Сальвадором Далі в 1930-х і 1940-х роках [6]. Вони спільно створювали модні колекції, поєднуючи свої художній талант і дизайнерську естетику. Це був перший випадок, коли великі імена моди об'єдналися для створення спільних творчих проектів, і цей приклад вплинув на подальші колаборації в галузі моди.

Дослідники Н. Дорозала та А. Кольбренер стверджують, що колаборації та ко-брендингові партнерства мають велике значення для успіху компаній сьогодення [2]. Колаборація, яка використовується ефективно, може надати додатковий потенціал для отримання конкурентних переваг на насичених ринках шляхом доданої вартості. На глобальних ринках, де споживачі звикли до традиційних методів паблік рілейшнз та медіа-комунікацій, колаборації можуть бути максимально успішно використані фахівцями для отримання переваг і підтвердження їх цінності як інноваційного інструменту. Основними перевагами колаборацій є підвищення впізнаваності бренду, залучення нових аудиторій та позитивний вплив на продажі. Залежно від пріоритетів бренду, колаборації можуть бути спрямовані на створення інфоприводу, який спонукає медіа та лідерів думок розповідати про продукт бренду. Це, в свою чергу, може збільшити попит на продукт та підвищити прибутковість.

У контексті фешн-індустрії, колаборація може забезпечити об'єднання люксових брендів з мас-маркетом. Таким чином, бренд отримує можливість стати

більш доступними для широкої аудиторії або для тих нішевих груп споживачів, від оцінки яких буде залежати культурне каше бренду та його релевантність. Більші за впливом та аудиторією бренди у партнерстві використовують колаборації як інструмент диференціації, що дає змогу привернути увагу недоступних до цього аудиторій. До такої групи слід віднести трендсетерів або лідерів думок [1]. Окрім цього, слід відзначити, що ко-брендингове партнерство ініціює обмін прихильниками між брендами, що може допомогти підвищити впізнаваність та залучити нових клієнтів.

Співпраця має потенціал позитивно впливати на споживацьке ставлення до одного з брендів-партнерів за результатами аналітичного дослідження [3, с. 568]. Дослідники погоджуються, що за умови детально спланованого партнерства, колаборації можуть мати виключно позитивний вплив на сприйняття споживачами брендів, які беруть участь у співпраці [5, с. 174]. Високий статус брендів-партнерів сприяє створенню позитивних побічних ефектів для популяризації спільного брендового продукту, що безпосередньо впливає на прибутковість бізнесів, які беруть участь у таких колабораціях.

У підсумку, проведене дослідження дозволило продемонструвати фактичну цінність використання колаборацій як методу PR-просування та позиціонування для брендів у фешн-індустрії. Фахівцям з комунікацій, які спеціалізуються на сфері моди, слід приділити особливу увагу міжгалузевій творчій співпраці, зважаючи на вплив таких проектів на капітал бренду та споживачів.

Список використаних джерел:

1. Єжижанська Т. Ефективна комунікація видавництва із залученням лідерів думок. Інституційний репозиторій Київського університету імені Бориса Грінченка. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24991/1/T_Yezhyzhanska_konf18.pdf (дата звернення: 05.03.2023).
2. Dorozala N. Co-Branding as a tool for strategic brand activation - how to find the ideal partner: an explanatory case study in the fashion and design sector: master's thesis / Lund University. Lund, 2008. URL: <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=1341780&fileId=2435132> (дата звернення: 07.03.2023).
3. Mrad M., Farah M. F., Haddad S. From Karl Lagerfeld to Erdem: a series of collaborations between designer luxury brands and fast-fashion brands. *Journal of brand management*. 2018. Т. 26, № 5. С. 567–582. URL: <https://doi.org/10.1057/s41262-018-00146-2> (дата звернення: 02.02.2023).
4. Ray R. The future of fashion is collaboration. CFDA. URL: <https://cfda.com/professional/industry-insights/industry-insight/the-future-of-fashion-is-collaboration> (дата звернення: 04.03.2023).
5. Shen B., Choi T.-M., Chow P.-S. Brand loyalties in designer luxury and fast fashion co-branding alliances. *Journal of business research*. 2017. Т. 81. С. 173–180. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2017.06.017> (дата звернення: 15.02.2023).
6. Walker C. Selling style II: the history of fashion marketing in the 20th century. Wilson College of Textiles. URL: <https://textiles.ncsu.edu/news/2019/07/selling-style-ii-the-history-of-fashion-marketing-in-the-20th-century/> (дата звернення: 04.03.2023).

РЕЛЕВАНТНІСТЬ ПРЯМОГО МОВЛЕННЕВОГО АКТУ У ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРОМОВАХ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН ЗА 2022 РІК

Гольцева Марія Ігорівна

Аспірантка

Київський університет імені Б.Д. Грінченка, Україна

Вступ. У дипломатичних промовах, які використовуються для взаємодії між країнами та міжнародними організаціями, релевантність прямого мовленнєвого акту відіграє ключову роль у передачі інформації, вираженні думок та досягненні мети комунікації. Прямий мовленнєвий акт у дипломатичних промовах є інструментом, за допомогою якого дипломати намагаються вплинути на сприйняття, переконати, донести свою позицію та досягти певних політичних або дипломатичних цілей.

Незважаючи на те, що дипломатичний дискурс є доволі дослідженим лінгвістами, але до сих пір одним із важливих його компонентів є розгляд власне прагматики дискурсивного простору дипломатії як знакового середовища.

Ціль роботи. Продемонструвати особливості прямих мовленнєвих актів у дипломатичних промовах РБ ООН за 2022 рік.

Матеріали та методи. Матеріалом для дослідження послужили архівні записи виступів дипломатів у стінах РБ ООН за 2022 рік. При дослідженні ми послуговувалися наступними методами: порівняльний, описовий, лінгвокультурологічний.

Результати обговорення. Дипломатичні промови є важливим інструментом взаємодії та спілкування між державами та міжнародними організаціями. У таких промовах особливу увагу приділяється мовленнєвим актам, які використовуються для вираження позиції, ведення переговорів, обговорення спільних проблем та досягнення консенсусу. Один з найважливіших мовленнєвих актів, що використовується у дипломатичних промовах - це прямий мовленнєвий акт.

Прямий мовленнєвий акт є висловленням, в якому тип мовної структури відповідає комунікативному наміру мовця (Фарина, 2005). У дипломатичних промовах Ради Безпеки ООН прямий мовленнєвий акт допомагає встановити взаєморозуміння між учасниками засідання.

Релевантність прямого мовленнєвого акту дипломатичної промови відповідає за відповідність дипломатичних промов очікуванням міжнародної спільноти (Релевантність, 2021), обговорюваній темі, відповіді на задані запитання тощо від постійних країн-учасників РБ ООН та непрямих учасників РБ ООН.

Дотримання релевантності у мовленнєвих актах дипломатичних промов можна виявити декількома способами:

- Дотримання конверсаційних максими Пола Грайса – кількості, якості, релевантності, способу (Дегтярєва, 2012);

- ключові слова і терміни, які відповідають потребам актуальної комунікативної ситуації (*Given the prevailing security challenges, it is crucial to..., In light of the ongoing crisis, it is imperative that we focus on...*);

- повторення головної тези повідомлення (*We strongly urge all parties to the conflict to immediately cease violence, We stand ready to collaborate with our partners to combat this global menace and bring the perpetrators to justice*);

- приклади та ілюстрації (*Let me provide you with a concrete example, To illustrate*

the impact of climate change, I would like to share the case of...);

- *підання, гуманістичні підання (What steps have been taken to address the humanitarian crisis in the region? Are we truly fulfilling our duty to protect the most vulnerable?);*

- *експресивна лексика (We are deeply saddened and outraged by the recent acts of aggression and violence, We applaud the remarkable progress made in advancing gender equality and empowering women);*

- *цитування, посилання на джерела інформації (According to the latest report by the World Health Organization, As stated in the resolution adopted by the General Assembly last year...).*

Поглянемо як дотримання принципів релевантності реалізується у прямому мовленнєвому акті на реалізується на прикладі 9208 засідання РБ ООН – *In the face of the turmoil and despair of the populations that have been weakened by months of war already, it is not enough for us to increase the number of Council meetings to hear the international community's perspective without ever offering a real alternative to the war. It is time to negotiate an end to the war. And it is time for the Council to return to the heart of its primary vocation to work to ensure global peace and security (SCM 9208)*. Продемонстрований фрагмент дотримується максимум П.Грайса (максимум якості, кількості, релевантності та способу), застосовані приклади та ілюстрації (*the turmoil and despair of the populations that have been weakened by months of war already*), ключові слова і терміни, які відповідають потребам актуальної комунікативної ситуації (*real alternative to the war, to negotiate, an end to the war, the Council, ensure global peace and security*), повторення головної тези повідомлення (*It is time to negotiate an end to the war. And it is time for the Council to ensure global peace and security*).

Графічно дотримання релевантності прямого мовленнєвого акту у дипломатичних промовах Ради Безпеки ООН за 2022 рік можна представити наступним чином (Рис.1. Дотримання релевантності у 2022 р.):

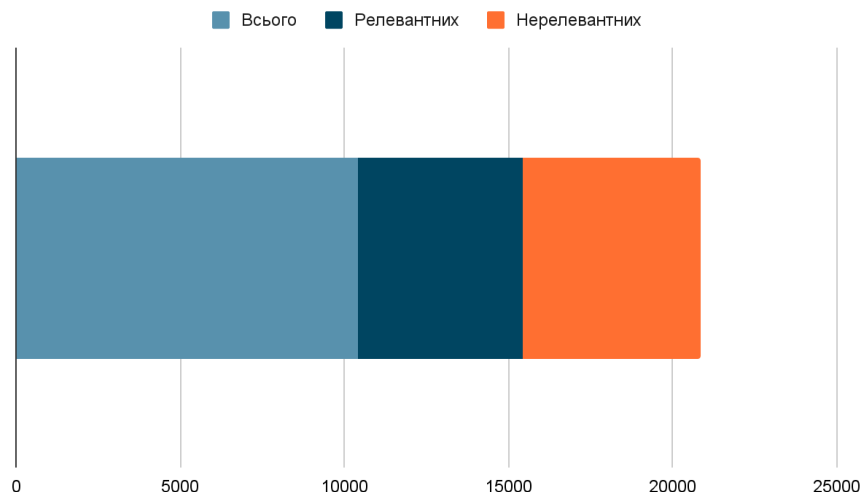

Рис. 1. Дотримання релевантності у 2022 р.

Де 2022 р. виокремлено 10418 прямих мовленнєвих акти, з яких – 5007 релевантних мовленнєвих акти та 5411 нерелевантних мовленнєвих акти.

Отримані результати вибірки свідчать про переважання нерелевантних мовленнєвих актів, що, як результат, впливає на хід проведення засідання, прийняття рішень, ухвалення резолюцій тощо.

Висновки. Отже, у дипломатичних промовах Ради Безпеки ООН релевантність

прямого мовленнєвого акту вельми важлива. Його використання сприяє ефективній комунікації, чіткості повідомлень, встановленню взаєморозуміння, виявленню міцних становищ та підсиленню впливу та авторитету. Пряме висловлення допомагає зрозуміти позиції та наміри держав, сприяє діалогу та спільному вирішенню питань. Завдяки релевантності прямого мовленнєвого акту, виражені точки зору з приводу обговорюваних питань у стінах РБ ООН мають більше шансів бути почутими та досягти позитивних перлокутивних ефектів. За 2022 рік переважна більшість прямих мовленнєвих актів є нерелевантними (5411 мовленнєвих актів із загальних 10418).

Список використаних джерел:

1. Фари́на, У. (2005). Провокація як мовленнєва дія. http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/22445/1/64_Farina.pdf.
2. Релевантність. Termin.in.ua. (2021, September 21). <https://termin.in.ua/relevantnist/>.
3. Дегтярєва, К. В. (2012). Основи теорії мовної комунікації. Retrieved May 5, 2023, from <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/5045/1/Degtyarova.pdf>.
4. United Nations. (2022). UN official documents. United Nations. <https://www.un.org/en/delegate/page/un-official-documents>.

ТЕМА ТУРИЗМУ В ЗМІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Петрук Анастасія Анатоліївна

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Давидова Л.В.

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент
кафедри журналістики, реклами та PR
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Постановка проблеми. Дослідження та розвиток галузі travel-журналістики сьогодні є актуальними і досить важливими, оскільки вона дає можливість реципієнту отримати цікаву й корисну інформацію про унікальні можливості подорожування світом у будь-якому зручному форматі: текст, ілюстрації, відео- чи аудіоматеріали. Відтак розвиток регіональної подорожньої журналістики дає змогу розширити контент-план регіонального видання та залучити широку аудиторію (не лише місцеве населення).

Мета. Визначити актуальність дослідження медіаринку в контексті travel-журналістики під час воєнного стану в Україні.

Завдання. Проаналізувати особливості наповнення online-видань темою туризму.

Виклад основного матеріалу. Популярність подорожньої журналістики зумовлена декількома чинниками: швидкий розвиток туризму, зокрема внутрішнього туризму на території України; прагнення ЗМІ публікувати більше матеріалів, пов'язаних із дозвіллям та відпочинком; визнання відпочинку однією з базових потреб [5] сучасної людини.

О. В. Юферева, одна з фахівчинь у галузі подорожньої журналістики, розглядає деякі питання, пов'язані з цією сферою. Вона провела аналіз українського туристичного журналу «MANDRY» [1] й виділила основні типи тревел-журналістики:

1. Лайфстайл-тревелог;
2. Особистісний тревелог.

Лайфстайл-тревелог – жанр, який описує подорожі в контексті звичайного життя людини. Інформація про туристичний регіон має бути подана зрозумілою для реципієнта мовою. Також повинні бути чіткі поради про те, як себе поводити туристам, реклама регіону і зображення способів відпочинку [4, с. 51]. О. В. Юферева зауважує, що характерною ознакою першого типу тревел-журналістики є віддзеркалення туристичних локацій та авторський стиль викладу матеріалу. Другий тип характеризується самовираженням журналіста й письмовим чи візуальним відтворенням подій.

Оскільки travel-журналістика безпосередньо пов'язана з подорожами, варто визначити, чому туризм в Україні під час війни залишається актуальним та користується популярністю серед людей. У першу чергу йдеться про внутрішній туризм, важливість розвитку якого зросла через обмеження у перетині кордонів України і неготовність людей витрачати велику кількість коштів на відпочинок. Слід зазначити, що навіть під час воєнного стану внутрішній туризм відіграє важливу роль у житті українців та стабільному функціонуванні економіки країни. Він виконує такі

функції:

- психологічна підтримка українців, які щодня живуть у насиченому воєнними подіями інформаційному просторі;
- можливість утримувати в належному стані туристичні об'єкти, які мають проблеми з фінансуванням через мізерну кількість відвідувачів;
- надання роботи людям, які працюють у цій сфері: перевізникам, екскурсоводам, працівникам закладів харчування і готелів тощо.

Подорожня журналістика ефективно висвітлює інформацію туристичної сфери [2], надає розголосу питанням та проблемам [3], які можуть виникати в теперішній час. На просторах українського медіаринку створюється чимала кількість проєктів, які цікавлять як українців, так і жителів інших країн. Так, українські телепередачі про подорожі показують не лише на національних каналах, а й закордонних. Тому travel-журналістика відіграє провідну роль у визначенні авторитету країни на міжнародному ринку.

На прикладі медіаринку Житомирщини розглянемо наповнення online-видань темою туризму. Чимало інтернет-видань Житомирської області публікують матеріали про подорожі, туристичні можливості та потенціал області, новини галузі. Переважна більшість таких ресурсів не виділяють туризм в окрему рубрику, якщо йдеться про універсальне видання. Це видно з таблиці, де зазначено назви деяких онлайн-видань Житомирської області та наявність в них рубрики «Туризм» (або «Подорожі», «Мандри» тощо) (Таблиця 1.3).

Таблиця 1.3

Рубрика на тему туризму в онлайн-виданнях Житомирщини

Назва видання	Наявність окремої тематичної рубрики про подорожі
20 хвилин. Житомир	+
Житомир.info	-
Житомир online	-
СК1	-
Житомир life	-
Times.Zt	-
Zhitomir NEWS	-
Рупор Житомира	-
РІО-Бердичів	-
Коростень today	-
ІнфоМалин	-
Новоград city	-

Проаналізувавши наповнення вищезазначених сайтів, можна зробити висновок, що матеріали про туризм публікують в рубриках «Світ», «Україна», «Події», «Культура».

Варто зазначити, що певну частину інформації про туристичні можливості під час війни, стан сфери, її розвиток висвітлюють не медіа, а окремі туристичні агенції чи так звані громадянські журналісти. Зазвичай це люди, які захоплюються історією рідного краю. Серед них екскурсоводи, історики, блогери тощо. Оприлюднення таких матеріалів здійснюється на безкоштовних платформах – Instagram, Facebook, Telegram, YouTube.

Так, багато інформації можна знайти в соціальних мережах Житомирського обласного ТІЦ, директора туристичної агенції «Патріот» С. Дехтяренка, екскурсовода з Червоненської громади (Бердичівський район) Т. Коновалова. Сторінки активні, часто оновлюються, розвиваються та залучають все більше аудиторії.

Висновки. Вивчення та розвиток туристичної галузі і, відповідно, travel-журналістики в Україні є досить важливими, оскільки це дає можливість для цільової аудиторії більше дізнатися про можливості подорожування, популяризує культурні цінності країни та її окремих регіонів у світі. Подорожня журналістика пропагує знання про різні регіони, їхню флору й фауну, етнокультуру, історію та мистецтво, мотивуючи подорожувати для морально-духовного розвитку та відпочинку.

Туризм під час воєнного стану є актуальним та важливим для людей. Внутрішній туризм, в тому числі територією Житомирської області, відіграє важливу роль в житті українців, даруючи яскраві позитивні емоції та враження, також сприяє стабільному функціонуванню економіки країни. Висвітленням цієї тематики займаються не лише ЗМІ, а й громадянські журналісти й туристичні агенції.

Список використаних джерел:

1. MANDRY: туристичний журнал. 2004–2016. URL: <http://www.mandry.ua/> (дата звернення: 09.04.2023).
2. Петрук А. Бердичівський район дивує! 7 чудес регіону. 24.04.2023. Times.zt: сайт. URL: <https://times.zt.ua/berdychivskyy-rayon-dyvuie-7-chudes-rehionu-foto/> (дата звернення: 31.05.2023).
3. Петрук А. Руїни палацу Терещенків під Житомиром – чудовий фотосет для збереження пам'ятки архітектури. 14.05.2023. Times.zt: сайт. URL: <https://times.zt.ua/ruiny-palatsu-tereshchenkiv-pid-zhytomyrom-chudovyy-fotoset-dlia-zberezhennia-pam-iatky-arkhitektury-foto/> (дата звернення: 31.05.2023).
4. Юферева О. В. Наративні тенденції сучасної української тревелжурналістики в соціокультурній перспективі (на матеріалі журналу «Мандри»). Наукові записки Інституту журналістики. 2013. Т. 53. С. 51–55.
5. The future of entertainment. 12.09.2019. Havas Group: сайт. URL: <https://dare.havas.com/insights-trends/the-future-of-entertainment> (дата звернення: 05.05.2023).

СЕКЦІЯ ХІХ. ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

КОЛЕКТИВНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ

Воропаєва Тетяна Сергіївна

ORCID ID: 0000-0001-8388-7169

кандидат психологічних наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Авер'янова Ніна Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-1088-2372

кандидат філософських наук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Анотація. У статті розглядаються особливості формування і трансформацій колективної ідентичності громадян України як основного чинника консолідації українського соціуму в умовах російсько-української неоімперської війни. Методологічною основою дослідження є інтегративний підхід. Анализується питання про становлення вітчизняної інтегральної ідентології у рамках української соціогуманітаристики.

Проблема духовної своєрідності етносів, націй і цивілізацій гостро стояла упродовж всього історичного шляху розвитку соціогуманітаристики і мала найрізноманітніші способи вирішення. Відомі мислителі й вчені намагалися не тільки дослідити особливості ідентичності колективних та індивідуальних суб'єктів, але й запропонувати нові методологічні підходи до цієї проблеми. Ідентифікаційна проблематика, як правило, актуалізується у рамках кризових, перехідних періодів розвитку суспільства, коли виникає необхідність нового самовизначення соціуму, а також вибору нових політико-правових, соціально-економічних та соціокультурних моделей розвитку. У зв'язку з цим перехідні й кризові періоди можна розглядати як особливий поворотний пункт у розвитку суспільства й особистості, коли не тільки відбуваються кардинальні трансформації у багатьох сферах, але й починається пошук нової ідентичності для великих соціальних груп – етносів, націй і країн, що обумовлює зміни ідентичності й на рівні особистості. В сучасній соціогуманітаристиці аналіз трансформації ідентичності індивідуальних та колективних суб'єктів у різних країнах світу залишається актуальним [24; 25; 26; 27; 28; 29; 30; 31; 32; 33; 34; 35]. Для української соціогуманітаристики не менш актуальними є дослідження, присвячені трансформації колективної ідентичності громадян України в умовах російсько-української війни та у післявоєнний період.

У сучасному глобалізованому світі стрімко зростає інтерес до проблеми формування ідентичності людини. Категорія «ідентичність», незважаючи на різноманіття теоретичних і емпіричних досліджень, до цих пір є однією з найскладніших, оскільки є дослідники, які ототожнюють ідентифікацію з ідентичністю, не розрізняють етнічну, національну й цивілізаційну ідентичності.

Використання інтегративного підходу (який сьогодні є одним з найсучасніших теоретико-методологічних підходів у країнах Західної Європи, США та Канади) дозволить вивчити процес формування й трансформацій колективної ідентичності громадян України як ключового чинника оптимізації процесів консолідації українського суспільства. Вдосконалення системи формування колективної (національної та європейської) ідентичності громадян України дозволить також більш ефективно нівелювати деструктивні інформаційно-психологічні впливи на громадян України та продовжити процеси деколонізації й декомунізації українського соціуму. Отже, проблема формування й трансформації колективної ідентичності громадян України має сьогодні практичну актуальність для України, її важливість підвищується в умовах тимчасової окупації українських територій та військової агресії російської федерації проти України.

Феномен ідентичності людини давно привертає увагу представників багатьох соціальних та гуманітарних наук, кожна з яких робить свій внесок в обговорення і вирішення даної проблеми. У філософії проблема ідентичності розроблялась, починаючи з окремих роздумів Аристотеля, і продовжуючись у працях Джона Лока, Девіда Юма, Фрідріха Вільгельма Йозефа фон Шеллінга, Георга Вільгельма Фрідріха Гегеля та інших мислителів. Їхні наступники досліджували зв'язок між поняттями «ідентичність», «тотожність», «Я», «самість», «самосвідомість», структуру й критерії різних форм ідентичності, особливості взаємодії «Я – Інший». Вперше термін «ідентичність» був використаний Вільямом Джеймсом (William James), американським психологом і філософом, який підкреслював такі властивості ідентичності, як боротьба свого і чужого, тотожність і відповідність собі й суспільству. Видатний німецький історик Фрідріх Майнеке (Friedrich Meinecke) у своїй праці «Die Idee der Staatsräson in der neueren Geschichte» (1924) виокремив два типи нації: націю-культуру (Kulturnation) і націю-державу (Staatnation). Ця ідея стала дуже плідною, оскільки на її основі сьогодні розрізняють етнічні й політичні нації. Американський філософ та історик Ханс Кон (Hans Kohn) у праці «The Idea of Nationalism» (1944) запропонував розрізняти два види націоналізму: «західний» (громадянський націоналізм) і «східний» (етнічний націоналізм), на захід і схід від Рейну. Перший сформований у США, Англії, Франції та Голландії, а другий – у Німеччині, Італії, Східній Європі та Азії). Перші концепції ідентичності були представлені в працях Зігмунда Фрейда (Sigmund Freud), Еріка Хомбургера Еріксона (Erik Homburger Erikson), Генрі Теджфела (Henri Tajfel), Джона Тернера (John Turner) та інших вчених. Зокрема, міркування Зігмунда Фрейда про ідентифікацію людей в масі, а також перше використання терміну «ідентифікація» були зафіксовані у його книзі «Масова психологія і аналіз людського Я» (1925), яка була написана ще у 1921 р. [22]. Пізніше його думки стали фундаментом для сучасного розуміння як індивідуальної, так і колективної ідентичності. В рамках психоаналізу первинною була концепція ідентифікації як уподібнення, ототожнення, імітації. Потім ідентифікація почала розглядатися як момент формування людської психіки, пов'язаний з Едиповим комплексом. Згодом у З. Фрейда з'являється уявлення про ідентичність як про відношення «частини» і «цілого» в соціальному житті. Французький філософ Поль Рікер (Paul Ricœur) та один з основоположників інтеракціонізму Джордж Герберт Мід (George Herbert Mead) пояснюють у своїх дослідженнях поняття ідентичності через категорію «самість». Американський психолог Ерік Хомбургер Еріксон (Erik Homburger Erikson) увів поняття «ідентичність» в широкий науковий контекст і суттєво популяризував його [26]. Ще у 1940–1950-х роках він почав досліджувати етнічну ідентичність, звернувши увагу на історичну обумовленість формування та

еволюції будь-якої ідентичності. Вчений виокремив три основні види ідентичності: позитивну, негативну і змішану. Британський дослідник націй та націоналізму Ентоні Дейвід Сміт (Anthony David Smith) довів у своїх працях наявність спадкоємності між сучасними націями і етнічними спільнотами, які існували з давніх-давен. Автор підкреслював, що сучасні нації виникли тоді, коли цілком сформовані етноси сприйняли ідею політичного суверенітету [33]. Сьогодні ідентичність вивчається, як правило, з позицій двох концепцій: теорії соціальної ідентичності Генрі Теджфела (Henri Tajfel) й Джона Тернера (John Turner) [34] та моделі двох вимірів ідентичності Джона Беррі (John Widdup Berry) [24].

Ідентифікаційна проблематика була актуалізована у XX ст., різні аспекти даної проблеми досліджувались у рамках психології, соціології, філософії, історії, політології, антропології, етнології, педагогіки і т.д. [6; 7; 8; 11; 12; 13; 16; 17; 20; 21]. Сьогодні проблематика ідентичності представлена майже у всіх галузях суспільних та гуманітарних наук. Звичайно, ці дослідження не завжди узгоджені між собою через різні теоретико-методологічні засади. Це ускладнює як теоретичні узагальнення, так і порівняння результатів емпіричних досліджень. Аналіз сучасних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання поставленої проблеми, дозволяє виокремити невирішені раніше аспекти даної проблеми: а) методологічна невизначеність досліджень, б) термінологічна плутанина, в) значна кількість теоретичних потсупатів, які не підкріплені жодними емпіричними дослідженнями і практикою, г) неузгодженість досліджень, які присвячені вивченню консолідації українського суспільства, хоча саме позитивна колективна ідентичність (як стрижень духовного світу людини) виступає ключовим чинником оптимізації згуртувальних процесів в українському соціумі, г) відсутність в Україні науково обгрунтованої політики колективної (національної та європейської) ідентичності, яка могла б сприяти оптимальній деокупації, деконфліктизації та реінтеграції населення тимчасово окупованих територій, а також дерадянзації і деколонізації українського суспільства. Саме така зорієнтованість нашого дослідження підтверджує його актуальність та доцільність.

Для наукового дослідження процесів формування і трансформацій колективної (національної та європейської) ідентичності громадян України як ключового чинника оптимізації процесів консолідації українського суспільства найбільш оптимальним є інтегративний підхід, який дозволяє вивчати різні прояви колективної ідентичності у їхній системній цілісності. Інтегративний підхід сприяє знаходженню методів, адекватних досліджуваному феномену, з урахуванням усіх особливостей та рівнів його розвитку [19; 23]. Інтеграція розглядається нами не як механічне з'єднання частин або компонентів системи, а як їх органічну взаємодію та взаємопроникнення, що сприяє формуванню якісно нового цілісного утворення. Отже, інтегративний підхід враховує теоретичні, емпіричні й прикладні аспекти наукових досліджень і охоплює взаємодію соціальної філософії, історії, політології, українознавства, соціології, психології, соціокультурної антропології, імперіології, військової науки та постколоніальних досліджень. Інтегративний підхід передбачає створення цілої системи «концептуальних мостів» між цими науковими дисциплінами, а також поєднання концептуального інструментарію й дослідницьких принципів цих наук. Інтегративний підхід дає можливість більш широкого, цілісного і багатогранного погляду на розуміння людської природи і всього Всесвіту. Методологічною основою інтегративного підходу є філософська ідея цілісності людини. Саме тому темою нашого дослідження було вибрано колективну ідентичність громадян України як ключового чинника оптимізації процесів

консолідації українського суспільства, адже позитивна колективна ідентичність є стрижнем духовного світу людини.

Інтегративний підхід став методологічною основою багатьох українознавчих досліджень, присвячених трансформаціям колективної ідентичності громадян України [23]; специфіці російсько-української гібридної війни [1]; інформаційній безпеці України [3; 36]; цивілізаційному розвитку українського народу [10]; колористичним уявленням українців [14; 15]; становленню національної самосвідомості українців [9]; особливостям впливу образотворчого мистецтва на національне виховання особистості [2] тощо.

Теоретико-методологічним ядром наших попередніх досліджень є інтегративний аналіз колективної ідентичності громадян України (1991–2022 рр.) як складної, багаторівневої та багатокомпонентної системи. Наше дослідження базується на концептуальній позиції: будь-яка форма колективної ідентичності є системою, яка складається з окремих частин, пов'язаних певними відносинами; ця система знаходиться в процесі постійного розвитку та взаємодії з навколишнім середовищем. Зокрема, національна ідентичність складається з національно-культурної ідентичності (що формується в рамках етнічної нації) і громадянсько-політичної ідентичності (що формується в рамках політичної нації). Відповідно, європейська ідентичність складається з континентальної (географічно мотивованої) та цивілізаційної ідентичності (ціннісно мотивованої) [19; 23]. Окремі науковці вважають колективну ідентичність одновимірним об'єктом і вивчають всі її різновиди у рамках 100%. Насправді треба досліджувати кожен підсистему колективної ідентичності окремо, а ієрархію різних форм колективної ідентичності слід визначати за допомогою методу ранжування. Упродовж 1991–2022 рр. нами були проведені дослідження різнопланових трансформацій колективної ідентичності громадян України, було з'ясовано, що: 1) у 1991–2004 рр. значущість пострадянської ідентичності стрімко зменшувалася; 2) релігійна ідентичність почала зростати у другій половині 2001 р., а також наприкінці 2018 р. – у 2022 р.; 3) значущість європейської континентальної ідентичності почала підвищуватись (особливо в групі етнічних українців, поляків, угорців, словаків, румунів, кримських татар), починаючи з 1999 р.; 4) європейська цивілізаційна ідентичність найбільш стрімко зростала у жителів великих міст; 5) престижність національної ідентичності більш повільно зростала на Сході й Півдні України, на відміну від Півночі, Центру та Заходу України [19; 23]. Наші багаторічні дослідження доводять, що українознавча компетентність виступає важливим ресурсом держави для: консолідації українства; деколонізації і декомунізації соціуму; формування позитивної національної та європейської ідентичності, патріотичних почуттів, критичного мислення, соціальної й громадянської зрілості громадян України [4; 5].

Сьогодні відбувається становлення вітчизняної інтегральної ідентології (це новий науковий напрям, який досліджує різні форми ідентичності колективних та індивідуальних суб'єктів, динаміку їх розвитку й трансформацій з урахуванням теоретичних, емпіричних та практичних аспектів), яка спрямована на розробку концепції позитивної колективної ідентичності громадян України, а також зможе позитивно вплинути на вдосконалення державної політики колективної ідентичності.

Список використаних джерел:

1. Авер'янова Н.М. Гібридна війна: російсько-українське протистояння. Молодий вчений. 2017. Випуск 3(43). С. 30–34.

2. Авер'янова Н.М. Образотворче мистецтво як чинник національного виховання особистості (українознавчий аналіз). Автореферат дис... канд. філос. наук: спец. 09.00. 12 «Українознавство». Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2007.
3. Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С. Інформаційна безпека України: соціально-філософські аспекти. Молодий вчений. 2020. 10 (86). С. 297-303.
4. Авер'янова Н., Воропаєва Т. Українознавство як стратегічний ресурс держави у контексті російсько-української війни. Concepts and use of technologies in practice. Abstracts of V International Scientific and Practical Conference. P. 204–212. London, Great Britain, 2022.
5. Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С. Українознавча компетентність як ключовий чинник подолання наслідків інформаційної війни. International scientific conference «Scientific and technological revolution of the xxi century '2021». Conference proceedings. April 7, 2021. Karlsruhe, Germany: Sergeieva&Co. С. 91–95. URL: <https://www.sworld.education/konferge16/sbor-ge16.pdf>.
6. Андрусів С. М. Модус національної ідентичності: Львівський текст 30-х років ХХ ст. Тернопіль: Джура, 2000. 340 с.
7. Ассман Я. Культурная память: Письмо и память о прошлом и политическая идентичность в высоких культурах древности / Пер. с нем. М.М. Сокольской. М.: Языки славянской культуры, 2004. 368 с.
8. Барретт М., Рязанова Т., Воловикова М. Развитие национальной, этнолингвистической и религиозной идентичности у детей и подростков. М.: Издательство Института психологии РАН, 2001. 196 с.
9. Бойко С. М. Становлення і розвиток національної самосвідомості українського народу: ціннісний вимір. Автореф. дис...к. філос. н.: 09.00.12 – українознавство / КНУ імені Тараса Шевченка. К., 2005. 20 с.
10. Воропаєва Тетяна, Авер'янова Ніна. Цивілізаційний розвиток українського народу: культуротворчі аспекти. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2019. Випуск №4. С. 18–23.
11. Гнатенко П.И., Павленко В.Н. Идентичность: философский и психологический анализ. К.: ООО «Арт-Пресс», 1999. 466 с.
12. Гнатюк О. Прощання з імперією: Українські дискусії про ідентичність. К.: Критика, 2005. 528 с.
13. Кислюк К. Українська ідентичність: історико-культурні ретроспективи та сучасні перспективи. Філософська думка. 3. 2018. С. 48–65.
14. Ковтун Л.І. Міфологема софійності в культурі Київської Русі. Українознавчий альманах. 2011. Вип. 6. С. 25–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2011_6_8.
15. Ковтун Л.І. Український колористичний код світотворення. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Українознавство. 2009. Вип. 13. С. 49–52. URL: <http://ukrbulletin.univ.kiev.ua/Visnyk-13/Kovtun.pdf>.
16. Козловець М. А. Національна ідентичність як соціокультурний феномен. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2011. Вип. 60. С. 3–11.
17. Масенко Лариса. Конфлікт мов та ідентичностей у пострадянській Україні. Київ: ТОВ «Видавництво “Кліо”», 2020. 176 с.
18. Онуфрів С. Трансформація ідентичності українського суспільства під час Революції гідності. Вісник Львівського університету. Серія Журналістика. 2016. Випуск 41. С. 225–231.
19. Сергійчук В.І., Піскун В.М., Воропаєва Т.С. Трансформація національної ідентичності: історіософські, культурологічні та соціально-психологічні аспекти. Фундаментальні орієнтири науки. Київ, 2005. С. 24–53.
20. Сінкевич О. Соціальні практики масової культури: ідентифікаційний дискурс: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 360 с.
21. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія. К.: НІСД, 2011. 336 с.
22. Фрейд З. Психология масс и анализ человеческого «Я». М., 1925. 98 с. С. 24–36.
23. Averianova Nina, Voropaieva Tetiana. Transformation of the Collective Identity of Ukrainian

- Citizens After the Revolution of Dignity (2014–2019). Kyiv-Mohyla Humanities Journal. 2020. № 7. P. 45–71.
24. Berry J.W. Acculturation and psychological adaptation: review. Journeys into cross-cultural psychology: Selected papers from the 11th International conference of the International association for cross-cultural psychology held in Liege. Belgium: Swets & Zeitlinger, 1994. P. 129–141.
25. Brubaker Rogers. Ethnicity, Race and Nationalism. Annual Review of Sociology 35. 2009. P. 21–42.
26. Erikson Erik H. Identity and the Life Cycle. Selected Papers. New York: International Universities Press, 1959. 240 p.
27. Grigore Pop-Eleches and Graeme B. Robertson. Identity and political preferences in Ukraine – before and after the Euromaidan. Post-Soviet Affair. 34.2-3. 2018. P. 107–118.
28. Haslam C., Holme A., Haslam S.A., Iyer A., Jetten J., & Williams W.H. Maintaining group memberships: Social identity continuity predicts well-being after stroke. Neuropsychological Rehabilitation. 18 (5/6). 2008. P. 671–691.
29. Iver B. Neumann. Uses of the other: “The East” in European identity formation. Manchester: Manchester University Press, 1999. 400 p.
30. Kuzio Taras. Ukraine. State and national building. Routledge Studies of Societies in Transition. London and New York: Routledge, 1998. 440 p.
31. Liubarets Andriy. The Politics of Memory in Ukraine in 2014: Removal of the Soviet Cultural Legacy and Euromaidan Commemorations. Kyiv-Mohyla Humanities Journal. 3.2016. P. 197–214.
32. Melucci A. Getting Involved: Identity and Mobilization in Social Movements. International Social Movement Research. 1988. P. 329–348.
33. Smith Anthony D. National Identity and the Idea of European Unity. International Affairs. 68.1.1992. P. 55–76.
34. Tajfel, H. Turner J. C. The social identity theory of intergroup behavior. Psychology of intergroup relations / Ed. by S. Worchel, W. G. Austin. Chicago: Nelson-Hall, 1986. P. 7–24.
35. Vignoles V., Manzi C., Regalia C., Jemmolo S., Scabini E. Identity motives underlying desired and feared possible future selves. Journal of Personality. 5.76. 2008. P. 1165–1200.
36. Voropayeva Tatiana, Averianova Nina. Information and economic security as priority directions of the state policy of Ukraine in the context of the strategy of «smart power». 2021 IEEE 8th International Conference on Problems of Infocommunications, Science and Technology (PIC S&T). Kharkiv, Ukraine, 2022. P. 197–202. DOI: 10.1109/PICST54195.2021.

СЕКЦІЯ XX. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

ВИКЛАДАННЯ ТЕМИ «ЗДОРОВЕ ХАРЧУВАННЯ» НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ УЧНІВ У ШКОЛАХ З ПОГЛИБЛЕНИМ ВИВЧЕННЯМ БІОЛОГІЇ

Остапчук Владислава Володимирівна

здобувач вищої освіти природничого факультету

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Україна

Науковий керівник: Ульянова Ірина Вікторівна

асистент кафедри іноземних мов природничого факультету

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Україна

Вступ: викладання англійської мови на тему «Здорове харчування» є невід’ємним аспектом розвитку мовленнєвої компетентності учнів, які поглиблено вивчають біологію. Як майбутнім фахівцям у галузі біології та здоров’я людини, учням дуже важливо розуміти важливість здорового харчування, його вплив на загальне самопочуття та вміти висловлювати свою думку на цю тему англійською мовою.

Мета роботи: підібрати вправи з англійської мови на тему «Здорове харчування», спеціально адаптовані до потреб учнів, які навчаються у класах з біологічним нахилом.

Предмет дослідження: теми «Здорове харчування» на уроках з англійської мови з метою формування, навичок читання, аудіювання, говоріння, письма та загальних знань учнів, які поглиблено вивчають біологію.

Практичне значення: поєднуючи вивчення англійської мови з принципами здорового харчування, учні можуть підвищити свій рівень володіння мовою, одночасно отримуючи цінні знання в обраній галузі.

Основна частина:

Використання матеріалів, пов’язаних зі здоровим харчуванням [1-2], дає учням можливість розвивати навички читання та аудіювання. Учні можуть читати наукові статті, роздуми експертів, рецепти здорових страв тощо. Під час прослуховування аудіозаписів або відео [3-4] на цю тематику учні покращують свої фонетичні та граматичні навички. Крім того, на основі отриманої інформації учні можуть обговорювати переваги органічних продуктів, ризики шкідливого харчування, вплив дієти на здоров’я та інші пов’язані питання. Це сприяє розвитку навичок висловлювання думок, аргументації та розуміння інших точок зору англійською мовою.

Викладання теми «Healthy Eating» на заняттях з англійської мови для учнів у школах з поглибленим вивченням біології допоможе закріпити нові слова та вирази, що пов’язані з темою. Для цього підійдуть такі вправи, як «Making a list of words», де учням потрібно скласти списки слів, які вони пов’язують зі здоровим харчуванням. Потім можна створити загальний список і використовувати його для інших вправ, наприклад, складання речень або діалогів.

Можна використовувати картки із словами, що стосуються здорового

харчування. Отримавши картку зі словом, потрібно утворити речення або короткі тексти з ним. Можна провести таку вправу як індивідуально, так і в парах.

Також корисною є вправа «Quick Reply», де учню потрібно поставити запитання, пов'язані зі здоровим харчуванням, і дати обмежений час на відповідь. Це сприятиме швидкому вибору вірної відповіді та розвитку миттєвої реакції на уроках з англійської мови.

Для розвитку пізнавальних здібностей, уміння узагальнювати інформацію, отриману при читанні та аудіюванні і співвідносити її зі своїм мовним досвідом та розвинути розмовні здібності, можна використати рольову гру **"Healthy Menu Planning"**. Учням потрібно розділитися на групи, та розробити здорове меню на тиждень та представити його на уроці, обґрунтувавши свої рішення англійською мовою. Кожна група має пропонувати страви, які включають різні групи продуктів (фрукти, овочі, злаки, поживні речовини тощо). Для розвитку мовлення можна використовувати мозковий штурм **«Why people eat?»**, де студенти відповідають на запитання англійською мовою та обмірковують відповіді інших.

Для удосконалення навичок письма студентам можна запропонувати скласти рецепт страви англійською мовою. Вони можуть описати використання продуктів, процес приготування та додати корисні поради щодо харчування. Або написати лист, розповідаючи про своє здорове харчування та рекомендації щодо покращення харчових звичок.

Створення проєктів дозволяє учням інтегрувати свої знання з англійської мови та біології. Вони окремо використовують мовленнєві навички для дослідження та розуміння понять здорового харчування, а також пояснюють це поняття відповідно до своїх фахових знань. Це сприятиме більш глибокому розумінню матеріалу та покращення опанованих знань з фахових дисциплін. Проекти можуть включати створення інформаційних буклетів, презентацій або відео, які передають важливі аспекти здорового харчування. Студенти можуть досліджувати такі аспекти, як збалансоване харчування, вітаміни та мінерали, вегетаріанство та інші дієти. Після завершення проєктів студенти можуть поділитися своїми результатами та досвідом зі всіма учасниками. Це можуть бути проєкти на такі теми: «Nutrition and health», «Healthy nutrition is the key to human success», «Healthy nutrition - harmonious life».

Висновок: Викладання теми "Здорове харчування" на заняттях з англійської мови для учнів у школах з поглибленим вивченням біології потребує використання різноманітних методів та вправ, що допоможуть учням активно залучитися до процесу вивчення. Вивчення матеріалів, пов'язаних зі здоровим харчуванням на уроках з англійської мови, дає можливість не лише удосконалювати мовленнєві компетенції, але й доповнити знання про здоровий спосіб життя. Включення групових проєктів, письмових вправ та обговорень на уроках сприяє більш активному залученню учнів. У результаті такого навчання учні не лише покращують свої мовленнєві навички, але й розуміють важливість здорового харчування та його вплив на загальне самопочуття та благополуччя.

Список використаних джерел:

1. 26 Helpful Tips for Fitness and Nutrition [Електронний ресурс] // Healt. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.health.com/weight-loss/30-simple-diet-and-fitness-tips>.
2. Balancing food and physical activity [Електронний ресурс] // Healthy Eating & Active Living. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://healthyliving.extension.wisc.edu/articles/balancing-food-and-physical-activity/>.
3. Healthy Aging with Nutrition [Електронний ресурс] // Alliance for Aging Research. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=KD-FmeueFUo>.
4. Nutrition for a Healthy Life [Електронний ресурс] // Alliance for Aging Research. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=c06dTj0v0sM>.

ВИКОРИСТАННЯ SMART-ДОШКИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Байдюк Любов Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-0341-3797

викладач факультету початкової освіти

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

Сьогодні в умовах швидкої технологічної революції, засоби навчання також повинні пристосовуватися до нових можливостей. Одним із цих засобів є Smart-дошка – електронна дошка, яку можна показувати на проектор або екран.

Smart-дошки дозволяють студентам бачити все, що викладач записує чи малює на них. Це дає змогу переглядати матеріали безпосередньо на екрані, не потребуючи роздрукованого матеріалу для кожного учня окремо.

Науковці, які досліджували використання SMART-дошок на уроках англійської мови в початковій школі, зазвичай концентруються на питаннях ефективності такого методу та його впливу на навчальний процес.

Наприклад, Карен Сеймур (Karen Seymour) – автор статті «The Use of Interactive Whiteboards in the Primary School Classroom: A Case Study Informed by Transformative Learning Theory». У своїй роботі вона досліджувала користування інтерактивними дошками при навчанні математики та граматики для учнів 1-2 класів [4].

Мелоді Перрі (Melodie Perry) – провела дослідження на тему: «Interactive whiteboards and primary school students' achievement in mathematics», у якому за результатами багатьох спостережень видно позитивний вплив даного методу [3].

Еббеу Богун (Abbey Bogun) – детально описала свій досвід використання інтерактивної дошки та інших засобів інформаційних технологій при навчанні англійської мови молодших школярів.

Ці науковці показали, що використання Smart-дошок може бути ефективним інструментом для полегшення навчального процесу та сприяє заохоченню учнів до вивчення англійської мови.

За результатами аналізу наукової літератури можна зробити висновок, що хоча дослідження про використання Smart-дошок у навчальному процесі проводяться активно, проте багато з них обмежуються лише описом прикладів застосування таких технологій під час викладання різних предметів. Також не достатньо досліджень ефективності використання SMART -дошок на уроках з англійської мови.

На уроках англійської мови SMART -дошка – це ідеальний додаток, який допомагає вивчати мову за новішими методиками. Вчителі можуть користуватися різними програмами та засобами для навчання англійської мови на Smart-дошці.

SMART-дошки є ефективним засобом сучасних технологій, які можуть бути використані для навчання молодших школярів. Однак, перед застосуванням цих дошок необхідно мати спеціальне оснащення і підключення до Інтернету. Тому, вчителі повинні розвиватися і працювати з комп'ютерами, щоб успішно застосовувати SMART-технології у своїй роботі.

Наприклад, одна із популярних програм – «Word Wall» – дає змогу вивчати лексичне багатство англійської мови шляхом утворення слів з окремих фонетичних блоків [1].

Ще одна програма «Quizlet» дозволяє вчителям створювати онлайн-базис запитань та завдань для перевірки знань і навичок своїх учнів у форматі: картинка +

слово; словесний опис предмета+переклад тощо.

Програма «Quizlet» є онлайн-інструментом для навчання та запам'ятовування інформації. Вона дозволяє користувачам створювати власні набори карток з питань та відповідей, які можна перевіряти за допомогою різних методик: спостереження, написання, прослуховування тощо.

Взагалі, з використанням Smart-дошки на уроках англійської мови учням дуже цікаво й ефективно вивчати новий матеріал. Зокрема, цей метод навчання сприяє розвитку критичного мислення.

Отже, застосування SMART-дошок на уроках англійської мови може бути ефективним інструментом для полегшення навчального процесу та сприяти заохоченню учнів до вивчення мови. Програми, такі як Word Wall та Quizlet, дозволяють створювати онлайн-базис запитань та завдань для перевірки знань і навичок своїх учнів, що робить процес навчання цікавим й ефективним.

Список використаних джерел:

1. Higgins, S., Beauchamp, G., & Miller, D. (2007). Reviewing the literature on interactive whiteboards. *Learning, Media and Technology*, 32(3), 213-225.
2. Kennewell, S., Tanner, H., Jones, S., & Beauchamp, G. (2008). Analysing the use of interactive technology to implement interactive teaching. *Journal of Computer Assisted Learning*, 24(1), 61-73.
3. Perry, M. (2012). Interactive whiteboards and primary school students' achievement in mathematics. *Journal of Educational Technology & Society*, 15(1), 237-247.
4. Seymour, K. (2010). The Use of Interactive Whiteboards in the Primary School Classroom: A Case Study Informed by Transformative Learning Theory. *Technology, Pedagogy and Education*, 19(1), 79-93. doi:10.1080/14759390903534357.

ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРИРОДНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Гнілуша Ніна Володимирівна

канд. пед. наук, доцент, старший викладач кафедри ботаніки та екології
Криворізький державний педагогічний університет, Україна

Бернацька Аліна Олександрівна

магістр природничого факультету
Криворізький державний педагогічний університет, Україна

Національне відродження є не стільки відновленням "забутих традицій", скільки становленням сучасної цивілізації з її ринковою економікою, правовою демократичною державою, громадянським суспільством, високою освіченістю населення, його національної культури.

Відродження України не можливе без пробудження національної культури українського народу. Український народ має давні виховні традиції, які плекалися у продовж багатьох століть нашої історії і культури.

Теоретичний аналіз історичних, культурологічних, етнографічних, краєзнавчих літературних джерел (М.М. Грушевський, П.І. Огієнко, П.І. Куліш та ін.) надав можливість виявити в українській традиційно-побутовій культурі екологічну ідею збереження національних традицій і природи, в основі якої закладено гармонія відносин між людиною і довкіллям.

Потреба у спілкуванні з природою - одна з найважливіших потреб людини сучасної епохи і формувати її слід на безперервній основі. Моральними дії людини по відношенню до природи стають лише тоді, коли вони співпадають з суспільною мораллю. Оптимізація стосунків людини і суспільства є генеральною ідеєю змісту екологічної освіти.

Задачі збереження та примноження природних ресурсів країни є загальнодержавними і рішення їх буде здійснюватися різними шляхами. Найважливішою науково-педагогічною проблемою є орієнтація екологічної освіти на систему цінностей, значних для суспільства, що виступають в якості "стрижня" екологічної культури.

Культура стала предметом дослідження різних філософських течій, однак, найбільш часто проблема "культура" пов'язується з проблемою "особистість". Розглядаючи єдність людини і природи, культура разом з тим визначає стосунки людини з природою і є характеристикою розвитку творчих сил і здібностей особистості.

Таким чином, культура визначається як специфічна єдність людини, природи і суспільства, що характеризує як матеріальну й духовну культуру суспільства, так і індивідуальні здібності та їх вихованість (рівень інтелектуального, естетичного, морального розвитку, світогляд людей і способи їх спілкування один з одним та з природою).

У сьогоденні еколого-моральна проблема збереження навколишнього середовища повинна бути спрямована на запобігання свідомого негативного впливу.

У навчально-виховному процесі національної школи має широко

використовуватися вироблена тисячоліттями мудрість народної педагогіки, виражена в усній народній творчості в споконвічних загальнолюдських моральних засадах і нормах людини. Етно-екологічна культура – це розуміння необхідності охорони природи, усвідомлення наслідків недбайливого ставлення до неї. Це усвідомлення того, що кожна людина несе відповідальність за збереження як окремих видів тварин і рослин, так і в цілому життя на планеті.

Підсумовуючи вищесказане, можна зазначити, що формування гуманного ставлення до природи, які репрезентовані народною (національною) культурою ще потребує удосконалення, спрямування на сучасну реальність і визначення нових підходів.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ У СУЧАСНОМУ ПРОСТОРІ ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ТЕХНІЧНИХ ЗВО

Гречановська Олена Володимирівна

ORCID ID: 0000-0002-8342-5017

*Д-р. пед. наук, професор кафедри філософії та гуманітарних наук
Вінницький національний технічний університет, Україна*

Ліщун Олена Дмитрівна

методист вищої категорії

*Вінницький державний центр естетичного виховання учнів
професійно-технічних навчальних закладів, Україна*

Сучасні катаклізми, такі як пандемія COVID-19, війна в Україні, несуть глобальні зміни у всі сфери життя людей та мають значний вплив на освітнє середовище закладів вищої освіти. Під впливом усіх соціальних змін освіта також потребує модернізації, яка забезпечить потреби сучасного студента та пристосовується до позитивних та негативних впливів сьогодення.

Проблема впровадження інновацій в освітній процес ЗВО уже не одне десятиліття турбує освітян та науковців, адже від здатності викладача донести професійні знання студентам є запорука, у подальшому, сформувати висококваліфікованого фахівця. Але серед пошуків інновацій та їх запровадження, коли самі методики розглядаються із позиції сприймання інформації студентами, не завжди звертають увагу на рівень знань студентів та здатності впровадження інновацій викладачем.

Сучасне поняття інноваційних технологій є суперечливим про що свідчать тривалі дискусії вітчизняних та зарубіжних науковців (A. Adams, B. Bloom, R. Ferguson, A. Carrington, I. Дичківська, О. Дубасенюк, Н. Дудник, Н. Побірченко, О. Пометун, В. Стрельников, Д. Чернілевський та ін.). Але погоджуємося із думкою, що інновація – це не будь-яке нововведення, а лише те, що дає відповідні позитивні результати з певного виду діяльності [1, с. 100], тому освіта потребує орієнтації на зміни у суспільстві, а іноді передбачати новації у тій чи іншій професійній сфері. Потрібно зауважити, що інновація в освіті - це не лише застосування інноваційних та комп'ютерних технологій, використання інтернет-мереж та презентацій під час заняття. У першу чергу інноваційний підхід в освітньому процесі – це здатність до критичного мислення, творчий підхід до створення завдань зі сторони викладача та їх виконання студентами, неупередженість до виконання завдань та їх оцінювання, мотивування до професійної діяльності.

Серед інноваційних педагогічних технологій популярними є подіумна дискусія, форум, колоквиум, круглий стіл, симпозіум, дебати, ток-шоу, інтерв'ювання, технологія акваріуму, «мозковий штурм», синетика, проектні технології, розробка портфоліо, кейси, рольові ігри, презентації, технології моделювання ситуації, створення дерева рішень, постер-сесія, віртуальна екскурсія тощо [2].

Інноваційні технології навчання – це ефективні психолого-педагогічні методи, форми, засоби, які базуються на культурно-виховному аспекті, на традиційних

досягненнях освіти, що залишаються ефективними, але трансформуються залежно від часу, психологічних особливостей особистості та фаху закладу і впроваджуються в навчальний процес вищого технічного навчального закладу для набуття знань, розвитку умінь та навиків для роботи за фахом після закінчення навчання та в повсякденному житті майбутнього інженера. Запровадження інноваційних технологій не потрібно зводити до якихось обмежень чи «інноваційних стереотипів», які можливо впроваджувати у вищих навчальних закладах за відповідною схемою. Необхідно зважати на фахову орієнтацію студентів (технічний, гуманітарний, медичний і т.п.), психологічні особливості віку та мотивацію в отриманні знань відповідної дисципліни [3, с. 218].

Нинішні реалії спонукали заклади вищої освіти переходити на змішаний або дистанційний формат навчання але коли мова йде про професійне становлення студента, то освітній процес вимагає тісного спілкування викладача і студента. Особливу увагу звертаємо на вивчення гуманітарних дисциплін у технічних закладах вищої освіти. Коли розглядати особистість як частину суспільного устрою, то саме гуманітарні дисципліни сприяють соціалізації та адаптації до соціальних змін студентам технічних ЗВО. Складність вивчення гуманітарних знань під час дистанційного або змішаного навчання полягає у зниженні мотивації, тому викладання не фахових дисциплін розглядаємо через впровадження інноваційних технологій навчання.

Під час викладання гуманітарних дисципліни у студентів бакалаврів та магістрів 1-го року навчання, де майбутні інженери опановують знання з педагогіки та психології, вважаємо необхідним використання таких методів навчання що сприяють творчому підходу, розвитку емоційного інтелекту, асертивності спілкування, самовдосконаленню. Особливу увагу звертаємо на підготовку до семінарських занять де у студентів є можливість щось списати з інтернет-мереж, тому виникає необхідність створення таких завдань, які потребують самостійного виконання з творчим підходом. Студентам пропонується виконання таких завдань як написання проекту із публічним (аудиторним чи дистанційним) захистом по заданих викладачем критеріях; використання діаграми Ішікави (прослідковування найбільш суттєвих причинно-наслідкових взаємозв'язків між чинниками та наслідками досліджуваної проблеми); складання кросвордів, сканвордів чи ребусів на задану тему; створення інтелект-карт (наочна демонстрація головної думки (проблеми), ключові елементи та взаємозв'язки між ними). Виконання таких завдань створює можливість студентам самостійно працювати над завданням, адже «запозичити» з інших джерел таку інформацію неможливо – це індивідуальна робота кожного студента та його бачення проблеми. За опитуваннями студентів, у процесі вивчення гуманітарних дисциплін із застосуванням змішаного навчання, було з'ясовано, що 81% респондентів імпонують такі завдання та мотивують до вивчення дисципліни, дає можливість кращого засвоєння знань та допомагає у дослідницькій діяльності, 14% студентів вважають, що виконання таких завдань займають багато часу, 5% - не звертають увагу на формат завдань.

Отже, існує необхідність впровадження інноваційних технологій навчання у процесі вивчення гуманітарних дисциплін у технічних ЗВО у процесі змішаного та дистанційного навчання, таких, що збуджують інтерес студентів та забезпечують мотивацію до навчання, сприяють самоосвіті та саморозвитку. Також викладач, при впровадженні інновацій в освітній процес самовдосконалюється у психолого-педагогічній сфері, збільшує свій кругозір та удосконалюється у науково-дослідній

роботі.

Список використаних джерел:

1. Дудник Н. (2010) Застосування інноваційних технологій в освіті України. Молодь і ринок. Щомісячний науково-педагогічний журнал. №12 (71), 99–103.
2. Савченко В. Г. & Андрюшина Л.Л. (2019) Традиційні та інноваційні педагогічні технології у вищій школі. Навчальний посібник для здобувачів II і III ступенів вищої освіти. Дніпро: «Візіон», 83 с.
3. Гречановська О. В. (2018) Педагогічна система формування конфліктологічної культури в майбутніх фахівців технічних спеціальностей. Монографія. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 440 с.

ІНТЕГРАТИВНІ НАВЧАЛЬНІ ПРАКТИКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО МЕДИЧНОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Тофан Галина Дмитрівна

викладач вищої кваліфікаційної категорії
Чернівецький медичний фаховий коледж, Україна

Симонович Лариса Іванівна

викладач вищої кваліфікаційної категорії
Чернівецький медичний фаховий коледж, Україна

Актуальність теми. Сучасний стан вищої медичної освіти вимагає досконалих знань новітніх освітніх технологій, як рушійної сили навчального процесу у період війни, що пов'язується з періодичною небезпекою повітряних тривог, з іншого боку – виникненням нових методів комунікації між учасниками освітнього процесу, появою більш складної, швидкоплинної інформації. Для студентів як майбутніх медичних фахівців першочергове значення мають навички та вміння пошуку, повноцінного збору необхідної інформації, організації, порівняння, аналізу та синтезу отриманих результатів з різних галузей медицини. Внаслідок виникнення даних обставин перед викладачами вищих медичних навчальних закладів постало важливе завдання пошуку та побудови нової моделі навчання, що призвело до широкого впровадження інтегративних форм навчання з використанням диференційної діагностики та поєднання знань та навичок з різних предметів.

Мета дослідження. На основі детального аналізу результатів впровадження інтегративного навчання у Чернівецькому медичному фаховому коледжі узагальнити отримані результати з метою удосконалення даного напрямку освітнього процесу та розробки подальших рекомендацій.

Методи дослідження. Анкетування студентів, аналіз анкетування, узагальнення отриманих результатів.

Результати дослідження. Концепція інтегративного навчання повинна забезпечувати виконання ряду певних вимог – створення нових зв'язків між елементами дисциплін, синтез інтегрованої інформації, що покладається безпосередньо на студентів для формування повноцінних практичних навичок у майбутній професійній діяльності.

Процес міждисциплінарної інтеграції має на меті створення якісно нової, узагальненої, єдиної, унікальної інформаційної сфери для майбутніх медичних працівників. Чернівецький медичний фаховий коледж активно використовує інтегративний метод навчання на суміжних дисциплінах. Розглянемо на прикладі інтегративних навчальних практик з педіатрії та акушерства і гінекології. Основна ідея – формування у студентів самосвідомості, цілеспрямованості у професійній діяльності.

Інтегративне навчання було побудоване у вигляді групових, парних навчальних практик, групового планування навчального процесу, міждисциплінарних семінарів, тематично, проблемно спрямованих навчальних курсів, спільного навчання у проектній діяльності, вирішування задач-кейсів. Результати інтегративного навчання студенти оформляли у вигляді портфоліо.

Особливістю цього напрямку у навчальному процесі є повна теоретична підготовка до проведення занять, перевірка початкового рівня знань шляхом тестування з використанням GOOGLE форм, що зручно для студентів та враховує

періоди повітряних тривог, адже тестовий контроль студенти можуть проходити у будь який зручний для них час. Вся необхідна теоретична інформація та алгоритми поєднаних практичних навичок розміщуються на онлайн-платформі moodle, що також актуально на сьогоднішній момент можливих повітряних тривог.

З метою аналізу ефективності інтегративного навчання викладачами було проведено анонімне анкетування студентів-учасників даного напрямку освітнього процесу. Питання, які були поставлені в анкеті: «Чи був Вам зрозумілим виклад навчальної інформації на інтегративних навчальних практиках?», «Чи якісно був організований практикум з педіатрії та акушерства і гінекології?», «Чи достатньо теоретичних знань Ви отримали на підготовчому етапі для подальшого використання у практичному блоці заняття?», «Чи повноцінно ви відпрацювали практичні навички на занятті?», «Чи рекомендували б Ви інтегративні навчальні практики для подальшого навчання у коледжі», «Чи була корисна для Вас інформація для майбутньої практичної діяльності?». Студенти відповідали «Так», «Ні», «Не можу відповісти».

В анкетуванні взяло участь 54 студенти 3 та 4 курсів ОПП «Лікувальна справа». Серед опитаних студентів 80% виклад інформації був абсолютно зрозумілим та вони залишилися задоволеними даним напрямком навчального процесу (43 студенти), 10% студентів сприйняття інформації було досить важким у зв'язку з недостатністю фундаментальних знань з попередніх дисциплін (10 студентів) та 10% студентів важко було відповісти про загальні враження від проведених занять (11 студентів) внаслідок її новизни та необхідності повноцінної теоретичної підготовки до занять. При цьому всі 100% студентів бажають продовження впровадження та широкого використання інтегративних навчальних практик у подальшому навчанні, визнають даний напрям сучасним та актуальним.

На основі проаналізованої інформації можна сформулювати певні концептуальні принципи інтегрованого навчання: забезпечення цілісних підходів до професійного формування майбутніх медичних працівників; формування нового цілісного пізнання сучасної освітнього процесу на основі чітко прописаного змісту, форми, мети, методів навчання.

На думку викладацького складу Чернівецького медичного фахового коледжу інтегративні курси повинні пов'язувати різноманітні сфери охорони здоров'я з урахуванням конкретної мети, поставленої перед учасниками освітнього процесу; відповідати наступним критеріям – відповідність курсу запитам ринку праці, соціальним запитам, наявність висококваліфікованих педагогічних працівників, які зможуть забезпечити якісну підготовку студентів до виконання ними практичних навичок у лікувально-профілактичних закладах.

Висновок. На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що інтегровані навчальні практики у медичних навчальних закладах виходять на перший та основний план, формуючи у студентів інтегративний цілісний світогляд, розвиваючи вміння для використання отриманих знань та навичок у майбутніх професійній діяльності у системі охорони здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Наливайко, Н., & Наливайко, О. (2021). Змішане навчання в медичних закладах вищої освіти. Освітологічний дискурс, 32(1), 101-111.
2. Падун, Н. О., & Падун, А. О. (2017). Інтегроване навчання як міждисциплінарна проблема.
3. Шагієва, Р. Р., Хмеляр, І. М., & Кушнір, Л. О. (2022). Значення інтегрованого навчання для цілісного сприйняття світу. Розглянуто та рекомендовано до видання Вченою радою Комунального закладу вищої освіти «Рівненська медична академія» Рівненської обласної ради, протокол № 3 від 09.11. 2022 р. За редакцією: Редактор: Сабадишин Ростислав Олексійович-професор, доктор медичних наук, 479.

КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ГЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Галушка Ліана Сергіївна

ORCID ID: 0000-0002-2666-6447

аспірантка кафедри географії, методики її навчання та туризму

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, Україна

Процес приєднання України до європейської громадськості визначає суттєві реформи не лише в економічно-політичних процесах держави, а й у питаннях ЗВО. Задля більшої конкурентоспроможності в умовах сучасних ринкових відносин, майбутні вчителі мають володіти не лише набутими за період навчання знаннями, вміннями та навичками. Реалії нинішнього суспільства є тією моделлю, яка визначає вимоги соціуму, яким, у свою чергу, має підпорядковуватися фахівець на своєму професійному шляху. Зважаючи на це, процес навчання географічних дисциплін має тримати курс на освітні потреби студентів та на запити оточення щодо рівня їхньої освіченості.

Тенденція сучасної освіти полягає у формуванні індивідуальних особистостей – самостійно думаючих, з власною точкою зору, ініціативних, креативних майбутніх фахівців. Географія формує світоглядні компетенції, допомагає зрозуміти взаємовідносини між людиною та природою, вчить бачити світ у комплексі, поєднуючи явища та наслідки, розуміючи відповідальність людини до змін які відбуваються в природному середовищі.

Як зазначає Драч, традиційне навчання майбутніх фахівців у вищій школі передбачає викладання теоретичного (лекційного) матеріалу з наступним його закріпленням на практичних заняттях шляхом розв'язання навчальних завдань. Кожне таке завдання потребує наявності чітко визначеної моделі (у вигляді конкретних формул чи законів, які слід застосувати), прописаних вхідних даних та результатів. Разом з тим, у реальному житті людина зустрічається із «життєвими», а не поставленими завданнями. Саме до розв'язання таких завдань мають готувати студентів вищі навчальні заклади [2].

Компетентісно орієнтовані завдання(КОЗ) для студентів географічних дисциплін направлені на розв'язання стандартизованих або нестандартних завдань, що передбачають пошуки способу вирішення з обов'язковим застосуванням географічних знань, вмінь та науково-ціннісних установок.

За поставленими умовами, КОЗ повинні бути максимально наближені до реальної дійсності, спонукати студентів до пошуків якомога більшої кількості можливих варіантів їх розв'язання, при цьому застосовуючи вміння самостійно здійснювати пошук, підбір і аналіз отриманої інформації та подальші дії з нею. Викладач має створити завдання щоб кожен студент самостійно здобував знання.

КОЗ з географії спрямовані на виконання стандартних і/або нестандартних завдань, що передбачають знаходження виконавцем способу вирішення з обов'язковим використанням географічних знань, вмінь та сформованих раніше науково-ціннісних установок. Такі завдання відрізняються від традиційних певними ознаками:

1) обов'язкова вмотивованість виконання завдання та акцентування на значущості результату, який потрібно отримати;

2) умови завдання мають бути сформульовані як сюжет, ситуація чи проблема, задля вирішення яких необхідно застосовувати географічні знання, на які немає прямої вказівки у тексті завдання;

3) географічна інформація у завданнях може бути представлена у різних формах (текст, малюнки, таблиці, схеми, діаграми, карти тощо);

4) в умовах завдання можуть бути зайві відомості чи такі, які призводять до певного протиріччя, що визначає потребу ретельно аналізувати зміст завдання;

5) прямо чи приховано вказується на сферу застосування результатів вирішення завдання[1].

Варто зазначити, що головне завдання викладача навчити студентів знаходженню шляхів вирішення непередбачуваних життєвих ситуацій. Необхідно максимально наблизити завдання до реального життя, щоб набуті географічні знання можна було застосувати у такому мінливому суспільстві.

Висновки. КОЗ відіграють важливу роль у ЗВО, індивідуальність студента не губиться, проявляється ініціативність, зацікавленість процесом навчання. У системі підготовки компетентних вчителів географії особливу роль відіграють КОЗ застосування яких спрощує усвідомлення навчального матеріалу та сприяє розвитку стійкого пізнавального інтересу до фахового предмету. Застосовуючи КОЗ, можливо значно збільшити рівень освіченості майбутніх вчителів, допомогти їм знаходити вихід із складних життєвих ситуацій, виховувати бажання вчитися протягом життя і вирішувати питання самостійно.

Список використаних джерел:

1. Вішнікіна Л.П., & Діброва І.О. (2015) Компетентнісно-орієнтовані завдання з географії. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, III (32), Issue: 63. Budapest. 10-14 (0,4 др. а.).
2. Драч І.І. (2015) Компетентнісно орієнтовані завдання як важливий чинник формування професійної компетентності майбутніх фахівців Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 44, 127-134. Вилучено з <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2015/44/19.pdf>.

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕГУВАННЯ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИЗАРТРІЄЮ

Резник Карини Ігорівни

здобувач вищої освіти дошкільної та технологічної освіти
Криворізький національний педагогічний університет, КДПУ, Україна

Науковий керівник: Сіденко Юлія Олександрівна

Доктор філософських наук зі спеціальної освіти,
старший викладач кафедри дошкільної освіти
Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка, Україна

Мовлення є одним з ключових засобів комунікації між людьми і відіграє важливу роль у розвитку особистості. Для дітей з дизартрією, які мають порушення мовлення, відсутність належного розвитку цієї навички може негативно позначитися на їхньому соціальному, освітньому та емоційному благополуччі.

Корекція мовлення дітей з дизартрією є важливим процесом, спрямованим на поліпшення їх комунікативних навичок і зниження впливу мовленнєвих порушень на повсякденне функціонування.

Дизартрія – порушення вимовної сторони мовлення, через недостатню іннервацію мовленнєвого апарату, що виникає внаслідок органічного ураження центральної нервової системи. Цей розлад виникає внаслідок органічного ураження центральної нервової системи і є важким розладом усієї мовленнєвої діяльності, характеризується порушенням не тільки звуковимови майже всіх груп звуків, але й розладами просодичної сторони мови: голосу, інтонації, темпу, ритму [1].

Для дітей дошкільного віку з дизартрією характерні такі прояви:

1. Недиференційована вимова пар або груп звуків («тюмка» замість «сумка», «тяпка» замість «шапка», таким чином замінюючи звуки іншими, простішими за артикуляцією.

2. Змішування звуків (нестійке використання ряду звуків).

3. Спотворена вимова одного або декількох звуків. Дитина дошкільного віку може спотворено вимовляти один або декілька звуків. Також дитина може спотворено вимовляти два або чотири звуки або говорити чисто без дефектів, а ось на слух не розрізняти велику кількість звуків різних груп. Таким чином, відносно правильна звуковимова може маскувати глибокий недорозвиток фонематичних процесів [1, с.351].

Початок логопедичної корекційної роботи повинен базуватися на артикуляційних вправах. За допомогою ритму та музики потрібно навчити виконувати артикуляційну гімнастику під рахунок та музичний супровід. Артикуляційна гімнастика складається з статичних та динамічних вправ для губ, щік, язика [2, с.211].

Для розвитку загальної моторики з мовленнєвою потрібно приєднати артикуляційні вправи з рухами частин тіла. Наприклад зробити посмішку і простягнути руками в бок, як політ птаха.

Задля розвитку контролю за голосом та диханням можна використовувати ігри, прийоми та вправи. Наприклад, руки розводяться в боки на вдиху та зводяться до їх зустрічі з одночасною промовою звуку на видиху. Також для розвитку рухомості

гортані та м'якого піднебіння використовують вправу положення позіхання, при цьому ніби перебиваючи позіхання закриваючи рот.

Вокальні вправи також допомагають контролювати дихання, тривалість видиху. Для цього пропонується дитині проспівати звук на видиху з рухами рук, плавно та тривало. Спочатку використовують тільки голосні потім поєднуючи з приголосними, утворюючи склади, слова. Для розвитку дикції потрібно промовляти з'єднання складів з поступовим прискоренням при цьому використовуючи музичний супровід. Розвиток голосу досягається засобами вокалу та співами. Спочатку дитина співає без рухів, а потім поєднує з рухами рук [3, с.143].

Завдяки методикам та вправам спеціалістів формування просодичної сторони мовлення у дітей з дизартрією одержує ефективні результати та перемоги у подоланні порушень мовлення.

Враховуючи структуру дефекту при дизартрії, логопедичну роботу рекомендується планувати за такими етапами:

Перший етап – підготовчий. На цьому етапі ми нормалізуємо м'язовий тонус мимічної і артикуляційної мускулатури, а також за допомогою артикуляційної гімнастики та масажу покращуємо моторику артикуляційного апарату. У цей етап також входить робота з голосом, мовленнєвим диханням, просодики та дрібної моторики рук. [5].

Другим етапом логопедичної роботи при дизартрії є вироблення нових звуковимовних умінь і навичок. Напрямок другого етапу логопедичної роботи проводяться на тлі триваючих вправ, перелічених у першому етапі, але більш складних [4].

Третій етап логопедичної роботи присвячується виробленню комунікативних умінь і навичок [4].

Четвертий етап логопедичної роботи носить назву - попередження або подолання вторинних порушень при дизартрії. Маючи на увазі профілактику вторинних порушень, слід забезпечити ранню діагностику дизартрії, а також організувати ранню корекційну роботу [4].

П'ятий етап логопедичної роботи – підготовка дитини з дизартрією до навчання в школі. Основними напрямками логопедичної роботи є: формування графомоторних навичок, психологічної готовності до навчання, профілактика дисграфічних помилок [4].

Логопедичне корегування мовлення дітей з дизартрією є важливим аспектом їх розвитку та комунікативних навичок. Індивідуалізований підхід, артикуляційна гімнастика, артикуляційна терапія та є ефективними стратегіями для поліпшення мовлення та зниження впливу дизартрії на повсякденне функціонування дитини.

Реалізація індивідуалізованих програм, співпраця з логопедами, а також активна участь батьків є важливими компонентами успішного педагогічного корегування мовлення дітей з дизартрією. Поступовий прогрес у поліпшенні артикуляції та розвитку мовленнєвої практики може сприяти самооцінці дитини та її можливостям у соціальній взаємодії з оточуючими.

Враховуючи індивідуальні потреби кожної дитини, фахівці та батьки можуть створити сприятливу та підтримуючу атмосферу для їхнього розвитку та успіху. Застосування інноваційних методик та технологій, а також постійне навчання та професійний навичок спеціалістів у цій галузі, допоможуть максимально розкрити потенціал кожної дитини з дизартрією і сприятимуть їхньому повноцінному інтегруванню в суспільство.

Список використаних джерел:

1. Логопедія. Підручник, друге видання. К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. 672 с.
2. Рібцун Ю.В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: програмно-методичний комплекс. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 272 с.
3. Логопедія. Підручник, друге видання. К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. 672 с.
4. Логопедія. Підручник. За ред. М.К.Шеремет. вид. 3-тє, перер. Та доповн. К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. 776 с.
5. Лепетченко М. В. Логопедія. Дизартрія : навчально-методичний посібник. Д., 2015. 36 с.

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ З РИНОЛАЛІЄЮ

Холіна Карина Олександрівни

здобувач вищої освіти дошкільної та технологічної освіти
Криворізький національний педагогічний університет, КДПУ, Україна

Науковий керівник: Сіденко Юлія Олександрівна

Доктор філософських наук зі спеціальної освіти,
старший викладач кафедри дошкільної освіти
Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка, Україна

Мовлення є свідченням мовної культури людини, її розумового й особистісного розвитку. З кожним роком життя встановлює все більш високі вимоги не тільки дорослим, але й дітям: невпинно зростає об'єм знань, які потрібно їм засвоїти. Своєчасне і повноцінне формування мовлення у дітей це - основна умова успішного виховання та навчання. [1]

Існують порушення, які шкодять розвитку мовлення дитини. Серед таких порушень найчастіше зустрічається ринолалія. Ринолалія є однією з найбільш поширених порушень мовлення у дітей, і вона має серйозний вплив на їх комунікаційні навички та соціальну адаптацію. Діти з ринолалією зазнають складнощів у вимові звуків, які зазвичай проходять через ніс, таких як [м], [н], [н']. Це викликає труднощі у сприйнятті та висловлюванні мовленнєвих звуків, що може суттєво впливати на загальний розвиток дитини та її комунікативні навички.

Корекція мовлення дітей з ринолалією є важливою задачею для педагогів, логопедів та батьків, оскільки воно спрямоване на виправлення артикуляційних порушень та поліпшення якості мовлення дитини. Цей процес вимагає комплексного підходу, включаючи діагностику, розробку індивідуальних програм та застосування ефективних методик і вправ.

Аналіз наукової літератури та практичний досвід показали, що корекція мовлення дітей з ринолалією вимагає індивідуального підходу та комплексного планування. Досягнення успіху у цьому процесі залежить від раннього виявлення проблеми та налагодження співпраці між логопедами, отоларингологами та батьками дитини.

Різні методи та підходи до корекції мовлення дітей з ринолалією, такі як артикуляційні вправи, мімікаційні техніки, використання спеціальних пристроїв та ігрових форм роботи. Також розглядаються питання профілактики ринолалії та психологічної підтримки дітей та їх батьків у процесі корекції мовлення.

Серед схем логопедичної корекції при подоланні ринолалії виділюють такі етапи роботи:

1. Активізація м'якого піднебіння;
2. Активізація артикуляційного апарату;
3. Робота над постановкою правильного дихання;
4. Зняття напруження м'язів обличчя;
5. Робота над формуванням тембру голосу;
6. Формування фонематичного слуху;
7. Виконання дихальних вправ;
8. Розвиток висоти голосу;

9. Розвиток сили голосу. [2, 4]

Логопедичні вправи на розвиток дитячого дихання допомагають виробити правильне діафрагмальне дихання, тривалість видиху, його силу і поступовість. Вони часто поєднуються з рухами рук, тулуба, голови. У вправах на розвиток дихання включається логопедичний мовленнєвий матеріал, який вимовляється на видиху.

Артикуляційні вправи спрямовані на розвиток темпо-ритмічної та мелодико-інтонаційної основи мовлення, мовленнєвого дихання, фонематичних процесів, збагачення словникового запасу, удосконалення звуковимови, розвиток навичок зв'язного мовлення дітей.

Голосові вправи використовуються для вдосконалення вимови голосних і приголосних звуків, укріплення голосових зв'язок.[2, 3]

Отже, методики логопедичного корегування мовлення є ефективним інструментом, який дозволяє досягти позитивних результатів у корекції мовленнєвих порушень з дітьми, що страждають від ринолалії.

Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що під час корекції мовлення у дітей з ринолалією виникає необхідність ранньої діагностики та втручання у корекцію мовлення. Відповідні методи та підходи можуть значно поліпшити якість життя та комунікаційні навички цих дітей. Для досягнення успіху в корекції необхідна співпраця між логопедами, отоларингологами, батьками та іншими фахівцями, а також постійна підтримка та мотивація дитини.

Список використаних джерел:

1. Прадун О.А. Наукова робота "Гра та мовлення як умови розвитку дошкільнят". Україна. 61 с.
2. Інклюзія в дії: стратегії впровадження в Укаїні та світі: Логопедична корекція мовленнєвого розвитку дітей із ринолалією. Україна. 212-245 с.
3. Григус Г.С. Реферат на тему: "Розвиток мовлення дошкільників". 2015 р. 13 с.
4. Щепковська Л. "Ринолалія. Корекційна робота при ринолалії". 2018р. 31с. Україна. <https://naurok.com.ua/prezentaciya-rinolaliya-zavdannya-ta-zmist-korekciyno-roboti-56560.html>.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНІ ВЕКТОРИ

Гумен Наталія Вікторівна

здобувачка другого (магістерського) рівня освіти
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна

Сьогодення висуває нові вимоги до підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, які несуть велику відповідальність за освіту, виховання і розвиток підростаючого покоління. Сучасний вихователь повинен бути компетентним, мобільним, творчим, готовим до здійснення ефективної професійної діяльності в умовах закладів дошкільної освіти.

Згідно думки Т. Поніманської, особистісно-орієнтована модель освіти пред'являє вихователю високі вимоги до його особистісного, професійного розвитку, комунікативних умінь і навичок, особливо до уміння бути активним учасником особистісно-орієнтованого спілкування. Науковець акцентує увагу на тому, що для досягнення високих результатів у вихованні педагог повинен володіти певними особистісними якостями: здатність до рефлексії (усвідомлення суб'єктом того, як його сприймає суб'єкт по спілкуванню) і контролю результатів педагогічної діяльності, співробітництва з дитиною на засадах гуманізму, розвитку її особистості; здатність виявляти і враховувати інтереси дітей, їхнє право на повагу, емоційно і морально підтримувати їх, прагнення до емоційної близькості у спілкуванні з ними, уміння спрямовувати його на забезпечення психологічного комфорту і своєчасного розвитку особистості; постійна налаштованість на розширення знань, самонавчання і самовиховання для вдосконалення своєї педагогічної майстерності. Сучасні реалії орієнтують на спеціальну підготовку вихователя як гуманістично зорієнтованої особистості, здатної оперативно реагувати на динаміку соціально-економічних процесів, умов власної професійної діяльності, розробляти і впроваджувати нові технології у процес навчання і виховання [2].

Професійна підготовка майбутніх вихователів ЗДО ґрунтовно досліджена Г.Беленькою, А.Богущ, Н.Гавриш, Л.Зданевич, К.Крутий, Н.Лисенко, О.Листопадом, І.Луценко, Н.Миськовою, Л.Пісоцькою та ін. Особливості проблеми організації ігрової діяльності з дітьми дошкільного віку знайшли відображення в працях Л.Артемової, С.Довбні, Н.Кудикіної, Н.Луцан, М.Федорової та ін.

Гра – основний вид діяльності дитини, який надає багатогранний вплив на її загальний розвиток. У грі діти опановують нові навички та вміння, знання та здібності, засвоюються правила людського спілкування. У ході гри відбувається виховання особистості в цілому. Саме тому перед закладами вищої освіти постає непросте завдання – підготувати майбутніх вихователів до організації ігрової діяльності дітей у закладах дошкільної освіти. Гра, як вважає Т.Поніманська, містить більші можливості для формування особистості дошкільників, ніж будь-яка інша діяльність, оскільки мотиви її мають велику спонукальну силу і дітям зрозуміле співвідношення мотиву і мети гри [2; с. 306-308].

Важливими завданнями підготовки майбутнього вихователя до організації

ігрової діяльності дітей дошкільного віку, на думку С. Довбні, виступають: формування педагога дошкільного фаху як представника певної культури на основі засвоєння культурних здобутків людства й нації; здатність творчо та оперативно реалізовувати у професійній діяльності фахові вміння й навички; формування потреби в самоактуалізації, професійному самовдосконаленні та самоосвіті задля компетентного вирішення навчально-виховних завдань у царині дошкільної освіти. Авторка переконана, що готовність до організації ігрової діяльності дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти становить базис фахової підготовки до педагогічної діяльності і потребує копітких пошуків у створенні цілісної ефективної системи цієї підготовки. Фахова підготовка у вищій школі базується на ефективній побудові навчального процесу, забезпечуючи поступову трансформацію пізнавальної діяльності у професійному спрямуванні. С. Довбня зазначає, що підготовка майбутнього фахівця у вищій школі реалізується в педагогічному процесі, що як відкрита, динамічна та саморозвиваюча система (цілісне утворення) включає в себе такі складові компоненти: зміст підготовки відповідно до цілей, конкретних завдань та специфіки професійно кваліфікації цієї підготовки (зміст підготовки розглядається як мета та результат фахової підготовки у відповідності до освітньо-кваліфікаційного рівня); педагог як конструктор та організатор процесу навчання, розвитку і виховання майбутнього фахівця; педагогічний – методи, прийоми, засоби навчальної взаємодії, організаційні форми навчання; суб'єкт навчання як активний учасник навчальної діяльності, результатом якої є особистісне оволодіння професійним досвідом та вміння його творчо застосовувати в майбутній діяльності [1].

Список використаних джерел:

1. Довбня С.О. (2015). Підготовка майбутніх вихователів до організації ігрової діяльності з дітьми дошкільного віку (на матеріалі спецкурсу «теорія і методика ігрової діяльності дітей дошкільного віку»). Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 5 (49), 211-219.
2. Поніманська Т. І. (2006). Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Академвидав, 2006, 456.

ПРАКТИЧНА СКЛАДОВА У ПІДГОТОВЦІ ФІЗИЧНИХ ТЕРАПЕВТІВ ІЗ ДИСЦИПЛІНИ «АКУШЕРСТВО ТА ГІНЕКОЛОГІЯ»

Круть Юрій Якович

доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри акушерства і гінекології
Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Україна

Павлюченко Михайло Іванович

кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри акушерства і гінекології
Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Україна

Сюсюка Володимир Григорович

доктор медичних наук, доцент, доцент кафедри акушерства і гінекології
Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Україна

Сергієнко Марина Юріївна

кандидат медичних наук, асистент кафедри акушерства і гінекології
Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Україна

Пучков Володимир Анатолійович

кандидат медичних наук, доцент кафедри акушерства і гінекології
Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Україна

Дейніченко Олена Валеріївна

PhD, асистент кафедри акушерства і гінекології
Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, Україна

Реформування реабілітаційної системи в Україні поступово змінює підходи до надання допомоги пацієнтам різного віку на усіх її етапах (стаціонарний, санаторний, диспансерний) [1]. Фізичну терапію та ерготерапію розглядають як комплексний процес відновлення здоров'я, що включає медичні, педагогічні, профілактичні заходи, спрямовані на відновлення (або компенсацію) порушених функцій організму, оптимізацію фізичного стану та відновлення працездатності особи [2]. Одним з ключових чинників підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії, готових до самостійної практичної діяльності, є використання інноваційних методів викладання спеціальних дисциплін у процесі навчання у вищих навчальних закладах [3]. Вагомою частиною підготовки фахівців, що набувають другий (магістерський) рівень вищої освіти за спеціальністю «Фізична терапія, ерготерапія» під час циклу на кафедрі акушерства і гінекології Запорізького державного медико-фармацевтичного університету (ЗДМФУ) є саме напрацювання практичних навичок. Слід зазначити, що потужна матеріальна база ЗДМФУ повною мірою дозволяє реалізувати найсміливіші сучасні освітні проекти: усі кафедри та структурні підрозділи забезпечені необхідними та часто унікальними приладами, обладнанням і комп'ютерними програмами. Розвиток університету в сучасному інформаційному суспільстві характеризується накопиченням різноманітних наукових та навчально-методичних інформаційних ресурсів, у тому числі представлених в електронному форматі. Сьогодні активно використовується і

продовжує модернізуватися єдиний інформаційний простір університету [4, 5].

Мета роботи: аналіз результатів практичної підготовки студентів за спеціальністю «Фізична терапія, ерготерапія» на кафедрі акушерства і гінекології ЗДМФУ.

Безумовно під час викладання навчальної дисципліни «Фізична терапія в акушерстві та гінекології» ми усвідомлювали, що основний акцент повинен бути зроблений саме на практично орієнтованій частині підготовки. Саме тому, нами були сформульовані дві основні задачі, які стосуються відпрацювання спеціальних практичних навичок. Перша, надання методик оволодіння основними практичними навичками щодо сучасних акушерсько-гінекологічних методів діагностики та лікування адаптованих до сприйняття майбутніми фізичними терапевтами. Друга – оволодіння спеціальним навичками, які потрібні фізичним терапевтам при формуванні програм з фізичної терапії для пацієнток акушерсько-гінекологічного профіля.

Враховуючи, що під час воєнного стану у м. Запоріжжі абсолютно переважна кількість практичних занять 2022-2023 навчального року, з міркувань безпеки, проводилася у режимі онлайн із застосовуванням платформи Microsoft Teams. Microsoft Teams – корпоративна платформа, що є частиною пакета Office 365. Платформа пристосована для роботи з персональних комп'ютерів, планшетів і мобільних телефонів [6]. Наш досвід свідчить, що застосування платформи дозволило забезпечити високу якість навчання [7, 8, 9]. Враховуючи онлайн режим, додатково, на практичному занятті був запропонований підхід щодо відпрацювання практичних навичок за вимушено трансформованою методикою «побачив-проговорив». Спочатку студент бачить, як виконує (на муляжі/симуляторі) і коментує спеціальну навичку викладач, а на II етапі вже безпосередньо студент коментує навичку при її виконанні викладачем. Незважаючи на об'єктивні труднощі, вже на даному етапі можна констатувати, що саме ця частина практичного заняття є найбільш очікуваною у студентській аудиторії, викликає активний зворотній зв'язок і має вагоме практичне та професійне значення на перспективу.

Висновок

Практично орієнтована частина підготовки майбутніх фізичних терапевтів на кафедрі акушерства і гінекології Запорізького державного медико-фармацевтичного університету повинна включати обов'язкове завдання щодо сталого оволодіння основними профільними та спеціальними навичками для роботи з пацієнтками акушерсько-гінекологічного профіля.

Список використаних джерел:

1. Чепурна Н. Професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії в закладах вищої освіти України. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка, 2021;2:102-109.
2. Беспалова О.О., Арешина Ю.Б., Лянна О.В. Професійна підготовка фахівців з фізичної терапії та ерготерапії [Текст]. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал / МОН України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка ; [редкол.: А. А. Сбруєва, О. А. Біда, Ю. А. Бондаренко та ін.]. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2020; 2 (96):3-12.
3. Дмітрієва Н., Копочинська Ю. Сучасні педагогічні технології у професійній підготовці фахівців з фізичної терапії та ерготерапії. Вісник Прикарпатського університету. Фізична культура. 2019;32:64-70.
4. Колесник Ю.М., Авраменко М.О., Моргунцова С.А., Рижов О.А. Досвід впровадження

- онлайн-технологій у систему підготовки фахівців галузі знань 22 «Охорона здоров'я». Медична освіта. 2018;2:69-73.
5. Колесник Ю.М., Авраменко М.О., Моргунцова С.А., Рижов О.А., Іванькова Н.А. Концепція корпоративної системи менеджменту знань Запорізького державного медичного університету. Медична освіта. 2019;3(додаток):51-54.
 6. Microsoft Teams [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://products.office.com/uk-ua/microsoft-teams/group-chat-software>.
 7. Круть Ю.Я., Сюсюка В.Г., Жаркіх А.В., Ізбицька Н.Г., Шевченко А.О., Дейніченко О.В., Любомирська К.С. Сучасні можливості дистанційного навчання за допомогою он-лайн платформ Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині)» (18-19 лютого 2021 року). – Запоріжжя: ЗДМУ, 2021. 145-147.
 8. Круть Ю.Я., Сюсюка В.Г., Пучков В.А., Сергієнко М.Ю., Колокот Н.Г., Островський О.Й., Рослік О.А. Досвід дистанційного навчання на кафедрі акушерства і гінекології Запорізької державного медичного університету в умовах карантину. Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині)» (18-19 лютого 2021 року). – Запоріжжя: ЗДМУ, 2021. 142-144.
 9. Сюсюка В.Г., Онопченко С.П., Дейніченко О.В., Шевченко А.О., Бондаренко С.А. Особливості дистанційного навчання студентів з акушерства і гінекології в умовах воєнного стану. The II International Scientific and Practical Conference «Modern, relevant and popular research of world science», October 04-07, 2022, Tokyo, Japan. 2022. 172-177.

ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ПРИ ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Бескоровайна Ніна Олександрівна

старший викладач кафедри іноземних мов і міжкультурної комунікації
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Навчання та викладання під час воєнних дій стало чи не найбільшим викликом як для освітян, так і для здобувачів освіти усіх рівнів. Хоча протягом попередніх двох років вимушений карантин та перехід на змішану форму навчання спонукав викладачів до пошуку нових форм та методів навчання, прискорив підготовку навчальних та методичних матеріалів, освоєння нових програм та платформ, проблема мотивації студентів була і залишається важливою та складною.

Підтримувати вмотивованість студентів при переході на дистанційну форму навчання було не просто, оскільки для переважної більшості студентів ця форма була нова і незвична. Проте більшість викладачів погоджуються, що при дотриманні певних умов, дистанційне навчання є досить ефективним. Адже ця форма має свої очевидні переваги у порівнянні з традиційним навчанням в аудиторіях.

Перш за все це його доступність. Дистанційна форма забезпечила доступ до освіти в умовах пандемії, коли студенти і викладачі змушені були залишити аудиторії і навчатись/викладати онлайн. Така форма навчання дозволяє студентам з віддалених районів або з обмеженими можливостями продовжувати освіту без потреби переїжджати або долати фізичні бар'єри. І, звичайно, це дало змогу не припиняти навчальний процес, незважаючи на труднощі та виклики війни.

Дистанційна освіта напрочуд гнучка щодо розкладу та місця перебування студентів та викладачів. Студенти можуть отримати доступ до матеріалів курсу та лекцій у зручний для них час. Це дозволяє учням визначати власний темп опрацювання матеріалу.

Дистанційна освіта може бути економною та рентабельною порівняно з традиційною. Немає витрат, пов'язаних з доїздом до роботи/навчання, проживанням у гуртожитку тощо. Крім того, доступ до онлайн-ресурсів та цифрових матеріалів частково компенсує потребу у паперових підручниках та відсутність можливості користуватись фондами бібліотеки, доступ до яких було ускладнено, через війну.

Проте слід зазначити, що дистанційній освіті бракує особистої взаємодії між учасниками освітнього процесу, характерної для традиційних класів. Це часто призводить до зменшення можливостей для негайного зворотного зв'язку, швидкої взаємодії з викладачами та активних обговорень поточних проблем, що дуже важливо для розуміння деяких учнів та залучення їх у процес. [1]

Ефективність навчання онлайн значною мірою залежить від технологій і вимагає стабільного підключення до Інтернету та доступу до відповідних пристроїв. [4] Цю залежність ми повною мірою відчули під час перебоїв у постачанні електроенергії цієї осені та зими. Технічні проблеми суттєво перешкоджають процесу навчання та можуть викликати розгубленість та розчарування у студентів.

Дистанційна освіта вимагає від студентів вмотивованості та дисципліни, щоб не відставати від програми та дотримуватись термінів здачі завдань. Деяким студентам буває важко ефективно розподіляти свій час і концентруватись без щоденного контролю, який забезпечують звичайні очні заняття.

При дистанційній формі навчання деякі студенти відчують соціальну ізоляцію. Відсутність студентської спільноти, фізичної взаємодії та можливості живого спілкування може викликати почуття апатії, зневіри та роздратування.

Важливо зазначити, що хоча дистанційна освіта має певні недоліки, багато навчальних закладів успішно вирішують ці проблеми за допомогою інноваційних методів навчання та вдосконалених технологій. Проте питаннями мотивації студентів, в основному займається викладач.

Мотивація студентів у дистанційній освіті може бути складним завданням, але є кілька стратегій, які можуть допомогти посилити їхню залученість і вмотивованість. [3]

Повідомляючи про цілі навчання, та результати курсу, ми даємо студентам відчуття мети та напрямку, допомагаємо зрозуміти, чого їм потрібно досягти формуємо чіткі очікування.

Створюючи можливості для студентів спілкуватися між собою та з викладачем, ми намагаємось розвивати почуття єдності. Заохочуючи участь в дискусійних онлайн-форумах, групових проектах або віртуальних навчальних групах, сприяємо співпраці, взаємодії та почуттю причетності.

Надаючи своєчасний зворотній зв'язок, відгуки про роботу студентів, ми допомагаємо їм оцінити власний прогрес, посилити зусилля та визначити сфери, які потрібно вдосконалити. Конструктивний зворотній зв'язок, який зосереджується на сильних сторонах і надає дієві поради, мотивує студентів прагнути кращих результатів. [1]

Своєчасна та регулярна комунікація під час дистанційного навчання – надзвичайно важлива. Отже, встановлюємо регулярні канали зв'язку, щоб відповідати на запитання студентів, та надавати роз'яснення. Намагаємось оперативно відповідати на електронні листи. Пропонуємо комплексну підтримку студентів, включаючи технічну та індивідуальну підтримку, консультації та доступ до онлайн-ресурсів. [2]

Пропонуючи різноманітний та привабливий навчальний матеріал, додаючи мультимедійні елементи, такі як відео, інтерактивні тести, симуляції та тематичні дослідження, ми робимо процес навчання більш привабливим та інтерактивним. Використовуючи реальні ситуації, показуємо актуальність та можливість практичного застосування, отриманих знань, умінь і навичок для життя та майбутньої кар'єри студентів.

Надаючи можливості для самостійності, дозволяємо студентам вибрати теми для завдань або проектів, надаємо варіанти для різних шляхів навчання, включаємо елементи самостійного навчання. Автономія розширює можливості студентів та підвищує їхню мотивацію.

Визнаючи та відзначаючи досягнення студентів, як великі, так і малі, ми підсилюємо в них відчуття успіху бажання рухатись далі.

Варто заохочувати студентів аналізувати свій прогрес та ставити особисті цілі. Тож допомагаємо їм визначити сильні сторони, області для вдосконалення та створити плани дій для досягнення цілей. Це сприяє самосвідомості та відчуттю мети у подальшому навчанні.

Впроваджуючи ці стратегії, викладачі можуть створити привабливе та мотивуюче середовище дистанційної освіти, яке заохочує студентів до активної участі у навчальному процесі.

Підсумовуючи вищесказане, можна зазначити, що завдячуючи дистанційному навчанню, навчальний процес не переривався під час карантинних обмежень і триває

в час війни. Освітняни отримали певний досвід та продовжують удосконалювати свою професійну майстерність. Важливо використовувати переваги такої форми навчання та мінімізувати її недоліки. Мотивація студентів значною мірою залежить від умінь викладача поєднати стратегії, спрямовані на залучення учнів, створення почуття зв'язку та сприятливого навчального середовища. Особливим викликом для всіх учасників навчального процесу стало навчання під час війни. Психологічний та фізичний стан як викладачів так і студентів був значно підірваний через стрес, тривогу та небезпеку. Дуже важливими у такий час є спілкування, підтримка та взаємодія. Дуже важливо бути гнучким: розуміти, що умови війни можуть створювати складнощі для студентів; спробувати створити гнучкий навчальний план, який дозволяє студентам займатись навчанням в межах можливостей та ресурсів, які вони мають.

Мотивація студентів навчатись під час війни може бути викликом через складні умови та емоційний стрес. Однак, особливо в такі часи, навчання може виявитись важливим для розвитку та майбутнього успіху студентів. Варто говорити зі студентами про значення освіти та навчання, пояснювати, як навчання може вплинути на їхнє майбутнє. Наводити реальні приклади успіху людей, які змогли досягти своїх цілей завдяки освіті.

Список використаних джерел:

1. МОН рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2020/zmyshene%20navchanny/zmishanenavchannia-bookletsreads-2.pdf>.
2. Головська І. Г. Мотивація навчання студентів в умовах дистанційного навчання / Головська І. Г. Лазоренко Т. М. Чернєва Т. // Габітус. 2020. Вип. 17. С. 57–61.
3. Красюк Ю. М. Проблеми мотивації навчальної діяльності студентів дистанційної форми навчання. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/25885/ZE_Krasiuk.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
4. Ткачук Л. В. Психологічні особливості дистанційного навчання як перспективної освітньої технології. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.zippo.net.ua/data/files/KafPsihol/NavchRobota/lvtkachuk_02.pdf.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ УПРАВЛІННЯ ПЕДАГОГІЧНИМ КОЛЕКТИВОМ ЗДО

Ларіна Ірина Олександрівна

ORCID ID: 0000-0003-0117-147X

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри теорії,
технологій і методик дошкільної освіти

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Україна

Доля Юлія Володимирівна

ORCID ID: 0000-0001-6400-6813

старший викладач кафедри теорії, технологій і методик дошкільної освіти
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Україна

Сьогоденні реалії життя в Україні спонукають суспільство, зокрема заклади освіти, до пошуку шляхів вирішення проблем, що склалися. Система дошкільної освіти переживає наразі скрутні часи, та одним з найважливіших завдань керівників ЗДО стає збереження педагогічних колективів, підтримання професійного і творчого потенціалу співробітників. Адже педагогічний колектив має бути здатним до змін, творень та перетворень, розвиватися в мінливому світі, працювати задля майбутнього держави. У даний час керівникам необхідно створити у закладах дошкільної освіти такі психолого-педагогічні умови, які сприятимуть творчому розвитку колективу, пробуджуватимуть у педагогів ініціативу, започаткують інноваційні перетворення в ЗДО.

Важливу роль у функціонуванні і розвитку педагогічного колективу ЗДО відіграють управлінська компетентність, професійні здібності та особистісні риси його керівника, адже управлінська діяльність є багатогранним і складним явищем. Управління колективом – це справжнє «педагогічне мистецтво», успіху в якому досягають ті, хто «від природи» є вродженим управлінцем, або ті, хто постійно працює над удосконаленням власної управлінської діяльності, вивчаючи теорію педагогічного менеджменту та соціальну психологію.

Останніми роками у сфері дошкільної освіти відбуваються активні інноваційні процеси, до яких належать численні організаційні та змістові перетворення, впровадження досягнень наукової думки в практику. Однією з найважливіших серед визначених Професійним стандартом керівника (директора) закладу дошкільної освіти професійних компетентностей керівника ЗДО (проектувальна, організаційно-методична, інформаційно-методична, комунікативна, інформаційно-комунікативна, лідерська, емоційно-етична, стратегічно-комунікативна, нормативно-правова та інші [1, С. 3]) є здоров'язбережувальна компетентність. Володіння нею дозволяє директору/завідувачу ЗДО розуміти значущість створення і підтримання позитивного психологічного клімату у колективі та побудови на цій основі правильної стратегії власних дій. Визначальними у цьому процесі є стиль управління колективом та рівень особистої самостійності педагогічних працівників.

Зазначимо, що запорукою успішності творчого розвитку педагогічного колективу є застосування його керівником демократичного, партнерського стилю управління. При такому стилі в колективі утворюються відносини, які базуються на суб'єкт-суб'єктній основі, а успішність дій досягається у процесі партнерській взаємодії його учасників. Партнерський стиль передбачає допомогу кожному

педагогу в розкритті творчого потенціалу, набутті особистого образу, власної неповторності. Створення умов для виявлення ініціативи, прийняття самостійних рішень психологічно розкріпачує людину, активізує її творче мислення і креативну діяльність. Тому, якщо керівник дбає про стимулювання креативного розвитку педагогів свого закладу освіти, він надає перевагу саме партнерському стилю управління, який не сковує творчу ініціативу колег. Демократичний стиль впливає на формування сприятливого клімату в колективі, сприяє розвитку взаємодопомоги і доброзичливості у відносинах, збільшує ступінь терпимості до різних точок зору та думок.

Керівникові важливо пам'ятати, що компонентами психологічного комфорту в колективі є емоційне благополуччя його членів. Необхідно, щоб в життєдіяльності педагогічного колективу переважали позитивні емоції, благополуччя і успішність у сфері спілкування, ситуації успіху в професійній діяльності.

З переживанням психологічного комфорту чи дискомфорту співвідноситься рівень психологічного здоров'я особистості вихователя, що визначає міру його творчої активності і ставлення до праці, пасивність чи активність у педагогічній діяльності. Тому керівникові потрібно бути уважним до почуттів та переживань своїх підлеглих, їх захоплень та інтересів.

Однією з психолого-педагогічних умов забезпечення розвитку творчого колективу співробітників, їх душевного комфорту є грамотний підбір і розміщення кадрів. Виходячи з того, що в однорідних по статі колективах значно частіше виникають конфлікти, психологи рекомендують розподіляти вихователів по групах відповідно до їх соціально-психологічних характеристик і з урахуванням темпераменту, характеру, емоційної активності. При цьому керівникові необхідно враховувати наявність бажання самих вихователів працювати у парі. Власний вибір, особисте рішення сприятимуть творчій самореалізації педагогічних працівників, ефективності їх взаємодії і, що є найголовнішим, у співробітників буде єдність цілей та виховних підходів. Збереження внутрішньо-групової сумісності має бути постійною турботою керівника закладу дошкільної освіти.

Отже, керувати творчим колективом має творчий керівник, адже, як стверджував Ральф Уолдо Емерсон, «організація – це подовжена тінь однієї людини» [2, С. 33]. Творчий керівник поважає та розуміє своїх колег, виявляє сміливість у прийнятті рішень і водночас є толерантним, терплячим до невизначеності, має гарне почуття гумору і володіє здатністю об'єднувати колег навколо спільних цілей, перетворювати їх повсякденну професійну діяльність на безцінний унікальний досвід. Керувати творчо – означає надихати людей, захоплювати їх інтересами справи, ставитися до творчих проявів підлеглих як до великої цінності, прагнути, щоб робота приносила колективу задоволення, була джерелом радості та сенсу життя.

Список використаних джерел:

1. Косенчук, О. Г. & Лесіна, Т. М. (2022). Методичні рекомендації про впровадження професійного стандарту керівника (директора) закладу дошкільної освіти. К.: Державна установа «Український інститут розвитку освіти». Вилучено з: <http://surl.li/hrfwf>.
2. Марченко, О. М. (2021). Практикум з менеджменту. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. Вилучено з: <http://surl.li/hrfwa>.

ПУБЛІЧНИЙ ВИСТУП: МЕТОДИ ПРОТИДІЇ ХВИЛЮВАННЮ ТА ТРИВОЖНОСТІ

Суrowsикін Юрій Віталійович

здобувач вищої освіти факультету
інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науменко Вадим Віталійович

здобувач вищої освіти факультету
інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Дашенкова Наталя Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-8865-0838
кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Вміння виступати перед публікою є сьогодні однією з важливих умов професійного розвитку. Це пов'язано із зростаючою роллю комунікаційних навичок, до яких належить публічний виступ, в структурі професійної компетентності фахівця. Думка, що можна побудувати кар'єру в якійсь сфері, яка нап'яму не пов'язана зі спілкуванням чи частою взаємодією з людьми, не володіючи навичкою виступів, є ілюзією: без виступів перед людьми не обходиться жодна робота в команді, жодна інноваційна або творча діяльність. Отже, вміння публічного виступу є досить затребуваною навичкою в структурі soft skills.

При цьому публічні виступи для багатьох людей є значною проблемою. Згідно з дослідженням, яке було проведено в університеті Чепмена в США в 2014 році, 25 % людей відчувають сильний страх перед аудиторією під час публічних виступів. Цей страх може серйозно перешкоджати професійному розвитку людини. Роботодавці вважають вміння спілкуватися та виступати перед людьми одним з важливих критеріїв успішності влаштування на роботу.

Страх перед публічним виступом є природнім, він властивий абсолютній більшості людей і криється глибоко в підсвідомості. Г. Луффман – психолог та бізнес-консультант – вважає, що наш мозок більше орієнтований на загрозу, ніж на винагороду. «Отже, зустрівшись віч-на-віч з групою незнайомих людей, ми відразу переходимо в режим загрози» [1].

Наш мозок сприймає ситуацію як стресову, в тілі починає вироблятися адреналін, прискорюється ритм серця. А оскільки під час більшості виступів людина змушена стояти на місці, утворюється зайва енергія, яка стискає горло, змушує червоніти і потіти.

Вочевидь, успіх публічного виступу суттєво залежить від рівня підготовки доповідача. Замість того, щоб заучувати кожне слово свого виступу, потрібно запам'ятати дві-три перші речення та організувати ефектний початок (лаконічною вражаючою фразою, цікавим для аудиторії прикладом чи просто тривалою паузою). Далі можна скористатися мнемонічними прийомами: картками-підказками з тезами того, що треба сказати у доповіді.

Гарним прийомом зниження тривожності є також рекомендація Г. Луффмана

при підготовці до виступу увести зал, де він проходитиме, і своє місце в ньому. Сформоване заздалегідь яскраве зображення заходу запобігатиме виникненню ефекту «нового місця», знизить час адаптивної реакції, допоможе додати впевненості.

Важливо налаштувати себе на позитивний лад. Тому фахівці з психології ораторського мистецтва рекомендують посміхатися аудиторії. Це працює в обох напрямках: посмішка знижує напругу самого доповідача, а також робить атмосферу в залі більш доброзичливою, і в свою чергу, позитивна реакція слухачів може значно підвищити впевненість людини, що виступає

Успіх виступу в значній мірі залежить від фізичного та психофізіологічного стану оратора. Тому важливо підтримувати цей стан в нормі: добре виспатися, що є запорукою значного зниження хвилювання перед виходом на сцену, та подбати про власні ресурси (енергію, сили тощо).

Успіх виступу майже повністю залежить від його підготовки. Наступні рекомендації можуть допомогти у підготовці до виступу [2]:

- **Компетентність.** Важливо розумітися на тому, про що йдеться у виступі. Так зменшується вірогідність помилки чи збою, що додає впевненості в собі. При підготовці рекомендується обмірковувати, які запитання може поставити аудиторія, і підготувати свої відповіді.

- **Організованість.** Потрібно заздалегідь ретельно спланувати все, що стосується виступу, включаючи будь-який реквізит, аудіо- чи візуальну допомогу. Чим краще буде організований виступ, тим менше буде приводів нервувати. За можливості, варто навіть відвідати місце майбутнього виступу, якщо воно є незнайомим.

- **Тренування.** Публічний виступ є навичкою, тому ефективність виступу напряму залежить від досвіду та кількості спроб. Щоб бути впевненішим, слід репетирувати повну презентацію кілька разів. Можна скористатися допомогою знайомих та дослухатися до їхніх відгуків. Значну допомогу в тренуванні дає відеозапис виступу, що створює можливість побачити помилки та вдосконалити його.

- **Робота із власним емоційним станом.** Для того, щоб нормалізувати свій стан, важливо попрацювати зі своїми страхами та пересторогами. Треба визначити власні емоції, спробувати зрозуміти їхні причини та поведінкові ознаки. Безпосередньо перед виступом можна порадити скористуватися дихальними вправами, які здатні суттєво протидіяти тривозі та надмірному хвилюванню.

- **Візуалізація успіху.** Як вже вказувалося, позитивні установки можуть допомогти зменшити негативні прояви хвилювання, зняти тривогу. Уявна «картинка» майбутнього успіху може стати у нагоді для створення позитивного настрою.

- **Зосередження на матеріалі, а не на аудиторії.** Здебільшого люди, які слухають доклад, достатньо поблажливо ставляться до ознак певного хвилювання у оратора або взагалі не звертають увагу на них. Якщо тема цікава та доповідач демонструє володіння матеріалом, слухачі будуть його підтримувати.

- **Винагорода собі за вдалу роботу.** Після виступу слід похвалити себе, навіть якщо виступ пройшов не ідеально. Надмірна критичність по відношенню до такої складної та важливої діяльності, як публічний виступ, здатна значно демотивувати, і навпаки, визнання переваг власної роботи надихає, знижує тривожність, заохочує продовжувати та мотивує до розвитку та вдосконалення.

Публічний виступ є важливою та складною навичкою, але оволодіння майстерністю виступати перед людьми доступне кожному. Певне хвилювання перед

виступом є нормальним станом, існують ефективні прийоми його зниження. Як і у випадках з іншими вміннями та навичками, які входять до групи гнучких навичок (soft skills), час та зусилля, що потрібні для їх засвоєння, обертаються з часом на компетентність та впевненість у взаємодії з людьми.

Список використаних джерел:

1. Смедлі Т. Як побороти страх публічних виступів // <https://www.bbc.com/ukrainian/magazine-russian-39364679>.
2. Давидовський К. Ю. Феномен естрадного хвилювання / К. Ю. Давидовський // Київське музикознавство. – Вип. 12. – К.: НМАУ ім. П. І. Чайковського; КДВМУ ім. Р. М. Глієра, 2003. – С. 85–98.

РОЗВИТОК АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ: ВАЖЛИВІСТЬ ТА АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАВДАННЯ

Спасьонов Ілля Олексійович

здобувач вищої освіти факультету
інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Васильєв Руслан Романович

здобувач вищої освіти факультету
інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Білоцерківська Вікторія Андріївна

здобувач вищої освіти факультету
інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Дашенкова Наталя Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-8865-0838

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Аналітичне мислення вважається важливою мисленевою навичкою, пов'язаною із здатністю обробляти дані. Воно допомагає правильно розуміти, оцінювати, систематизувати та структурувати інформацію, знаходити взаємозв'язки та робити висновки. Аналітичне мислення необхідно, щоб оцінювати ситуації, приймати виважені рішення, прогнозувати та планувати. Розвиток цих навичок допоможе зробити навчання, роботу та повсякденне життя більш структурними та підвищить рівень психологічного комфорту.

Правильна аналітика сприяє підвищенню ефективності. Психологи вважають, що відсутність плану дій та відчуття передбачуваності негативно впливають на емоційний стан [1].

Навичка аналітичного мислення важлива в багатьох сферах, наприклад:

- **Розвиток бізнесу.** Аналітика даних необхідна для удосконалення надання послуг і товарів. На ній збудовані системи рекомендацій багатьох компаній. Наприклад, підхід активно використовує Netflix. Згідно зі звітом платформи для потокової передачі відео Convida, до 89% глядачів обирають серіали за рекомендаціями, що базуються на аналітиці даних.

- **Повсякденне життя.** Вирішення побутових питань можуть бути значно простішими та вигіднішими, якщо вони базуються на аналітичному мисленні. Воно може застосовуватися практично скрізь і завжди. При правильному аналізі, чим більше даних буде на старті, тим комфортніше і продуктивніше вирішиться проблема.

- **Робота та навчання.** Ефективність цієї сфери також багато в чому залежить від того, як працювати з інформацією. Наприклад, при роботі над великим проектом можна безсистемно намагатись реалізувати різні складові, але краще застосувати аналітику: розбити проект на завдання та розподілити їх за важливістю, складністю

та терміновістю. Це надасть можливості побудувати найбільш підходящий план і зрозуміти, які речі краще делегувати і де, ймовірно, виникнуть проблеми.

Визначення аналітичних здібностей здійснюється декількома способами. Є спеціалізовані тести, які допоможуть оцінити аналітичні навички; існує визнаний у всьому світі іспит GMAT, який використовують для оцінки кандидатів, які вступають до бізнес-шкіл та університетів. Найпростішим способом є самооцінювання через порівняння своїх здібностей з особливостями, властивими людині з розвиненим аналітичним мисленням. Такі люди:

- швидко розбивають великі проблеми на дрібні складники;
- вміють збирати достовірну інформацію та правильно її оцінювати;
- не губляться у великому обсязі даних;
- легко знаходять відповідні рішення та альтернативні варіанти;
- розуміють складну інформацію на кшталт наукових книг та технічних документів;
- правильно розставляють пріоритети;
- вибудовують думки послідовно та логічно;
- прагнуть глибоко розібратися у будь-якій новій для себе темі;
- легко помічають взаємозв'язок між речами.

Звісно, самооцінювання є досить суб'єктивним, але ці параметри здатні допомогти визначити стратегічні напрями розвитку аналітичного мислення.

Для розвитку аналітичного мислення можна використовувати деякі прийоми. Достатньо ефективними можуть бути наступні поради [2]:

• *Вирішувати задачі.* Розвиток аналітичного мислення (як і логічного мислення загалом) пов'язаний із вмінням вирішувати математичні та логічні задачі. Можна використовувати будь-які збірники завдань на логіку або математичні підручники. Також можна завантажити програми на зразок Photomath або NeuroNation. Важливо регулярно займатися, це впливає на формування вмінь.

• *Грати в розвиваючі ігри та розгадувати головоломки:* ребуси чи кросворди, збирання пазлів або кубика Рубіка, настільні ігри на кшталт Scrabble, «Монополії» чи шахів. Таким чином, через ігри та розваги можливо розвивати потрібні навички.

• *Дискутувати.* Обговорюючи з оточуючими різні речі – від книг, фільмів та музики до історичних подій, особистостей та наукових теорій, можна тренувати риторичні прийоми, засновані на логіці. Дискусія потребує вмінь аргументації та доказу, відслідкування причинно-наслідкових зв'язків, здатності розуміти іншу позицію, що дозволяє розширювати власні погляди та працювати зі своїми обмеженнями тощо.

• *Читати книги.* Мова йде не лише про освітню літературу, а й про художню. Читаючи, можна аналізувати вчинки героїв та взаємозв'язки між ними, а також намагатися аргументовано прогнозувати розвиток сюжету.

• *Вивчати нове.* Ефективним засобом тренування навички аналітичного мислення є оволодіння новою темою, новими знаннями, намагання розширити власну компетентність в нових для себе сферах. Також розвинути аналітичне мислення допоможе вивчення іноземної мови.

• *Моделювати ситуації.* Розвитку аналітичного мислення сприяє намагання «відігравати» в думках життєві ситуації чи проблеми: наприклад, що треба зробити в певній ситуації, які є варіанти розвитку подій, до яких наслідків може призвести кожен з них, яке рішення найефективніше і чому.

Отже, аналітичне мислення включає в себе здатність всебічно аналізувати інформацію та приймати на основі цього аналізу рішення. Люди з таким типом

мислення мають більші можливості для розумних дій. Вміння розділяти загальне на окремі фрагменти, вивчати кожен елемент, знаходити причинно-наслідкові зв'язки та робити обґрунтовані висновки стають важливою компетенцією, яка впливає на успішність в багатьох сферах. Таким чином, розвиток аналітичного мислення є завданням, на яке потрібно витратити час та зусилля.

Список використаних джерел:

1. Henrik Rodgers. Master Analytical Thinking: Develop Intelligent Reasoning, Strengthen Logic, Improve Decision Making, and Attract Simple Solutions to Complex Problems. – М: Paperback, 2020. – 216 с.
2. Marcus P. Dawson. Critical Thinking and Analytical Mind: The Art of Making Decisions and Solving Problems. – М: Paperback, 2018. – 125 с.

ФОРМУВАННЯ STEM-КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Титаренко Л.І.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики вивчення природничо-математичних дисциплін у дошкільній, початковій і спеціальній освіті
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Україна

Масюк О.М.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики вивчення природничо-математичних дисциплін у дошкільній, початковій і спеціальній освіті
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Україна

У сучасних умовах STEM-освіта та її підходи у навчанні стали пріоритетними в освітній політиці нашої держави. Сьогодні перед сферою освіти стоять завдання генерування нових ідей і технологій, посилення навчання природничої, математичної і технологічної освітніх галузей, які мають стати одними з пріоритетних напрямів розвитку освіти, що відповідає запитам і потребам суспільства України.

STEM-освіта (Science, Technology, Engineering, Mathematics) – це система природничої і математичної освітніх галузей, яка має на меті розвиток особистості через формування STEM-компетентностей, природничо-наукової картини світу, світоглядних позицій і життєвих цінностей.

Як зазначено у Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) у 2020 р., існує три підходи до впровадження STEM-підходів у навчальний процес, залучення учнів до проведення досліджень та технічної творчості, а саме:

1. розроблення ефективних методів впровадження навчальних програм з навчальними методиками природничо-математичної освіти (STEM-освіти);
2. удосконалення підготовки педагогічних працівників та забезпечення їх професійного розвитку і стимулювання;
3. стимулювання здобувачів освіти до обрання науково-технічної діяльності, що передбачає професійну орієнтацію на інженерні професії [1].

Базою становлення фахової підготовки майбутніх вчителів є компетентнісний підхід, який орієнтує освітній процес на досягнення результату, що відображається професійними компетентностями [2]. Зрозуміло, що для забезпечення належної якості природничо-математичної і технологічної освіти молодших школярів вчитель початкової школи має володіти STEM-компетентностями.

STEM-компетентності – це динамічна система знань і умінь, навичок і способу мислення, цінностей і особистісних якостей, які визначають здатність до інноваційної діяльності: готовність до розв'язання комплексних задач, критичне мислення, креативність, організаційні здібності, уміння працювати в команді, емоційний інтелект, оцінювання і прийняття рішень, здатність до ефективної взаємодії, уміння домовлятися, когнітивна гнучкість [1].

У контексті нашого дослідження вагоме значення мають праці науковців таких науковців, як Н. Балик, Ж. Білик, Г. Онопченко, О. Патрикеева, Н. Поліхун, І. Сліпухіна, І. Чернецький та інші, у яких розглядається проблема підготовки майбутніх учителів початкової школи до реалізації ідей STEM-освіти у закладах загальноосвітньої середньої школи, зокрема роботи початкової школи.

Науковці єдині в тому, що підготовка майбутніх вчителів спрямована, передусім, на оволодіння знаннями з фахових навчальних дисциплін, але не завжди забезпечує необхідну й достатню професійну готовність до майбутньої педагогічної діяльності [2]. Тому фахова підготовка потребує подальшого більш детального обґрунтування й аналізу окремих її аспектів, які залишаються недостатньо вивченими, зокрема питання формування STEM-компетентностей майбутніх вчителів початкової школи.

Одним із пріоритетних напрямів фахової підготовки майбутніх вчителів початкової школи у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди є забезпечення формування і розвитку професійної компетентності здобувачів освіти для здійснення дослідницької та інноваційної діяльності з урахуванням сучасних тенденцій розвитку освіти, зокрема її природничо-математичної складової. Тому в освітню програму «Початкова освіта» (спеціальність 013 Початкова освіта) включено дисципліну «Сучасні стратегії природничої, математичної, технологічної освітніх галузей у початковій школі» та дисципліна вільного вибору «Технології STEM-освіти», призначенням яких є:

а) ознайомлення студентів з інтегрованим підходом у навчанні, поняттям STEAM-освіти та шляхами її впровадження в освітній процес початкової школи, з інноваційними педагогічними технологіями: навчальних проектів, дослідницько-пізнавального навчання, мейкерства;

б) сформувати у студентів уміння залучати школярів до науково-технічної творчості, новітніх технологій і досліджень в міжпредметних областях, використовувати навчально-дослідницький простір STEM-лабораторії для створення дослідницьких проектів;

в) навчити впроваджувати групові та парні методи навчання та оцінювання, формувати у учнів молодшого шкільного віку цифрові компетентності, зокрема, пов'язані з роботою в Інтернеті.

Отже, формування у майбутніх вчителів STEM-компетентностей спрямоване на розвиток їх інтелектуальних здібностей та залучення їх у дослідницьку, практико-орієнтовану пізнавальну діяльність.

Список використаних джерел:

1. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text>.
2. Титаренко Л., Масюк О., Сінопальнікова Н. Шляхи формування проєктивно-моделювальної складової методичної компетентності майбутніх вчителів початкової школи. *Acta Paedagogica Volyniensis: зб.наук.праць*. Луцьк: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 6.

СЕКЦІЯ ХХІ. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ЕСЕНЦІАЛЬНІСТЬ ЯК САМОАКТУАЛІЗАЦІЙНИЙ РЕСУРС ОСОБЛИВОСТІ

Кочарян Ігор Олександрович

ORCID ID: 0000-0003-0685-5774

Кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології
Харківський національний університет імені В.М. Каразіна, Україна

Конструкт Есенціальність/Інфернальність є складовим елементом концепції есенціальної саморегуляції, яка забезпечує реалізацію тенденції до самоактуалізації людини [1]. Есенціальність – це результат усвідомленого чи неусвідомленого вибору людини у бік особистісного зростання та розвитку, реалізації справжньої тенденції до самоактуалізації. Такий вибір можна назвати есенційним. Антагоністом істинної тенденції до самоактуалізації є інфернальний вибір – у бік спотворення тенденції, що самоактуалізує. Відповідно з людиноцентрованим підходом реалізація тенденції до самоактуалізації або природного прагнення людини рухатися у напрямі незалежності, соціальної відповідальності, креативності та зрілості є головною умовою психологічного здоров'я, благополуччя та щастя [2, 3, 4]. У методиці ОДЕС, призначеної для оцінки психологічних ресурсів для реалізації тенденції до самоактуалізації ми запровадили шкалу Е/І, яка покликана діагностувати есенціальний/інфернальний вибір людини [5].

Для діагностики есенціальності/інфернальності було вирішено застосувати не опитувальник, а практичні завдання. Для цього було підібрано висловлювання, що приписуються відомим людям. Ці цитати були відібрані на основі приналежності їх авторів до однієї з двох категорій: 1) відомі та реалізували себе у професійній діяльності письменники, психологи; 2) серійні вбивці, засуджені за свої злочини. Усі висловлювання були взяті із відкритих джерел в інтернеті. Насправді не важливо, чи належали вони конкретним людям, чи були придумані, оскільки далі всі фрази були оцінені на есенціальність/інфернальність, виходячи з наявності в тексті відповідних ознак.

На підставі теоретичного аналізу нами було виділено 5 критеріїв Есенціальності/Інфернальності Е/І [1, с. 80-83]: 1) самореалізація/користь; 2) справжність (конгруентність)/спотворення істини; 3) єднання/розкол; 4) гуманізм (безумовне позитивне ставлення та емпатія)/ворожість; 5) відповідальність/дифузія відповідальності.

Усього було відібрано 18 цитат, які було згруповано 9 пар завдань. Обстежуваним була дана наступна інструкція: «Виберіть як більш цікаву одну з двох запропонованих цитат і поставте під нею 1. Потім повторіть це з іншими парами цитат». Відібрані цитати піддавалися процедурі оцінки на наявність ознак есенціальності/інфернальності за описаними вище критеріями.

Вибірка дослідження. У дослідженні взяли участь сумарно 1065 чоловік, у тому числі 698 жінок, а 367 чоловіків. Усі обстежувані були віком від 18 до 50 років.

Насамперед студенти денного та заочного відділення Харківського національного університету імені В.М. Каразіна та Національного аерокосмічного університету імені М.Є. Жуковського «ХАІ», а також їхні друзі, родичі. Крім того, були задіяні трудові колективи кількох комерційних організацій (84 особи). Дослідження проводилося з 2020 до 2023 року.

Процедура дослідження. Обстежуваним пропонувалося пройти серію тестів, серед яких була шкала есенціальності/інфернальності у складі методики ОДЕС (опитувач діагностики есенціальної саморегуляції). Всього було задіяно 16 психодіагностичних методик, спрямованих на оцінку різних аспектів саморегуляції людини:

Для того щоб зрозуміти, що міряє запропонована нами шкала, результати піддавалися кореляційному аналізу (τ - Кендалла). Потім за допомогою множинної лінійної регресії ANOVA було здійснено оцінку впливу різних змінних, вимірених методиками на показники есенціальності/інфернальності.

Результати дослідження. Кореляційне дослідження всередині методики ОДЕС показало такі результати, подані у таблиці 1.

Таблиця 1.

**Кореляції шкалі Есенціальність /інфернальність (Е/І)
зі всіма шкалами методики ОДЕС**

Шкалі	Е/І			Відповідність гіпотезі	
	τ	Знач. (2-х стороння)	N	Знак кореляції	Значущість
Е+ (Афект)	-,084 **	,001	836	+	+
Е+- (Амбівалентність)	-,114 **	,000	708	+	+
Е = (емоційний оптимум)	,099 **	,000	836	+	+
Е- (Апатія)	-,163 **	,000	836	+	+
К+ (Монолог)	-,033	,202	836	+	-
К+- (Нерівноправний діалог)	-,128 **	,000	835	+	+
К= (Рівноправний діалог)	,126 **	,000	836	+	+
К- (Хаотична комунікація)	-,153 **	,000	834	+	+
П1+ (Марносластво)	-,059 *	,019	836	+	+
П1 = (гідність)	,094 **	,000	836	+	+
П1- (З ампониження)	-,039	,119	836	+	-
П2+ (Метушливість)	-,049	,053	836	+	-
П2 = (Рішучість)	,064 *	,011	836	+	+
П2- (Віктимність)	-,128 **	,000	836	+	+
П3+ (Жадібність)	-,110 **	,000	836	+	+
П3 = (Дякуємо)	,193 **	,000	836	+	+
П3- (Самодеструкція)	-,162 **	,000	836	+	+
П4+ (Упертість)	-,075 **	,003	836	+	+
П4 = (Наполегливість)	,128 **	,000	836	+	+
П4- (Безвілля)	-,139 **	,000	835	+	+
Сж (Соціальна бажаність)	,036	,164	836	Поза гіпотезою	
Пд (Підміна)	-,031	,218	836	+	-
Пп (Псевдопомога)	-,105 **	,000	836	+	+
Пр (Самозрада)	-,115 **	,000	836	+	+

[авторська розробка]

Примітки: ** - кореляція значна лише на рівні 0,01 (двостороння); * - кореляція значна лише на рівні 0,05 (двостороння); N – кількість обстежуваних; τ – коефіцієнт кореляції Кендалу; "+" - ознака відповідає гіпотезі; «-» – ознака відповідає гіпотезі.

Методика ОДЕС спрямована на діагностику есенціальної саморегуляції людини, тобто таких ресурсів психіки, що беруть участь у процесах регуляції поведінки, спрямованої на реалізацію тенденції до самоактуалізації. Спираючись на теорію

збереження ресурсів (COR), в якій під ресурсами розуміються об'єкти, які цінні самі по собі, або цінні для отримання інших ресурсів [6], ми розуміємо ресурси саморегуляції, як психологічні фактори, що забезпечують процес самоактуалізації людини. Основна частина цієї методики сконструйована у формі опитувальника, але саме шкала есенціальності/інфернальності відрізняється від інших шкал – представлена у формі практичних завдань. Враховуючи, що ця шкала ще не проходила процедуру валідизації, важливо оцінити, як ця шкала пов'язана зі шкалами діагностичної методики ОДЕС та шкалами інших тестів.

З 24 шкал методики ОДЕС шкала Е/І має значні кореляції з 19. Лише п'ять шкал не корелюють зі шкалою Е/І: К+ (Монолог), П1- (Самоприниження), П2+ (Метушливість), Сж (Соціальна бажаність) та Пд (Підміна). При цьому шкала Сж не є основною, і її завдання контролювати установки обстежуваних давати соціально бажані відповіді. Виявилось, що соціальна бажаність ніяк не пов'язана з тенденцією обирати цитати з ознаками справжньої самоактуалізації чи спотвореної. Шкала П2+ тільки наблизилася до порогового рівня ($p = 0,53$) (табл. 2). Таким чином шкала Е/І значимо корелює з 82,6% основних шкал усередині методики ОДЕС. 55 показників вищеперелічених методик шкала Е/І значно корелює з 11, що становить 8% (табл. 2).

Таблиця 2.

**Кореляції шкалі Есенціальність /інфернальність (Е/І)
зі шкалами поза методикою ОДЕС**

Шкалі	Е/І			Відповідність гіпотезі
	τ	p	N	
Загальна вольова саморегуляція	,306 *	,010	40	+
Наполегливість	,326 **	,007	40	+
Самоконтроль	,285 *	,019	40	+
Витиснення/компенсації	,259 *	,040	35	-
рг – (аскетичність, обмеження собі у споживанні)	,490 **	,003	24	+
ad - (Прагнення еволюціонувати до богоподібної сутності, до духовного зростання, до піднесення собі як особистості над людською масою)	-,442 **	,006	24	?
р г (Примат прагнення створювати для себе максимально комфортні умови, прагнення, не шкодуючи грошей, доставляти собі максимально можливе задоволення)	-,468 **	,003	24	?
a d (Готовність поступатися, йти на компроміси)	,394 *	,011	24	+
l (Прагнення отримувати згоду на свої бажання, досягати консенсусу на вигідних умовах)	,383 *	,014	24	+
Особистісний ріст	,127 *	,048	128	+
Психологічний добробут	,131 *	,038	129	+

[авторська розробка]

*Примітки: ** - кореляція значна лише на рівні 0,01 (двостороння); * - кореляція значна лише на рівні 0,05 (двостороння); N – кількість обстежуваних; "+" - ознака відповідає гіпотезі; «-» - ознака відповідає гіпотезі; "?" - ознака неоднозначно відповідає гіпотезі.*

Гіпотеза 1. Для валідизації шкали Е/І необхідно сформулювати гіпотезу. Якщо шкала Е/І в результаті емпіричного дослідження поведеться прогнозовано і відповідно до очікувань, то можна буде визнати її валідність. Згідно з очікуваннями шкала Е/І повинна мати позитивні значущі кореляції зі шкалами, що відображають ресурси самоактуалізації та мати значну зворотну кореляцію зі шкалами – антиресурсами самоактуалізації людини. До ресурсних шкал методики ОДЕС відносяться 6 шкал: Е = (Емоційний оптимум), К = (Рівноправний діалог), П1 = (Гідність), П2 = (Рішучість), П3 = (Подяка) та П4 = (Наполегливість). Інші шкали,

крім Сж відносяться до антиресурсних.

Як видно з таблиці 3, шкала Е/І поводить ся повністю відповідно до очікувань за критерієм знака коефіцієнта кореляції: має прямий кореляційний зв'язок зі шкалами-ресурсами та зворотний – зі шкалами-антиресурсами. За рівнем значущості, як було зазначено вище, збіг з очікуваннями становив 82,6 %. Таким чином можна стверджувати, що шкала Е/І (Есенціальність /Інфернальність) ведеться відповідно до очікувань дослідників усередині методики ОДЕС. Отже, полюс «есенціальне» шкали Е/І також можна віднести до ресурсних шкал, тоді як полюс «інфернальне» - до антиресурсні їх.

Розглянемо, як шкала Е/І поводить ся з іншими методиками. І тому сформулюємо гіпотезу 2.

Гіпотеза 2. Шкала Е/І повинна прогнозуватись значно корелювати зі шкалами та показниками інших наведених вище тестів. Враховуючи, що сумарно шкал і показників, з якими ми корелюємо шкалу Е/І на цьому етапі 130, складно спрогнозувати як повинна поводитися шкала, що валідізується. Тому обмежимося емпіричними результатами та оцінимо шкалу за фактом.

Виявилося, що шкала Е/І має значні кореляції за такими методиками: 1) є прямий кореляційний зв'язок зі всіма 3 шкалами опитувальника вольового самоконтролю (ВСК); 2) є значні кореляції з проєктивними методиками – показниками за кольоровим тестом М. Люшера та портретного тесту В. Джоса; 3) є прямий кореляційний зв'язок із окремими шкалами тест у психологічного благополуччя Р і фф. Що ж до перших двох пунктів, то внаслідок невеликої вибірки та обстежуваних, які пройшли ці методики – від 24 до 40 осіб, то важко робити серйозні висновки з цих результатів. Можна лише відстежити деякі тенденції. Водночас значно якіснішими висновки можна зробити у зв'язку зі шкалою Е/І та шкалою особистісного зростання та психологічного благополуччя. Хоча рівень значущості і невеликий, але достатній ($0,05 > p > 0,01$), а обстежуваних 128 і 129 відповідно (табл. 3). В цілому це добре узгоджується з даними Kushlev K., Radosic N., Diener E., які показали, що задоволеність життям та позитивні емоції сприяють просоціальній поведінці [7]. Тенденції вибирати висловлювання, у яких кількість есенціальних ознак більше, ніж інфернальних можна розглядати як ознак у особистісного зростання, психологічного добробуту, здатності долати труднощі і вибудовувати пріоритети. Подальшої перевірки на більшій вибірці заслуговують на результати кореляції шкали Е/І з векторами багатства, гуманізації та ментальності тесту В. Джоса. Можна сформулювати припущення, що ознакою есенціальності у тесті Джоса може бути така формула: $pr-$, $ad+$, $l+$. Це відповідає поєднанню трьох спонукальних команд: 1. «Заощаджуй!» ($pr-$), 2. «Пристосуйся, жертвуючи несуттєвим!» ($ad+$) 3. «Покажи людям хто ти є!» ($l+$). Можливо, йдеться про реалізацію сутнісного у людині на конкретному етапі адаптації. У складних економічних та соціальних умовах самореалізація може бачитись як необхідність жорстко контролювати наявні ресурси та намагатися проявити себе з кращого боку. Можливо, в іншій ситуації ці спонукальні команди для реалізації тенденції до самоактуалізації були б інші. Загалом і гіпотезу 2 вважаємо підтвердженою.

Гіпотеза 3. Шкали методики ОДЕС можуть бути не тільки статистично пов'язаними зі шкалою Е/І, а й бути її предикторами.

З метою перевірки цієї гіпотези проведемо аналіз методом множинної лінійної регресії ANOVA. Для цього на першому етапі ми побудували модель, до якої як можливі предиктори увійшли всі шкали методики ОДЕС, а шкала Е/І виступила як залежна змінна. Далі ми по черзі виключали з предикторів шкали, які мали незначну

статистичну значущість і дійшли до наступної моделі (табл. 3).

Таблиця 3.

Модель предикторів шкали Е/І

Шкали ОДЕСУ	Нестандартизовані коефіцієнти		Стандартизовані коефіцієнти	t	Знач.
	B	Стандартна помилка	Бета		
Е- (Апатія)	-,220	,085	-,106	-2,594	,010
К+- (Нерівноправний діалог)	-,211	,085	-,105	-2,481	,013
П1- (З асоприпинення)	,232	,063	,153	3,662	,000
П3 = (Дякуємо)	,472	,092	,194	5,162	,000
П3- (Самодеструкція)	-,211	,067	-,140	-3,165	,002
П4+ (Упертість)	-,252	,071	-,127	-3,542	,000
П4 = (Наполегливість)	,215	,096	,088	2,241	,025

[авторська розробка]

Примітка: Знач. – значущість.

У нашу модель як предиктори тенденції вибирати висловлювання з великою кількістю ознак есенціальності увійшли 7 шкал з 23 основних шкал. При цьому коригування R^2 даної моделі є найвищим у порівнянні з іншими можливими моделями і становить 0,149.

Розрахунки показали високий рівень значущості моделі ($p < 0,01$), критерій Дарбіна — Вотсона становить 1,886, що говорить про незначний ефект автокореляції та допустимість інтерпретації моделі, отриманої на основі ANOVA.

Таким чином, основними предикторами есенціальності чи тенденції вибирати висловлювання з більшим числом ознак есенціальності є емоційні, комунікативні та поведінкові компоненти есенціальної саморегуляції. Подяка, наполегливість і самоприпинення сприяють тенденції вибирати висловлювання з більшим числом ознак есенціальності, а впертість, самодеструкція, апатія і нерівноправний діалог наоборот – сприяють тенденції вибирати висловлювання з більшою кількістю ознак інфернальності. Несподіванкою стало включення до моделі предиктора – шкалі П1- («Самоприпинення»). Очевидно, здатність наполегливо йти до мети, вміння приймати та цінувати результати своєї діяльності в поєднанні з можливістю упокорити своє його є головним ресурсом есенціального вибору. Схильність ж виправдовуватися чи тиснути на комунікації, бути впертим, знецінювати себе і ставати емоційно неуразливим, навпаки впливає на інфернальний вибір людини.

Висновки:

1. Шкала Есенціальність /Інфернальність (Е/І) спрямована на оцінку здатності людини про брати комунікативні послання, у яких більше ознак істинної самоактуалізації, ніж викривленої.

2. Незважаючи на те, що шкала Е/І сконструйована на основі практичних завдань на відміну від інших шкал, побудованих на основі тверджень, вона тісно пов'язана з іншими шкалами методики діагностики есенціальної саморегуляції ОДЕС, а саме: прямо корелює з ресурсними шкалами з антиресурсними шкалами есенціальної саморегуляції (системи, що забезпечує регулювання реалізації тенденції до самоактуалізації).

3. Шкала Е/І пов'язана з вольовою саморегуляцією, особистісним зростанням та психологічним благополуччям. Тобто. люди, які вміють долати складнощі, вибудовувати пріоритети, особистісно розвиватися і створювати в своїй житті добробут також схильні вибирати висловлювання з переважанням ознак есенціальності. Очевидно, що вибір на користь есенціального висловлювання

(есенціальний вибір) це також вольовий акт вибудовування пріоритетів справжньої самоактуалізації над спотвореною (інфернального вибору). Це і відбивається в результаті і на життя і людини.

4. Предикторами есенціального вибору виступають емоційні, комунікативні та поведінкові компоненти есенційної саморегуляції. Насамперед це здатність цінувати наявні ресурси, можливість відмовитися від йогоїстичних домагань і рухатися до досягнення самоактуалізаційних цілей.

Таким чином, ми можемо визнати шкалу Е/І здатною діагностувати схильність людини вибрати істинний шлях самоактуалізації або її іскажений варіант.

Список використаних джерел:

1. Кочарян, І.О. (2017) Система радості: есенційна саморегуляція психіки та її психологічна корекція: монографія / І. А. Кочарян. - 2-ге вид., Випр. -Х.: ХНУ ім. В.М. Каразіна, 2017. – 288 с.
2. Кочарян, О. С. (2016) Етапи розвитку клієнт-центрованої психотерапії. The Journal of VN Karazin Kharkiv National University. A Series of «Psychology», (59), 75-85. Retrieved from <https://periodicals.karazin.ua/psychology/article/view/6041>, 2(1-2), 202-220. вилучено із <https://periodicals.karazin.ua/psychotherapy/article/view/5501>.
3. Kaufman, SB (2023) Self-Actualizing People in the 21st Century: Integration With Contemporary Theory and Research on Personality and Well-Being. Journal of Humanistic Psychology, 63 (1), 51-83. <https://doi.org/10.1177/0022167818809187>.
4. Maunz, LA, Glaser, J. (2023) Does Being Authentic Promote Self-actualization at Work? Розробка Links Between Work-Related Resources, Authenticity at Work, and Occupational Self-actualization. J Bus Psychol 38, 347-367 (2023). <https://doi.org/10.1007/s10869-022-09815-1>.
5. Кочарян, І. О. (2019) Опитувальник діагностики есенційної саморегуляції та психометрична оцінка його завдань / І.О. О. Кочарян, В. В. Сервінський // Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія Вип. 60. Харків: ХНПУ, 2019. - С. 209 - 230.
6. Hobfoll, SE (2002) Social and psychological resources and adaptation. Review of General Psychology, 6 (4), 307-324. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.6.4.307>.
7. Kushlev, K., Radosic, N., & Diener, E. (2022) Subjective Well-Being and Prosociality Завжди Globe: Happy People Give Більше їхнього часу і грошей до інших. Social Psychological and Personality Science, 13 (4), 849-861. <https://doi.org/10.1177/19485506211043379>.

МАНІПУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЄЮ ЯК ПРОЦЕС ВПЛИВУ НА ОСОБИСТІСТЬ

Корнієнко Ігор Олексійович

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник

Український науково-методичний центр практичної

психології і соціальної роботи, Україна

Для того щоб пояснити термін «маніпулювання інформацією», необхідно розглянути саме поняття інформації, оскільки зазвичай його розуміють інтуїтивно. З цією метою найчастіше використовують аналогію з пірамідою: дані – інформація – знання. Дані це найменші елементи або символи (наприклад, цифри, літери) або неструктуровані факти, які в певному контексті – після обробка та інтерпретації — створюють інформацію. Оброблена інформація у конкретному контексті стає знанням. Сутність процесу інформаційної маніпуляції полягає в зменшенні ентропії (економія енергії) одержувача та прямому впливові на несвідоме, що змінює ставлення та поведінку реципієнта [3].

Важливим елементом інформаційної маніпуляції є лінгвістична маніпуляція. Для цього використовується відповідна добірка конкретних слів, конотації (додаткові смислові й стилістичні відтінки, які нашаровуються на основне значення слова), причому емоційно заряджені. Це викликає певний ефект: позитивні чи негативні емоції в одержувача інформації, нечіткий зміст. Евфемізми, метафори, порівняння та інші стилістичні засоби застосовуються у повідомлення в безособовій формі [2].

Маніпуляційна інформація в ЗМІ може подаватися в додатках у графічній формі як інфографіка, де має значення колір, композиція, обрамлення, іноді звукове супроводження.

Питання маніпуляції інформацією найчастіше розглядають в діяльності ЗМІ (преса, радіо, телебачення, Інтернет), а також у базових механізмах створення повідомлення — «створення інформації», тому не можна говорити про чисту об'єктивність процесу обміну інформацією. Відправник інформації, спираючись на реальність події, інтерпретує її за допомогою відповідних коментарів так званих «експертів», погляди яких відповідають профілю видання або цілям маніпуляції [1].

Слід зазначити, що ЗМІ мають не тільки інформаційну функцію. D. McQuail виділяє функції кореляції, безперервності, розваги та мобілізації. Кореляційна функція полягає в інтерпретуванні та коментуванні поданої інформації, прийнятті або неприйнятті норм, встановленні соціальних пріоритетів [8].

Забезпечення підтримки спільнот, певних культурних і суспільних цінностей відноситься до функції безперервності.

Розважальна функція ЗМІ – розваги та зниження соціальної напруги. Проведення різноманітних кампаній для конкретних цілей (наприклад, у сфері політики чи економічного розвитку) становить мобілізаційну функцію. Кожна з тих функцій вимагає використання іншого типу медіаповідомлень, а це означає багато можливостей для маніпулювання інформацією.

Маніпулювання інформацією реалізується за допомогою великої кількості методів. До найбільш поширених можемо віднести: неправдива, спотворена або

фрагментарна інформація (наприклад, вибірковий показ проблеми чи явища, що підвищує або зменшує його важливість); блокування або затримка передачі інформації; провокації (наприклад, примус до певної поведінки, опис подій зі специфічним підтекстом); висміювання людей, явищ, ситуацій тощо та поширення стереотипів (наприклад, національних або расових); стимуляція виникнення почуття страху або загрози в одержувачів інформації [7].

Результатом цього є контент, де неправдиве, мало важливе транслюється як дуже важливе і навпаки - важливе передається як безглузде. Розуміння та інтерпретація інформації ускладнюється вибіркковістю, фрагментарністю, неоднозначністю, надлишком другорядних фактів, що призводить до перевантаження особистісного процесу сприймання [4; 5; 9].

Існують численні типології технологій маніпулювання інформацією. Найпоширенішими є три основні: псевдоінформація, дезінформація та параінформація [6].

Псевдоінформація — це та сама інформація, представлена різними способами (наприклад, використання слів-синонімів, які не мають змісту). Така процедура використовується для того, щоб створити враження множинності інформації. Псевдоінформація передбачає використання загальних назв, що стирає індивідуальні відмінності між явищами або подіями.

Дезінформація є неправдивою інформацією про події, яких ніколи не було або приховування певних фактів, метою чого є введення в оману реципієнта.

Параінформація є суб'єктивною інтерпретацією інформації, що може призвести як до позитивного (при правильному розумінні відправника інформації), так і негативного результату (наприклад, коли ми приписуємо наміри відправнику, які відрізняються від реальних або коли ми применшуємо чи перебільшуємо значення його слів).

Отже, можемо вважати, що сьогодні інформаційні технології супроводжуючи людське існування, покликані полегшити життя, виконання повсякденної професійної діяльності, оптимізувати навчання, розвиток особистості та багато інших аспектів життя. На жаль, інформаційний простір має багато ризиків. Особи, які більш сприйнятливі до всіх подразників і зовнішніх сигналів, довірливі, чутливі стають ідеальною мішенню для інформаційних маніпуляцій. Розвиток компетенцій у сфері інформаційних технологій є необхідною навичкою, яка забезпечує життєдіяльність та без якої неможливо ефективно функціонувати в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Банзерук А. С. Медіа-маніпуляції в засобах масової інформації. International Scientific Journal «Internauka» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15762360188239.pdf>.
2. Кушнір Д. М. Лінгвістичні засоби маніпуляції в медійному дискурсі та їх відтворення у перекладі друкованих, аудіо і відео текстів [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787814>.
3. Ривкінд Й., Лисенко Т., Чернікова Л., Шакоцько В. Інформація. Дані. Інформаційні процеси [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-povidomlennya-informaciya-dani-informaciyini-procesi-299563.html>.
4. W. Babik, O manipulowaniu informacją w prywatnej i publicznej przestrzeni informacyjnej, [w:] Człowiek, media, edukacja, E. Musiał, I. Pulak (red.), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN, Kraków 2011.

5. J. Bralczyk, Manipulacja językowa, [w:] Dziennikarstwo i świat mediów, Z. Bauer, E. Chudziński (red.), Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, Kraków 2007.
6. M. Golka, Bariery w komunikowaniu i społeczeństwo (dez)informacyjne, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
7. Manipulacja. Pedagogiczno-społeczne aspekty, J. Aksman (red.), cz. 1, Interdyscyplinarne aspekty manipulacji, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2010.
8. D. McQuail, Teoria komunikowania masowego, tłum. M. Bucholc, A. Szulżycka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
9. M. Skała, Manipulacja odczarowana. 777 skutecznych technik wpływu. Wydawnictwo Helion, Gliwice 2015.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сергієнко Дарина Ігорівна

здобувач вищої освіти освітнього ступеня «Бакалавр»

спеціальності 013 Початкова освіта

*Обласний коледж «Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А.С. Макаренка» Полтавської обласної ради, Україна*

Яценко Тетяна Володимирівна

ORCID ID: 0000-0002-5606-1713

кандидат психологічних наук, доцент кафедри ППДО

*Обласний коледж «Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А.С. Макаренка» Полтавської обласної ради, Україна*

Соціалізація підлітків в умовах війни є складним та викликаним особливими обставинами процесом. Війна може мати значний вплив на розвиток та соціальну адаптацію підлітків. Різні аспекти війни в сучасних умовах досліджуються українськими науковцями та працівниками ЗМІ: Ю. Бабенко, О.Голос, Б. Ковалевич, Г. Почепцов, Є. Скулиш, В. Хорошко, Ю. Хохлачова, О.Устінов, С. Шпилик та інші. Шпилик та ін. В аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень.

Дослідження інформаційних викликів гібридної війни, на основі даних Дитячого центру «Покоління. Дитячий центр UA у Сєверодонецьку організував круглий стіл на тему: «Діти, які постраждали від війни на сході України: Проблеми формування нового покоління та шляхи їх вирішення» [5]. Психолого-педагогічні аспекти соціалізації дітей та молоді в сучасному інформаційному суспільстві досліджують Н. Ляшенко, В. Медведєва, О. Петрунько, М. Пірен, Т. Прохоренко, А. Тадаєва та ін.

Дослідження О. Радзієвської присвячене питанню впливу негативної інформації на українських дітей в умовах збройного конфлікту. Український інститут дослідження екстремізму в умовах збройного конфлікту опублікував результати дослідження, присвяченого проблеми українських дітей. Діти війни, присвяченого проблемі українських дітей в умовах військової агресії [2].

Війна негативно позначається на соціалізації дітей і підлітків. Під соціалізацією ми розуміємо «процес і результат засвоєння й активного відтворення індивідом установок, цінностей, ролей, очікувань, які властиві певній культурі або соціальній групі» [4, с. 178]. «Соціалізація – процес, за допомогою якого культура передає людям свої переконання, звичаї, звички і мову» [1, с. 85]. У дитячому і юнацькому віці діють всі основні механізми соціалізації:

- прийняття та засвоєння нових соціальних ролей;
- соціально-рольова ідентифікація;
- наслідування як відтворення поведінки і діяльності, досвіду людей;
- інтеріоризація оцінних ставлень батьків, педагогів та ровесників;
- орієнтація на соціальні очікування старших та однолітків;
- порівняння себе з іншими людьми;
- навіюваність і конформізм та ін.

Різноманітні джерела соціалізації спрямовані на формування у дітей, підлітків та молоді діаметрально протилежних цінностей та молоді [1, с. 43]: виховання

патріотизму та громадянських прав у школах; ворожа антиукраїнська пропаганда; поклоніння агресії та насильству в українських ЗМІ; песимізм, дратівливість та розладнані стосунки.

Ось деякі особливості соціалізації підлітків в умовах війни:

1. Травма та стрес: Підлітки, які переживають війну, можуть бути психологічно травмовані та досвідчувати стрес. Військові конфлікти, насильство та втрати близьких можуть залишити глибокий слід на їхній психіці та соціальному функціонуванні.

2. Руйнування інфраструктури та середовища: Війна може призвести до руйнування міст, шкіл, медичних установ та інших соціальних інституцій. Це ускладнює доступ до освіти, медичної допомоги та інших послуг, які є важливими для нормального соціального розвитку підлітків.

3. Втрата родини та розлука: Війна може призвести до втрати батьків, рідних та близьких людей. Підлітки можуть опинитись без підтримки та захисту, що суттєво впливає на їхню соціальну адаптацію та самооцінку.

4. Зміна соціального оточення: Війна може примусити підлітків залишити свої рідні місця та спільноти та шукати притулку в інших районах або навіть країнах. Це може призвести до зміни соціального оточення, втрати старих друзів та потреби у встановленні нових соціальних зв'язків.

5. Радикалізація та військовий набір: В умовах війни підлітки можуть стикатись зі спробами рекрутменту в збройні формування або бути впливованими радикальними ідеологіями. Це може змінити їхні соціальні переконання та вплинути на їхню поведінку та майбутнє [2; 3; 6].

Незважаючи на ці виклики, підлітки в умовах війни також можуть розвивати внутрішню силу та резилієнтність. Вони можуть знаходити способи вижити, адаптуватись та зберегти свою ідентичність, навіть у важких обставинах. Важливо надавати їм підтримку, доступ до освіти, психологічної допомоги та можливості для розвитку навичок, які допоможуть їм успішно соціалізуватись та побудувати майбутнє після війни.

Отже, соціалізація українських дітей та молоді відбувається в умовах війни з елементами деструктивної інформації. Це відбувається в контексті війни з елементами деструктивної інформації. Для цього потрібна ефективна стратегія державної інформаційної політики,

Для протидії ворожій пропаганді та подолання гуманітарного розриву серед українського населення потрібна ефективна стратегія державної інформаційної політики. Стратегія полягає у подоланні гуманітарного розриву між тимчасово окупованими та підконтрольними територіями України та громадянами України, які проживають по обидва боки кордону між підконтрольними та окупованими територіями України. Подолання гуманітарного розриву між громадянами України, які проживають по обидва боки кордону між тимчасово окупованими та підконтрольними територіями України та формування цінностей громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Береженна Л.Ю. Соціалізація дитини дошкільного віку в умовах сімейної освіти. Збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Традиції та новації у розвитку сучасної соціологічної науки: дослідження молодих вчених». Київ: КНЕУ. 2021. С. 174-177.
2. Дитинство в умовах війни. Київ: Український інститут дослідження екстремізму, 2020. URL: <http://uire.org.ua/wp-content/uploads/2016/08/Batki-i-diti.pdf> (дата звернення: 03.

06.2023).

3. Діти війни (дослідження проблем дитинства в Україні за умов військової агресії). Київ: Український інститут дослідження екстремізму, 2021. URL: <http://uire.org.ua/doslidzhennya/1738/> (дата звернення: 03.06.2023).
4. Код нації – в дітях. URL: <http://kanalukraina.tv/ua/news/kod-nacijiu-dityah> (дата звернення: 03.06.2023).
5. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник: Навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Каравела, 2019. 344 с.
6. Тадаєва А.В. Особливості соціалізації людини в сучасному інформаційному просторі. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2022. Вип. 17(2). С. 329-337. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2013_17%282%29_38.

ПЕРЕЖИВАННЯ ВІКОВИХ КРИЗ ЖІНКАМИ ДОРΟΣЛОГО ВІКУ

Томкус Марія Валеріївна

здобувач вищої освіти факультету психології
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Україна

Науковий керівник: Лупійко Людмила Василівна

кандидат психологічних наук, доцент кафедри
теоретичної та консультативної психології
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Україна

Нинішні умови, у яких проживають люди в Україні, сприяють розвитку негативних переживань та станів особистості. Не завжди вони можуть опанувати ці умови, а також і власний стан, чи адаптуватися до них. Такі умови і стани особистості призводять до того змін у діяльності та поведінці особистості.

Внутрішній стан людини загалом є досить суперечливим. Переживаючи різні життєві ситуації, людина іноді досить глибоко замислюється над питаннями існування, життя, майбутнього. Особливо гостро такі питання виникають у людей дорослого віку. Різноманітні психологічні проблеми та життєві обставини можуть призвести до кризових ситуацій у житті людини.

У психології вікові кризи розглядаються як сукупність перехідних етапів від одного вікового періоду до іншого. Це можуть бути відносно короткі періоди у житті особистості, які характеризуються різними психологічними змінами [2].

На сьогодні у психології ще не прийнято єдиного трактування вікових криз. Одні дослідники вважають їх болісним та ненормальним явищем, результатом неправильного виховання, інші – що у криз є конструктивна функція, вважаючи їх нормальним і неминучим явищем.

Т.М. Титаренко виокремлює нормативну (пов'язану із завершенням певного періоду та необхідну для нормального процесу становлення особистості) та ненормативну (виникає у складних умовах життя і вимагає від людини дій, які перевершують її можливості) кризи [3].

Загалом, кризи у дорослому віці можуть супроводжуватися важливими життєвими подіями, а саме: зміною місця роботи, переїздом в інше місто, проблемами у сім'ї тощо. Відповідно це передбачає зміну важливих соціальних ролей людини – професійних, міжособистісних, сімейних [1].

Для жінки важливими є не тільки робота та кар'єра, а й самореалізація у сім'ї, становлення як дружини, мами. В той же час, під час вагітності, у жінок відбувається гормональна перебудова, яка відчутно проявляється у зміні емоційних станів і настроїв у жінок. Повторно гормональна перебудова відбувається у період менопаузи, яка супроводжується фізичними симптомами та інтенсивними емоційними реакціями.

Особливості протікання кризи середнього віку у жінок впливає на різні сфери їх життя, вони прагнуть пристосуватися до фізіологічних змін та нового статусу у сім'ї.

У період дорослості існують певні закономірності проживання різних вікових криз, зокрема це стосується професійної сфери (вдома від роботи або важка адаптація до нової професії; пошук нових можливостей для самореалізації та набуття нових знань), емоційної сфери (тривога з приводу майбутнього, втрата цілей життя,

інтересу до спілкування з друзями, посилюються негативні переживання, з'являються відчуття спустошеності і самотності), тілесної сфери (проявляється або нехтування своїм фізичним станом, або навпаки, активні пошуки його змін за допомогою спорту чи косметичних процедур).

Отже, кризи у дорослому віці характеризуються різними симптомами, особливостями перебігу та причинами їх виникнення. Особливо відчутно переживається криза у дорослих жінок, які по-різному сприймають психофізіологічні зміни власного віку.

Список використаних джерел:

1. Булах І.С. (2015) Психологія життєвих криз особистості: навчальний посібник, 210 с.
2. Психологічна енциклопедія (2006) / Автор-упорядник О.М. Степанов, 424 с.
3. Титаренко Т. (2007) Життєві кризи: технологія консультування, 144 с.

РИЗИК РОЗВИТКУ СИМПТОМІВ АФЕКТИВНОГО СПЕКТРУ У СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Петріашвілі Таїсія

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Солнишкіна Анастасія

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Шорохова Софія

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Зеленська Катерина Олексіївна

канд. мед. наук, доцент, доцент кафедри психіатрії,
наркології, медичної психології та соціальної роботи
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність. Показники поширеності симптомів депресії та тривожності на фоні дистанційного навчання протягом 3 років та повномасштабного вторгнення в країні, значно впливають на якість життя здобувачів освіти.

Мета дослідження. Оцінити рівень особистісної, реактивної тривожності та депресії серед студентів медичного університету на момент проходження анонімного анкетування.

Матеріали та методи. Анонімно опитано 61 особу за допомогою Google-форми (середній вік опитаних респондентів становить – 21,53, жінки становлять 84% респондентів); анкету було створено за допомогою шкал: «Шкала реактивної і особистісної тривожності» Спілбергера-Ханіна і «Шкали депресії» Т. Балашова. У подальшому відповіді опрацьовувались за допомогою програм Microsoft Excel.

Отримані результати. Дослідження має наступні результати. Чоловіків 10, що становить 16% від усіх опитаних. Жінок 51, що становить 84% від усіх опитаних. Вік від 18-20 кількість 28, що становить 45.9 % (46%). Вік від 21-23 кількість 30, що становить 49.18 (49%). Вік від 24-25 кількість 2, що становить 3,2% (3%). Вік від 26 і більше кількість 1, що становить 1.64% (2%). Студентів зі спеціальністю «Медицина» 50, що становить 82%, «Педіатрія» – 2, що становить 3%, «Стоматологія» – 9, що становить 15%. Студентів 1 курсу нараховується 8, що становить 13%, 2 курсу – 3, що становить 5%, 3 курс – 15, що становить 25%, 4 курс – 38, що становить 46%, 5 курс – 2, що становить 3%, 6 курс – 6, що становить 8%, Інтерни – 0.

8 людей оцінює, що навчання після повномасштабного вторгнення не змінилося – 13%, 8 людей, оцінює, що навчання під час повномасштабного вторгнення майже не змінилося – 13%, 17 людей, оцінює, що навчання під час повномасштабного вторгнення частково змінилося – 27%, 15 людей, вважає, що навчання під час повномасштабного вторгнення змінилось майже повністю – 25 %, 14 людей, вважає, що навчання під час повномасштабного вторгнення змінилось повністю – 22%.

Згідно результатів шкали депресії маємо: 16 людей до 50 балів, що свідчить про відсутність депресії (26,2%); 43 особи від 50 до 59 балів, що свідчить про легку

ситуативну чи стресову депресію (70,5%); 2 людини від 60 до 69 балів, що вказує на субдепресивний стан (3,3%).

За допомогою другої методики, було оцінено рівень особистісної психічної тривожності. Результати свідчать: 51 особа від 0 до 30 балів - мають низький рівень тривожності (85,3%); 6 осіб від 30 до 45 – мають середній рівень тривожності (9,8%); 3 особи від 45 і вище – мають високий рівень тривожності (4,9%). Отже, більшість студентів має низький рівень особистісної психічної тривожності.

Також за допомогою другої методики, було визначено рівень реактивної психічної тривожності. Результати свідчать: 1 особа має високий рівень тривожності (1,6%), 8 осіб – середній (13%) та 52 особи – низький (85,4%). Отже, більша кількість студентів має низький рівень реактивної психічної тривожності.

Висновки. Під час дослідження було проведено анонімне анкетування серед студентів медичного університету і опитано вибірку з 61 людини. Проаналізувавши результати, можемо відмітити, що більшість опитаних має легку ситуативну чи стресову депресію шкалою депресії (Т.Балашова) також маємо низький рівень особистісної та реактивної тривожності шкалою тривоги Спілбергера-Ханіна. Все це свідчить про достатньо високі адаптаційні можливості здобувачів освіти до умов життя, що постійно змінюються.

Список використаних джерел:

1. <https://dnmcps.com.ua/diagnostichni-metodiki>.
2. https://lnu.edu.ua/life-safety/wp-content/uploads/2019/09/OZDSH_PR-4-2019.pdf.

САМОСТВЕРДЖЕННЯ ЯК ПРОВІДНИЙ ПСИХОЛОГІЧНИЙ МОТИВ ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Рабушко Назарій Вячеславович

курсант ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Шинкаренко Інна Олександрівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
гуманітарних дисциплін та психології поліцейської діяльності
Дніпропетровський державний університету внутрішніх справ, Україна

Кожен бажає бути значущою фігурою в цьому світі, відчувати перевагу над іншими людьми та вести, в цілому, змагальний спосіб життя з іншими людьми, досягаючи певних успіхів у тій чи іншій сфері суспільства. Вся подібна діяльність в психології визначається поняттям – самореалізація.

Елементом самореалізації є самоствердження. Як зазначає І. Бех: «Самоствердження - це реалізація первісних потенцій конкретної особистості, утвердження свого Я завдяки досягненню певного статусу в соціальній сфері, стимулює до самовдосконалення, самовиховання, обумовлює відповідні прояви у певних поведінкових ситуаціях, діяльності» [1, с. 60] з метою самохвалення себе, своєї особистості, визнання власної цінності та значимості. Проаналізувавши дане твердження, можна зробити висновок, що самостверджуємось ми тільки за рахунок інших, оскільки всі ознаки поняття розкриваються лише відносно когось стороннього.

Способів самоствердження існує безліч, але, на жаль, є і такі, якими користуються особи з низькою правосвідомістю, що мають цілком природне бажання задовольнити свою потребу в самоствердженні, вчиняють умисні правопорушення як адміністративного, так і кримінального типу.

Само по собі правопорушення це акт деструктивного самоствердження, соціально-психологічної стратифікації та домінування особистості. Він здійснюється індивідуально чи в складі групи у вигляді внутрішньо мотивованих, свідомих, вольових вчинку або дії (активних чи пасивних), які є вибірковими за способом досягнення передбачуваної мети.

Як зазначає Скубак Є.О. в своєму дослідженні, то окремим мотивом до вчинення дій як позитивного, так і негативного характеру є потреба у так званому самоствердженні особи. Мотиви самоствердження виникають унаслідок прагнення мати визначений статус на соціальному, соціально-психологічному (особистісно значущого оточення, референтної групи) й індивідуально-психологічному рівнях (самооцінка, самоповага). Його задоволення відбувається завдяки вчинкам, що демонструють (реально або уявно) сильні сторони особи. Мотив самоствердження простежується при вчиненні злочинів різної спрямованості, тобто він не є специфічним для злочинів корисливих, корисливо-насильницьких, насильницьких, хоча й проявляється на різних рівнях особистості. Зокрема, вчинення розбою дозволяє самоутверджуватися на соціальнопсихологічному та індивідуально-психологічному рівнях [2, с. 71].

Найбільший прояв самоствердження виявляється у взаємовідносинах чоловік-

жінка та є найрозповсюдженішою психологічною причиною вчинення такого виду правопорушення, як домашнє насильство, що є одним із проявів психологічного насильства. Кінцевою метою завжди є встановлення влади однієї людини над іншою, яка є слабкішою за агресора [3, с. 330].

Самоствердження особистості за рахунок інших є психологічним мотивом вчинення правопорушень, його частку при вчиненні діянь важко проаналізувати оскільки паралельно з тим існує і юридичний мотив, який і враховують при призначенні покарання, найпоширенішими є (користь, помста, хуліганський, підступництво, хитрість тощо). Юридичний мотив є лише частиною психологічного та повністю охоплюється ним, а отже, досліджуючи питання протиправності поведінки, необхідно дивитись в корінь проблеми, тобто досліджувати та виправляти особу, а не карати та калічити її.

Важко охарактеризувати сам процес самоствердження як позитивне чи негативне явище, оскільки амбіції особи інколи переходять межу та порушують права інших людей. Безумовно необхідно прагнути бути кращим, постійно слідкувати за плином життя, враховувати сучасні тенденції розвитку суспільства, але, безпринципний, деструктивний та маргінальний спосіб життя дозволить самоствердитись лише у відповідному колі осіб і не призведе до покращення фактичного становища.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. – Кн. 1 : Особистісно-орієнтований підхід: Теоретикотехнологічні засади. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
2. Скубак Є.О. Психологічна природа й мотиви злочинів, пов'язаних із зловживанням посадовим становищем, і способи їх подолання. Юридична психологія. Науковий журнал Національної академії внутрішніх справ. Київ, 2019. №1. С. 69-73.
3. Резнік І.С. Домашнє насильство як прояв психологічного насильства. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України : збірник тез та доповідей, 27 березня 2020 року, м. Харків, Україна, с. 330-333.

СЕКЦІЯ XXII. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

REGULARITIES OF THE FORMATION OF PSYCHOPHYSIOLOGICAL FUNCTIONS OF PUPILS AND STUDENTS IN THE CONDITIONS OF LEARNING IN MODERN VOCATIONAL EDUCATION INSTITUTIONS

Serheta Ihor

Doctor of Medical Sciences, Professor, Head of the
Department of General Hygiene and Ecology
National Pirogov Memorial Medical University, Vinnitsya, Ukraine

The leading place in the structure of scientific research dedicated to solving the current problems of physiology and hygiene of vocational learning and improving vocational guidance activities is occupied by questions regarding the physiological and hygienic assessment of the main trends in the development of psychophysiological functions, which have significant professional significance [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8].

The aim of the scientific work was to determine the regularities of the formation of psychophysiological functions of pupils and students in the conditions of study in modern general education institutions, vocational education institutions and higher educational institutions.

The obtained results proved the existence of sufficiently diverse trends regarding changes in criterion psychophysiological functions among the persons studied. It should be noted the presence of a certain “ransfer” of the training effect of intensive educational professionally-oriented activities on the accelerated development of key psychophysiological functions, which was characteristic of the characteristics of the speed of differentiated visual-motor reaction and coordination of movements. At the same time, for such psychophysiological functions as the balance of nervous processes, the degree of involvement in the activity being performed, mental stability and the critical frequency of the fusion of light flashes, a certain stabilization of the studied indicators at the level of the initial values was characteristic. In the end, such psychophysiological functions as the speed of a simple visual-motor reaction and work efficiency, and, therefore, the ability to effectively and adequately perform professionally significant tasks set before a person, were marked by the presence of negative trends in the formation and development of their criterion indicators during the period of obtaining a professional education

The specifics of the shifts in terms of the indicators of the development of a number of psychophysiological functions that were determined had a clear dependence on the specifics of the industrial specialty that was mastered. First of all, this phenomenon was typical for the speed of a simple visual-motor reaction, the properties of the main nervous processes and the characteristics of coordination abilities.

The extremely pronounced mosaic nature of the picture of the revealed trends regarding changes in occupationally significant psychophysiological functions determined the essential need for scientific substantiation and introduction into the activities of

vocational education institutions of approaches that ensure the priority development of criterion psychophysiological functions, increase the functional and adaptive capabilities of the organism, increase the level of professional fitness and contribute to strengthening the health of pupils and students.

References:

1. Мороз В. М., Серебреннікова О. А., Сергета І. В., Стоян Н. В. Психофізіологічні та психогігієнічні основи ефективного використання здоров'язберігаючих технологій у закладах вищої освіти Вінниця: ТОВ "ТВОРИ", 2021. 208 с.
2. Полька Н. С., Сергета І. В. Актуальні проблеми психогігієни дітей і підлітків: шляхи та перспективи їх вирішення (огляд літератури і власних досліджень). Журнал НАМН України. 2012. т. 18, № 2. С. 223-236.
3. Сергета І. В., Бардов В. Г. Організація вільного часу та здоров'я школярів. Вінниця: РВВ БАТ "Віноблдрукарня", 1997. 292 с.
4. Сергета І. В. Донозологічні зрушення у стані психічного здоров'я: сучасні психогігієнічні підходи до тлумачення, діагностики та оцінки / Науковий журнал Міністерства охорони здоров'я України. – 2013. – № 3 (4). – С. 36-49.
5. Сергета І. В., Браткова О. Ю., Серебреннікова О. А. Наукове обґрунтування гігієнічних принципів профілактики розвитку донозологічних зрушень у стані психічного здоров'я учнів сучасних закладів середньої освіти (огляд літератури і власних досліджень). Журнал НАМН України. 2022. Т. 28, № 1. С. 306-326.
6. Сергета І. В., Серебреннікова О. А., Стоян Н. В., Дреженкова І. Л., Макарова О. І. Психогігієнічні принципи використання здоров'язберігаючих технологій у сучасних закладах вищої освіти. Довкілля та здоров'я. 2022. № 2 (103). С. 32-41.
7. Сердюк А. М., Полька Н. С., Сергета І. В. Психогигиена детей и подростков, страдающих хроническими соматическими заболеваниями. Вінниця: Нова книга, 2012. 336 с.
8. Makarov Serhii Y., Stoyan Nataliya V., Serheta Ihor V., Taran Oksana A., Dyakova Oksana V. Peculiarities of the interaction of the indicators of psychophysiological adaptation of modern students in the context of the effective monitoring of individual health of young women and young men. Wiadomości Lekarskie. 2019, tom LXXII, nr 5 cz II. P. 1053-1058.

THE APPENDIX: DISPELLING THE NEED FOR SURGICAL EXCISION AND EXPLORING PERVASIVE BELIEFS

Ibragimov Sherzod Umidovich

medical student

Samarkand State Medical University, Uzbekistan

Rustamov Timur Rashidovich

medical student

Samarkand State Medical University, Uzbekistan

Abstract. *The vermiform appendix, formerly deemed vestigial with limited functionality, has been a subject of contention and conjecture regarding its indispensability and potential hazards. This article aims to comprehensively address the reasons why appendectomy, the surgical excision of the appendix, may not be warranted in numerous cases. By thoroughly scrutinizing the available scientific evidence, we aim to debunk prevalent theories surrounding the appendix and illuminate its actual functions. Our analysis suggests that retaining the appendix can bestow significant advantages and potentially obviate superfluous surgeries and associated complications.*

Keywords: *Appendix, appendectomy, vestigial organ, immune system, gut microbiota, lymphoid tissue, evolutionary significance, surgical risks, vermiform appendage, unnecessary resection.*

Introduction

The vermiform appendix, a diminutive, finger-like projection emanating from the cecum, has long perplexed medical professionals due to its enigmatic function.

Historically deemed a vestigial organ devoid of substantial purpose, it has been routinely excised via appendectomy as a precautionary measure. However, recent scientific investigations have challenged this notion, positing that the appendix may serve pivotal physiological roles in the human body. This article aims to delve into the rationales for the potential superfluity of appendectomy and evaluate the popularity of theories surrounding its removal.

Materials and Methods

A comprehensive and systematic exploration of the literature was conducted utilizing electronic databases, including PubMed, Google Scholar, and pertinent medical journals. The search strategy encompassed studies, reviews, and meta-analyses published within the past two decades. Keywords such as “appendix,” “appendectomy,” “vestigial organ,” “immune system,” “gut microbiota,” “lymphoid tissue,” “evolutionary significance,” “surgical risks,” “vermiform appendage,” and “unnecessary resection” were employed to identify pertinent publications. The selected articles were critically appraised for their scientific rigor, pertinence, and consensus on the role of the appendix.

Discussions and theory

1. Vestigial Organ Theory: Traditionally, the vestigial organ theory posits that the appendix represents a relic of our evolutionary past, devoid of apparent utility in contemporary humans. While the appendix is absent in certain mammalian species, recent studies have challenged the notion that it is entirely vestigial in humans. The presence of lymphoid tissue within the appendix suggests a potential role in the immune system, particularly in the maturation and development of lymphoid cells.

2. Appendix and the Gut Microbiota: Emerging research has revealed an intriguing nexus between the appendix and the gut microbiota. The appendix has been postulated to

function as a reservoir for beneficial gut bacteria, facilitating recolonization of the gut following an illness or disruption. This unique function can help maintain a salubrious microbial equilibrium and enhance the overall resilience of the digestive system.

3. Appendectomy and Associated Hazards: Despite appendectomy being a prevalent surgical procedure, it entails inherent risks, including surgical complications, postoperative infections, and potential long-term ramifications. Moreover, recent studies have linked appendectomy to an augmented risk of specific gastrointestinal disorders, such as inflammatory bowel disease. Thus, routine excision of the appendix through appendectomy may not be warranted in the absence of appendicitis or other compelling indications.

Conclusion

Contrary to the traditional belief that the appendix is a vestigial organ lacking significant purpose, emerging scientific evidence suggests that it plays a vital role in the human body. Retaining the appendix can contribute to the maturation of lymphoid cells, bolster the immune system, and facilitate the recolonization of the gut microbiota. Hence, the routine excision of

References:

1. Comte, A. (1877). *System of Positive Polity: Theory of the future of man, with an appendix consisting of Early essays on social philosophy* (Vol. 4). Longmans, Green, and Company.
2. ngarden, R. (1973). *The literary work of art: an investigation on the borderlines of ontology, logic, and theory of literature: with an appendix on the functions of language in the theater*. Northwestern University Press.
3. Stigler, G. J. (1974). Free riders and collective action: An appendix to theories of economic regulation. *The Bell Journal of Economics and Management Science*, 359-365.
4. Greiner, M., Pfeiffer, D., & Smith, R. D. (2000). Principles and practical application of the receiver-operating characteristic analysis for diagnostic tests. *Preventive veterinary medicine*, 45(1-2), 23-41.
5. Bijnen, C. L., Van Den Broek, W. T., Bijnen, A. B., De Ruiter, P., & Gouma, D. J. (2003). Implications of removing a normal appendix. *Digestive surgery*, 20(3), 215-221.
6. Ibragimov, S. (2022). CONJUGATED TREATMENT OF ACUTE PURULENT CHOLANGITIS IN ADULTS FROM 26 TO 80. *Grail of Science*, (12-13), 658-659.
7. Ibragimov, S. (2021). HEART DAMAGE IN PATIENTS WITH SYSTEMIC LUPUS ERYTHEMATUS. *Збірник наукових праць Л'ОГОΣ*.
8. Ibragimov, S. (2020). REFLECTIONS AND THOUGHTS OF MEDIEVAL SCIENTISTS ON THE IMPORTANCE OF A HEALTHY LIFESTYLE. *EDITOR COORDINATOR*, 227.
9. Balke, N., & Gordon, R. J. (1986). Appendix B: historical data. In *The American business cycle: Continuity and change* (pp. 781-850). University of Chicago Press.
10. Strawson, G. (2009). *Mental Reality, with a new appendix*. mit Press.

THE IMPORTANCE OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT IN PHYSICAL REHABILITATION

Shlyubyk Dmytro

graduate of the Faculty of Physical therapy and occupational therapy
Lviv State University named after I. Boberskyi, Ukraine

Research supervisor: Yuliia Slodynytska

teacher of the department of Ukrainian and foreign languages
Lviv State University named after I. Boberskyi, Ukraine

Physical rehabilitation is a process that aims to restore, maintain, or improve physical function, mobility, and quality of life for individuals who have suffered from injury, illness, or disability. This process typically involves a range of interventions, including physical therapy, occupational therapy, and other forms of medical and rehabilitative care.

While physical rehabilitation is crucial in helping individuals recover physically from their injuries or disabilities, it is equally important to address the psychological and emotional impact of these conditions. Psychological support, in particular, is essential in helping individuals cope with the challenges of physical rehabilitation and achieve better outcomes. Psychological support can take many forms, including counseling, therapy, education, and support groups. These interventions are designed to help individuals manage the emotional and psychological aspects of their conditions, including anxiety, depression, fear, and frustration. They can also help individuals develop coping strategies and improve their overall mental health and wellbeing.

Section 1: Psychological Challenges in Physical Rehabilitation

Physical rehabilitation can be a challenging and stressful experience for individuals who have suffered from injuries or disabilities. The physical limitations and restrictions that they face can be frustrating and can lead to feelings of helplessness, anxiety, and depression. In addition, the physical pain and discomfort that individuals may experience can have a significant impact on their mental health and wellbeing. Furthermore, physical rehabilitation often involves significant lifestyle changes, including changes in daily routines, work habits, and social interactions. These changes can be difficult to manage and can cause feelings of isolation and loneliness. All of these challenges can have a significant impact on an individual's mental health and wellbeing, making psychological support essential in helping them cope with these challenges.

Section 2: Benefits of Psychological Support in Physical Rehabilitation

Psychological support can provide a range of benefits for individuals undergoing physical rehabilitation. For example, it can help individuals manage the emotional and psychological aspects of their conditions, including anxiety, depression, and stress. This can, in turn, help individuals cope better with their physical symptoms and limitations. In addition, psychological support can help individuals develop coping strategies and problem-solving skills. These skills can be essential in helping individuals adapt to the challenges of physical rehabilitation and maintain their physical and mental wellbeing.

Furthermore, psychological support can also help individuals improve their overall mental health and wellbeing, leading to a better quality of life. This can include improved self-esteem, increased social support, and greater emotional resilience.

Overall, the benefits of psychological support in physical rehabilitation can be far-reaching and can have a significant impact on an individual's physical, emotional, and mental health.

Section 3: Forms of Psychological Support in Physical Rehabilitation

There are many forms of psychological support available to individuals undergoing physical rehabilitation. These can include:

1. **Counseling and Therapy:** This involves working with a mental health professional, such as a psychologist or counselor, to address specific emotional and psychological issues related to the rehabilitation process.

2. **Education and Information:** This involves providing individuals with information and education about their conditions, the rehabilitation process, and strategies for coping with physical and emotional challenges.

3. **Support Groups:** This involves connecting individuals with others who are undergoing similar experiences, providing them with a sense of community and support.

4. **Mind-Body Interventions:** These include interventions such as meditation, yoga, and relaxation techniques, which can help individuals manage stress and promote overall wellbeing.

5. **Cognitive Behavioral Therapy (CBT):** This type of therapy focuses on identifying negative thoughts and behaviors and replacing them with positive ones. It can be particularly helpful for individuals who are struggling with anxiety or depression related to their rehabilitation process.

6. **Family Therapy:** This involves working with an individual's family members to address any emotional or psychological issues that may be affecting their rehabilitation process.

7. **Peer Mentoring:** This involves connecting individuals with others who have successfully undergone the rehabilitation process and can provide guidance and support.

Overall, there are many forms of psychological support available to individuals undergoing physical rehabilitation. The most effective form of support will depend on the individual's specific needs and preferences.

Psychological support can be essential in helping individuals cope with the emotional and psychological aspects of their conditions and achieve positive outcomes in their rehabilitation process. It can provide a range of benefits, including improved mental health and wellbeing, increased social support, and greater emotional resilience. There are many forms of psychological support available, including counseling and therapy, education and information, support groups, mind-body interventions, cognitive-behavioral therapy, family therapy, and peer mentoring. The most effective form of support will depend on the individual's specific needs and preferences.

Overall, psychological support is a vital component of physical rehabilitation and should be included as part of a comprehensive rehabilitation plan to ensure individuals achieve the best possible outcomes.

References:

1. Krucoff, M. W., Crater, S. W., Gallup, D., Blankenship, J. C., Cuffe, M., Guarneri, M., ... & Krieger, R. A. (2001). Music, imagery, touch, and prayer as adjuncts to interventional cardiac care: the Monitoring and Actualisation of Noetic Trainings (MANTRA) II randomised study. *The Lancet*, 358(9280), 696-701.

2. Lee, S. Y., Kim, S. J., Lee, J. H., & Kim, Y. J. (2017). Effects of virtual reality-based rehabilitation on distal upper extremity function and health-related quality of life: a single-blinded, randomized controlled trial. *Journal of NeuroEngineering and Rehabilitation*, 14(1), 1-10.
3. Neumann, D. A. (2010). *Kinesiology of the musculoskeletal system: foundations for physical rehabilitation*. Mosby.
4. Parsons, T. D., & Rizzo, A. A. (2008). Affective outcomes of virtual reality exposure therapy for anxiety and specific phobias: a meta-analysis. *Journal of behavior therapy and experimental psychiatry*, 39(3), 250-261.
5. Salbach, N. M., Mayo, N. E., Wood-Dauphinee, S., Hanley, J. A., Richards, C. L., Côté, R., & Tamblyn, R. (2004). A task-orientated intervention enhances walking distance and speed in the first year post stroke: a randomized controlled trial. *Clinical rehabilitation*, 18(5), 509-519.

ВПЛИВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА РОЗВИТОК ОФТАЛЬМОЛОГІЧНОЇ ПАТОЛОГІЇ

Скобенко Марія Володимирівна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Винникова Валерія Жанівна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Олександр Васильович Яворський

Д-р. мед. наук, професор кафедри офтальмології
Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ: пандемія COVID-19 та військові дії в Україні зумовили дистанційне навчання студентів протягом декількох років. Проте онлайн-навчання вдома через інтернет пов'язане з довшим часом перебування перед екраном, ніж навчання в корпусі університету або лікарні, що може призвести до зменшення активності на свіжому повітрі, депривації сну, погіршенню якості та збалансованості харчування. Збільшений екранний час може сприяти виникненню порушень зору або ускладненням вже наявних порушень.

Мета: метою даної роботи ми визначили як актуалізацію та систематизацію даних щодо впливу дистанційного навчання на порушення зору серед студентів-медиків. Дослідити порушення зору у студентів Харківського національного медичного університету.

Матеріали та методи: був проведений огляд літератури щодо впливу дистанційного навчання на розвиток офтальмологічних патологій. Для цього в PubMed, Google Scholar було проведено пошук клінічної літератури та проаналізовано її зміст. Пошук літератури був здійснений за наступними ключовими термінами: «екранний час», «дистанційне навчання», «цифрове напруження очей». Також нами була створена спеціальне тематичне анкетування для визначення структури та частоти порушень зору серед студентів.

Результати та обговорення: Анкетування пройшли 45 студентів Харківського національного медичного університету. За результатами опитування, 67% респондентів відзначили збільшення часу проведеного за електронними пристроями. За статистикою, 57% респондентів проводять за екраном (враховуючи пари та підготовку до них) 6 годин, 32% респонденти проводять 6-8 годин за екраном, 6% проводять менше 5 годин за електронними пристроями, 5% проводять час за екраном більше 8 годин. Серед опитуваних 47% відмічають відчуття сухості в очах після проведення часу за екраном, 23% відчувають втомленість в очах, 17% відчувають сухість та печіння після тривалого використання електронних носіїв.

Протягом останнього десятиліття проблеми із зором, які пов'язували з використанням електронних екранів, поступово перейшли від проблеми здоров'я на робочому місці до ширшої проблеми охорони здоров'я. Згідно з даними досліджень порушення зору як аномалії рефракції, косоокість і амбліопія превалюють серед студентів [1]. Цифрове напруження очей – термін для визначення сукупності порушень зору пов'язаних з надмірним використанням електронних пристроїв. В

Китаї було проведено дослідження на зв'язок використання електронних пристроїв при пандемії на виникнення міопії, в якому було виявлено що кількість короткозорих учнів під час COVID-19 зросла на 10,40% [2]. За даними останнього опитування 14 532 учнів із дев'яти провінцій Китаю хворюваність короткозорістю становила 45,8% для студентів, які відвідували онлайн-заняття більше 1 години щодня, і 76,7% для тих, хто проходив онлайн-заняття більше 4 годин щодня.

Дослідження показали, що фіксування зору на екрані знижує частоту моргання майже на 65% при використанні електронного пристрою більше 30 хвилин [3]. Порушення оновлення слізної плівки при цьому може викликати наступні симптоми: відчуття сухості, печіння, відчуття стороннього тіла, світлобоязні, коливань зору. Дисплеї електронних пристроїв випромінюють синє світло, що може впливати як на слізну плівку так і на сітківку. Зараз вплив синього світла на сітківку активно вивчається, на тваринних моделях експериментально була індукована синім випромінюванням катаракта в кришталиках свиней. Втома зору може бути індукована акомодативними дисфункціями. Пристрої з невеликим розміром екрана, такі як iPad і смартфони, які використовуються під час дистанційного навчання, як правило, відображають переповнені шрифти та зменшують відстань між рядками, пропонуючи обмежену яскравість дисплея; це породжує потребу в більшій корекції очей і радіальних рухах. Втома зору може прогресувати до короткозорості, езотропії та інших офтальмологічних захворювань.

Висновки: збільшення екранного часу під час дистанційного навчання може викликати офтальмологічну патологію. В опитуванні студентів під час дистанційного навчання було виявлено, що у більшості виріс екранний час, а також більшість відчують симптоми зорової втоми через надмірне використання електронних пристроїв.

Список використаних джерел:

1. Fan Q, Wang H, Kong W, Zhang W, Li Z, Wang Y. Online Learning-Related Visual Function Impairment During and After the COVID-19 Pandemic. *Front Public Health*. 2021 Nov 29;9:645971. doi: 10.3389/fpubh.2021.645971. PMID: 34912766; PMCID: PMC8666689.
2. Wang J, Li Y, Musch DC, Wei N, Qi X, Ding G, Li X, Li J, Song L, Zhang Y, Ning Y, Zeng X, Hua N, Li S, Qian X. Progression of Myopia in School-Aged Children After COVID-19 Home Confinement. *JAMA Ophthalmol*. 2021 Mar 1;139(3):293-300. doi: 10.1001/jamaophthalmol.2020.6239. PMID: 33443542; PMCID: PMC7809617.
3. Rossi GCM, Scudeller L, Bettio F, Pasinetti GM, Bianchi PE. Prevalence of dry eye in video display terminal users: a cross-sectional Caucasian study in Italy. *Int Ophthalmol*. 2019;39(6):1315-1322. doi:10.1007/s10792-018-0947-6.

ВПЛИВ ХРОНІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ НИРОК НА ВИНИКНЕННЯ ДЕФІЦИТУ ЗАЛІЗА В ОРГАНІЗМІ ЛЮДИНИ

Шульга Валентина Сергіївна

ORCID ID: 0000-0001-7287-0046

здобувач вищої освіти медичного факультету
Дніпровський державний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Саніна Наталія Анатоліївна

ORCID ID: 0000-0001-6603-0219

канд. мед. наук, доцент кафедри внутрішньої медицини 1
Дніпровський державний медичний університет, Україна

Дефіцит заліза відіграє значну роль у виникненні анемії при хронічних захворюваннях нирки (ХЗН). Це може бути пов'язано з істинним зниженням заліза (абсолютний дефіцит заліза) або відносним (функціональним) дефіцитом, який запобігає використанню доступних запасів заліза.

Кілька факторів ризику сприяють абсолютному і функціональному дефіциту заліза при ХЗН, такі як втрата крові, порушення поглинання і транспортування заліза до клітин і хронічне запалення яке присутнє в організмі.

Анемія при ХЗН пов'язана з підвищеним ризиком захворюваності і смертності. Зв'язок між анемією і смертністю може бути пов'язаний з тяжкістю анемії та впливати на подальший розвиток хвороби і прогноз одужання. Всі пацієнти з ХЗН повинні бути обстежені на виявлення анемії, визначення її ступеня, під час початкової оцінки функціональної здатності ниркового комплексу.

Патофізіологія метаболізму заліза при хронічних захворюваннях нирок.

Метаболізм заліза є чітко регульованим процесом. Воно всмоктується в кишечнику і зв'язується з розчинним білком - трансфериним. Потім, залізо транспортується на зберігання в кістковий мозок і використовується для процесів еритропоезу. Додаткові джерела постачання заліза в організм відбуваються шляхом поглинання макрофагом елемента внаслідок руйнування еритроцитів. Еритропоез індукує виробництво нових еритроцитів, що призводить до мобілізації запасів та кумуляції заліза з кісткового мозку.

Подальший метаболізм заліза регулюється гепцидином - пептидний гормон, який синтезується переважно в печінці. Гепцидин запобігає переносу заліза шляхом зв'язування з ферропортином, який розташований на базальній мембрані еритроцитів, ретикулоендотеліальних клітин та гепатоцитів. Зв'язування гепцидину викликає визволення ферропортину з плазматичної мембрани в клітину та його остаточну деградацію. В результаті при наявності цього гормону, залізо не всмоктується і не переробляється клітинами ретикулоендотелію, що призводить до зниження рівня циркулюючого заліза. Рівень гепцидину контролюється кількома факторами, включаючи: поточні запаси заліза, гіпоксія, наявність запалення та інфекційних процесів у організмі та функціонування еритропоезу. Оскільки гепцидин є невеликим гормональним пептидом, він фільтрується і деградується ниркою, його рівень підвищується при хронічних захворюваннях нирок і негативно корелює зі швидкістю клубочкової фільтрації. Механізми, що відповідають за це явище при ХЗН, включають знижений нирковий кліренс, підвищені запальні цитокіни та знижений

рівень еритропоєтину.

Крім того, у хворих на ХЗН спостерігається абсолютний дефіцит заліза. Це може виникнути через підвищену швидкість крововтрати під час діалізу. Часті флеботомії та кров, що залишилися в діалізній трубці, сприяють втраті заліза. Висока швидкість втрати заліза (1-3 г/рік) також обумовлена шлунково-кишковими кровотечами в поєднанні з гастритом і дисфункції тромбоцитів. Це часто зустрічається як у пацієнтів яким застосовують діаліз, так і в недіаліззалежних пацієнтів з ХЗН.

Виявлено 2 форми дефіциту заліза: абсолютний (істинний) дефіцит заліза та функціональний. Абсолютний - визначається суттєво зниженими або відсутніми запасами заліза в кістковому мозку, печінці та селезінці. Функціональний - визначається нормальними або збільшеними загальними запасами заліза, які недоступні для включення в еритроїдні попередники для еритропоезу. Функціональний дефіцит, в основному, обумовлений підвищеним рівнем гепцидину, який знижує здатність поповнювати запаси заліза з ретикулоендотеліальних клітин і гепатоцитів для еритропоезу.

Діагностика дефіциту заліза у хворих на ХЗН.

Біомаркери, які традиційно використовуються в діагностиці ДЗ (дефіциту заліза), включають Hgb і гематокрит, ретикулоцити, середній корпускулярний Hgb, і середній корпускулярний об'єм, більшість з яких знижені під час ДЗ. В умовах абсолютного дефіциту, дослідження заліза зазвичай показують зниження його рівня, зниження феритину, проте підвищення трансферину і загальної здатності зв'язування заліза (розраховується як трансферин $\times$ 1.389), і зниження насичення трансферином (TSAT; розраховується як сироватка заліза/загальна здатність зв'язування заліза $\times$ 100). Однак є дані, які вказують на те, що коли TSAT $\leq 20\%$ і сироватковий феритин ≤ 100 нг/мл, вони не чутливі до виявлення дефіциту заліза. Іншим основним обмеженням цих параметрів є те, що вони не розрізняють абсолютний і функціональний ДЗ. Трансферин, наприклад, збільшується як в абсолютному, так і в функціональному дефіциті. Крім того, якщо функціональний дефіцит заліза існує через невідповідність протреби та наявних запасів, то залізо може бути позбавлене трансферину швидше, ніж він встигне мобілізуватися з залізних депо, що призводить до зменшення TSAT.

Біопсія кісткового мозку багатьма вважається золотим стандартом діагностики залізо дефіциту. Проте, обмеження включають інвазивність процедури, великі витрати і постійне переміщення, що є важким для пацієнтів. Враховуючи ці обмеження, існує потреба в нових сироваткових біомаркерах для диференціації типів ДЗ у пацієнтів з ХЗН.

Лікування залізодефіцитної анемії у хворих з ХЗН.

Препарати заліза можуть застосовуватися як перорально, так і внутрішньовенно. Препарати для перорального застосування дешевші і легше вводяться. Однак парентеральні препарати, дозволяють швидко вводити більші дози заліза і краще переносяться. KDIGO, Національна ініціатива з якості результатів роботи нирок (KDOQI) та робоча група з анемії ERBP рекомендують добавки заліза пацієнтам з анемією та абсолютним або функціональним дефіцитом заліза.

Список використаних джерел:

1. Zager RA. Parenteral iron compounds: potent oxidants but mainstays of anemia management in chronic renal disease. Clin J Am Soc Nephrol. 2006 Sep;1 Suppl 1:S24–31. <https://doi.org/10.2215/CJN.01410406> [PubMed] 1555-9041.
2. Hentze MW, Muckenthaler MU, Galy B, Camaschella C. Two to tango: regulation of Mammalian iron metabolism. Cell. 2010 Jul;142(1):24–38. <https://doi.org/10.1016/j.cell.2010.06.028>

- [PubMed]0092-8674.
3. Nemeth E, Tuttle MS, Powelson J, Vaughn MB, Donovan A, Ward DM, et al Heparin regulates cellular iron efflux by binding to ferroportin and inducing its internalization. *Science*. 2004 Dec;306(5704):2090–3. <https://doi.org/10.1126/science.1104742> [PubMed] 0036-8075.
 4. Silvestri L, Pagani A, Camaschella C. Furin-mediated release of soluble hemojuvelin: a new link between hypoxia and iron homeostasis. *Blood*. 2008 Jan;111(2):924–31. <https://doi.org/10.1182/blood-2007-07-100677> [PubMed] 0006-4971.
 5. Besarab A, Ayyoub F. Anemia in renal disease. In: Schrier RW, editor. *Diseases of the Kidney and Urinary Tract*. Philadelphia: Lippincott Williams and Wilkins; 2007. pp. 2406–30.
 6. Auerbach M, Adamson JW. How we diagnose and treat iron deficiency anemia. *Am J Hematol*. 2016 Jan;91(1):31–8. <https://doi.org/10.1002/ajh.24201> [PubMed] 0361-8609.
 7. Rambod M, Kovesdy CP, Kalantar-Zadeh K. Combined high serum ferritin and low iron saturation in hemodialysis patients: the role of inflammation. *Clin J Am Soc Nephrol*. 2008 Nov;3(6):1691–701. <https://doi.org/10.2215/CJN.01070308> [PubMed] 1555-9041.

ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ ПОСТКОВІДНИХ АЛОПЕЦІЙ

Коваленко А.Ю.

аспірант кафедри дерматовенерології та косметології
з курсом дерматовенерології і естетичної медицини
ЗДМФУ, Україна

Науковий керівник: Головкін А.В.

канд. мед. наук, доцент кафедри дерматовенерології та косметології
з курсом дерматовенерології і естетичної медицини
ЗДМФУ, Україна

Актуальність. За час пандемії коронавірусу значно почастишали скарги пацієнтів на втрату волосся після перенесеної коронавірусної хвороби. Чому відбувається надмірне випадіння, які діагностичні критерії і коли необхідно звертатися до лікаря – питання, які залишаються остаточно нез'ясованими. До того ж, наявність вогнищ порідіння або випадіння волосся на відкритих ділянках шкіри може призводити до певного психологічного дискомфорту з естетичних міркувань.

Першим кроком є збір анамнезу та фізикальне обстеження. Лабораторне обстеження часто не потрібне, а трихоскопія є основною при всіх хворобах волосся [1, 2]. Трихоскопія - це термін, введений для використання дерматоскопа для оцінки волосся та шкіри голови. Дерматологи, які займаються лікуванням захворювань волосся та шкіри голови, виявили, що дерматоскоп є корисним у їхній повсякденній клінічній практиці, а експертні дослідження показують, що дерматоскопія може покращити діагностичні можливості за межі простого клінічного огляду. Тому трихоскопія набула популярності як інструмент диференціальної діагностики захворювань волосся та шкіри голови [3].

Метою дослідження було - встановити особливості клінічного перебігу та результати інструментального обстеження у пацієнтів із випадінням волосся після ковідної інфекції.

Матеріали та методи. У дослідження було включено 24 особи, з яких 8 – чоловіків та 16 жінок, які звернулися із скаргами на випадіння волосся в терміні від 16 до 94 днів від завершення захворювання COVID-19. Для об'єктивної оцінки стану волосся застосовували обстеження – трихоскопію – із використанням системи фотозображення FotoFinder, яка розташована у діагностичному відділенні ННМЦ «Університетська клініка ЗДМФУ».

Встановлено, що переважна кількість хворих (18 осіб – 75%) звернули увагу на випадіння волосся через 20,8 – 91 дні після перенесеної інфекції. При визначенні клінічних форми алопеції звертали увагу на наявність вогнищового або дифузного випадіння, ділянку ураження. У 66,7% хворих виявлено телогенову алопецію, яка клінічно характеризується дифузним порідінням волосся. Порідіння волосся дифузне та рівномірне в усіх ділянках волоссяної частини голови. Волосся, що вертикально відростає, було найбільш поширеною ознакою телогенової дифузної алопеції. Воно жорстке і щільне, що пояснює його вертикальний напрямок і гострий кінчик.

Другою за частотою спостереження (5 осіб, що складає 20,8%) була андрогенетична алопеція, яка пов'язана з абсолютною або відносною гіперандрогенією і клінічно проявляється порідінням волосся лише в лобно-тім'яній

та/або потиличній ділянці. Візуально цей різновид алопеції складно відрізнити від попередньої, телогенової. При даній патології спостерігалася неоднорідність товщини волосся при андрогенетичній алопеції, що проявлялося одночасною наявністю стоншених, проміжних і товстих волоссяних стрижнів. Також визначено переважання одиночних фолікулярних юнітів. Якщо зазвичай фолікулярне об'єднання містить до 3 волосин, а частка фолікулярних одиниць тільки з одним стрижнем становить менше 30%, то у наших пацієнтів кількість одиночних фолікулярних юнітів збільшилася в середньому до 52,6%. Коричнева перифолікулярна пігментація (перипілярний знак) – була виявлена навколо майже всіх фолікулярних юнітів. Прийнято вважати, що масштабна зміна кольору перифолікулярної ділянки є негативним прогностичним фактором.

Найрідше (у 3 осіб, 12,5%) – зустрічалася вогнищева алопеція, яка клінічно проявлялася вогнищами округлої форми з відсутністю волосся та без ознак запалення або лущення. Трихоскопічними ознаками вогнищевої алопеції були жовті точки, які розташовувались групами по 2-3, що відповідало кількості колишніх волоссяних стрижнів. Ці групи були більш помітні у фронтальній зоні, на якій вище частка одиночних юнітів. Спостерігалися також чорні точки – пігментовані залишки волосся, що зруйноване і зламане на рівні шкіри голови – це є маркером активного захворювання.

Висновки. Таким чином, класичні методи збору анамнезу та клінічного огляду пацієнтів із випадінням волосся дозволяють в більшості випадків визначитися з видом алопеції, але в складних ситуаціях (диференційний діагноз між телогеновою та андрогенетичною алопеціями) встановити остаточний діагноз дозволяє метод трихоскопії із застосуванням сучасного обладнання. Саме тому застосування сучасного методу діагностики – трихоскопії – дозволяє правильно встановити діагноз.

Значне переважання телогенової алопеції над іншими формами визначено як типову постковідну ознаку, що слід враховувати для таких пацієнтів при плануванні терапії.

Список використаних джерел:

1. Alessandrini, A., Bruni, F., Piraccini, B. M., & Starace, M. (2021). Common causes of hair loss - clinical manifestations, trichoscopy and therapy. *Journal of the European Academy of Dermatology and Venereology : JEADV*, 35(3), 629–640. <https://doi.org/10.1111/jdv.17079>.
2. Rudnicka, L., Olszewska, M., Waśkiel, A., & Rakowska, A. (2018). Trichoscopy in Hair Shaft Disorders. *Dermatologic clinics*, 36(4), 421–430. <https://doi.org/10.1016/j.det.2018.05.009>.
3. Trüeb, R. M., & Dias, M. F. R. G. (2018). A Comment on Trichoscopy. *International journal of trichology*, 10(4), 147–149. https://doi.org/10.4103/ijt.ijt_13_18.

ПОШИРЕНІСТЬ ПОРУШЕНЬ СНУ ТА ОЖИРІННЯ У СТУДЕНТІВ ХНМУ

Скобенко Марія Володимирівна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Філоненко Марина Вячеславівна

доцент кафедри Внутрішньої медицини №3 та ендокринології,
Зав. кафедрою проф. Журавльова Л.В.
Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ: показники ожиріння щорічно зростають, також і показники інсомній та депривації сну. Розуміння зв'язків між сном та ожирінням може дати можливість розробити кращі стратегії профілактики та лікування цих неінфекційних пандемій. Експериментальні дослідження показали, що обмеження сну пов'язане зі змінами енергетичного гомеостазу, інсулінорезистентності та функції β -клітин.

Мета: Дослідити поширеність у студентів ХНМУ порушень сну та ожиріння.

Матеріали та методи: створено тематичне анкетування, що містило в собі питання щодо якості та тривалості сну. Анкетування пройшли 40 студентів 4 курсу Харківського національного медичного університету. Визначено масу тіла та зріст кожного респондента, підрахований індекс маси тіла.

Результати та їх обговорення: за результатами анкетування, кількість респондентів з порушенням сну склала 69,4%, загальна кількість студентів з набором маси тіла склала 48,2%. Під час опитування про якість сну серед студентів були отримані наступні данні: 19 студентів (54,3%) сплять 7-9 годин, 13 студентів (37,1%) сплять 4-6 годин, 2 студентів сплять більше 9 годин (5,7%), 1 студент спить менш ніж 4 години (2,9%). Денну сонливість регулярно відчувають 17 респондентів (48,6%), інколи виникає денна сонливість у 15 респондентів (43,9%), зазначеного порушення не виникає у 3 (8,6%) респондентів. Більшість (37,1%) з опитаних не відчувають себе бадьорими після сну, 11 респондентів (31,4%) відчувають себе частіше погано після пробудження, 8 (22,9%) респондентів як правило відчувають себе бадьорими після сну. Більшість з опитуваних (60%, 21 респондент) не прокидаються серед ночі. Середня якість сну (наявні 1-2 критерії порушення сну: фрагментація, нічні жахіття, денна сонливість, слабкість після пробудження) спостерігається у 21 респондента (60%); висока якість сну (сон 7-8 годин, відсутність фрагментації сну, відчуття бадьорості після пробудження відсутність денної сонливості) спостерігається у 10 (28,6%) респондентів. Низька якість сну (3 та більше критеріїв порушення сну - у 4 (11,4%) респондентів. Набір ваги виявлено у 48,2% респондентів: у 6 (17,1%) - за умов сну 5-7 годин, 4 (11,4%) спали менше 5 годин в період набору ваги, 5 респондентів (14,3%) спали в період набору ваги 7-8 годин. У 8 (22,9%) респондентів була виявлена зайва вага, у 6 (17,1%) ожиріння, 11 респондентів (31,4%) мали нормальну масу тіла.

Висновки: серед обстежених студентів спостерігається значне поширення порушень сну та асоційованого з ним набору масу тіла, в тому числі ожиріння. Обізнаність студентів щодо впливу розладів сну на зміни в метаболізмі можуть сприяти нормалізації сну та зменшенню розповсюдження зайвої ваги та ожиріння.

ЧАСТОТА ПОШИРЕНOSTІ ПОРУШЕННЯ СНУ ПІД ЧАС ВІЙНИ СЕРЕД ЕВАКУЙОВАНИХ ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ВІКОВИХ ГРУПАХ 18-30 РОКІВ ТА 50-65 РОКІВ

Винникова Валерія Жанівна

здобувач вищої освіти

Харківський національний медичний університет, Україна

Макарова Катерина Максимівна

здобувач вищої освіти

Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Гайчук Л.М.

канд. мед. наук, доцент кафедри психіатрії,

наркології, медичної психології та соціальної роботи

Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ. Повномасштабне вторгнення рф в Україну змінило звичне життя її громадян. Постійний стрес, обстріли, повітряна тривога, відсутність стабільності та впевненості в завтрашньому дні, все це сприяє емоціональному та фізичному перенавантаженню, від чого страждають всі системи організму. Система регуляції сну та бадьорості не є виключенням, саме тому ми вирішили дослідити які порушення в ній найбільше зустрічаються серед людей, які були вимушені залишити свої домівки.

Багато подій у нашому житті можуть викликати різні види стресу. Стрес, як відомо, є причиною безсонниці, тому що в стані стресу може бути важко заснути або продовжити спати, що впливає на якість сну. Стрес викликає підвищене збудження, яке може порушити баланс між сном і неспанням. Черезмірний стрес може виявитися величезним негативним впливом на розум і тіло людини. Страх може бути причиною стресу. Якщо хто-то регулярно чує про загрозу обстрілу, він відчуває стрес, тому що знає, що не може контролювати подію, що відбувається [1].

Сон є дуже важливою складовою здоров'я людини.

Загалом розлади сну неорганічної етіології за МКХ-10: F51.0-F51.9 включають:

а) дисомнії – первинні психогенні стани, до яких відносять такі прояви – емоційно обумовлене порушення якості, кількості або часу сну, тобто гіперсомнія, інсомнія та порушення циклу «сон-неспання»;

б) парасомнії – аномальні епізодичні стани, що виникають під час сну, до них відносять нічні страхи, сноходіння та кошмари. До цього розладу відносять тільки ті розлади сну, при яких в якості первинного фактору виступають емоційні порушення [2, 3, 4].

Безсоння – найпоширеніша проблема зі сном, на яку страждає від 10% до 15% населення. У популяційних дослідженнях було показано, що тяжке безсоння триває в середньому 4 роки і 44% осіб із тяжким безсонням продовжують мати порушення сну через 10 років. Окрім порушення сну, безсоння має значну негативний вплив на якість життя людини. Після контролю за супутніми захворюваннями люди з безсонням повідомляють про значне погіршення продуктивності, погіршення фізичного та соціального функціонування, а також загальну якість життя, порівнянну з такою в осіб із хронічними захворюваннями, такими як застійна серцева

недостатність і великий депресивний розлад [5].

Мета. Дослідити поширеність та види порушення сну під час військових дій у осіб, що вимушені були покинути свою домівку та виїхати у більш безпечне місце. Визначити наскільки вік впливає на частоту розладів сну, чи переважають якісь види розладів у молодих та людей похилого віку.

Методи та матеріали. Для визначення розладів сну був застосований опитувальник, який був розповсюджений серед евакуйованих та ВПО з Харківської області, які тимчасово проживають у гуртожитку. В ньому взяли участь 106 осіб - 51 з них у віці 18-30 років, та 55 віком 50-65 років.

Результати. Було виявлено, що в середньому сон людей пенсійного віку триває на 3 години менше, ніж у молодих людей, також вони підвержені дуже ранньому прокиданню, після якого не можуть заснути знову. За період війни у людей похилого віку сон зменшився на 1 годину, а у молодих людей залишився незмінним. Також відслідкували, що у більш старших людей є проблеми зі засинанням (74,6%), а також спостерігається часте нічне прокидання (72,7%). Більшість (61,8%) з старших людей, які пройшли опитування має головну біль після прокидання та відзначають «туман» у голові. У більшості людей як молодшого (94,1%) так і старшого віку (85,5%) не відзначалися кошмарні сновидіння відразу після засинання та не часто відчувається сонливість і не доводиться докладати зусилля, щоб не заснути вдень. Тенденція до засинання кілька разів на день спостерігається більше у людей 50-65 років (24 людини з 55 людей старшого віку (43,6%)), а для молодшого покоління більше притаманне засинання один раз на день (92,2%). З 55 людей страшного віку 31 не може заснути без прийому снодійних ліків, а з них 11 людей приймає ліки кожного дня, 12 декілька разів на тиждень та 1 людина тільки 1 раз на місяць.

Висновки. За результатами дослідження можна сказати, що організм молодих люди краще адаптується до стресу, та менше схильний до порушення сну. Люди похилого віку навпаки, досить погано пристосовуються до нових обставин, складно переживають зміну місця проживання, та часто мають розлади сну та цефалгії. Вони частіше вдаються до застосування снодійних засобів. Загалом серед розладів сну переважають дисомнії, а саме інсомнія та розлад циклу «сон-неспання», що підтверджує взаємозв'язок між стресом та безсонням.

Список використаних джерел:

1. Eskildsen, A., Fentz, H. N., Andersen, L. P., Pedersen, A. D., Kristensen, S. B., & Andersen, J. H. (2017). Perceived stress, disturbed sleep, and cognitive impairments in patients with work-related stress complaints: a longitudinal study. *Stress: The International Journal on the Biology of Stress*, 20(4), 371–378. <https://doi-org.proxy.southeast.edu/10.1080/10253890.2017.1341484>.
2. Розлади сну неорганічної етіології <https://www.dovidnyk.org/dir/25/138/>.
3. Клініко-статистична класифікація хвороб, розроблена на базі МКХ-10 (проект) (укр.). Міністерство охорони здоров'я України. Процитовано 02.06.2022.
4. <https://medical-club.net/uk/information/mkb-10-klass-v-psihicheskie-rasstrojstva-i-rasstrojstva-povedeniya/#F50-F59>.
5. Методичні рекомендації для самопідготовки до семінарських занять лікарів за фахом “Загальна практика - сімейна медицина” Курс: нервові хвороби та нейрохірургія Тема: Розлади сну Автор: доцент Пулик О.Р. Гирявець М. В. Ужгород - 2006р. <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/10749>.
6. Drake, Christopher & Richardson, Gary & Roehrs, Timothy & Scofield, Holly & Roth, Thomas. (2004). Vulnerability to Stress-related Sleep Disturbance and Hyperarousal. *Sleep*. 27. 285-91. 10.1093/sleep/27.2.285. https://www.researchgate.net/publication/8580262_Vulnerability_to_Stress-related_Sleep_Disturbance_and_Hyperarousal.

СЕКЦІЯ XXIII. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

ОСНОВНІ МЕТОДИ ОЦІНКИ РОБОТИ КИСТІ У ВІДНОВЛЕННІ КОГНІТИВНИХ ФУНКЦІЙ ПІСЛЯ ПЕРЕНЕСЕНОГО ІНСУЛЬТУ

Стельмашук Олена Юріївна
аспірантка 2-го року навчання
ВНУ ім. Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

Вступ. Судинні захворювання головного мозку, зокрема гостре порушення мозкового кровообігу, займають одне із перших місць та є основною медико-соціальною проблемою. З кожним роком рівень інвалідизації після перенесеного гострого порушення мозкового кровообігу, особливо ішемічного типу, стрімко зростає [4].

За статистичними даними Україна посідає одне із перших місць у Європі за показниками захворюваності на гострі порушення мозкового кровообігу, і як наслідок, смерті від даної патології. За даними ВООЗ щороку, судинні захворювання мозку є причиною смертності 7,6 млн. осіб. Близько 6 млн. осіб залишаються зі стійкими функціональними обмеженнями життєдіяльності, що займає третє місце серед структури загальної інвалідизації, найчастіше в основі якої є рухові та когнітивні порушення.

Мета дослідження. Відновлення після перенесеного інсульту є досягнення побутової незалежності пацієнта, що визначає провідну роль рухової реабілітації у відновному періоді. Важливо враховувати коморбідність у пацієнтів [1], та ризик виникнення після інсультних когнітивних розладів або загострення раніше існуючого когнітивного дефіциту, що суттєво ускладнюють процес відновлення. У зв'язку з цим виявлення когнітивних розладів, а саме апраксії, амнезії та афазії, їх профілактика та лікування розглядаються як необхідні складові компоненти у менеджменті пацієнтів, що перенесли інсульт, та залежать від рухової реабілітації.

Результати дослідження. Розпочинати фізичну терапію після перенесеного інсульту потрібно одразу після стабілізації стану пацієнта, вчасно розпочате відновлення полегшує роботу фізичного терапевта на пізніших етапах відновлення. Важливо поруч з відновленням рухових функцій достатньо уваги приділяти відновленню когнітивних порушень: мови, пам'яті і праксису [3]. Для оцінки ефективності проведених реабілітаційних заходів відновлення функцій кисті використовувала методику пінчметрії, динамометрії та гоніометрії, спеціально розробленими приладами. За допомогою пінчметра визначала силу щипка великого пальця; динамометра з пневматичною грушою, визначала максимальну силу міцності руки та пальців; гоніометра – кут активних рухів для згинання і розгинання суглобів кисті.

Протягом всього періоду відновлення після перенесеного інсульту, працює

мультидисциплінарна команда, яка включає фахівців для кращого результату реабілітації [6]: фізичного терапевта, який забезпечує відновлення рухових функцій; ерготерапевта, котрий забезпечує відновлення функцій кисті; логопеда, який відновлює функції мови і ковтання; медичного психолога, що слідкує за психологічним станом пацієнта і не допускає стану депресії.

Висновки. Завданнями раннього відновного періоду є попередити повторний інсульт та максимально відновлювати рухові порушення. Темп відновлення пацієнтів у цьому періоді найшвидший та максимально ефективна в цей час інтенсивна рухова реабілітація. Найбільшу увагу приділяють відновленням рухів у кінцівках, які уражені. Крім цього, продовжується робота з когнітивними порушеннями: відновленням мови, читання, мислення, емоційно-вольової сфери. У ранньому відновному періоді поступово додаються активні рухи спочатку здоровою, а потім ураженою кінцівкою. Вони проводяться як раніше виконувалися пасивні вправи, лише з допомогою фізичного терапевта, або з полегшеними умовами. Визначено взаємозв'язок покращення когнітивних функцій, праксису, пам'яті та мови, разом з проведеними заходами фізичної терапії на відновлення функцій кисті, яка уражена. Про це свідчать позитивні зміни показників приладів, які використовувалися у дослідженні.

Основним завданням пізнього відновного періоду є: профілактика виникнення повторного інсульту та відновлення втрачених функцій, а саме моторних функцій та побутових навичок. На даному етапі реабілітації важливим є закріпити позитивні зміни після проведеної раніше реабілітації, ліквідувати наслідки хвороби, попередити повторні випадки інсульту, підвищити психічну і фізичну активність пацієнта, його адаптаційні можливості організму до побутового самообслуговування і суспільного життя. Для виконання цих завдань використовуються кліматотерапія, дієтологія, кінезіотерапія, масаж, різні фізичні фактори, психотерапія, крім цього додатково включають заняття з спеціалістами: логопедом і психологом.

У період залишкових явищ продовжується профілактика повторного випадку гострого порушення мозкового кровообігу та повне відновлення фізичного та психічного стану хворого. Чим раніше ми розпочнемо відновлення фізичного та психічного стану, когнітивних розладів, тим кращих результатів ми досягнемо в останньому періоді.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук О. Я., Ульяницька Н. Я., Якобсон О. О., Грейда Н. Б., Майструк М. І. Вплив фізичної терапії на якість життя пацієнтів з коморбідними станами. *Art of Medicine*. 2021. No 2. С. 7–14.
2. Кадыков А. С., Черникова Л. А., Шапаронова Н. В. Реабилитация после инсульта. *Атмосфера. Нервные болезни*. 2014. No 1. С. 21–23.
3. Причини інсульту. Офіційний популярний ресурс Української асоціації боротьби з інсультом : веб-сайт. URL: http://insult.net.ua/index.php?page=lechenie-insulta&hl=ua_UA.
4. Шевага В. М., Паєнок А. В., Задорожна Б. М. *Неврологія*. Київ: Медицина, 2016. 656 с.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ТА МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТОМ

Салатенко Іван Олександрович

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент
Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна

Для повноцінного виховання і формування цінностей у студента особистої фізичної культури, необхідні відповідні умови організації фізичного виховання і визначення його значимого статусу та іміджу у суспільстві. Проте вчені відзначають украй низький рейтинг цінностей фізичної культури в сучасному суспільстві [4].

Соціальні та економічні умови сучасного життя студентської молоді дійсно потребують перегляду та оновлення системи засобів і методів виховного процесу, який має бути спрямований на формування особистості, інтелектуального, фізичного і духовного розвитку [1].

Велика кількість дослідників зверталися до теми формування інтересу студентів до процесу фізичного виховання і підвищення ефективності фізкультурно-оздоровчих занять саме зі студентською молоддю. Запропоновані моделі фізичного виховання та спортивно-оздоровчої діяльності студентів на підставі корекції організації процесу фізичного виховання у закладах вищої освіти [2, 3].

Провідними фахівцями зазначено, що дефіцит рухової активності студентів, низький рівень фізичної підготовленості й фізичного здоров'я, свідчить про відсутність педагогічних умов реалізації потребово-мотиваційного підходу до організації фізичного виховання у закладах вищої освіти [5, 6].

Вивчення наукової літератури розкриває великий спектр різноманітних підходів до формування мотивації, рухової активності та досвіду роботи закладів вищої освіти у цьому напрямку. Нами виявлено протиріччя між науково-обґрунтованою необхідністю забезпечення процесу формування мотивації студентів під час занять з фізичного виховання, з одного боку, і недостатньою розробленістю цього питання, з іншого. Завдяки цьому, наявність даного протиріччя обумовила необхідність вирішення наукового завдання з формування мотивації студентів до рухової активності у процесі фізичного виховання [7].

Тому, виникає необхідність пошуку оптимальних шляхів підвищення мотивації та інтересу до занять з фізичного виховання і спортом як навчальними, так і позанавчальними формами, а також використання якісних засобів і методів рухової активності, які користуються більшою популярністю у даного контингенту.

Одним з таких шляхів може бути впровадження в навчальний процес спортивно-орієнтовану технологію фізичного виховання, що дасть змогу підвищити ефективність проведення навчальних занять.

Список використаних джерел:

1. Волков Л. В. Спортивний стиль життя у формуванні особистості дітей і молоді України // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету, 2008. – Т. 1. – Вип. 55. Чернігів. – С. 175-183.
2. Драчук А. І. Оптимізація фізичного виховання студентів вищих закладів освіти гуманітарного профілю : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02

- «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / А. І. Драчук. – Львів, 2001. – 20 с.
3. Канішевський С. М. Умови, стан і перспективи розвитку фізичного виховання у вузах України / С. М. Канішевський, Р. Т. Раєвський, В. П. Краснов, А. Г. Рибковський, С. І. Присяжнюк, Н. О. Третяков // Теорія і практика фізичного виховання. – Донецьк, 2008. – № 1. – С. 139–145.
 4. Марченко О. Ю. Вплив спеціально організованої рухової активності на формування цінностей індивідуальної фізичної культури студентів // Педагогіка, псих-я та мед.-біол. пробл. ФВ і С. №9. – С. 57-63.
 5. Петренко Н. В. Оптимізація фізичної та розумової працездатності студентів економічних спеціальностей засобами аквафітнесу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Н. В. Петренко // Київ, 2016. – 20 с.
 6. Пилипей Л. П. Фізичне виховання студентів ВНЗ (програмування, моделювання, технології) : підручник для фахівців з фізичного виховання та студентів ВНЗ / Л. П. Пилипей. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. – 135 с.
 7. Салатенко І. О. Вивчення мотивів та інтересів студенток економічних спеціальностей до занять фізичною культурою та спортом / І. О. Салатенко, О. Я. Дубинська // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2012. – № 2. – С. 104–108.

СЕКЦІЯ XXIV. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ВІЙСЬКОВІ РЕФОРМИ ГАЯ МАРІЯ

Терлецька Дар'я Русланівна

здобувач вищої освіти історико-філологічного факультету
*Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського, Україна*

Науковий керівник: Сєкерська Олена Петрівна

канд. іст. наук, доцент кафедри історії України
*Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського, Україна*

Практично на протязі усієї своєї історії Римська держав прагнула розширення території якого можна було досягнути тільки за умови наявності сильної, боєздатної та дисциплінованої армії. Мати таку армію заради власної безпеки, збереження суверенітету та незалежності сьогодні необхідно кожній європейській державі. Тому тема військових реформ, які були проведені у римській армії, є актуальною для сьогодення своїми інноваціями та військовою «мудрістю».

Метою роботи було є з'ясування причин реформ Гая Марія, завдяки яким римська армія перетворилася на професійну, та висвітлення їхнього впливу на подальшу історію Риму.

У сучасній історіографії не існує одностайної думки щодо військової реформи Марія, а погляди фахівців як на саму реформу, так і на її причини, хід та результати можна визнати достатньо розбіжними. Усі існуючі точки зору на проведення реформи Гаєм Марієм можна звести до 3 основних поглядів: вони були закономірним продовженням процесу професіоналізації армії, який розпочався ще у III ст. до н. е.; заслуги Марія надумані, він насправді непричетний до реформ війська [1], та нарешті, визнання Марія як талановитого військово-політичного діяча та реформатора римської армії [2, с.191].

Біографія Гая Марія відома у загальних рисах. Він народився у селі Цереати під Арпіном в області Лацій. Згідно з Плутархом, батьки Гая були незначні та бідні люди, які заробляли на життя власною працею [3, 3]. Народження Марія ми можемо датувати лише приблизно, на підставі повідомлень, які залишили античні історики про останні роки його життя. Так, Плутарх повідомляє, що у 87 році до н. е. Марію було «сімдесят з гаком» [3, 41], а у зв'язку з його смертю на початку 86 року каже, що він прожив 70 років [3, 45]. Згідно з Гаєм Веллеєм Патеркулом, понад сімдесят років Марію було вже у 88 році [4, II]. Спираючись на ці дані, в історіографії народження Марія відносять до 158 або 157 до н. е.; при цьому 158 рік, можливо, вірогідніший. З джерел також відомо, що Гай не мав гарної освіти: він не вивчив грецьку мову, і на все життя зберіг байдужість до культури Еллади, проте він був здібним військовим і його розум дозрів на військовій службі. Можливо, що Марій здобув якусь латиномовну освіту.

Військова служба Гая Марія почалася приблизно у 134-133 роках до н. е., під час

облоги іспанського міста Нуманція. Плутарх прямо називає Нумантійську війну першою кампанією, у якій брав участь Марій [3,3]. Але згідно зі згадок Саллюстія, Марій пішов на військову службу, «що вік дозволив йому носити зброю» [5, 63.3], тобто у 17 років – у 141 чи 140 року до зв. е. У такому разі, під Нуманцією, він мав бути вже досвідченим військовим, який мав певні заслуги. Це може пояснити і те, яким чином Марій потрапив до найближчого оточення командувача і заслужив його високі оцінки.

Гай Марій прославився як великий полководець та реформатор армії завдяки низці військових реформ, які розпочалися у 107 році до н. е. Якщо говорити, що саме спонукало Гая Марія до проведення цих реформ, це кровопролитна боротьба у Римі між популярами й оптиматами та численні війни із сусідніми державами, що постійно йшли майже на всіх кордонах Римської республіки. Військові дії на теренах Іспанії, Малої Азії та Балканського півострову продемонстрували небажання громадян Римської республіки воювати – відповідно, Рим зіткнувся із нестачею солдатів для комплектування армії. Таке тяжке військове становище вимагало відійти як від старих принципів комплектування війська, так і від ціннісних та професійних орієнтацій римського легіонера, які вже давно перестали відповідати масштабності та тривалості ведення військових дій. Не відповідав новим умовам великої держави і давній принцип організації збройних сил як громадянського ополчення. Для збереження військової могутності потрібна була постійна, професійна та численна армія, адже вона воювала на різних фронтах далеко за межами Італії. Крім того, треба було тримати в покорі вже завойовані римлянами території, де час від часу вибухали заворушення. Систематичне недокомплектування армії, небажання громадян воювати, падіння дисципліни, відсутність патріотизму та немотивованість солдатів, хабарництво та непрофесіоналізм вищого командного складу, нестабільна ситуація на нещодавно завойованих територіях – ось основні причини, які змусили Марія перейти до проведення військових реформ.

Отже, причин для проведення реформ було достатньо. Особливо яскраво перелічені вище негативні явища проявилися під час Югуртинської війни [5, 39.1; 44.1]. Онук царя Масиніси Югурта був вірним союзником Риму в Карфагенській війні, але він підкупив кількох римських сенаторів, трибунів та інших політичних діячів, намагаючись таким чином здобути повноту влади над усією Нумідією. Отримавши від Югурти хабар у великому розмірі, командир римськими військами в Африці навіть повністю відвів свої війська з території Нумідії [5, 29. 1-3]. І хоч під тиском громадянської спільноти Югурті була оголошена війна у 111 році до н. е., яка велась Римом бездарно та, врешті-решт, показала усю глибину занепаду римської армії.

Саме у Югуртинській війні Гаю Марію випав шанс показати свої військові здібності. Поразки римлян у Нумідії стали причиною гострої політичної боротьби у самому Римі, і сенат був змушений у 109 р. до н. е. поставити на чолі армії Квінта Цецилія Метелла, легатом якого був Марій [3, 7]. Згодом, коли війна набула затяжного характеру, кандидатуру Марія стали висувати на протипагу Метеллу. Марій у статусі новообраного консула продовжив війну з Югуртою. У 105 році до н.е. він остаточно розбив і захопив у полон Югурту, якого привезли до Риму та незабаром стратили.

Після завершення Югуртинської війни Гай Марій приступив до першої реформи збройних сил. Спочатку він скасував попередній принцип комплектування легіонів, за яким в армії могли служити лише громадяни які мали земельну власність. В армію набирали тільки добровільно, усі бажаючи могли потрапити до неї, тобто пролетарів, яких було достатньо в державі. Звертали увагу тільки на громадянство і придатність людини до військової служби. І оскільки воїнів в усьому забезпечувала держава,

видаючи заробітну плату, озброєння, харчування тощо, то вони могли не турбуватися про своє господарство та родини. Коли військові закінчували службу вони могли йти у відставку, і їм надавався земельна ділянка [3, 14]. Таким чином формувалось добре підготовлене та професійне військо.

Основною бойовою одиницею був легіон, який поділявся на десять когорт, але взагалі було трохи змінено структуру війська. Тобто когорта мала у складі трі маніпули, а сам маніпул складався з двох центурій. У когорті було 500 або 600 осіб, а у легіоні таким чином – 5-6 тисяч. Кожна когорта мала свої маніпули гастатів, принципів та тріаріїв. На 10 легіонерів припадав приблизно 1 мул, тому Марій примусив кожного нести на собі стільки спорядження, скільки фізично людина витримувала, і вага такого вантажу доходила до 27 кг. До спорядження входили власні обладунки, їжа та зброя. Для полегшення ноші Марій спорядив кожного легіонера дворіжковою жердкою, яка давала змогу рівномірно розподілити вагу на плечах. Через таку конструкцію солдати отримали прізвисько «марієві мули» [3, 13].

Таким чином, завдяки військовим досягненням та успішним реформам, Гая Марія, всупереч тодішнім законам Риму, обирали консулом 6 разів. У останні роки II ст. до н. е. він був найвпливовішою людиною у Римі. Можна сказати, що завдяки реформам солдати римської армії стали прагнути нових походів з метою особистого збагачення. Завдяки добровільному призову на службу кількість військових значно зросла, а забезпечення всім необхідним з боку влади та надання заробітної платні сприяло тому, що зацікавлення воїнів до військових походів значно виросло і вони вже не прагнули, як було раніше, закінчити військову службу якнайшвидше. Завдяки реформованій армії Гай Марій зміг розбити армію тевтонів, а в 101 році до н. е. майже повністю була знищена 70-тисячна армія кимврів.

Військові реформи Марія були цілим комплексом заходів, обумовлених зовнішньою політичною ситуацією та внутрішнім становищем у Римі та були спрямовані на покращення римської армії. Відміна майнового цензу при наборі солдатів, продовження терміну служби до 20 років, стандартизація зброї, нові правила вишколу солдатів, когортна система, запровадження нового сакрального знаку – орлів легіонів та інших відзнак стали основою для формування професійної римської армії, готової виконувати бойові завдання. Отже, реформи Марія сприяли укріпленню боєздатності армії, а надання землі ветеранам та створення ветеранських колоній на завойованих землях прискорювали процес романізації та запобігали можливим виступам підкорених народів проти Риму.

Список використаних джерел:

1. Меркулов И. В. К вопросу о реформе Гая Мария в Риме (II в. до н. э.). // Вестник ВолГУ. – 2006. – Вып. 5. – Серия 9 – С. 16 – 23.
2. Олійник М. Внесок Гая Марія у професіоналізацію римського війська//Проблеми гуманітарних наук. Серія «Історія». 2016. – Вип. 38. С.191 – 218.
3. Плутарх. Сравнительные жизнеописания. Плутарх. – СПб.: Наука, 1994. – 672 с.
4. Патеркул Гай Веллий Римская история. В: Малые римские историки. – М.: Ладомир, 1996. – С.11 – 98.
5. Саллюстий Гай Крисп. Югуртинская война. URL: <https://readli.net/yugurtinskaya-voyna/>.

СЕКЦІЯ XXV. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

АСПЕКТИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ТВОРІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ

Кульчицький Назар Олегович
Україна

У зв'язку із створенням творів образотворчого мистецтва виникають певні суспільні відносини, пов'язані з їх використанням, вмінням ними управляти. Ці відносини потребують правового регулювання, яке бере на себе авторське право. В об'єктивному розумінні - це сукупність правових норм, які регулюють відносини в області управління об'єктами інтелектуальної власності у образотворчому мистецтві, що виникають внаслідок створення і використання цих творів.

Авторські права на твори образотворчого мистецтва - це інтелектуальна власність, якою може управляти автор (художник, автор) цих прав, які передається у спадок, шляхом укладення договорів передачі майнових авторських прав. Офіційна реєстрація та отримання офіційного свідоцтва документально підкріпить і підтвердить наявність авторських прав і спростить процедуру їх передачі.

Конституцією України закріплено право кожного володіти, користуватись і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. [5]

Захист прав інтелектуальної власності має здійснюватися саме державою. Система охорони прав на результати інтелектуальної діяльності в Україні, порівняно з іншими державами, є досить молодю. Але вона пройшла досить значний шлях із погляду перебудови і законотворчості. Держава сама зацікавлена у належній правовій охороні інтелектуального капіталу, оскільки останній є найважливішою передумовою забезпечення подальшого сталого соціально-економічного і культурного розвитку країни. [10]

У зв'язку з цим Україна взяла курс на побудову дієвого механізму гарантування та охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності. Саморегуляція відносин у зазначеній сфері не задовольняє потреби сучасного суспільства. Це викликає необхідність активізації участі державних органів у процесі охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності, функціонування яких вже набуває управлінського аспекту.

Взагалішому розвитку авторського законодавства України зумовлює необхідність перегляду та формування нових теоретичних та практичних аспектів авторського права, виокремлення особливостей дії норм даного правового інституту щодо одного з об'єктів його правової охорони – творів образотворчого мистецтва. У сучасних умовах нерозв'язаними залишаються проблеми законодавчої дефініції твору образотворчого мистецтва, суперечливим та непослідовним є підхід законодавця до визначення у законі окремих особистих немайнових та майнових повноважень автора. Всі ці питання правового захисту творів образотворчого мистецтва є серйозною перепорою до вмілого управління об'єктами інтелектуальної

власності у образотворчому мистецтві.

Завдання авторського права - створити найсприятливіші правові умови для творчої діяльності, забезпечити доступність результатів цієї діяльності всьому суспільству.

Процес управління та охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності у образотворчому мистецтві реалізується через конкретні засоби державного впливу, що існують переважно в правовій формі і можуть проявлятися або через встановлення правових норм, або через їх, перш за все, позитивне застосування. Так, з одного боку органи виконавчої влади шляхом видання нормативно-правових актів встановлюють загальний режим, порядок функціонування суб'єктів, які реалізують свої функції у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності, визначають адміністративно-правовий статус учасників адміністративно-охоронних відносин. З іншого - охорона зазначених прав реалізовується через видання індивідуальних актів управління або вчинення інших юридично значущих дій. Метою зазначеної діяльності є організація та підтримка режиму правової охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності у сфері образотворчого мистецтва.

Водночас під захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності слід розуміти передбачену законодавством діяльність відповідних державних органів, перш за все правоохоронних і контролюючих та їх посадових осіб, щодо поновлення порушеного права на об'єкт інтелектуальної власності, припинення таких порушень, а також створення необхідних умов для притягнення до юридичної відповідальності осіб, винних у скоєнні протиправних дій, наслідком яких стає завдання шкоди правам та законним інтересам суб'єктів інтелектуальної власності. Адміністративно-правова охорона та адміністративно-правовий захист прав на об'єкти інтелектуальної власності, будучи прерогативою органів виконавчої влади, не може залежати від бажання певного суб'єкта й обмежуватися саморегуляцією. Це скоріше властиве цивільно-правовій охороні та захисту, які базуються на принципах диспозитивності, тоді як адміністративно-правова охорона та захист (далі - охорона прав на об'єкти інтелектуальної власності, який складається, власне, з охорони та захисту) перебувають під постійним імперативним впливом суб'єктів управління, тобто виступають, іншими словами, об'єктом державного управління.

Сучасне законодавство у сфері інтелектуальної власності передбачає широкий спектр засобів захисту прав творів образотворчого мистецтва. Книга четверта Цивільного кодексу України присвячена основним засадам правового регулювання та судового захисту відносин права інтелектуальної власності.[4] Конкретні правові норми, що захищають результати інтелектуальної діяльності, закріплені в Законі України "Про авторське право та суміжні права" від 23.12.1993 з наступними змінами та в Законі України "Про охорону прав на знак для товарів і послуг" від 15.12.1993 з наступними змінами, а також в інших нормативно-правових актах.[5] Практика застосування зазначених норм діючого законодавства свідчить про наявність труднощів та помилок при вирішенні судових спорів у сфері охорони прав інтелектуальної власності.

Джерела авторського права представлені нормативними актами, до яких, перш за все, належать конституційні законодавчі акти, що визначають основні засади, та інші закони. Так, законодавство зазначає, що громадянин має виключне право розпоряджатися своїми здібностями до продуктивної і творчої праці. Закон України „Про власність” проголошує, що об'єктами права власності громадян є твори науки, літератури та мистецтва, відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції, знаки для товарів і послуг та інші результати

інтелектуальної праці. Стаття 41 цього Закону встановлює, що об'єктами права інтелектуальної власності є твори і образотворчого мистецтва.[5]

Серед джерел авторського права слід передусім назвати Закон України „Про авторське право і суміжні права” від 23 грудня 1993 року зі змінами від 20 листопада 2003 року, Постанови Кабміну України „Про мінімальні ставки авторської винагороди за використання творів літератури і мистецтва” від 18 листопада 1994 р. та „Про державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва” від 18 липня 1995р. Крім того, немайнові і майнові права власників авторського права і суміжних прав охороняються іншими законами України, а саме: в Конституції України, Цивільному кодексі України, указах Президента України, постановах Кабінету Міністрів України, у низці постанов Верховної Ради України і нормативних актах Українського агентства з авторських і суміжних прав (УААСП).

Можна зробити висновок про те, що, по-перше, авторським правом охороняються лише ті твори образотворчих мистецтв, які володіють всіма ознаками творів мистецтва. Слід зазначити, в Україні рівень правової охорони об'єктів авторського права у образотворчому мистецтві є достатньо низьким. Є низка питань, котрі не знайшли до нашого часу однозначного рішення на теоретичному рівні, немає достатньої визначеності, що викликає проблеми практичного характеру.

Список використаних джерел:

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. Паризький Акт від 24.07.1971 // змінений 02.10.1979 – Приєднання від 31.05.1995. Конвенція, Міжнародний документ // Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 2006.
2. Всесвітня (Женевська) конвенція про авторське право від 6 вересня 1952 року, переглянута в Парижі 24 липня 1971 року.
3. Конституція України № 1-рп/2016 від 15.03.2016.
4. Цивільний кодекс України: затверджений Законом України від 16.01.2003 № 435-IV (із змін. та доп.) Редакція від 01.04.2016.
5. Закон України ” Про авторське право і суміжні права”: від 23.12.1993 № 3792-XII (із змін. та доп.) Редакція від 13.01.2016.
6. Н А К А З 51 «Про затвердження Положення про Громадську колегію Державного департаменту інтелектуальної власності (із змінами, внесеними згідно з Наказом Державного департаменту інтелектуальної власності N 66 (v0066585-05) від 08.07.2005
7. Войнаровський А.Ф. Інтелектуальна власність // словник-довідник. Львів: ЛНАМ, 2014. – 296 с.
8. Цибульов П.М., Чеботарьов В.П., Зінов В.Г., Суїні Ю., «Управління інтелектуальною власністю», «К.І.С.», 2005 – 448 с.
9. Цибульов П.М. Основи інтелектуальної власності: підручник. - К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. - 124 с.
10. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч.П68 закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.; За ред.О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. — 696 с.

РОЗРОБКА КОНЦЕПЦІЇ ТА ДИЗАЙНУ ГРИ В ЖАНРІ ЛАБІРИНТ-ГОЛОВОЛОМКА

Мошенський Дмитро Сергійович

студ. гр. БДг1-19

КНУТД Київський національний університет технології та дизайну, Україна

Науковий керівник: Наталія Іванівна Кравченко

завідувачка кафедри

КНУТД Київський національний університет технології та дизайну, Україна

Постановка проблеми.

Включає в себе наступні питання як:

1. Роль дизайну в іграх
2. Дизайн як рушій ідей
3. Проблеми дизайнерів в сучасних іграх

Аналіз останніх досліджень

Дизайнер є однією з важливих, а іноді і самою важливою на сьогодні, частиною ігор. Тому переоцінити роль дизайнера у розробці ігор. Саме ця думка розповідається у більшості статтях зв'язаних з іграми і дизайном, але повноцінних статей і доступної літератури я не знайшов. Не сказати що її немає, але велика частина являється платною, так як тема є суцільно практикою, або описом особистого шляху.

Але все ж є основні висновки з усіх статей. Дизайн в іграх давно розвинувся від простої покраски примітивних пікселів одним художником, до великої групи професійних дизайнерів різного призначення. Але при цьому дизайнер як одиниця повинен володіти великою кількістю знаннями, щоб конкурувати з колегами/суперниками. Саме дизайнер втілює ідеї всієї команди, і від його навичок залежить візуальний результат.

Мета дослідження

Дізнатися більше про розробку ігор з доступних усім джерел і на особистому опиті. Зробити висновки і поділитися отриманим досвідом і порадами для тих кому ця сфера цікава

Виклад основного матеріалу

Як було сказано, доступного, безплатного матеріалу особа немає про дизайн ігор. Як мінімум з української сторони, іноземні важче шукати, якщо професійною англійською не володієш. Тому із не курсів і невеликої кількості книжок, ціною около 400 гривень, вибір знань не сильно великий. Звичайно, можна згадати ще онлайн відео, спасибі Ютубу. Але і тут є проблема. Так як майже вся інформація із відео – це відео-уроки, які корисні коли ти поступово вивчаєш дизайн, але не дають бистрої і конкретної інформації. Звичайно якщо пошукати, можна знайти відео, де дизайнери розповідають про свій досвід і в загальному можуть розказати як відбувається процес, і зараз такого контенту стає все більше. Але все ж повним і лаконічним описом цієї сфери таке важко назвати.

Тож що можна зібрати із всієї легко вживаної інформації інтернету. Дизайнер ігор це той, кого можна назвати аналогом лікаря, але в культурній сфері, якщо зрівняти обсяг обізнаності різною інформацією. Дизайнер ігор повинен мати художні знання, бажано розуміти програмування, як відбувається анімація, фізику, різні програми для малювання і моделювання, і під час роботи бути готовим дізнатися і знайти тонну інформації яка може стати потрібною для кращої візуалізації будь чого

у грі. Звичайно певний кусок знань можна набути з часом під час роботи, але і початкові знання можуть вражати.

Залежачи від проекту і посади під час праці дизайнер може як приносити велику кількість правок, так і отримувати різні критерії по візуальним складовим. Саме від збігання бажання і навичок залежить що і як побачать люди у грі. І це надзвичайно важливо, тому що усім хочеться наділити свій проект чимось особистим, але і тим що буде зрозуміле і цікаве для гравців. І це дуже важливий аспект.

Саме дизайн стає однією з перших критерій оцінювання гри. Більшість геймерів скажуть що почергова система критеріїв приблизно така:

1. Наскільки красиво це виглядає;
2. Яка анімація, яку я вважаю частиною дизайну;
3. Яка загальна атмосфера у проекта, що надається в основному дизайном;
4. Які враження надає гра;
5. Зручність самої гри в плані геймплею
6. Загальна історія

Як можна замітити, дизайн є однією з найважливіших деталей у взаємодії гравця та гри. Тому саме від роботи дизайнера залежить що відчує гравець і як.

Але ж який шлях проходить дизайнер? Так як зараз дуже велика кількість ігор і їхнього стилю, і якщо дизайнер працює на конкретну студію, буває що він працює у зовсім різних стилях і по новому. Тому дизайнерам доводиться завжди розвивати креативність і обізнаність як в робочому процесі: різноманітні програми, різні пристрої, робоча теорія; так і у плані знань: що як виглядає і як застосовується, вивчати різні деталі різних культур, різноманітну архітектуру і інтер'єр, мови. Але і така велика кількість знань і можливості реалізувати свою творчість, можуть збити з пантелику молодих дизайнерів, які ще шукають, як саме вони хочуть себе реалізувати. Тому за останні роки можна замітити різкі зміни моди і розвитку стилів які використовують комп'ютерні творці.

Висновки

На сьогодні місце дизайнера є важливою частиною розробок проекту, яка вимагає багатьох вмінь і бажань, так як ця професія вимагає тебе творити і розвиватись у всіх сферах і розуміннях. Сам же процес створення дизайну для гри важкий і цікавий, так як вимагає повне занурення в проект.

Список використаних джерел:

1. Сайт UA PLAY [Електроний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://uaplay.com.ua/usi-zhanry-pc-igor/>.
2. Сайт TCH [Електроний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://tsn.ua/cybersport/vidi-komp-yuternih-igor-zhanri-ta-monetizaciya-1710949.html>.
3. Сайт StudFiles [Електроний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://studfile.net/preview/5118465/page:3/>.
4. Сайт Wikipedia [Електроний ресурс]. – Режим доступу: URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Жанри_відеоігор.
5. Сайт Wikipedia [Електроний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/wiki/Відеогра>.
6. Сайт Wikipedia [Електроний ресурс]. – Режим доступу: URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Розробка_відеоігор.
7. Сайт FUGAS [Електроний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://blog.fugas.space/gamedev-stages/>.
8. Сайт Raise Your Skillz [Електроний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://raiseyourskillz.com/uk/game-designer-job-profile-requirements-salary-in-us-and-worldwide/>.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ V МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ТА ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ
НАУКОВИХ ДОСЯГНЕНЬ»**

9 червня 2023 року ♦ Івано-Франківськ, Україна

Українською та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 09.06.2023. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 16,85. Замовлення № 378. Тираж: 50 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

Міжнародний центр наукових досліджень
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: mcnd@ukrlogos.in.ua

Видавець: Громадська організація «Європейська наукова платформа».
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7172 від 21.10.2020.